

Voorlopige woordenlijst voor een "Kamus Pecuk",

maar liever genoemd een glossarium
van allerlei Indische taaluitingen

A

| **aanstiel** —» **anstiel**

* **abang** = 1) oudere broer. 2) In het Betawi-maleis algemeen voor Inlander, Indonesiër van de straat, dus de "gewone man". In later Petjoh ook aangeduid met *man* of *fèn* of *kerel*...

...*kampoeng, een abang kom druit* B.3/19

abis = 1/ op; afgelopen 2/ nou, en dan? X+ * **habis**

aboe = 1/ as van vuur 2/ fijn stof

* **abon** = (krokant) gebraden fijn uitgerafeld vlees L-R/17

| **actieve tijden** = (als grapje bedoeld) activiteiten! D./?

ada = 1/ aanwezig zijn; 2/ er zijn; te zien zijn 3/ zijn, wezen |** 4/ hebben, bezitten

+**tiada** = er niet zijn.. zie verder betekenissen onder X+ **tiada**

| **ada ada sadja!** = altijd weer wat anders! hoe verzint-ie het! weer wat nieuws!

* **adas** = anijs (specerij en geneeskr. kruid)

* **adat** ['ada^d] ** ['a:dʌt] = 1/ Indon. gewoonterecht;

|* **adat** = 2/ fatsoen, (goede) manieren +*Adatmoe boesok!* = Jij hebt erg slechte manieren

+|*Die fèn hij ken geen adat* ** *Die man kent z'n ádat niet* = kent geen manieren, is een grove kinkel...

Europeanen hadden het ook over het "aadat"-recht = oorspronkelijk inheems recht

| **adauw!** = adoe, adoeh + Hollands au! Dus een "bastaard-woord" B.6/22

** **adee, adeetje** = Nederlandse uitspraak van adik. Veel Indische kinderen namen die uitspraak over

|* **adik** ['adɔ^q] = 1/ jonger broertje of zusje 2/ de jongste, de baby —+ ** **adee, adeetje**

{**adil**} = rechtvaardig. zie ook mijn boutade over de —» **Ratoe Adil** blz. 115

|* ⁽¹⁾ **adjak** = meetronen, overhalen mee te gaan / *Ik wor ge-adjak door mijn oom*

|* ⁽²⁾ **adjak** = **andjing adjak** = wilde hondensoort op Java ook wel 'ns "wolf" genoemd

|* **adjar** = leren, onderwijzen; mores leren +*Wah mar, ta'adjar die fèn!* Ik zal 'm mores leren!

* |*koerang adjar* = onbeschoft —» zie ook beladjar

* **adoe** ['adu] = opstoken, ophitsen; dieren laten vechten —+ **adoe djago** = hanengevecht bij wijze van volksvermaak en wedsport. —» □ **adoe djangkrik** {**mengadoe, mengadu**} = aanklagen

* |**adoe djangkrik** = krekkel-gevechten.. Men hitste de mannetjes tegen elkaar op door ze met een paardenhaar te kietelen... Evenals bij hanen-gevechten werd er bij gewed.

* adoe * | [a'du.^h] / ** [ʌ'du:] **adoeh!..** | **atoh!** [a'tɔh] = au! Algemeen om aan te duiden dat men ergens gevoelig door getroffen is.

| **adoeh** heeft tal van genuanceerde betekenissen (minstens 8)

Au! *Adoeh, pijn mijn poot! Adoeoe Juùf, so pijn mijn arm!*

Hah! Welja... *Adoeh, je wil wel ja, maar kèn niet* B.5/23

Verdikkeme.. *Adoeh, bijna maar mijn kop geraak!*

O! hoe... *Adoeh, so lelijk... Adoe, ik ben de blijste, seh!* B.31/82

Mmmm! *Adoeoe, je weet niet wat je eet zeg!*

Nee.... *Adoeoe... ik durf niet !*

Nou zeg, bah... *Adoe onbeschoft ben jij!*

Oòdch zielig... *Adoe kassian dat hondje!*

adoeh bioeng! (*Jav*) = o wee; o moeder!; ach ach... wat 'n ellende

van **adoeh** is afgeleid het Mal-Indon werkwoord {**mengadoeh**} = klagen; kreunen, (voor 1940 weinig bekend)

{**adoehai!**} = litteraire, "echt-Maleise" vorm van het bovenstaande *adoeh*...

adoek = roeren |* *een tjampoer adoek* mengsel; hutspot, ratjetoe van allerlei zaken..

| **adoe pirakoe.. ?** **L-R/38** waarschijnlijk **X+ astaga firoellah**

aèr = water; vloeistof. +* **aèr blanda** = mineraalwater +* **aèr ès** = drinkwater met ijsblokjes

+ **aèr mata** = tranen; traanvocht

*| **aflos/aplos** (J) uit N aflossen (mil.term), in de betekenis vervangen, terugvertaald naar Maleis **ganti**, wat ook **vergoeden** betekent en van daaruit naar petjo. **B.19/54**: *hij pak fiets-nja voor aflos*. Hij pakte 'm de fiets af bij wijze van schadevergoeding.

* **agar agar; ag.r ag.r** = gelatine (uit zeewier bereid)

{**agar, ag.r**} of **angg.r** = opdat..., teneinde.. Meestal te "deftig" gevonden in het Pasar-Maleis, en zeker in het Petjoh en daarom vervangen door **biar**

| **ah!** [au] let erop dat de h aan het eind duidelijk klinkt!.. tussenwerpsel 1) om irritatie uit te drukken *Uitscheien ah!* (tegen 'n pestkop) *Niet zo ah!* (een vriend heeft door z'n gedrag gechoqueerd)

2) om zichzelf aan te sporen of z. ergens overheen te zetten, een krachtig besluit te nemen, zich a h w afzetten:

Komaan, ik doe het! *+Ah, ik gaat maar leren ah! Feel beter ah!* »Chinezen wor rijk. *Ik ook ah!* **B.11/38**

3) nee, bij nader inzien liever niet *Niet ah. Als fan hier ken ook...* **B.8/29**

Dit **ah** komt eigenlijk via het Betawi-Maleis uit het Javaans. Dit bijwoordelijk tussenwerpsel (wat's dat nou voor onzin, nooit van gehoord! zegt u misschien...) duidt op een zekere **afkeer** tegen een gedachte of zaak: *Tjalie, ik choor!... ah, maar je begrijp ja?* **B.30/78** **ah** wijst erop dat Bentiet het eigenlijk doodeng vindt, maar Tjalie moet begrijpen dat hij zijn nieuwsgierigheid toch niet kan bedwingen.

*| **ai-dan!** / **ai-dàan!** = vriendelijker vorm van: **X+ ájoo (dan)!**

* **air** = water ΣΣΣ+ **aèr**

| **ait!** (**oit!** **oet!**) 1/ uitroep van schrik, bv als iets je uit de handen glipt, slipt. Dus ook bij 'n *'slip of the tongue'*: **B.2/16** *ait loepoet!* 2/ mis! Hé, waarom niet raak? **B.27/71**

|* 3/ **Ait!**.. bij wijze van groet *Ait Bentiet!* Ha, die Bentiet **B.29/75**

{**ajah**} (alleen op Sumatra) **X+ bapak / pak pa' pah**

* **ajam** [a'ja.m] /ájám/ het hoen, de kip.. **B.3/19**: *Tjolong ajam, ja?* .. Kippen stelen hè?!

+ **ajam alas** = wilde boskippen, Bankiva-hoenders + **ajam katé** = krielkippen

+ **ajam kodok** = gevulde kip (*Betawi ?*)

** **ajam-kippen, ajams** ['a:jʏms] = inheemse kippen, (mager en slecht verzorgd), door totoks gebruikt in tegenstelling tot Europese hoenderrassen.

* **ajo!** **ajoh!** 1/ aansporing: [à'jo: a'j□] kom, vooruit; vort; [Yá:-jo:] kom nou, toe dan enz.

(Vooruit) *Ajo bajar!* Vooruit, betalen! **B.15/46**

(Vort!) *Ajo pigi!* (*Ajo, pergi!*) Vort! Scheer je weg!

(Kom; toe nou..) *Ajo, ferbeteren* = Toe, verbeter maar gauw **B.25/66**

2/ **ajo - ajo** (soms) **hajo!** waarschuwing: wees toch voorzichtig ook als bedreiging!

+ *Ajo, ajo!* *Een esel als hemeen...* **B.31/81** + *Ajo jij, ik sal aan Mama seggen!*

ajoen, ajoen-ajoen = schommelen, deinen ...*wij hep lol en wij haat ajoen-ajoen* We vonden het leuk en gingen op en neer deinen **B.41/101** + *En ajoen ajoen ajoen, van die hoge klapperboom*. Heel bekend krontjong-liedje

* **akal** list, slimigheid + **takal boeloës** = sluwe list (met 'n beetje afkeuring) + **takal kantjil** = slimme streek (met 'n beetje bewondering)

| **akals = streken +Die jongen zit vol gemene akals

* **akar** = wortel van een plant +**akar bahar** = zwarte hoornkoraal waar men armringen van buigt, die een geneeskragtige (antireumatische) werking zouden hebben.

akik, * **batoe aké** = halfedelstenen op kwarts-basis, jaspis

akoe | **akoe** = ikke, ik; 'k |+*Akoe soedah ferfeel, als jij so...* Ik heb m'n buik vol van jou

akoe, mengakoe, ngakoe [ʔa.ku] = bekennen, toegeven dat je het hebt gezegd

*| **akoer** = met elkaar overweg kunnen, accorderen. |*Sij kènniet akoer met haar schoonzus!*

*| **aksi** = 1) actie, activiteit, dus bedrijvigheid, ijver, 2) acteren met veel uiterlijk vertoon.. +*Ah die fèn tefeel aksienja* *. Och die kerel is 'n opschepper. **aksi koeda** = paarden in actie. Dit maakte de films aan het begin van de eeuw meteen wat sensationeler: cowboy-films; oorlogsfilms (de 19e eeuwse strijd tegen Indianen)

| **al** [a.l] = calque van Mal *soedah*, soms Jav *oewis*! Beide betekenen al, reeds; afgelopen, voorbij; klaar, gedaan, enz. enz. +*En toen al...* Nu heb ik niets meer te zeggen, het verhaal is uit

* **alang-alang** = scherp, hoog gras; in de cultures zeer schadelijk onkruid (*Imperata cylindrica*). Door jagers echter gewaardeerd (aantrekkingskracht voor allerlei wild **L-R/308**)

* **alap-alap** = Indische wouw (kiekendief) *Haliaeëtus leucogaster*..

* **alas** ['alas] (J) = bos, woud, wildernis ***In de allas wonen* = op een zeer afgelegen en eenzame plaats..

***X+** **oetan**

}**alas-alasan**{ = reden, rechtvaardiging, smoes

{**al.m - dial.m**} (J) = prijzen, loven, een pluimpje geven - geprezen...

{**al.man**} (J) = aanstellerig; soms ook behaagziek Werd in het Petjoh (later) meer en meer vervangen door **aanstiel, anstiel**

|***alih; ngalih** (J) = zich verplaatsen; verhuizen *Ajo ngalih jij!* Vooruit! Schuif op! (Ik moet hier zitten!)

* **alis** = wenkbrauwen +*Alisnja sij doet met potloot* Ze werkt d'r wenkbrauwen op met 'n wenkbrauwstift.

* **Allah, Toehan Allah** = God, de Here God

|**alles-alles** 1/ alles tegelijk 2/ zonder een uitzondering

|**alles en alles** = van alles en nog wat **B.11/37**

| **allemaalste** Een heel typische "indische" oftewel Petjoh-vorming, vooral in West Java gebruikelijk, die in het Nederlands het best kan worden weergegeven met ... **aller...**, dus een overtreffing van de overtreffende trap... *Och*≡, zegt de juffrouw een beetje gekscherend: *hebben we Maja vergeten? De liefste van de allemaalste!*≡ Waarmee Maja getroost was.

+*Da fetste van de allemaalste dese! (krekel)* = Dat was de **allergrootste** krekel... **B.3/19**

+... *hij is de fideelste van de allemaalste* = ...van al m'n ooms de allersympathiekste **B.22/60**

+...*wij beuken de petjel van Bih Ebot, njang is de lekkerste van de allemaalste.* **B.26/70**

+...*maar toen was Lex de liefste van de allemaalste* **L-R../86**

* **almari** = kast **X+** **lemari**

aloe (J) = stamper voor vijzel (van hout, steen of ijzer) zie ook **X+** **loempang**

aloem = verwelkt van bloemen zie ook **X+** **èlop**

* **aloen-aloen** = het grote met gras begroeide vierkante plein in een Indische stad, waaromheen de gebouwen stonden waar het Inlands Bestuur zetelde. Dus de regentswoning, of iets dergelijks. Soms stonden er midden op het plein oude waringin-bomen (heilige ficusbomen).

* **aloes/haloes** = fijn; glad; fijnbesnaard, beleefd, beschaafd v manieren en inborst **L-R/111** **alon-**

alon lho man... (J) **X+** **pelan-pelan ja Bang** = voorzichtig, langzaam aan hoor vent

* **aloon-aloon** **X+** **aloen-aloen**

alot (J) = taai; hard

|**als:** soms inderdaad als, indien, wanneer... *Als maar heef heluit / als maar geeft geluid* = als er maar wat "leven" in zit **B.19/53** |**als** kan echter heel vaak *geen rechtstreekse weergave* van het Ned *als* zijn, maar

heeft de *speciale functie* van 1/ nadrukgever; 2/ wat betreft, in dat opzicht, 3/ en die dan.... enz. enz
4/ ...of en wanneer..

1/ *Als weetwèl jij, wat?!* Wat weet je eigenlijk wèl?! **B.5/23**

1&2/ *Als mijn frien, hij altèt rojal..* Wat mijn vriend betreft, die is altijd gul. *..als ik niet seh!* Ik {doe zo iets} niet, hoor .. *als wij, niet so ja 'ntiet?* Wij doen zulke dingen niet, is het wel? **B 43/104**

2/ *Si Tjoh op school luie fèn, maar als met foetbolen mommer satoe hij.* George is lui op school, maar voetballen, daarin is hij een baas!

3/ *Als Ardjoena, hij haat naar school?* En Ardjoena dan, is die ooit schoolgegaan? **B 13/41**

4/ *...ik weet nooit, als Sondah*weet ik nooit of het zondag is **B.16/47**

lalsmaar zelfde betekenis als in het Ned al maar (alsmaar), maar in het Petjoh veel vaker en te pas en te onpas gebruikt. *+Si Loes koh sij haat alsmaar mopperen op mij!* Loes doet niet anders dan op mij vitten!

lals niet... = 1/ zo niet... misschien zelfs.... *...Als niet langer...* **B.20/56**

2/ als je het niet doet.... *+Als niet... awas jij!* Als je je belofte niet houdt, dan zál ik je!

amat (alleen in het Betawi'se) = heel; erg; zeer. *+Amat mahal barangmoe 'Ntjek!* = Erg duur is jouw spul, koopman!.. Elders zei men: *mahal sekali* of *mahal banget*

amb.kan{ (J) = vooral in Midd. en Oost-Java gebruikt i.p.v. **X+ napas** = adem, ademhalen. *+Adoeh sampik tidak bisa ambekan!* Uh, (wat benauwd) ik kan geen asem krijgen...

ambik{ [amb^o] = dialectische uitspraak van:

* **ambil** = 1/ nemen; halen 2/ wegnemen, afpakken

amblas (J) eig **ambl.s** = weg; verdwenen; totaal opgegeten **L-R/309**

ambroek [a.mbr^o] /^oambró^o = instorten (letterlijk, soms figuurl.) *+Als toen met de bandjir ambroek sijn huis!* Bij die overstroming toen, stortte zijn huis in..

***amco / amko** = een voor Soerabaja na 1932 specifieke vorm van klein-openbaar-vervoer. Het was een **X+ demmo**, maar de "motor" zat onder een blikken motorkap. Zo leek het vehikel op een mini driewielig autootje. We waren als Soerabajanen 'n beetje trots op dit unicum. Veel later, lang na de oorlog had men in Jakarta ter vervanging van de *beca's* gemotoriseerde vehikeltjes met een dergelijk uiterlijk...

* **amis** = een (vieze) rauwe vis-smaak hebbend **baoe amis** = naar bedorven vis rieken

amoek, * **amok X+ ngamoek** = woeden (Eigenlijk amok maken, meestal wat overdreven gebruikt voor heel kwaad zijn)

* **ampas** = de vezels die overblijven na het uitpersen van suikerrietstengels; pulp; bezinksel

* **ampat** = vier (4) ** *kakkie ampat* = viervoeter Totoks grapje: bv. een lelijk inlands hondje..

ampir = bijna **X+ hampir**

* **ampoem** = vergiffenis

+minta(h) ampoem! = 1/ vergeef me! 2/ wel heb je ooit!! **B 3/19**

3/ praat me daar niet van! **B 1/15 ; 38/95** 4/ "ik geef me over, heb m'n bekomst!" na een jongensgevecht was noch in Batavia, noch in Oost Java ± 1925 gebruikelijk. Je hoorde als Petjohprater **eskies** (=excuus!) te zeggen/vragen

* **anak** kind, zoon; nakomeling + *anak setan* = drommelse kwajongen! ('duivelskind') **B.29/76**

** de **anaks** = de (onze) kinderen ** *We hebben de annaks maar thuis gelaten...*

* **anakan** spruit, uitloper, bijvoorbeeld bij pisang-"bomen" (bananen-planten)

andé {**andai**} = voorbeeld *+seandé-nja* = bijvoorbeeld

* **andjing** = hond; *+Awas andjing!* waarschuwingsbord: Pas op voor de hond(en)!

** „'n aawas antjing plaatsen" = ergens een (willekeurig) waarschuwingsbord neerzetten

+andjing gila = dolle hond.. *Andjing!* was een geliefd scheldwoord: Smeerlap!

+andjing tanah = **orong-orong** (J) = veenmol ("schadelijk" krekelachtig dier)

* **andong** = huurrijtuig met vier wielen.. Vooral in Midden Java...

* **anèh** = raar, vreemd, eigenaardig *+Lho kok anèh sij, wong meisje gaat met lange broek!* = Wel, wat

loopt ze er raar bij, een meisje dat een lange broek aanheeft! (Ja dat wás toen raar in Indië)

|* **angèl** (J) = moeilijk, lastig

|* **ang.t** = lauwwarm, niet koud +*Als siek moet baaien met air anget* = Wie ziek is moet met lauwwarm water baden

* **anggrèk, angkrèk, angrèk** = orchidee (soms varen), die op bomen of tegen boomstammen groeit. **angrek**

boelan = witte sierorchidee (*Vanda sp*) Ook in Europa bekend.. **L-R/112**

* ⁽¹⁾ **anggoer** = wijn **boeah anggoer** = druiven * **anggoer poef** = champagne **L-R/147**

⁽²⁾ **anggoer** ΣΣ+ **nganggoer** = (Jav) niksdoen, duimen draaien, werkeloos toekijken

* **angin** = wind; lucht * **+masoek angin** = kou gevat, (lett. wind binnengekregen...)

{**angit**} ΣΣ+ **sangit** = de onaangename lucht van aangebrand eten.

* **angkat** = 1/ optillen; oplichten; *ik...., angkat zijn poot* ik lichtte zijn {schoppende} been op **B.27/71** 2/ weghalen: *Hééé! Angkat! Babi-loe* Hela! Weghalen {dat spul}! Jij varken! **B.17/51**

* **angk.r** = (Jav) "occult geladen"; behekst: bv stuk grond, put, kerkhof, boom.

+roemah angker = huis waar een taboe op rust... = *roemah hantoe* = spookhuis

* **anglo** = fornuisje of komfoor van grof aardewerk met houtskool als brandstof. Hollanders zeiden vaak ** **arang-fornuis..**

angoes = roet uit de keuken

* **ani-ani** = mesje om de rijst-aren ("rijstpluimen") één voor één af te snijden

anoe 1) letterl. dat daarginds, ver weg 2) dinges; hoe heet 't ook weer... 3) eufemisme voor 'n vies woord (stront) **B.30/77**, of 'n moeilijk, onbegrepen woord (encyclopedie) **B 20/55**

+*Masa' jij wil swemmen? Dese kali ister feel anoenja!* * Wou jij heus zwemmen? In dit water drijven veel onnoembare dingen! Ook in gebruik als men een grove uitdrukking, vloek of smerig woord niet wil aanhalen, niet wil herhalen... Wou je mijn...(anoe)... **B.9/33**

lanstiel = aanstellerig; aandacht opeisend; kleinzerig +*Ajo, niet so anstiel,jij!* Vooruit stel je niet zo aan! +*Aanstiel jou nich, al met hoge hak – gebruik al hoge hak!* ..Wat een nuf, die nicht van jou, ze loopt al op hoge hakjes, net als 'n volwassen dame

antar, ant.r = brengen naar ... , begeleiden naar...

antéro = geheel, totaal +*antéro doenia soedah taoe..* = de hele wereld weet het al..

* **antjoer** = totaal verbrijzeld, aan diggelen **B.17/51 B.28/73** +*Antjoer de Japanners door de atoombom!*

{**antoek**} **ngantoek** = 1/ slaperig zijn, knikkebollen 2/ suffen, niet opletten! +*Om soon tijt altijd ngantoek die fèn* Op deze tijd van de dag is de man altijd slaperig.. **B.2/17**

antri = in de rij staan voor levensmiddelen of om 'n kaartje te kopen (v. *aantreden?* of van *entree?* Voor de ingang<*entree*>staan wachten) Pas na 1940 op Java algemeen gebruikelijk.

* **aoes haoes** = dorst; dorstig

¹⁾ **apa..?** = 1/ wat..? (vragend voornaamwoord) 2/ **apa! a-pa!?** Wat zei je! (Uitdagend: Zeg dat nog 's als je durft! Je kletst uit je nek) +*Apa? Vijf pop!* **L-R/320**

^{1/} +*Maoe apa njo?* Wat wil je jongeheer? **B. 2/17** *Apa dese?* Wat is dit hier? **B.29/76**

+*Ini apa - ini apa - ini apa* Dit hier, wat is dat - en dit - en dat?... **B.11/37**

²⁾ **..apa..** vraagpartikel in het Javaans en in het Pasar-Maleis (niet in 't Indonesisch)

^{2/} (als vraagpartikel) *Apa loe gilèh?!* Ben je nou helemaal belazerd?! **B.11/38 B.44/107**

Sinjo Jan apa ada? = Is Jan thuis? +*Apa Njonja soeka ini?* Vindt u dit mooi, Mevrouw.. Bevalt u dit, Mevrouw?... In het Petjoh wordt het vraagpartikel **apa** minder vaak gebruikt. Alleen voor extra nadruk op het +Sachverhalt* +**apa jij haat ooit naar de kerk?** = √ is het dan zo dat jij ooit naar de kerk gaat? / Is het dan waar, dat jij wel eens naar de kerk gaat / dat je ooit naar de kerk bent geweest? **B.16/47**

Verg. Ned: *Of* je ooit naar de kerk gaat, wou ik weten≡

^{3/} vaak minder juist i.p.v. **atau** of **atawa** (zie ald.)

apa lagi? I/ wat nog meer? wat nou nog? **apa lagi!** II/ temeer daar...; en... al helemaal;

I) "Je wor geroepen door jufrow.." *+Apa lagi sij wil van mij?!** Wat wil ze nou weer van me?

II) ^{1.} *Sijn moeder rasen^d hij kom so laat, apa lagi zijn kleren gescheur...*

^{2.} *+Apa lagi als je zo zwart bent als Bentiet..* B.1/15

^{3.} *+Wim luie fèn, hij leer nooit, adreskunde-nja onfoldoende, apalagi zijn heshied.nis!*

^{4.} *+...apa lagi zijn broek een beetje bètjèk en z'n broek was ook nog 'n beetje nat gekliederd* B.16/47

III) *..-apa-lagi ..hoe-was-'t-ook-weer? Grafschennis!.. Āpa dese graf-apa-lagi?≅* Wat is dat: graf-tetteretet? B 3/18

IV) *Apalagi botak, n'tiet! Litjin....* Niet alleen kaal, m'n beste Bentiet! Spie - gel - glad... B.27/72

{**apal / ngapal**} = uit het hoofd leren

*| **ap.k** (J) = muf, muf ruikend

*|**ap.m** = groot formaat poffertje met rijstemeel en kokosolie bereid.

* **api** = vuur *+semoet api* = zeer kleine mier, die ontzettend pijnlijk steekt of bijt.

| **aplos** = **ganti** 1/ aflossen (militaire term, bv. v.d. wacht) hieruit ontstonden termen als:

2/ vergoeden *hij pak fiets-nja foor aflos (=aplos)* hij pakte de fiets voor schadevergoeding B.19/54

3/ in termijnen betalen (zie ook **di-bot-bot**)

* arak ['a.ra^q] ** [a.'rʔk] = rijstbrandewijn

* **arang** | **ar.ng** = houtskool

arang batoe = steenkool

** **arang-fornuis** zie anglo

Ardjoena [arYʔu:nZ.] /ar-djoend/ 1/ Held, heros, halfgod uit de Wajang-verhalen...

2/ Berg, vulkaan in Oost Java.

* **arèn** ['arɛ.n] = soort palm, de arenpalm (*Arenga pinnata*), met veelzijdig nut

* **arit** = 'n soort sikkel als grasmes; (**ngarit** = met een arit gras snijden

* | **arko, arkoe** (eig. Portugees) = geraamte, frame van een *lajangan* (=Indon. vlieger)

arlodji = horloge

| **armoedih** = arm, onbemiddeld *Wij is armoedih en sonder gelt* **Wij waren armoedzaaiers en zaten (meestal) op zwart zaad** B.17/50

* **aroemanis** (J/Soend) mogelijk vervorming v **haroem manis** (geurig en zoet, zoetgeurend) = 1/ een soort zoetigheid v. kokos en suiker 2/ *mangga aroemanis* = een der meest gezochte mango-soorten van (West) Java..

{**arti**} = betekenis.. **artinja** = dat betekent: dat wil zeggen.. ΣΣ+ **mengerti**

* **asah** = slijpen, wetten van en mes of bijl *+batoe asah* = slijpsteen

¹ **asal** = oorsprong *+Mijn Tjang, sij asalnja fan Madoera..* Mijn oma komt oorspronkelijk van Madoera *+asal-oesoel* = afstamming (deze term raakte onder de meeste Indische mensen pas tijdens de Japanse bezetting bekend)

² **asal** voegwoord = ∇ vooropgesteld, mits *+Ahmat alles hij lus, asal niet van farken* A. lust alles wel, als het maar geen varkensvlees is..

*| **aseesee** = a c c acc. accoord/akkoord; all right; oké, enz. Het was in West-Java langer gebruikelijk dan in O. Java. Men ging het daar beschouwen als "te inlands".

* ¹ **as.m, asam** [asχm] zuur, zurig + *asem-manis* = zuurzoet (ook figuurlijk)

* ² **as.m; asam** ** ['ʔsχm] tamarinde, zuur vruchtmoes, in de Indische keuken gebruikt. Met suiker gekonfijte asem was een lekkernij. "Straatkinderen" aten 't wel zó op, zonder suiker.

* **asemboom; pohon asem** = tamarindeboom, hoge peuldragende boom met glimmend bruine zaden die in een fris, zuursmakend vruchtvlees zijn ingebed. Door het fijne loof was het in de steden een goede schaduwboom

* **as.p; asap** = rook

* **asin** = zout (bijv. naamw), zoutig, zilt * **telor asin** = gezouten eendeneieren

ikan asin X+ ikan gerèh = gezouten en gedroogde vis... "zoute vis"+ **ketjap asin** = extra zoute sojasaus
asoe (J) = hond In het P. meest als scheldwoord. Zelfde betekenissen en nuances als bij **andjing**

lassèrèt = arresteren; een typisch contaminatie-grapje (**B.39/97**) "Verwarring" van *arresteren* en
sèrèt = meesleuren (naar 't gevang)

astaga! Uitroep van schrik of verbazing; bij oudere Indo's iets gebruikelijker dan
astagafiroellah hemeltjelief! goeje genade! Gods oordeel over ons...

* **atap** [atap] ** [ʔtʔp] = dakbedekking van palmladeren *| *Een dak van atap*

** een *attappen dak*

{atau}, atawa = of.. (Eng. *or*; Dui. *oder*) in 't Petjoh en Pasarmaleis veelal foutief vervangen door **apa** (het
voegwoord: of) *+Betoel atawa salah? Goed of fout? =+ P: Baik apa salah?*

* **ati/hati** = 1) letterlijk: **lever** + **ati ajam** = kippenlever + **panas hati** = "hete lever": brandende toorn;
jezelf opvreten van ergernis of woede.. Uit onwetendheid werd **ati** ook wel eens gebruikt i.p.v. **djantoeng**
(=hart) bv **L-R/111**

2) figuurlijk: **hart** als zetel van je gevoel + **sakit (h)ati** = hartzeer

+ **djantoeng hati** = oogappel; lieveling + **ati baik = baik hati** = goedhartig; rechtschapen

+ **senang ati** = in zijn sas (zie ook bij **tefreden, tefrejen...**)

ati-ati! = pas op, wees voorzichtig, er is gevaar... zie ook **X+ hati-hati baik-baik**

* **atjar** = ingemaakt zuur, met azijn en curcuma ingelegde groenten (augurk, komkommer; enz.)

+atjar tjampoer = gemengd zuur...

* **atji** (Soendanees) = stijfsel uit tapiocameel. In de jappentijd de geïnterneerden als voedsel voorgezet!

* **atoer** = regelen, ordenen **+atoeran** regel, maatregel; discipline, orde ****atoeren** bedillen; beslissen **L-R/20**

atoer betekent ook: sorteren *+Sijn boeken altet netjes geatoer op volgorde*

atoeran ook wel eens fatsoen (=geestelijke discipline) *+Jongen-nja hij ken geen atoeran* Dat joch gedraagt
zich totaal ongedisciplineerd

{atoer} {atoeran} (J) = in de 20ste eeuw in het P-Maleis en in het Petjoh niet meer gebruikelijk voor: beleefd
verzoeken; verzoekschrift...

awak (Javaans) = ¹⁾ lijf; lichaam \implies ²⁾ ik, ikke, ikzelf (eig. **awakkoe**)

* **lawas** = Pas op! Wees voorzichtig... Wees gewaarschuwd! (soms dreigend) **L-R/321**

+ **awas andjing** = pas op voor onze honden+ **Awas Listrik!** = Hoogspanningsgevaar!

+Awas lo als jij ferheet Kleine Boeng.. Pas op dat je de kleine luiden als mij niet in de steek laat.. **B.7/28**

B

||**ba...** als 'voorvoegsel' i.p.v. *be* zie ||**da...**

||de **baas** = ik, mij »*Tjoba de baas hij haat kiepen hewonnen wij* Had ik in het doel gestaan, hadden we gewonnen!

* **baba** = kleine Chinese straatkoopman

babad = ¹⁾{geschiedenisboek} ²⁾ maag, boekpens van rund. Werd als goedkoop "vleesgerecht" verwerkt in allerlei soepen +*Soto babad ik lus altèt* = Hete kerriesoep met boekpens lust ik best wel

* **babi** = varken, zwijn *Babi-loe!* Zwijn dat je bent! **B.17/51**

* **baboe** = 1/ kindermeid 2/ vrouwelijke huisbediende: *baboe tjoetji* = speciaal met de kleren-was belaste huisbediende *Hamaar sellef kijken. Ik ben niet jou baboe!* **B. 5/23**

|3/ Inlandse vrouw uit de bevolking, die geen koopvrouw was. *En dan wij loop achter baboe.* Toen liepen we achter een Inlandse vrouw **B. 9/32** ...*dese baboe, hij is lata* deze inheemse vrouw, die was lata **B.9/33**

babon = jonge kip, nog niet aan de leg

* **badak** = 1/ neushoorn, rinoceros 2/ mens met een zeer dikke huid (figuurlijk)

* **badan** = lichaam, lijf

badjak = ¹⁾{ploeg als landbouwwerktuig} ²⁾ onverlaat, rover; piraat

+*samb.l badjak* = zeer hete sambal

* **badjing** = klapperrat ("Indische eekhoorn")

* **badjingan** = schelm, schavuit, boef, onverlaat; apache; beatnik; straatslijper (jeugdige persoon die zich nog niet al te veel van de keurige maatschappelijke conventies aantrekt) **L-R/56**

* **badjoe** = bovenkledingstuk, hemd, baadje **badjoe kaos** = tricothemd, borstrok, singlet

| **badjoebèr** = ijdele machofiguur, opschepper We kunnen het beschouwen als een afleiding van **badjoe bèbèr** (= uitgespreid overhemd, d.w.z. de 2 bovenste knopen los, om de wereld der jonge meisjes een blik te gunnen op een gespierde en behaarde borst. Mogelijk is hiervan "patjepeer" afgeleid.

* **badoet** = clown, potsenmaker

{**bagaimana**} **bagémana** ΣΣ+ | **pigimana!** = | *hoe kèn!* hoe kàn dat nou!

{**bagi**} (*Mal*) = voor, ten behoeve van —» *| **boeat**

bagi (*Jav.-Maleis*) **bagé** {**bahagi**} = delen, verdelen; uitdelen, distribueren

* **bagian X bagéan** = 1/ deel, aandeel; het toebedeelde 2/ samen delen, makker... =+

** **pakkiejan**: +*da's niet mijn pakkiejan* dat is mijn competentie niet...

bagoes ['baʎus] = mooi, fraai

{**bahaja**} X+ **awas** = gevaar

{**bahasa**} ΣΣ+ **tjara** = taal

* **baik / baèk** = 1/ goed; 2/ mooi, ik vind het best; oké

baik-baik = Voorzichtig! Past u op! beleefde vorm om iemand te waarschuwen.. zie ook X+ **awas!** **ati-ati**

* **bajam** ΣΣ+ **baj.m** = "Indische spinazie": eetbare *Amaranthus* soorten

{**bajang**} = schaduw; schim(men) **bajangan** = schaduwbeeld

bajar = betalen; dokken *Bajar doeloe!* Eerst betalen! **B.15/46**

* **bajaran** = loon, traktement; vergoeding

* **baj.m** = verschillende onkruiden, *Amaranthus*-soorten die als "Indische spinazie" werden gegeten

* **baji / bajèk** = baby

{**bakal**} = toekomstig |**bakal** in het Betawi-Maleis: ∇ synoniem v **boeat** = om te ...

* **bakar** = branden zie ook X+ **djagoeng...**

te(r)bakar = verbrand; =+ voor voedsel meestal **gosong** (*Jav*)

baki = bakje, schaal

* **bako (tembako)** = tabak *bako soesoer* = tabak in Oost-Java, Madoera en Bali bij de sirih gebruikt

|**bako!** = scheldwoord: (personen): schijtlaars, mispunt; (zaken): waardeloos prul!.. rotting!

* **bakoel** = 1/ dicht gevlochten mand 2/ koopvrouw die haar waren in zo'n mand bij zich droeg en bij wie

je wat lekkers kon kopen. *+Ajoh wij gaan kopen petjel bij die bakoel..*

{bala bala tentara} = leger

{balai} (meestal) balé = groot huis | J *+Kéré moenggah balé*: een schooier die nu een mooi huis kan bewonen, dus een parvenu.. **| "Als niet komt tot iet, kent iet zichzelf niet"

balang (J) = smijten; bekogelen L-R/320

* balapan = wedloop, wedren | balap = racen, rennen

*|baleh-baleh ['balω 'balω.]/** balee-balee = rust-, zit- en slaapbank van bamboe L-R/113

bal.s * balas = terugdoen; vergelden; zich revancheren, zich wreken

| balferwa(c)hting = de paraatheid, het anticiperen door de spelers of de doelman: waar komt de bal?

"Verkeerd toegepast": +Wie kaats moet de balferwachting B.9/32

* balik = keren; omkeren; terugkeren te(r)balik = omgekeerd; onderstboven; achterstevoren

* balok = balk

balon [Yba.l]n = (lucht)ballon

* bamboe eerst feitelijk alleen in het Pasar-Maleis gangbaar.. Van daaruit later in de andere indon. talen overgenomen... Woord van Tamil origine? Door de Portugezen ingevoerd?

| de bàmboegètèk = het bamboe vlot... On-Maleise hollandiserende Petjoh-vorming

ba'mi [bΨ^q-Ymξ:] ΣΣ+ bami

* bami [bΨ^q-Ymξ:] ** bamie [Yba:mξ.] = bekend Chin-Ind. gerecht: varkensvlees in Chin. spaghetti

* ban = rubberen wielband +ban montor = autoband +ban spèda = fietsband

bandang (J) = op hol slaan v. paard; met een vaart wegrennen

* band.ng = *Chanos chanos*, zee- en brakwatervis, zeer gezocht vanwege het fijne vlees, wordt in visvijvers gekweekt L-R./24

* bandjir = 1/ overstroming 2/ overstromen; overlopen v. water

bandoelan (J) = schommel | ook wel 'ns klepel (bandollan)

|bandring = 1/ steen aan touw als slinger 2/ slingeren; techniek om met een steen aan 'n touw de in een boom vastgemaakte vlieger los te krijgen. *En dan wij haan bandring..* B.38/95

* Bang = aanroep voor een Indon. man v. middelbare leeftijd; afkorting van abang De *gado-gado verkoper Bang Siem* (=koopman Simin) B.31/80,82

bangau ———> * bango(k) = reiger, zilverreiger; ook blauwe reiger.

* bang.t = erg, zeer; in hoge mate

{bangkai} ΣΣ+ * bangké

* bangké = lijk; kring, kadaver +*Kembang bangké* aronskelk-achtige plant, waarvan de bloem een walgelijke lijkenlucht verspreidt (o.a. *Amorphophallus variabilis*)

* bangkoe = bank om op te zitten

* bangoen = 1/ opstaan, overeindkomen 2/ wakker worden, ontwaken B.30/78 (uit Jav. *tangi* = ontwaken en Ned. *opstaan* = ontwaken)

|bangok = Batavia-Maleise uitspraak van bangau = reiger B.21/57

{bangsa} = volk (*Later: landgenoten, volksgenoten "ze worden onderdrukt door hun eigen bangsa"...*)

{bangsal} = loods, opslagplaats

* bangsat = 1/ schurk, onverlaat; schoft, ploert, schoelje, enz. B.39/87

2/ wandluis ———> koetoe boesoek

* banjak = veel, talrijk +*ke-banjak.n* = te veel (Uit het Javaans gevormde onmaleise vorm)

** banjak veel = een hele boel

banjoe wangi (J) = geurige vloeistof (water), reukwater, parfum, "odeur" L-R/113

Banjoewangi = meest oostelijke kuststad op Java.. Oversteekhaven naar Bali

| banjol = lol trappen, grappen maken; pagen, gekscheren... PI/OOM DJING/46

* bantal = kussen, peluw *bantal goeling* = rolkussen X+ goeling

** bantals = met kapok gevulde kussens op de Indische bedden D/35

* bantèng = het wilde bosrond, voor de Indonesische nationalistes symbool voor moedig, vaderlandslievend verzet tegen de "kolonialisten"

* **banting** = 1/ op de grond smijten, kwakken **B.** 16/48 *+petasan banting* = soort zevenklapper; smijdt en kaai-vuurwerk.. **B.** 40/99 ** **gebantingd** = op de grond gekwakt (**PI/1**) zonder omzichtigheid (een verwijt dat Europeanen hun bedienden wel eens naakten!)

2/ de tegenstander vloeren **X+ bantingan**

|**bantingan** = worstelen; worstelpartij, waarbij men de partner op de grond werpt

bantji = hermafrodit, verwijfd type ook wel eens (verkeerdelijk) voor homoseksueel

* **baoe** = ruiken, stinken, geuren. *+baoe boesoek* = vies ruiken, onaangenaam stinken

baoe énak (*baoe haroem*) = aangenaam, lekker, aromatisch geuren *baoe angin* = eten dat niet onmiddellijk genuttigd werd en zijn geur en smaak heeft verloren

* **bahoe / baoe** **| **bouw** = oppervlaktemaat \forall 0,7 ha

bapa * **bapak** = vader

{**bara**} **bàrà** $\Sigma\Sigma+$ **borok** = zweer

*¹ **barang** = goederen, bezittingen, hebben en houden; ook figuurl. zaken of dingen. *+Meisjes zijn barang aloes* Meisjes zijn fijner gebouwd, die moet je niet te hard en ruw aanpakken (zie **aloes**)

{² **barang**}... alle mogelijkheden die... *barang siapa* = al wie

* **barangkali** $\Sigma\Sigma+$ * **brangkali** ****brengkalie** = misschien, mogelijk...

{**barat**} **X+ koelon** = 1/ het westen {2/ westers}

* **baris** = rij, gelid **barisan** = leger; legerorde

* **baroe** [Ybáru] = 1/ nieuw; 2/ pas maar ****orarang baroe** /baa-roe/ \Rightarrow ****baar** = nieuweling in de tropen, onervaren Europeaan **L-R/58**

* **baroe sadja** **B baroesan** = pas nog

* **baroes** * $\Sigma\Sigma$ **kapoer baroes** = kamfer

| **barongan** = "monster" dat z'n veren of haren opzet om zo de vijand schrik aan te jagen. **B.** 38/95

* **basah** = nat; vol vocht, vochtig

^{1/} **basi** = schaal voor vleesgerechten, soepterrine

*| ^{2/} **basi** = bedorven van eten, niet langer voor consumptie geschikt

basin (J) {**batjin**} (*Mal*) = stinkend door bederf (b.v. vlees)

| **baslis** = beslist, heel zeker

bata **bâtâ** **bôtô** [bZtZ] (*Jav*) **X+ batoe mérah** = baksteen, grove tichelsteen... In Indië door ieder Hollands sprekend persoon "*rooie steen*" genoemd

|**batang**{ (J) = lijk ; krenge, stinkend kadaver

{**batas**} **X+ bat.s** = grens, grenslijn, afscheiding

{**bati**} (J) **X+ oentoeng** = winst bij handel of verkoop

* **batik** [bá-'ti^q] = Javaans batikken

| **batikken = techniek waarbij d.m.v. *was* motieven op textiel worden aangebracht. Thans overal ter wereld bekend. Afkomstig van Java en aldaar oorspronkelijk.

|**batja**{ {**membatja**} \rightarrow **lis boekoe** **X+ liat-liat boekoe** = lezen.. Eigenaardig genoeg werd het woord **toelis / menoelis** = schrijven door ieder "maleisspreker" wel gekend, maar het kwam bij de meesten blijkbaar niet op dat zoiets "Europees" als lezen ook door de bevolking zou kunnen worden begrepen. Dat er dus ook een inheems woord voor moest zijn..

* **batjok** = kappen; hakken, met hakmes bewerken *Lain kali goewa batjok* - Een volgend maal hak ik je kapot! **B.** 9/33 ** *Ze zijn gebatjokt* = met kapmessen gedood of zwaar verwond.

* **batoe** = steen *+batoe karang* = kalksteen, koraalkalk *+batoe mérah* = baksteen (letterlijk rode steen, vanwege de kleur) *+{batoe toelis}* = steen met inscriptie. Boven Bogor ligt het plaatsje **Batoetoelis**, waar zich zo'n beschreven steen bevindt (bevond?)

* **batoek** = hoest; hoesten

batoel $\Sigma\Sigma+$ **betoel** = zeer nadrukkelijk: juist! inderdaad!

* **batok** = klapperdop (schaal van kokosnoot) **L-R/106** ... *tjap batok* **B.**15/45 ***+Probeer dat nou eens in die batok van jou te krijgen!* Tracht dat nu eens in die stomme kop van jou te stampen!

bawa **bawa'** uitspraak [bΨ.wa^q] = meenemen, meebrengen; thuisbrengen *+bawah poelang* (= *bawa*

poelang) **B.** 31/82

bawah [bawah] = onder; **di bawah** = beneden, er onder, etc... S.v.p. niet verwarren met **bawa** (zie hierboven) ** **dibawa** [dʒba:wa:] voor totoks zowel meegebracht als "onderaan", beneden; op de benedenverdieping; ook in de laagvakte...

* **bawang** = look; ui **bawang gorèng** = gefruite uitjes

bawang mèrah = (rode) sjalotten

bawang poetih = knoflook

{**béa**} = belasting, invoerrechten **L-R/48** **pabéan** = douanekantoor

bébé = witte huisdracht (lang jurkje) voor Indische meisjes. Naar alle waarschijnlijkheid oorspronkelijk een doopjurk voor baby's (Fr. bébé) Later huisjapon. Het woord leeft voort in het Javaans voor *jurk*

** **bebbeks** = Hollandse meervoudsvorm van **X+** **bèbèk** = (peking)eend

* **bèbèk** [bɛ.bɛ^q] = eend **L-R/98** **+anggoer bèbék** = ganzenwijn, water, "aqua pompa"

* **bèbèk èntog** ['ɛ.nt]^λ] = "wrattenkop"-eend, manilla eend (uit Brazilië)

bèbèr [bɛ.be:r] (J) = uitspreiden **bèbèr klàsá** = z'n matje uitspreiden, z'n bedje spreiden

b.boeloek van **berboeloek X+** Oost-Java **boeloek.n** = beschimmeld **L-R/85**

* **b.dak** = rijstpoeder als cosmetisch middel. Tegen het glimmen van neus en wangen.. Later werd het woord ook gebruikt voor talkpoeder. **L-R/114** => |* **bedakken** = (zich) poederen

*|**bedil** = 1/ geweer **G./107** 2/ schieten; fusilleren |**+di-bedil door de jap**

bedjat / boedjat (Jav) = 1/ kapot, uiteengevallen **+roepa-nja kaja krandjang bedjat..** ziet er uit als een uiteengevallen mand; deerlijk gehavend en gerafeld 2/ corrupt; immoreel, verdorven...

|**bedjingkrak** = springen, huppelen ».. *wij lahen tot bedjingkrak ...* schudden v h lachen **B.32/84**

||«*ben je bedjiengkrak?* = ben je nou helemaal van lotje getikt? Eigenlijk **berdjingkrak**

* **bedoek** = trom, vooral bij de moskee

|**bedol** (Jav) = uitgetrokken, uit de grond gerukt van 'n plant. Hier: (**B.** 30/78) waarschijnlijk: ruw van z'n plaats gerukt

|**bedònder** = bedriegen; bedrogen.. quasi-studentikoos, langzamerhand afslijtende grove vorm.. Bovendien noodzakelijk geacht als eufemistisch synoniem v *besodemieter*(en), een woord dat in Indische kringen ontoelaatbaar was. Ook »...*ben je belazerd!* werd door velen toch als te grof aangevoeld..

{**bégal**} = straatrover

|***b□g□dèl** = Indische frikadel pastei v. gehakt en meel of broodkruim; soms alleen maar woord voor "gehakt"

|***b.gerak** = zich verroeren, bewegen (eigenlijk **bergerak**) **+Djangan begerak! - Froerjeniet, lo!** Blijf doodstil zitten! **B.** 3/18

* **begini** = zo, op deze manier

* **begitoe** [bχ'λçtu.] /b.λietoe/ = zo, zodanig, op die manier

Kalau begitoe, koerang baik Als je het zo doet is het niet erg goed (Je kunt het beter anders doen)

djangan begitoe kakoe niet zo stijf! **D** p39

|**behándel** / |* **behandelen** = 1/ iemand op kwalijke wijze manipuleren: dus belazeren; 'm in mekaar slaan, etc... + *Seh Tjalie, ik ben weer behandeld!..* ≈ **PI/OOM DJING/45** 2/ (Oost Java ± 1936) z. op minder nette wijze toe-eigenen, in de wacht slepen.. »*Zijn Chesterfield ta' benandel!*

* **bekakas** = gereedschap; benodigde werktuigen ("verbastering" van **perkakas**)

* **bekas ΣΣ+** * **boekas** = 1/ sporen, overblijfsels 2/ gewezen, ex-.. van vroeger tijd

bekétjot / bekijot = slak met een slakkenhuis Inz. de achtaatslak (zie volgende)

* **bekingking** = als boven: huisjesslak.. Vanaf ∇ 1941 raakte het woord algemeen bekend doordat in die jaren de reuzenslak *Achatina fulica* in korte tijd Java van west n oost "veroverde"...

|***beklahi / berkelahi** = vechten ==+ daarvandaan: ** **bakkeleien** = bekvechten

belah = 1/ {spleet, kloof} 2/ helft **sebelah** = de ene helft van 2

3/ splijten **+Belahdoea klapa itoe!** hak die kokosnoot in tweeën!

belakang ΣΣ+ **blakang** = achter, achterzijde

* **belanak/boelanak** = visje dat zich in de kustwateren ophoudt (bv *Mugil labiosus*) **L-R/319**

* **belanda blanda** = Hollander, Nederlander; door de bevolking gebruikt voor iedere Europeaan, dus ook voor de Indo's |**Blanda** in sommige streken slang-aanduiding voor de onderwijzer, de schoolmeester.

* **belandja** —» **blandja** = 1/ de dagelijkse inkopen op de pasar; 2/ het inkopen doen

{**belang**} = bont, gevlekt **sapi belang** = zwartbonte Ned. melkkoe

* **belawoe blaoe** = blauwsel, kobalt-blauw poeder om wasgoed extra wit te doen ogen

-**belas** = -tien *sebelas 11 doewabelas 12 toedjoebelas 17*

|**belas** = belast **L-R/309**

b.lèr → **ke-b.lèr** (J) = opengehaald aan scherpe rand, aan scherp blik

* **beli** = kopen **belian** = dat wat gekocht is

* **beling** = glas- of porselein-*scherf* **B.28/74**

* **beloem** / |**beloen** / ** **blon** = nog niet

|**belontjat** / **blontjat** = springen, sprongen maken (eigenlijk **melontjat**)

* **benang** [b.nàng] = garen; **benang roew.t** = garen in de knoop **L-R. /89**

{**benar**} **b.n.r** = goed, zeer juist; gelijk heeft-ie!

bendéra = vlag; vaandel

* **bèndi** / ****bendie** = 2-wielig rijtuigje, sjees **L-R/58**

bendoeng bendoengan = dam, stuwdam

bendol = bult, buil, bobbel zie ook: **bentoel** en **bisoel**

bener (J) = 1/ goed, juist... »*kerdja sing bener, man* doe het goed, kerel! 2/ goed bij z'n hoofd »*Djondral die fèn, n'dak bener, 'n beetje sinting* Die Jondral is niet goed bij z'n hoofd, hij is een beetje getikt

* **bènggol** = 22 cents-stuk = **gobang**

b.ngong = met z'n mond vol tanden **B.23/62**; verbijsterd **B. 33/84**

{**bengik**} *ΣΣ **sakit bengik** = astma

|**bengis** = wreed; erg streng *Wah, nieuwe jufrow bengis, lo! Mijn broertje al didjambak...* Nou de nieuwe juf, da's een kwaai hoor. Mijn broertje heeft ze al aan de haren getrokken.

*|**bengkak** = door infectie ontstoken en opgezet

* **béngkél** / **bingkil** = smederij; machinewerkplaats (afgeleid v.h. Nederl. winkel)

* **bèngkok** = krom, gebogen

Si Bèngkok = De Kromme **B 7/27** en (Orpheus in de Dessa)

...*spel bèngkok* = kromme speld **B. 10/35**

bengkówang [bɣ□'kowa□] = eetbare knol, door de bevolking rauw genuttigd, of in roedjaks verwerkt = —»

** **bangkoewang**

bening = helder, doorschijnend van vloeistoffen.

bènjèk X+ **bètjèt** = vies, papperig van voedsel

* **bèngsin** (J) | **bensien** = benzine

bentar *ΣΣ+ **sebentar** = een ogenblikje, eventjes *sebentar lagi* = zo meteen

|**bentiet** = pukkeltje op ooglid (?) Of het een *Soendanees* woord is, weet ik niet. Het is mogelijk een echte Petjoh-vorming: combinatie van **bintik** (vlekje, stipje) en **bintit** (puistje, bultje.. *Si Bentiet* = de jongen die zo genoemd werd naar aanleiding van z'n "kenmerk"

*| **bentji** = 1/ haten, een hekel hebben aan.. 2/ zó de pest krijgen, dat het je allemaal niks meer kan schelen: *En dan Si Bentiet hij wor bentji..* **B 6/25**

bentoel = bult; puist —» **bentil** —» **bisoel**

bentoer / **bentoes** ΣΣ+ **kebentoes** = ergens tegen aan stoten X+ zie ook **ketatap**

bentoet = (waarschijnlijk plunderen) ...*ik bentoet sijn namnam-boom* **P.II /75** ...*sawoh-nja di-bentoet door ons* **B. 41/101**

*| **béo** Een spreekwachtige vogel, die men kan leren praten en die daarom graag als huiskameraad gehouden wordt. *+Kaja béo die fèn* = Die kerel praat je letterlijk alles na!

{**bèrak**} **X+** **boeang aèr** = zijn gevoeg doen, poepen

* **beranak/ ** branak** = bevallen, een kind krijgen **L-R/57**; een jong werpen

berangkat correcte maar ongebruikelijke vorm **X+** * **brangkat** = vertrekken **L-R/57**

berapa $\Sigma\Sigma+$ **brapa** = hoeveel; hoe **berapa banjak** = hoe veel?

* **berat** = zwaar, moeilijk zie ook **X+** ** **brat**

* **ber(e)nang** = zwemmen, drijven op het water.

* **berenti / berhenti** **X+** **br.nti**

bèrès = klaar, afgelopen: in orde, "voor de bakker"; naar genoeg geregeld **D./35**

b.rnang = **berenang** = zwemmen

berobah/beroebah = wijzigen, veranderen, soms helemaal tegen iemand anders z'n zin.

* **beroeang biroeang broewang** = beer, de Maleise beer. Later ook bij uitbreiding elke beer: *+broeang poetih* = ijsbeer, *+broeang grislie* (Grizzly-beer)

* **bersih** = schoon, rein

{**berteriak**} ***X** {**teriak**} **X+** **betréjak** = schreeuwen

besar [bχsar] = groot * **hari besar** = feestdag * **Toean besar** = Grote Heer: de administrateur op een onderneming of de baas van een bedrijf, kantoor

* **besaran** = op cultuurondernemingen het huis van de administrateur (huis van de *Toean besar*)

* **bèsèk / bèsèh** [bɛsɛ^q] = rechthoekige 'koffervormige' mand, gevlochten uit dunne bamboerepen, of palmblad, afsluitbaar met dito gevlochten deksel. Zeer geschikt voor het vervoeren van eetwaren, e.d....

besengèh / * besengèk = vleesgerecht in saus met kokosmelk en curcuma **B. 3/20**

* **besi** = ijzer **tahi besi** = roest

| **beslah** = naasting door de overheid; beslaglegging | *Sijn oto dibeslah door de polisie* Zijn auto werd door de politie in beslag genomen.. De term werd naarstig in het Javaans overgenomen

bèsok = morgen **bèsok pagi** = morgenochtend **bèsok siang** = morgenmiddag **bèsok mal.m** = morgenavond

béta = ik (alleen in Molukse kringen gebruikelijk) *Adoe Mama djangan marah béta!* = Och Moeder wees niet boos op mij!.. <Bekend Ambons krontjong-liedje>

betah = het uithouden; iets kunnen verdragen. *Adoeh akoe n'dak betah luisteren naar kaing-kaing fan die chòn, kasian!* Och ik kan het gejam van dat arme hondje niet langer aanhoren

* **Betawi** = Oude indon. naam voor **Jakarta/Djakarta / Batavia**

| **beterder** werd vóór 1925 vaker in het Petjoh gezegd dan er na (invloed van het onderwijs) Het betekende zoiets als: *nog véél beter!* dus beter dan beter. Bijna een superlatief..

Andere vergrotingen van de vergrotende trap waren bv. **mooierder** en **sterkerder**, zelfs **harderder**. Veel Nederlanders vonden het toch wel grappig en plaagden er soms Indische kindertjes mee, hoewel die zulke vormen al lang niet meer gebruikten. Andere eigenaardigheden die nog een enkele keer gehoord konden worden: *Dese oto is goeie merk, maar fan mijn oom noh feel goeier!* Ook bij de superlatief had men begin van deze eeuw nog wel eens typische vormingen. In **Ik en Bentiet** vinden we: *Da fetste fan de allemaalste dese!* **B.3/19** .. *Maar hij is de fideelste van de allemaalste* **B.22/60** Zie onder | **allemaalste**

* **bètèt** = klein groen papegaaitje (vleermuisparkiet)

| **betinka** corrupte Indisch-Europese vorm van **X+** **bertingkah** = kuren en nukken hebben(d) */*+Zij is betinka* ***+Hij heeft veel betinka's* Soms meende men ermee: Hij is verwaand

* **bétja bètjak** = driewielige fiets-riksja, in Indië pas na 1938 bekend en in weinige jaren zeer populair.

X+ **toekang bètjak** = bestuurder van een betja

bètjèk / bètjèt = 1/ nat, drassig; verontreinigd door vuil water **B. 16/49**

2/ vies; papperig, slijmerig (van eten) *Bètjèk dese rijs, ik lus niet, ah!*

betjerai —» **betjerèh** = het huwelijk ontbinden. In echtscheiding gaan..

|batoel sterk benadrukte vorm van:

* **betoel** = waar, waarlijk; heus, echt; juist! inderdaad, dat klopt! **L-R/35**

|betoel-betoel = 1/ heus, echt waar.. **L-R/115** **2/ in hoge mate (*betoel-betoel ziek hij* heel erg ziek is hij) **
3/ serieus, zo goed als je kunt.. (*Nu hij is blijven zitten, gaat hij betoel-betoel leren*)

betréjak (corrupte uitspraak v **berteriak**) = luid schreeuwen, gillen; met stemverheffing roepen. *+Ah kalo ngomong sama saja djangan betréjak!* Zeg als je tegen me praat hoeft je niet te schreeuwen!

|beuk B beuken

1/ een stomp, 'n dreun geven 2/ iets met kracht- en terdege doen; iets ongeremd ten uitvoer brengen

3/ gulzig opeten

^{1/} *...ta'beuk jou foor...* zal ik je een dreun verkopen omdat **B 43/104**

^{2/} *..dan hij beuk de eerste de beste hraf..* viel hij op de eerste beste grafheuvel aan **B 3/18**

..ik beuk de hellef.. doe ik zonder reserve die (andere) helft **B. 25/67**

^{3/} *..wij beuken de petjel van Bih Ebot..* we smulden gulzig van de petjel van Bih Ebot.. **B 26/70**

****|bevloering** = het materiaal van de vloeren. Zoals van huis het woord behuizing is gemaakt, enz., kon men dit in Indië doen met andere woorden, zoals vloer, wand, zelfs paal X> **bepaling**. Je had dus huizen met een bevoering van cement of van tegels, enz.. Ja, huizen met een 'bepaling' van hout, dat waren huizen op houten palen...

****|bevolking** = alternatief woord, eigenlijk eufemisme voor *inlander uit de kampong* of de desa's (=dorpen)
De bevolking heeft in desa P. een panter gedood....

Voor de **bevolking** hadden we in Indië volksonderwijs, dus Inlandse desa-scholen. "Bevolking" is eigenlijk een calque van het Engelse "**native**".. Maar klonk minder 'grof' dan "de inlanders"

****|bewanding** = 1/ bekisting 2/het materiaal voor de wanden *+huizen met een bilik-bewanding* huizen waarvan de wanden bestaan uit gevlochten bamboe-stroken

* **biar!** = 1/ laat maar zitten! Bemoei je er niet mee

biarin adja (Bat) = laat de boel de boel; "laat maar waaien"; maak je er niet druk om

|biar... = 2/ opdat.... soort v. conijunctief/optatief (wenselijkheidswijs) **Biar sial teroes!** = Dat het ongeluk je vervolgen moge **B.7/28**

3/ ofschon, hoewel, al was het ook zo.. enz. *Biar djoega moeda, baik ati-nja* = Al is ie ook nog jong, een goed hart heeft-ie **B.11/38**

* **biasa** [biasah] = 1/ gewend, ervaren; 2/ verwend

..niet biasa si met schoenen.. hij was immers niet gewend schoenen aan te hebben.. **B.16/49**

{biawak} ΣΣ+ njambik = varaan

^{1/}**bibi** [bɛ̃bɛ:] = tante

^{2/}**bibi bibih bibik** [bɔbɔ^q] = inlandse koopvrouw *+bibihpetjil (bibih petj.l)* **L-R/14**

* **bibik** = ^{2/}**bibi**

bibir = lip, lippen

* **bibit** = plantgoed; zaailingen, jonge plantjes overdrachtelijk: wat in de toekomst moet groeien en gedijen; de aan ouders en opvoeders toevertrouwde kinderen

* **bidji** = 1/ pit, kern v. vrucht 2/ het enige hulpelwoord in het P.-Maleis = stuks

* **bidoeri** = katoog (halfedelsteen)

|biejen = bieden in de betekenis: 'n lager bod doen, afdingen (= ** tawarren)

|Bih [biq] van **bibi**^q = verkoopster, koopvrouwje **bibih** komt feitelijk van **bibi** = tante

|| bibihpetjil / *|bibih p.tj.l = petj.l verkoopster (desnoods andere eetwaar) **L-R/14**

|bijna maar ik deng.... = eigenlijk dacht ik dat...

Oorspronkelijk doodgewoon een calque van *hampir sadja...* ontwikkelde zich de uitdrukking bij veel sprekers alweer iets verder.. *Bijna maar ik deng je ferlak* Ik dacht eigenlijk dat je me voor de gek wilde houden **B.27/71**, evenals... *Bijna maar ik goenting jou arm....* Eigenlijk had ik je arm wel kunnen breken met een 'schaargreep' **B.27/71**

|**bikin** = bereiden, maken; doen; veroorzaken (P. Maleis):

bikin makanan = eten bereiden

bikin marah = boos maken; ergeren

bikin baik; bikin betoel = herstellen, (in orde) maken

bikin bresih = schoonmaken, reinigen

bikin besar = vergroten *bikin ketjil* = verkleinen

bikin pandjang = verlengen *bikin pèndèk* = inkorten

bikin ketawa = doen lachen *bikin (me)nangis* = aan het huilen maken

bikin rèpot = iemand extra werk bezorgen *bikin soesah* = het iem. moeilijk maken

Dit **bikin** was een passe partout voor het Pasar-Maleis. En hoogstwaarschijnlijk "de schuld" van het Nederlands. Zowel het "echt-Maleis" als het Javaans omschrijven zulke 'causatieven' meest met een achtervoegsel. In het Betawi-Maleis hebben we **-in**, bv. aan het schrikken maken = *kagètin* (**B.9/32**); elders *kagèti* of *kagètk.n* (denk erom, ook dit zijn vaak geen correcte vormen).. Maar vele sprekers zeiden: *bikin kagèt* of |*srik màk.n!*

bikin-bikin = 1/ gekunsteld; geaffecteerd **2 + bikin-bikin** ∇ *poera-poera*: zich aanstellen; gemaakt doen

* **bikinan** = 1/ maaksel; (fig) gewrocht 2/ namaak, imitatie

|**bilang** = zeggen, noemen... *nanti saja bilang sama Mama!* = ik zal het straks aan je moeder zeggen!

Ook **bilang** heeft zich in de Maleise taal gedrongen onder invloed van het foutief taalgebruik door Nederlanders, of wellicht Engelsen. **bilang** betekent oorspronkelijk tellen <een, twee, drie...enz> Maar onder invloed van Holl. *vertellen* of mogelijk Eng. to *tell* ging **bilang** in het Pasar-Maleis en Batavia-Maleis betekenen: *zeggen* en verdrong meer en meer Maleis **kata** en **oedjar**. Het laatste woord was feitelijk in het Betawi-Maleis geheel onbekend geworden. **Bilang** werd in het gemeenz.-Maleis meestal gebruikt door Europeanen, terwijl Indonesiërs onder elkaar en tegen Hollanders **kata** en **kata-nja** bleven gebruiken

bilang-nja... = dat werd gezegd.. dat hebben ze me tenminste beloofd, enz.

* **bilik** = gevlochten bamboescherm als wand van een huis of vertrek. In het Indonesisch is bilik dan ook gaan betekenen: kamertje of vertrek in een huis..

* **binatang** = dier; beest, (vooral ook als scheldwoord gebruikt)

** **binatangs** = 1/de dieren; onze huisdieren; 2/griezelige beestjes

* **bingoeng** = van streek, radeloos, de kluts kwijt. *+Baboe bingoeng L-R/30 +Hij werd er helemaal bingoeng van L-R/84*

* **bini** [bɛ̃.nɛ̃^q] / **binih** = vrouw, echtgenote

* **bintang** [bɛ̃n.ta.□]= 1/ ster; 2/ militaire onderscheiding. *+** Hij heeft een bintang ['bontʃ□] gekregen* = hij heeft een onderscheiding gekregen, bijv. de Militaire Willemsorde

*| **bioskop** = bioscoop; filmzaal

bir = bier

{**biri-biri**} = schape ***bèri-bèri* = ziekte door gebrek aan vitamine B, waarbij de symptomen aanvankelijk deden denken aan zieke schapen (?)

* **biroe** = blauw

bis = autobus ook ———> **otobis**

* **bisa** = kunnen *tidak bisa* = dat kan niet, ik /jij / hij kan niet...

mana bisa = hoe kan dat nou! daar klopt niks van!

{**bisa**} (*Mal*) {**wisa**} (*Jav*) **X+ ratjoen** = vergif; venijn, slangengif

* **bisik-bisik** = fluisteren, iemand iets in het oor fluisteren | *+Sij gaat bisik-bisik met mijn sus, om tehen mij op te stoken!*

bismillah! = in naam van God! Als men iets goeds wil doen; wordt meestal voor de maaltijd gezegd

}bisoe{ ———> **tidak bisa ngomong** = stom; sprakeloos

* **bisoel** = puist; zweer

* **biting** = dun ministokje gemaakt uit het buitenste gedeelte van bamboestengel (of taai hout) gebruikt als speld of prikker. **B.** 31/80,81

** **bitjara** = spreken *+Bodoh! bitjara sama Toewan sendiri!* Domoor! je praat met Meneer (=je baas) zelf!

L-R/30 zie ook **ΣΣ+** **tjara**

|**bladak!** = het geluid dat je hoort als er een gammele lege vrachtauto met laadbak over een verkeersdrempel rijdt.. In **B.** 9/33 het **daverend** geluid dat je hoorde toen Bentiet met z'n blikken toeter op de straat kletste.

|**bladár!** **BLADARR!** = geluid v e hevige explosie **L-R/38-39**

|**blagadee** [blΨλΨ'de:] /blàkkàdée/ = opschepper, ijdele figuur, niet zo erg als **boewaja** of **djago**, maar wel van weinig gehalte. Oorspr uit het Betawi-Maleis (?): **pelagak** diè = hij is een knul die een air (houding) aanneemt **X+** **lagak**

** **blakkang** = 1/ achter; 2*/ achterste 3**/ het achtererf en de bijgebouwen zie ook **X+** *de blakkan*

| **blakang hari** = later, in de toekomst

** *de blakkan* = achterste gedeelte van het erf, waar de bijgebouwen stonden

* **blanda / Blanda / Belanda** = Hollander, Nederlander, Europeaan. In de mond van de bevolking was Blanda elke Europeaan, import of indo. De Indo's en "Petjohs" gebruikten blanda voor *blanda totok* (= in Nederland geboren en getogen Europeaan) Indische mensen en Indo's die zich tezeer distancierden van de Indische gemeenschap noemde men spottend *totok kesasar* (= "verdwaalde") Vergelijk ook **B.7/27**: *Dese hij is rot-Indo njang denken folbloet hij.. »Negri Blanda* = Nederland, Holland

2/ Nederlands, Hollands... »*adat Blanda* = Hollandse manieren

*|**blandeu X+** **blanda (kesasar)** = snobistische Indo die doet of hij 'n echte Hollander is. Of het veranderen van a in eu te maken heeft met de streektaalen waarbinnen het Petjoh werd gesproken, kan ik niet met zekerheid zeggen. Wel is het zo dat in het Madoerees woorden op -a in de volksmond (uit spot of overmatige benadrukking) die -a in een langgerekte eu-klank veranderen...

* **blandja** = 1/ winkelen; vooral de dagelijkse huishoudelijke inkopen doen

** *de blandja* = alles wat men gekocht heeft

oewang blandja = huishoudgeld **B.**15/45

}blarak{ = dorre palmbladeren

blarakan blarahan blara⁴an = als oud, stinkend vuil verspreid liggen **D** p35

| **blaren** = bladeren **L-R/58**

| **blasen (blazen)** = 1/ zeer hard, snel, rijden, rennen, voortgaan **B.**3/20 2/ er stevig van langs geven, (bv schieten, de volle laag geven, enz) 3/ helemaal en gulzig opeten.

| **blauw-blauw laten** |**laat mar waaien!** = een zaak zijn beloop laten.. Laat maar zitten, maak je er niet druk over..

blawoe X+ **belawoe** = blauwswel

|**bl.k!!** = geluidsnabootsing van iets dat met een doffe plof neervalt ———> zie ook **br.k**

*|**blèk** = blik, blikken doos (het Maleise woord is kalèng)

* **blekok / bl.koq** = 1/ sawah-reigertje (*Ardeola speciosa*) 2/ zilverreiger; elke reigerachtige
|*+blekoqnja sofeel; de straat tot wit lho...* **G.**107

* **blèngkèt** = vastkleven, blijven plakken = Mal. **X+** **melekat**

|**blèèr blèren** = 1/ krijsen, gillen **B.**10/36 ; 2/ met harde felle stem spreken *De kinderen hebben wel respect voor je als je maar goed tegen ze kunt blèren!* ≡ (Schooljuf omstreeks 1939)

3/ huilen (op enigszins ander niveau dan *njèngen*, wat voornamelijk een school-kinderuitdrukking was)..
+*Awas, als jij krijg onheluk, Oufrou sij haat blèren* Pas op, als er wat ergs met je gebeurt zal Moeder er zeker erg om huilen! Doe haar geen verdriet..

|blèr B keb.lèr (J) = je hand (vinger) a. iets scherp openhalen +*Sijn hand kebelèr door die blik! Bijna krijg infeksi..*

|blèèèèr!! geluidsnabootsing van metaal of elastiek dat hevig trilt, met producering van allerlei bijgeluiden
+*ik laat lolos tot di-djaprèt sijn nek: blèèèèr!!* Ik liet het (elastiek van de katapult) los dat het *pats-boinnng!* tegen z'n nek *kletste* B.19/54

* **blimbing** = zurige waterige vrucht, stervormig op doorsnede.. *Averrhoa*-soorten... Enkele kleinere deden dienst in de keuken. De grootste blimbingsoort werd ook wel zo gegeten...

|bloek-blak-bloek!! / bl.k-blak-bl.k!! geluidsnabootsing v kleden, matrassen, e.d. die met een mattenklopper "gereinigd" (= voor ∇ 20 % "ont-stoft") werden L-R/20

[* **bloes** = blouse; "kiel" (verouderd leesboekjes-woord 1910-1930); shirt (na 1930) "net hemd", overhemd,..

bloesje kunnen we beschouwen als een hypercorrecte uitspraak van blouse [blu:zχ] +*Ik heb voor mijn man nieuwe bloesjes gekocht..*

|blok!! --+ plok, pok = doffe plof (geluidsnabootsing); verband met **tjeblok** (J) = vallen B.3/19

* **blorok** (Jav) = met kleine zwart-wit gemarmerde vlekentekening, » *ajam blorok* = grijsbonte kip

*| **boa constrictor** Hoewel deze (Zuid-Amerikaanse) reuzenslang in de Indon. archipel niet voorkomt, werd vooral vóór 1930 de naam *boa constrictor* algemeen gebruikt voor onze Indische reuzen-python, oftewel de **reuzen oelar sawa** / sawa-slang. De reuzenpython huisde in grotten en ook in verwilderde bossen, en kon zelfs voor de mens gevaarlijk worden.

| **bobo boboh** [bóbó^q] = slapen (kinderwoord; vergelijk Fr. *faire dodo*) *Nina boboh* = Nina moet slapen. *Minabobok* of **minahbobo**: oranje-zwart gespikkelde wants op kapokbomen levend

|bòbòh = 'passen'; bij het spel verzaken, niet verder kunnen uitkomen L-R./28

* **bobrok** = kapot, onherstelbaar versleten..

bodoh [Ybodo.] /bódó/ = 1/ dom, gespeend van elke vorm van intelligentie 2/ bij totoks en jappen ook zelfstandig naamw: stommerik!, enz L-R/30

|boe! (als aanroep) 1/ baboe! (Europese kinderen) 2/ {Moeder! Mammie! Maatje!} (alleen Indonesische stadskinderen uit beter milieu na 1940) ----- 3/ Thans in Indonesië: Boe! = Mevrouw

boeah / boewah = vrucht (bepaald soort), vruchten * **boeah-boeah / boeah-boeahan** = fruit

|boeah nonah-boom = *Anona reticulata*: een vruchtboom met vruchten die graag door de bevolking werden gegeten B. 5/23

* **boeaja / boewaja** = 1/ krokodil; 'kaaiman' B. 32/83

2/ apache; bandiet; macho-figuur die de straten onveilig maakt. *Wattemeer die luitjes is boewaja...* Bovendien waren die kereltjes verdorven straatschenders.. B.45/108

boeang = weggooien, wegdoen, zich ergens van ontdoen. **boeang air** = lett. (eufemistisch) water wegstorten = zijn grote behoefte doen, naar de wc gaan L-R./209

* **boeang sial!** = het ongeluk van zich afwerpen door een soort van bezwerings-(goede)-daad uit te voeren, bv. zijn waren bij gelegenheid te goedkoop van de hand te doen... Zou voor omzet en winst gunstig zijn

¹⁾{**boeat**} *X+ {**memboeat B diboeat**} = maken (de oorspronkelijke, Maleise betekenis)

²⁾**boeat** → **boewat** = voor, ten behoeve van... Algemeen in het PM.

* **boebar** = verspreid, uit elkaar

* **boeboek** 1/ poeder 2/ houtworm (vanwege de poedervormige uitwerpselen)

* **boeboer** = 1/ pap 2/ vieze brij-achtige massa +**boeboer-sia!** = verdomde shit! B.16/47 (Vgl. Fr. merde! Dui Mist of Scheiße!)

boebrak = totaal ineengezakt, helemaal vervallen *-kandang boebrak* bouwvallige stal **B.23/62** Mogelijk begin v.d. eeuw ontstaan uit Jav. **boebar** = uit elkaar gaan, en Jav **bobrok** = helemaal kapot, onbruikbaar..

* **boedak** = 1/ jongen, jongetje 2/ slaaf; lakei; bediende

| **boed.k / boedeg** (J) = doof; hardhorend... »*Boedek jij ja, ik haat jou groeten jij kijk niet!*

|***boedjang** = vrijgezel(lin) ** **boedjangs** = vrijgezellen **L-R/16**

boedjoek in het P-Maleis = bedriegen *-hoekang boedjoek* = mooipratere; oplichter, bedrieger

|* **de Boei** = de bajes

boejoeng = jongen; jonge bediende (X+ **boy, djongos**) ** **boejongen** = bediende

| **boek!** geluidsnabootsing van iets dat met een doffe klap op de grond valt

* **boek**a [boe kà^q] = openen, beginnen; opendoen, open maken

* **boek**an = geen... *boek*an kambing, tapi domba = geen geit, maar een schaap

Apa moesoeh! Boekan! = *boek*an moesoeh kitèè = Wát vijanden!? Wij zijn geen vijanden! **B.45/109**

*-boek*an saja = dat was ik niet, dat heb ik niet gedaan! Ik was m'n handen in onschuld!

*-boek*an main = (geen spel, maar) echt; erg..., heel erg (goed). *Boekan main kiepen-nja* = wat "kiept" hij toch goed, wat 'n goeie keeper is hij! *+Dese winter boek*an main so koud, ja! **D/17**

* **boek**oe = boek *boek*oe pient.r = het boek waar je allerlei nuttige en noodzakelijke informatie uit kunt halen *boek*oe mopper = klachtenboek **L-R/311**

{**boek**ti} X+ **tanda-nja** = bewijs

* **boelan** = 1/ maan *-herang boelan* = lichte maan, volle maan (let op heeft hier de Ned. zinsbouw de Maleise heeft beïnvloed?... terang boelan zou eigenlijk moeten betekenen maanlicht 2/ maand *+Boelan apa sekarang?* welke maand is het? *++Habis boelan!* = eind van de maand (wordt de rekening betaald)

boelan poeasa = de islamitische vastenmaand (= **ramadan**)

boelat boel.t = massief; lijfelijk, concreet

* **boelé** [bu-le:] = 1/ lichtgekleurd, albino 2/ witblond, heel licht van haar en huidskleur *Si Boelee* was de bijnaam voor de blondste jongen in de klas.

* **boeloe** = haar; haren bij zoogdieren; veren bij vogels.. **boeloe ajam** = kippenveren

/boeloe-boeloe = plumeau van kippenveren gemaakt die om een rotan-stokje waren bevestigd, zodat het ding ook als tuchtigingsmiddel kon worden gehanteerd... **PI/blz. 8/blz. 45**

* **boelo**es = zeeschildpad zie ook X+ **akal boelo**es

* **boemboe** = specerijen in de keuken, ingrediënten. *+Je moet jou boemboe met feel kemiri doen, anders niet lekker!* ** *+Sjonge, sjonge, al die boemboe's die de kokkie in het vlees doet, is dat nou wel gezond?*

boemboeng = bamboekoker

* **boend.r** = rond *boenderan* = rondje, cirkel

boeng *-- (Ned. broer) = joh, goser

|*+ Boeng Klas* = m'n oudere broer Klaas (werd ook veel als aanspreektitel gebruikt: Héé Boeng! zeg Broer! zie ook X+ **Boong** **L-R/13**

|*+ Boengkie* = "Broertje", meestal als naam **PII.12/72**

|*+ De kleine boeng* = de kleine, onontwikkelde man.

{*Boeng Karno* = Big Brother Soekarno; oorspr. niet-Petjoh, maar v.d. bevolking}

{**boenga**} op Java ongebruikelijk X+ **kembang** = bloem

{**boengah**} (J) X+ **girang** = blij, verheugd

boengkem = zwijgend; het zwijgen opgelegd. *Tillefisie hij is aan, maar geluidnja boengkem* **D./75**

* **boengkil** = perskoek van aardnoten of kopra overgebleven nadat de olie eruit is geperst. Gebruikt als veevoer. We kenden *boengkil klapa* (uit kopra) en *boengkil katjang* (uit pinda's)

* **boengkoek / bongkok** = krom, gebogen, gebocheld

- * **boengkoes** = 1/ inpakken in bladeren of in textiel 2/ pakje: *1 boengkoes rokok* = een pakje sigaretten 3/ emballage, papieren verpakkingsmateriaal; hoës
- * **boengkoesan** (soms) * **boengkoes** = pakket; in blad ingepakte etenswaren ...*haat noh drahen boengkoesan* = die een pakje bij zich droeg **B.31/80**
- * **boenglon** = 1/ boomhagedis die van kleur kan veranderen, met lange omlaag krullende staart, "Indisch (Aziatisch) kameleon".. 2/ karakterloos mens, die ieder naar de mond praat en altijd de huik naar de wind hangt
- boeni -Σ+ boenji** = luiden; geluid produceren
..boeni-nja koerang pant.s deze! dit klinkt ongepast, onfatsoenlijk! **B.1/15** *Kaja motorboot boeni-nja*
 Het lijkt wel het geluid van een motorboot! **B.19/54** *Ajo boenji!* Vooruit! laat horen **B.29/75**
- * **boenoeh** = 1/ doden, doodmaken 1a/ dreigement v. zware mishandeling ...*Ta' boenoeh lo fandaah of morhen!*... Jou verniel ik vandaag of morgen nog 'ns, hoor! **B.4/21**
 2/ uitmaken, doven van vuur, licht, enz.
- boent.l boentelan** (J) = bundeltje, iets wat in een doek verpakt is | *Sijn han diboentel* = zijn hand was verbonden
- * **boenting** = zwanger, in blijde verwachting
- boentjies** = Voor de Europese markt verbouwde snij- of sperziebonen (= katjang boentjies)
Tjies! katjang boentjies!... = sliep-uit - of plaagliedje
- * **boentoe** = 1/ *verstoep* van een toegang, leiding of buis 2/ geen uitweg meer in een moeilijke situatie. Alle wegen versperd. ¹⁾ **Gang Boentoe** = Doodlopende steeg **B.43/104**
²⁾ *+Wah! boentoe dese, ik ken niet uitkómen...* Ik zie geen uitweg, wat voor kaart ik ook speel, het blijft niks
- * **boentoeng** = afgeknot, afgesneden. *+Sijn chôn staar-nja boentoeng, so lelijk!* Ik vind het lelijk dat zijn hond een afgeknotte staart heeft (Zie ook bij '*oentoeng*')
- * **boentoet** = staart *boentoet koeda* = paardenstaart *boentoet Tjina* = spottende aanduiding (eind 19e eeuw) voor de *haarvlecht*, zoals Chinezen tot 1910 nog vrij algemeen droegen.
- boepèt** = (*buffet* in de oude betekenis van) provisiekast, dressoir
- * **boerik** = 1/ pokdalig ; 2/ vlekkerig, gevlekt
- * **boeroe** = jagen ; achternazitten
- }**boeroeh**{ = loonarbeider, dagloner (dus ongeveer = koelie) ; fabrieksarbeider
- * **boeroeng** = vogel **boeroeng bètèt** = kleine groene papegaai (vleermuisparkiet)
boeroeng dara = postduif **boeroeng kakaktoewa** = witte kaketoe
- |* **boesboes X+ boesjboesj**
- |* **boesjboesj** = struikgewas; wildernis, oerwoud... Uit (Eng) bush; pas na 1945 gebruikt en bij ons bekend, waarschijnlijk door de "kolonisatie" in W. Nieuw-Guinea..
- * **boesoek** [b□Ys□^q] = 1/ rot, bedorven 2/ verdorven, slecht van inborst *+pien.r boesoek* = sluw, gemeen of rottig slim *koetoe boesoek* = wandluis, bedwants **X+ bèsòk**
¹⁾ *+...hij is al een beetje boesoek* **['bu.suk] **L-R/194**
- * **boeta** = blind **orang boeta** = een blinde {**boeta hoeroef**} = analfabeet
- boeta** [bu:tΨ:] / **boetô** (J) = reuzen; kwade figuren in de wajang-verhalen
- boetoe** **bótóh** (J) = nodig hebben zie **X+ perloe**
- * **boewang X+ boeang** = weggooien
- boewat / boeat** = voor... / ten behoeve van;(*pour, für.*) *+Ni boewat saja?* Is dit voor mij? *+boewat apa ini?* waar is dit nu voor nodig; waarom doet u dat?
- *| **boewi** —» **boei** = gevangenis, bajes
- ***Bogor** = (oorspronkelijke inheemse naam voor) Buitenzorg
 |**boh / bo'** (Chin) = niet doen! *+Boh nangis Sin!* Huil nou niet, Sin!

*| **bohong** = leugen(s).. *+bohong jij!* je liegt! je hebt gelogen *+bohong itoe!* alles gelogen...

*| **bojongan** = verhuizen; je hele hebben en houden verplaatsen

bók boq (Midden Java) = alsjebliet! Feitelijk het woord Mbok (moedertjelief) *+Bok help toh foor mij kopen nieuwe pajoeng* Toe, koop eens een nieuwe paraplu voor mij; ik heb zo iets nodig —» **dong** (W.Java)

|bok!|blok!|bl.k! = doffe geluiden die je hoort als voorwerpen op de grond vallen **B.41/101**

***Bok** ΣΣ+ **Mbok** = vrouw, vrouwe, vrouwtje

bokong (J) ΣΣ+ **pantat** = achterste, achterwerk

* **bokor** [b]k[r] = koperen of messing kom of vaas, vaak met gedreven siermotieven

bola [bolah] = 1/ bal (speelbal) 1/ bal (feest, dansevenement) * **roemah bola** = de balzaal; de soos (de sociëteit)

{**bolah**} (Jav) X+ **b.nang** = garen, naaigaren

bolak - balik = 1/ heen en terug; vice versa; soms ook zonder veel nut heen en weer lopen |2/ telkens weer, herhaaldelijk *+Bolak-balik jij haat frahen, ferfelen!* Ik vind het vervelend dat je het telkens en telkens weer vraagt!

* **boléh** |* **boleë** = 1/ mogen of 2/ kunnen ¹⁾*Tidak bolèh!* = Dat mag niet!

²⁾*bolèh djadi* = dat kan wel, dat is best mogelijk; misschien! **apa boleh boeat** = Wat kun je eraan doen? niks aan te doen! **B.24/65**

| **boleë jij!** = 1/ da's goed van jou! heb je keurig voor elkaar gekregen! Ik bewonder je! 2/ niet gek! kijk 's an! *Ik seht: Boleh!≡ B.34/88* 2a/ Best wel leuk! ...*Maar als ijs óveral. Boleë..... B.38/95*

3/ (ironisch) = *Boleë jij* Nou jij bent me 'n mooie!

bolé-nja.. (corrupt Maleis, calque uit het Javaans: **olèh-é**) = zijn manier van..., zoals hij het doet... *+Bolé-nja bitjara saja tak soeka* zijn manier van spreken bevalt me niet...

bolong (J) = er zit een gat in... | "Ister hat-nja!..."

* **bolongan** = 1/ gat, uitweg ...*is de bolongan nabij B.31/82* *+Als tikoës toewa hij weet altijd bolongan* = Een oude rat als hij vindt altijd wel een gaatje, een uitweg...

2/ Indische stuiver (met een gat erin) **B.11/37 B. 16/47 B.31/82** Jav: *doewik bolong*
{Van 1934 tot 1942 was er in Indië ook nog een cent met een gat in omloop}

| **bolos** = spijbelen; zijn plicht verzaken door weg te blijven ** **bolossen** = het kamp of de kazerne illegaal verlaten. Uitdrukking die pas na 1945 gebruikelijk werd

* **bolot** = huidvuil, resten van zweet vuil en stof op je lichaam **bolot.n** = vol vuil op je huid zitten; ongewassen rondlopen —» **daki** (West Java)

bólsak = bultzak, d.w.z. Indische matras, met kapok gevuld

|Bon!... / **Kebon!... = aanroep! en verkorte aanduiding v.d. tuinbediende (=toekang kebon)

bondjol = bult, buil, bobbel *+Haat noh olès bondjol op sijn kop...* Hij was druk bezig de builen op zijn hoofd te masseren **B.45/108** *+...een bondjol, die... L-R/87*

* **bongkar** = losbreken, afbreken, slopen **bongkaran** = puin *+Roemah itoe nanti dibongkar* = dat huis wordt afgebroken

bôngôl = dom, onnozel; meestal gebruikt voor versteld staan; met zijn mond vol tanden staan; stommetje spelen verg. **beteuter** (*+En dan Si Bentiet beteutert... B.11/38*)

* **bontjèng** ΣΣ+ **gontjèng** = liften, op een fiets achterop zitten...

Boong [b□□] X+ **boeng** = Broer, Broeder *+Boong Hindrik L-R/13*

*| **boos** = kwaad, ontstemd, beledigd, pruilend, woedend, enz. Waarom zou je eigenlijk al die woorden moeten gebruiken, als je aan één genoeg hebt??....

*| **boot** = stoomboot, stoomschip (S.S.), motorschip (M.S.), passagiersschip, oceaanstomer (Hoewel deze betekenis in de dikke Van Dale v. niet is aangegeven als Indisch, was dit toch wel een typisch Indische

uitdrukking, die natuurlijk door echte Nederlanders was ingevoerd).. Zelden zei in het Indië na 1920 iemand nog stoomschip, of schip...

bopèng = pokdalig, mottig **L-R/28**

bôroh [b].r]⁹ /bò.rò⁹/ = melaats; lelijke zweer

borok **X+** **bôroh** **borok.n** [bZYr].⁹.n] /bòròq.⁹/ = met zweren bedekt

* **borong** = tegen een vast bedrag mensen aannemen voor een karweitje **borongan** = aangenomen werk

** **borrongen** - **geborrongd** = werk uitbesteden tegen een vaste som

* |**bosen** **bôs.n** ** **bossen** = beu; | je bent het zat +*Adoeh ik ben al bosen, altèt jij gaat lenen mijn kleurpotloden! Koop toh sellef! +sampé bossen..* tot vervelens toe **L-R/116**

bòsòk = grovere, Javaans-Madoerese vorm van **boesoek**... Alleen in de *letterlijke* betekenis: rot, bedorven voedsel gebruikelijk... *t.lor bosok* = rotte eieren

* **botak** = kaal, kaalhoofdig **Si Kepala Botak** = de Kale; Kaalkop!

1) **bot-bot di-bot-bot** (J) = in termijnen betaald Mogelijk dat deze Javaanse uitdrukking is ontstaan uit de Nederlandse zegswijze: *botje bij botje leggen*

2) |**bot-bot** = tuba **B.17/51**

botjah (J) = kind, ventje **botjah angon** = klein Javaans jongetje als karbouwenhoeder ==+ **tjah!**

botjèl (J) = gehavend; gebutst en afgebladderd, scherven eraf verwant aan: **X+** **gompèl** = een stuk, een scherp eraf +*botjèl kaja glatjiek* = vol schrammen, scharden en schilfers als bij een ouwe knikker **B.7/27**

* **botjor** = lek; niet dicht, water doorlatend +*botjor hat-nja ister twee stuks* **B.10/35** **X+** **kebôtjôran**

|**bôtjôr** +*Bôtjôr, 'nirveel lek als rehen veel kebôtjôran* **L-R/24**

* **botol** = fles, flacon *botol semprot* = spuitflacon **B.15/46**

|**botol tjèbok** = fles, gevuld met water, door de *Europeanen* op de wc gebruikt voor anale reiniging. De bevolking gebruikte wel water uit sloot en rivier, maar meestal geen fles..

|**botol plès** = Voddenman of -vrouw die de huizen van de steden afliep om voor een paar centen gebruikte lege flessen op te kopen. Voor hergebruik in toko's en waroengs.

|**botol-ples** kunnen we beschouwen als een van oorsprong Hollandse boosaardig-grappige vorming, nl een Maleis woord met aansluitende Nederlandse vertaling.. Andere zijn: ****ajam-kip** (=kampong-hoen); **|**banjak-veel** +*Deze Indische lieden hebben maar banjak-veel kinderen!* ****djago-haan** (Inheemse vechthaan)

****kepala-kop** (=kop, hoofd van een niet-Europeaan) **|**mati-dood** +*Al z'n ajams mati-dood door de kippenziekte;* **|**roti-brood** (door een Arabische of Chinese bakker gewrocht brood, wat "natuurlijk" inferieur was aan het Hollandse, dat in *patria* gebakken werd).. En vooral het vermaarde **|**troes-door** (=regelrecht; aan een stuk door..)

|**brak!!** = geluidsnabootsing bij op de grond smakken of botsing (J) **tabrak / tabrakan**

* **brambang** = op Java het gewone woord voor: uien of sjalotten; voor knoflook zei men dan alleen *bawang* en niet *bawang poetih*

* **brandal** = schelm; jongeman die slecht bekend staat; straatschender

|** **brandals** = heel ondeugende jongens, straatboefjes

|* **brangkali** ** **brengkalie** **X+** **barang kali** = misschien

* **brangkat** op Java de gewone uitspraak-vorm van **berangkat** = vertrekken, afreizen..

* **brani** = 1/ moedig, onbevreesd 2/ (over)moedig zijn, durven *brani mati!* = ik tart de dood!

B.3/18 +*brani soempah?* durf je dat te zweren? **L-R/111** 3/ (vooral in gebruik bij de bevolking): brutaal zijn, de euvele moed bezitten (desnoods als je gelijk hebt) om tegen een meerdere (of oudere) de waarheid te zeggen. +*Djangan brani sama orang toewamoe ja!* Spreek je ouders niet tegen! |*Je moet niet brani tehen mij ja, ik ben toh ouwer!...* |*Als brani tehen jou oufrou, breng ongheluk lho!* brutaal geweest tegen Moeder...: ongeluk volgt! ==+ |**grotebèk**

** {**branie**} (=arrogantie) en {** **branieschopper**} (in de Nederl. betekenis van opschepper) waren in Indië ongebruikelijk

brapa = **berapa** = hoeveel? **B.15/46**

** **brat** = zwaar te verduren, moeilijk op te brengen. **Alle kinderen tegelijk voor studie naar Nederland zenden, dat zou voor ons te **brat** worden...* 't Is wel **brat** voor die vrouw: ze heeft in korte tijd haar man en twee kinderen verloren! (komt van Maleis **berat** = zwaar)

|**br.k!!** = geluidsnabootsing v iets wat plots neervalt, neerstort, ineensstort; sterft... Hangt waarsch. ook samen met **X+ ambroek** = ineensstorten

brèng! = geluidsnabootsing voor iets wat met kletterend geraas valt of omvalt.. Ook het geluid van een blikerige gong. Waarschijnlijk van **g.mbrèng** = blik, plaatmetaal

* **brñnti** / {**berhenti**} [brɣnYtξ.]/br.ntie/; **[Ybrɛnt~:] was "totoks" = 1/ uitscheiden, ophouden; 2/ stoppen met werken, ontslag nemen; 3/ stilstaan; blijven staan +**Brñnti!** = Staan blijven!

|**broert** = "beroerd", maar dan in de betekenis kwalijk; verkeerd, erg slecht, bijzonder gemeen enz. (Het woord "beroerd" was trouwens in Nederland en in Indië zeker tot na 1930 onfatsoenlijk, dus ontoelaatbaar)

br.sih X+ b.rsih = schoon |* +*Bikin bresih njang baèk, ja...* Maar het goed schoon, hè!

|**brobah X+ berobah** = veranderd; overhoop gehaald.. **di-brobah** = helemaal veranderd, dus niet langer overzichtelijk en vertrouwd. +*Mijn oom rasant, schrijftafel-nja dibrobah (=dirobah) door mijn tante!* Mijn oom was kwaad... Tante had zijn schrijftafel "opgeruimd"..

|**brom** = brommer, bromfiets. Hoewel dit voertuig pas na de oorlog bekend raakte, werd in het "Indisch" de gebruikelijke manier van afkorten bij lange woorden gehandhaafd. Zoals men destijds van motorfiets **motor** maakte, en van radio-toestel **radio**.. Meer dan in Nederland ging men naar de **bios** i.p.v. naar de bioscoop.. Ik weet me nog te herinneren dat *sommige* (niet alle) pedagogen een dergelijk taalgebruik bij ons afkeurden. Was je dan te lui om een woord fatsoenlijk af te maken?? Echt "Indisch" natuurlijk.

|**bromotjorah**{ (J) = onverbeterlijke bandiet, straatschender

brondong (J) = 1/ oorverdovend geknetter, als bij vuurwerk; |2/ zulk lawaai maken, vuurwerk afsteken..

brontak X+ {rontak} {berontak} = strijden tegen de "onderdrukkers" 't Woord raakte pas na 1945 bij Indo's en Europeanen bekend ** **brontakkers** = extremisten; opstandelingen... later door Europeanen in Indië/Indonesië wel misbruikt voor: rovers, zwervende misdadigersbenden (Er was vaak ook weinig verschil in uiterlijk te bekennen)

* **brôsôt** / {**merosot**} = uit handen glippen **B.31/81**

| **brot!** = geluidsnabootsing van iets dat in de blubber valt... (Soms ook 'n daverende wind, die iemand laat.)

*|**Buitenbezittingen** Gebieden buiten Java, maar wel in (Ned) Indië. Bijvoorbeeld Borneo, Sumatra, de Molukken, enz. **X+ L-R/13**

*|**Buitenzorg** Nederlandse naam voor Bogor

*|**bultsak / bultzak** = Indische matras, gevuld met kapok

C

|* **catechisatie** [kʰtχkχYsa:sɛ:] /kàt.k.saasie/ = godsdienstlessen voor (protestantse) kinderen op niet-confessionele (meestal openbare) lagere scholen (1 X per week) **L-R/104**

| **chaar** = gek, idioot, mal +*Chare fèn dese!* Wat 'n halve gare kerel is dat! +*chááre bees* **L-R/23**

| ... - **cheit** of ... - **heit** Het Nederl. achtervoegsel -heid op z'n Petjoeks aangepast en vaak (wel voor de grap) met geit verwisseld of verward.

B.11/37	<i>lekkercheit</i>	= genot, genieting, heerlijk gevoel
B.41/102	<i>bewustelooscheit</i>	= bewusteloosheid, bewustzijnsverlies
B.31/82	<i>gerèh-de-geit</i>	= gerechtigheid; er is recht gedaan!
D.p/57	<i>stomme geiten</i>	= stommiteiten
B.30/77	<i>Dese hij is heestihe heit</i>	= dit is 'n geestigheidje

| **choe dese!** X+ **hoe dese** = wat moet ik nu beginnen!

| **chôn** = hond *Als bij mijn moeder ik niet chon!* Mijn moeder behandelt me niet als 'n hond! **B.26/69**

|* **coiffeur** was in Indië het gewone woord i.p.v. kapper. Alleen Hollandse mensen gingen “naar de kapper”, of liever nog naar de kapsalon

|* **compressen** (als werkwoord) *Soms compreste ze mij met...* **L-R./85**

controliran/kontroliran = woning van de controleur **L-R/33**

D

||**da...** b.v. **dapee** Het gaat hier om een aantal woorden, die met da- beginnen, en die u nergens in een woordenboek kunt vinden. We hebben dan vaak te doen met de (vaak Ned). voorvoegsels be-, de- of de (wat geen voorvoegsel is maar als zodanig fungeert), he-(=ge-) die op emotionele wijze benadrukt worden...

Vb: **+Da-pé, ja toh?** Dat ik verschrikkelijk de p.(pest) er in had snap je wel **B.24/65**

+Wie krijg niet da-pee als hij zoiets choort... **B.42/103**

+Batoel hij is fermilie van Maciste! Hij móest welhaast familie zijn van "Superman"! **B.9/33**

+En wie alleen bagrijp so muuleke som? Dabaas natierlek! Wie snapte als enige die moeilijke som? "De baas" (=ikke) natuurlijk

+Ba-slis hij fan de plisie! beslist! Je kan d'r vergif op nemen dat hij van de politie is!

+Ba-b.loet sijn smoel, ha-beuk door mijn broer! Het bloed stroomde uit zijn mond, mijn broer had 'm dan ook keihard geraakt! **+Habeuk natierlijk!** Hard geslagen natuurlijk!... **B.29/75**

Ook in andere gevallen trad de versterkende a op: klets-kousen ==+ kelètskous ==+ kalètskaos **B.30/78**

{**da ba gong**} (Chin) **X+ Tepèkong** = Chinese godheden (rijkdom, welvaart, voorspoed)

dabl.k (J) = dom en eigenwijs..., onwillig om te leren, ongehoorzaam... in Oost-Java veel gebruikt, in het Petjoh van Batavia waarschijnlijk niet bekend.

}**dada**{ = borst

|dadah B dahdah = gedag zeggen, groeten **+Jij al dadah mijn ouwelui ja?** Heb je nou mijn ouders al gegroet?

dadak (J) **dada'an** = voegwoord om zekere verbazing uit te drukken.. | **+Ik fraaht mah ik drahen tas-nja, dadak sij wor boos...** Ik vroeg of ik haar tas mocht dragen, laat ze nou kwaad worden!

* **dadap** = snelgroeiende peuldragende boom met zacht hout en rode bloemen.

* **dadar** = 'Indische omelet'; eierstruif, met heel weinig meel toeberaid en vrij pittig gekruid

dadoe = 1/ dobbelspel; 2/ ook de dobbelstenen; dobbelsteen 3/ {kubus}

* **dagang** = handel drijven **dagang-dagang** = kopen en verkopen **dagangan** = handel, handelswaar **toekang dagang** = handelaar, koopman, kooplui

** **daggangen** / ** **dakkangen** = handeldrijven

* **daging** = vlees **daging sapi** = rundsvlees **daging babi** = varkensvlees

* **dajak** = oerinwoner van Borneo (=Kalimantan) **orang dajak** = ∇ wilde **soeling dajak** = eigenlijk blaaspijp: speer waarmee men kleine pijltjes kan afschieten. Waarschijnlijk deden sommige blokfluiten qua vorm aan zo'n blaaspijp denken.. **B.22/60**

dajoeng = 1/ roeispaan, roeispanen 2/ roeien, peddelen

}**daki**{ **X+ bolot** = huidvuil, groezelige aanslag op het lichaam van hen die weinig in bad gingen.

dalam **X+ dal.m** = binnen

* **dal.m** = 1/ binnen(ste); 2/ diep **di dal.m** = binnen **ke dal.m** = naar binnen **piring dal.m** = een diep bord ****tjlana dalem** = onderbroek **X+ katok**

dalang = regisseur én presentator (achter de schermen) van het wajangspel, die de (leren of houten) poppen manipuleert, de heldenrollen voordraagt, de heldendichten citeert en het ritme van de begeleidende muziek aangeeft. Alles zonder draaiboek!

* **damar** = 1/ soort hars, uit het bos gewonnen 2/ (J) licht; olie- of harslampje

dandan (J) = zich kleden, zich mooi maken

* **dandang** = rijststomer: bestaande uit 2 afdelingen, onderaan wordt een hoeveelheid water aan de kook gebracht, bovenin strijkt de hete stoom door de rijst en maakt ze gaar.

dandani (J) = herstellen, in orde maken

dangsa / dangsah = dansen, maar alleen op Europese wijze

|**dansi-dansi** = Europees dansen; gedans. Min of meer spottend gebruikte vorm, afgeleid van "dansje-dansje" maken. **L-R/33** Neerbuigend Petjoh van blanken tegenover inheemsenen...

* **daoen B daon** = blad, bladeren; naam v verschillende planten die om het blad gekweekt worden, enz *daon loentas, daon sirih*

* **dap.t B dpat** = vinden; gevonden! Vaak ook: krijgen; gekregen. ...*Tjorèk. Dapet! Ini cheheimnja fan de witte bison...* **B.3/18**

* **dapoer** = Indische keuken.. **L-R/308** Gestookt werd op hout en op kleine fornuisjes (**anglo's**) met houtskool —→ (**arang** of **ar.ng**)

dara (J) = duif * **boeroeng dara** = de duif, de postduif

* **darah** = bloed **kloear darah** = het bloedt |bloet-nja kom d'ruit... ||ketjapnja kom druit **B.30/79**

{**darat**} = land, in tegenstelling tot water.. **boeaja darat** 1/ reuzenvaraan van Komodo 2/rover; "ladykiller"

* **dari** = 1/ van; afkomstig van.. (Eng: from) 2/ In P.Maleis en Petjoh dikwijls uitgebreid tot diverse andere voorzetsel-betekeningen. (over, door, vanwege, enz.) Zie ook gramm. inleiding

¹⁾ *Kréta api ini djalan dari Soerabaja sampé ke Malang* Deze trein rijdt van Soerabaja tot Malang

Barang moerah itoe dat.ng dari Negri Dj.pang Die goedkope waren komen uit Japan

²⁾ *Tas ini dari saja poenja soedarah* Deze tas is van mijn broer; behoort aan mijn broer toe

Kenapa dia tidak maoe tjerita dari perkangsi-nja? Waarom wil hij niet over z'n vakantie vertellen?

Tangannja kakoe dari dingin Zijn handen waren verstijfd van de kou /|"Sijn handen stijf door koud"

dasi = stropdas

* **dat.ng B datang** = komen, aankomen

daw.t (J) = zoete sorbet v. goela djawa en kokosmelk waarin stukjes door 'n vergiet geperste meelpudding (rijst- of maizena)... Het is de Oost-Javaanse variant/pendant van **X+ tjèndol**

{**deboe**} ΣΣ+ **aboe** = stof van de straat

* **d.d.k** [dɔ-ɔχ^q] **B dedak** = zemelen, kaf en zilvervlies na het stampen en slijpen van de **padi** (rijstkorrels in kafjes). Men voerde het aan de kippen.

dèdèl (J) = lappen of kleren lostornen, lossnijden +*Maatje haat dèdèl mijn ouwe kleren foor hansop fan mijn kleine broertje..* *+*Dat moet helemaal gedèdèld worden, want het is verkeerd aangezet* Hangt samen met **X+ tètèl**

* **dèdès** = *civet*: reukstof afgezonderd uit de staartklieren van civetkatten. Inlands cosmetisch middel.

|**dèfèk** = defect In Indië hoofdzakelijk als *bijvoeglijk naamw.* gebruikt in de betekenis: *kapot, stukgegaan*; vooral van "apparatuur" (fiets, automotor, lift, radio) **D./16**

degan [dɔχλa.ŋ] /d.λàn/ (J) zie ook **X+ klapa moeda** = jonge, nog onrijpe kokosnoot.

*|**dèh** Partikel dat aangeeft: *'t zij zo! praat er niet meer over! basta!* (Typisch voor Batavia) Feitelijk afkorting v Bat.-Mal. **oedèh**, wat weer komt van **soedah** = al, reeds **dèh *-- oedèh *-- soedah**.

d.k.t B dekat = nabij, dicht bij, in de buurt van..

* **delapan / dlapan** - * **dlapanblas / delapan belas** - **delapan poeloeh** / ****dlappan poeloe** = 8 - 18 - 80

* **deleman (deeleman)** [dɔl-maŋ]; /délémàn/ (West Java) = karretje met 1 paard ervoor.

verg. ook: **X+ dogcart / dokkar; krètèk; sado;**

* **delima** = granaatappel (*Punica granatum*)

djeroek delima = grote rode grapefruit-achtige citrusvrucht

* **d.m.m B demam** = koorts *sakit d.m.m* = ziekte met hoge koorts, bv malaria...

d.m.n (J) = beminnen, liefhebben; houden van, graag doen

* **démo** ****demmo** = driewielig voertuigje, karretje; het kleine voorwiel was gekoppeld aan 'n motortje dat de functie van het dogkarpaard overnam.. Mogelijk is demo een afkorting van *dokar motor* (gemotoriseerd karretje met B maar nu zonder B paard). Demmo's reden van ∇ 1930 - 1942.. De vergelijkbare karretjes in het huidige Indonesië heten **bémo** wat wel *becak motor* moet betekenen...

dempoel [dɔχm'pɔ.ɪ] = kneedbare massa's, als *stopverf*, gebruikt voor het dichten v gaten, enz

{**d.nda**} = geldboete

* **dèndèng** = dunne lappen gekruide vlees, in de zon gedroogd **dèndèng tjèlèng** = op zo'n manier geprepareerd wilde zwijnen-vlees **dèndèng ragi** = dendeng samen met geraspte kopra gebakken...
|dèng!! = metaalachtige slag, niet nagalmend **L-R/55**

2)|**dèng...** = denken, denk; dacht *+Jè dèng niet pijn, ja!?* Dacht je soms dat dát geen zeer deed?
+(doeh) "Ik dengt sláááng!" (Gossie) ik dacht even dat het 'n slang was! **B.6/26**

}dengan{ [dɣɔ̃n / dɣ-ɔ̃n] **/dèng.n/ on-correcte totokse uitspraak **X+ paké X+ sama X+ amè** = door middel van, met (Werd in het Pasar-Maleis van de Europeaan meest vervangen door ———» **sama**)

* **dengar** [dɣɔ̃r] luisteren, (goed) horen **/dèng.r/ on-correcte totokse uitspraak

* **dengarèn** (Oost Java): uiting van verwondering... *+Lho koh dengarèn jij kom naar chier!* Hé zeg, wat kom jij hier doen! Daar sta ik van te kijken! Zie ook ———» **wond.r**

|dengken = ook wel eens *bedenken* **B. 31/82**

}dengkoel{ = knie <Indien een Petjoh-spreker het Maleise woord voor bv kníe niet wist, gebruikte hij tegenover de bevolking onbelemmerd het Nederlandse woord, dat hij op school had geleerd. Zo "leerden die lui ook wat". Feit is in elk geval dat op die manier heel wat Ned. woorden in Indonesische talen terecht kwamen... Meer nog waren afkomstig van totoks>

depan (alleen in het Batavia Maleis); komt v *hadapan* **di depan** = vóór, aan de voorkant ———» **moeka**

}d.plok{ (J) **X+ ²) toemboek** = stampen (in een vijzel)

* **depot-es** = "magazijn", waar straatventers of verkopers van frisdrank, maar ook particulieren hun blokken ijs konden halen ijs-depôt (dit woord was natuurlijk in Nederland onbekend dus ongebruikelijk)

deras X+ d.r.s

d.r.s (J) = sterk, bv van regen * *oedjan dɔ̃rɔ̃s* = hevige regenval = ** *oedjan keras*

* **dermènan** = rieten fluitje; kinderfluitje van een rijsthalm gemaakt.

* **deroek** = soort tortelduif (*Streptopelia bitorquata*).. Lijkt zeer op de Turkse tortel

* **désa** [dɔ̃.sa.B de.sa.] = Javaans dorp ** **dessa** = totokse uitspraak en schrijfwijze; *dessabewoners* of *dessalieden* werd gezegd in tegenstelling tot stadsbewoners...

|dèt-dôt = toeter, auto-claxon (naar het geluid)

* **déwi** = godin * **Déwi Sri** = godin v d rijstooft, aan wie door eenvoudige dorpsbewoners offers werden gebracht.

|dia = hij; zij 3e pers. enkelv. **dia-orang** = zij meerv. zij-lieden, hunlieden

* **diam** / **dí.m** = 1/ stil! stilte 2/ zwijgen, niets zeggen {3/ wonen}

* **didèh** = plakjes geronnen runderbloed (ossensbloed) met specerijen smakelijk gemaakt *met... dideh, sampeh mijn honger hij wor razend* **B.26/69**

{didih} X+ bedidih, mendidih ['mɣdɕ.dɕh] = koken van water, zieden **air mendidih** = kokend water

didon B Didong = Batavia'se aanduiding voor Fransman (wegens het: dites donc, M'sieu...) «—— **prantjis**

* **dik!** [dɔ̃ᵍ] = aanroep voor jonger broertje of zusje. Bij uitbreiding gebruikt door ouderen tegen jongeren.
+Mari makan, dik? = Jongeman, eet je mee? / Eet u een hapje mee, jonge vriend? (Inheems, geen Petjoek)

dikit ΣΣ+ sedikit = weinig; een beetje

dinas [dɕ.-nɣs] = Dienst, officiële instantie

* **dingin** [dɕ.-ɔ̃n] = koud *+air dingin* = koud water *+tangan dingin* = groene vingers hebben, succes hebben met planten en kweken

* **dingklik** ['dɔ̃-klɔ̃ᵍ] (J) = voetenbankje; krukje met 3 of 4 poten **D.p32**

* **diri X+ sendiri** = zich; zichzelf *+boenoeh diri* = zich zelf doden, zich van kant maken

dj... woorden met dj beginnend s.v.p. onder **DJ** opzoeken (iets verderop)

|d'! = geluid van knappend garen of snoer **B.11/37** zie ook **X+ |t.!**

dlapan = 8 **dlapanblas** = 18 **dlapanpoeloe** = 80

doang (alleen in het Batavia Maleis) = slechts; uitsluitend *+Kasian orang 'toe, makan nasi doang..*
Zielig, die persoon eet rijst sec, zonder bijgerecht.. (verouderd taalgebruik...)

doblèh = vooruitgestoken of neerhangende onderlip; pruillip **D.p36**

* **dodol** = Javaanse lekkernij bereid uit deeg v kleefrijst, kokosroom en bruine suiker

* **doea doewa** = 2 **doea belas** = 12 **doea poeloeh** = 20

doedoek = zitten

1) **doeit doewit** ΣΣ+ **oeang** = geld

2) **doeit doewi'** oude munt of geldwaarde **tiga doewi'** = 22 cent

doek [dɔ̃.ᵑ] = palmvezel (uit de bladscheden van de arènpalm * **sapoe doek** = bezems uit die vezels, gebruikt om vloeren te reinigen in het tijdperk, dat men nog geen stofzuigers kende (dus voor 1950)...

* **tali doek** = stevig, hard zwartgekleurd touw uit die palmvezels

* **doekoe** = soort vrucht (*Lansium domesticum*) Zie ook bij **langsep**

* **doekoen** = 1/ geneesheer of "-dame" bij de eenvoudige ongeletterde desabevolking; wonderdokter; "kwakzalver" 2/ tovenaar, heks, zwartmagiër

doelang = voeren door in de mond te steken, zoals bij vogels en kleine kinderen..

|+Dat kind wil nog steeds gedoelang worden!

* **doeloe** = 1/ eerst +*Bajar doeloe!* Eerst betalen! **B.15/46** +*Oewang-nja keloear doeloe!* Eerst moet het geld te voorschijn komen - Ik wil eerst geld zien **B.16/48**

2/ eerder, vroeger **tempo doeloe** = verleden tijd; de vroegere tijd; de "goeie ouwe tijd"

* **doenia** = wereld

* **doepa** = 1/ substantie voor klein brandoffer; Chin. wierook.. zie ook **menjan** 2/ wierookstokje(s) **B.11/38**

|**doer!** = geluidsnabootsing: zware dreunende knal

* **doeri(-doeri)** = doren of stekel; stekels, doornen +isterniet roos sonder doeri **L-R/308** *| **doeri's** door Europeanen algemeen gebruikt voor stekelige dingen ** +*Niet met blote voeten door de achtertuin lopen, je trapt in de doeri's*

kawat doeri = prikkeldraad, later vooral de gehate prikkeldraadomheiningen van de jappenkampen...

* **doerian** = Grote gedoornde (gestekelde) vrucht (*Durio zibethinus*) met een voor Europeanen onaangenaam zoet-rotte-uijge geur. Het binnenste is voor de bevolking en alle (nou ja de meeste) in Indië gewortelden een delicatessen. Op Java zeiden we liever —» **doerèn**, d.i. *Javaans* voor "de gestekelde"..

|**doer-tor** = soort van dubbel-klapper (vuurwerk)

|**doe(w)orr!!! / dorr!!!** = zeer luide, nagalmende explosie...

doewit X+ doeit X+ oeang = geld **tiga doewit** = (lang geleden 3 duiten) = 2½ cent, ½ stuiver..

* **dogcart X+ dokár ** dokkar**

dogol = 1/ {=rundvee zonder horens} 2/ dom, onnozel +..*srijfernja dogol die fèn:* wat was die klerk een sufferd! **B.1/15** *Si Dogol en si Tolol* = De Botte en de Domme...

dojan (J) = lusten, smakelijk vinden

|**dok** = Indische afkorting aanspreektitel voor de arts, de dokter *Dag dok. ≅ D/44*

|**dokdok.n** [d]λ'd]:kχn] = helemaal gek, geschift! Echte petjoh vorming. Staat niet in Mal of Javaanse woordenboeken...

* **dokár** = het karretje met een hit ervoor, dat in Oost-Java aan het begin van deze eeuw nog het meest benutte openbare vervoermiddel was voor alle klassen der bevolking

dokter = westers geneesheer **toean dokt.r** = aanspreekvorm voor een Eur. arts

{**domba**} X+ 'mbèh [mbɛ:ᵑ] = schaap

* **dompèt** = portemonnee; beurs *Dompèt, dompèt, mana lobang-nja...* Beurs, o beurs, waar zit toch het gat (waardoor mijn geld steeds verdwijnt) **B.33/87**

dong = (toe)..dan: versterkingswoord bij een verzoek *Duidelijk dong spreken jij..* **B.37/92**

Minder beleefd dan ons a.u.b. Meer dwingend (In Oost-Java meestal "ai-dan" = ajo **dan!**)

* **dongèng (J)** = 1/ een verhaal vertellen 2/ een sprookje of een vertelling

dongkrak (N) = krik; **dommekracht**

| **dóóór, doormaar, doormaardoor** aan één stuk door, voortdurend, zonder ophouden. +*Alleen doormaar met sijn chan hij doet opsj....* **B.6/25**

* **dorong** = duwen, voortstuwen; voortbomen met een stok, vaarboom **B.16/48**

dosa = zonde; verkeerde daad +*Apa dosa-nja?* Wat heeft hij voor verkeerd gedaan?

dosin = dozijn zie ook —» **loesin**

| **driftig** [drɔ.f-tɣx – dre.f'tɣτ] = geërgerd, kwaad na tot het uiterste te zijn geprovoceerd. Werd door de generatie ná 1925 liever gebruikt dan het te "inlands" aandoende **X+ gr.g.t.n** [λrɣλɣtɣn] +*Langerlaats ik wor drifteg, ferfélende fèn!* Ik werd tenslotte toch zo pis-nijdig op dat vervelende secreet!

| **duit** = geld (niet een bepaald geld- of muntstuk) Herleiding van **doewit** tot de "juiste uitspraak" *Wij haan frahen duit* Laten we <hem> om wat geld vragen! **B.17/50**

| **dup** = dubbeltje, 10 cent "Duppie" zei niemand in Indië, tenzij hij een totok wilde parodiëren

DJ

In een modern Indonesisch woordenboek opzoeken (vergelijken) onder **J**

|**djabrèt** = (?) losgerukt, aan flarden gescheurd +*Eén seil djabrèt* **L-R/48**

* **djadi** = 1/ worden; 2/ lukken 3/ doorgaan

1) *doewa sama lima djadi toedjoe* 2 + 5 = 7 ...*sama lima sèn potong ramboet djadi setalèn?!?* **B.15/45**
Samen met 5 ct voor haarknippen wordt dat een kwartje?!?

2) *Tante Lina nangis, koewee spekkoek-nja ta' djadi* Tante L. heeft gehuild, haar spekkoek was mislukt

3) *Djadi, tak djadi kloppartij die luitjes?* Gaat de bokspartij tussen die < twee > gozers nog door?

{**djadjahan**} = koloniseren, kolonisatie (niemand van ons "Indischen" kende dit woord) we dachten aan..

djadjan = snoepgoed, koekjes, taartjes, gebakjes uit de inheems-Javaanse keuken

}**djadjar**{ $\Sigma\Sigma+$ **djèdjèr** = naast elkaar op een rijtje staan; (of zetten)

* **djaé djaéh djahé** = gemberwortel; gember

* **djaga** = 1/ waken, oppassen 2/ waker (= toekang djaga; orang djaga) **L-R/309**

djaga anak = "babysitter" *djaga roemah* = 1) het huis bewaken 2) huisbewaarder

* **djago** = 1/ haan +...*hrote djago, njang freet...* **B.3/19** 1a/ haantje de voorste

2a/ veteraan **L-R/26** 2b/ kampioen +*Djago Tjari Djangkriek* = Kampioen Krekelvanger **B 3/18**

3/ macho-figuur

* **djagoeng** = maïs *djagoeng bakar* = boven houtskool gepofte (gegrilde) maïs **B.22/60**

djahat = schadelijk; gevaarlijk; vals, gemeen.. andjing djahat = een gevaarlijke bijtlustige hond

*|**djahat** = +*Orang djahat* = misdadiger(s); rover(s); opstandeling, vijand van het Gezag **L-R/309**

* **djahé** $\Sigma\Sigma+$ **djaé** (gember)

djail = met boosaardige bedoeling provoceren. Schijnbaar onschuldig pesterijtje om het slachtoffer kwaad te maken, (bijvoorbeeld een slapende hond aan z'n staart trekken...)

djahit $\Sigma\Sigma+$ **djait**

djait / **mendjait** = 1/ naaien, kleren maken of verstellen.

|* **djait** = 2/ inheemse naaister, die vooral voor de kinderen van grote Indisch-Europese gezinnen kleren naaide... eig. **toekang (men)djaït** +*Vraag aan de djaït of de hansoppen van de kleine sinjo al klaar zijn..*

Djaja Baja (Djáyå Båyå) **X+** **Djojobojo** = Javaans "Boek der Openbaringen"..

* **djaksa** = Inlands ambtenaar bij het gerecht, meestal de openbare aanklager bij inheemse rechtszaken; inheems rechtskundige **L-R/67**

}**djala**{ = visnet **L-R/319**

* **djalak** = Indische spreekwachtige vogel, "buffelpikker" Eén soort was zwart met grijs, een andere roomwit met zwarte staart (de Balinese djalak) Een derde soort, de **kalèng** was zwartbont.

* **djalan** = 1/ lopen, stappen. *djalan-djalan* = wandelen *Bétja, toean?? Ah toean 'toe djalan-djalan adjè...* Moet meneer geen betja? Hè, hè.. die meneer loopt zeker liever...

* **djalan** 2/ de straat, de weg *djalan besar* = de grote weg (in het huidige Indonesisch: **jalan raya** (= *djalan raja*))

|**djalanan** is een niet-correcte vorm, die in de koloniale tijd de voorkeur had... +*Anak-anak tidak boleh main-main di djalanan!* Kinderen mogen niet op straat spelen!

{**djalang**} = wild, verwilderd **prempoean djalang** = prostituee

* **djam** = 1/ uur, 2/ {horloge} 1/ »*Djam brapa sekarang?* = Hoe laat is het nu? 2/ »*Djam saja mati!* Mijn klokje (horloge) staat stil

{**djaman**} = tijd, tijdperk.. In het Petjoh en P-Maleis meest te deftig gevonden en vervangen door **tèmpo**

*|**djambak** = aan de haren trekken; iem. een bosje haar uit z'n hoofd trekken!

djambatan $\Sigma\Sigma+$ * **dj.mbatan** = brug

djambé *Javaans* voor —» pinang

* **djamboe** = verschillende tropische vruchten-soorten, meestal behorend tot de Myrtaceëen.

djamboe aér waterige, flauw-zoete vrucht
djamboe bol smakelijker, zuur-zoete vrucht beide soorten hebben enkele grote pitten
djamboe bidji Guajava: lekkerste en meest gewaardeerde djamboe (Afkomstig uit tropisch Amerika) Veel kleine pitjes
djamboe monjèt Eetbare schijnvrucht van de cashew-noot (ook uit Amerika), behoort tot een heel andere familie.
djamroed / djameroet = smaragd
* **djamoe** (J) = medicijn, natuurlijke geneesmiddelen, kruiden... **djamoean** = ingrediënten voor een recept of toebereidseis...
* **djamoeer** = paddestoel of schimmel **djamoeer koeping** = "oortjes"-zwam: 'n hoornachtig gekleurde kleine boomzwam met plooiën als van een oortje, die graag in allerlei soepen en Indische sajoers werd verwerkt
|djamoeer.n (J) = beschimmeld ook **blawoeq`n**
djandji = beloven, toezeggen
* **djangan** = niet doen! niet...Verboden te... Verbodspartikel. Gebiedende wijs negatief...("verbiedende wijs")
+djangan bohong! = lieg niet!
+djangan merokok! = rook niet! niet roken! *Djangan meloedah!* = verboden op de grond te spuwen!
+djangan (me)nangis! = huil nou maar niet...
+djangan salah wèsel = vergis je niet hoor..
+djangan begitoe sombong! = wees niet zo verwaand! *+..djangan begitoe kakoe* = niet zo stijf!
D.SINTERKLAASFEEST/p37 *+Djangan roewet,..* Gooi de dingen niet door elkaar... **B.25/67**
djanggoet ΣΣ+ **djènggot** = baard
|djangkah (J) = pas, stap, "yard"
* **djangkriek - djangkrik** = krekel
djangkrik! (djangkrik djaran!) = vervorming van een heel smerige en laakbare verwensing in het Javaans...=
∇ "potverdorie" i.p.v. "gvd" voluit!
* **djantoeng** = hart (als holle spier voor de bloedcirculatie)
* **djaoeh** = ver weg
djapit / djapitan dj.pitan = 1/ tang, meestal in de keuken gebruikt om gloeiende kooltjes te pakken (=sapit) 2/
tangetje of schaar van insect, scorpioen, krab of kreeft 3/ wasknijper
|* **djaplak** evenals **djatak** een foutieve (totokse) vorm van **X+** **djiplak** = overtrekken, calqueren
|djaprèt! = 1/ geluid van mattenklopper die het been van 'n ondeugende jongen treft **B.29/76**
2/ geluid van een dichtslaande muizenval (van Jav. **djeprèt** = als een zweeps slag tegen iets aanschietsen)
* **djarak** = *Ricinus*-struik, wonderboom Uit djarak-zaden werd de wonderolie bereid
djarang = 1/ zelden, een enkele keer 2/ bij weefsel of vlechtwerk, los, met wijde mazen of tussenruimten
* **djari** = vinger, vingers
djaroem = naald, om te naaien; maar ook v.e. kompas
djas = jas, jasje **djas toetoeep** = spierwitte katoenen jas, met nauw boord, door Europeanen tot 1930
algemeen in de tropen gedragen. **djas boeka** = colbertjasje
|djatak X+ **djaplak** beide veelgebruikte, niet-correcte vormen van **djiplak** = calqueren
* **djati** = teak **pohon djati** = de boom **kajoe djati** = het hout |* **djatihout**
djawawoet dj.wawoet = gierst Oeroude Indonesische graansoort, hoofdzakelijk door rijst en later ook op
sommige plaatsen maïs vervangen
|djeblos = een voorwerp met een plons in het water laten vallen. .. *ikke djeblos steen-nja in de water tot
di-djiprat Si Bentiè....* **B. 24/85**
djedjak X+ = stap, tred **|di-dj.dj.k** [dj.Ydj.⁹]. in Oost Java wel eens in de betekenis: "tot de orde
geroepen" door een trap met de voet, dus geschopt, met de voet geduwd.
djedjal X+ **dj.dj.l**
dj.dj.l = boordevol (stoppen); ook: iem. iets met geweld in de mond duwen, proppen..
djèdjèr B djèdjèran = op een rij
djègal = een beentje lichten, iemand zo laten vallen

|**djeglək-djeglək** [ʋχ-λlɛ^q] /dj.Yλlè^λ/ = geluidsnabootsing: bv gedender van spoorwielen over de rails **L-R/96**; van hobbende karrenwielen op straat of het *knip-knip-knip* bij een sigarettenaansteker die het niet direct doet.

* **djelantah** = oude bakolie overgeschoten na gebruik

* **djelèk** = lelijk, vooral van kleding, uiterlijk, enz. Het werd door Europeanen ook vrolijk gebruikt in figuurlijke betekenis (lelijke woorden, lelijke streken, enz.) |* **+Ngomongan djelèk** = slechte praat |* **+akal njang djelèk** = slechte streken.

dj□loes = jaloers (Jav. ontleend aan Nederl)

* **djembatam** = brug

* **djemoer** = drogen; in de zon leggen om (uit) te drogen

dj.mboet (J) = schaamharen

dj□mèk (J) / **djèmèk** = vies, kleverig, papperig

{**dj.mpoet**} = een snuifje van iets, tussen duim en 2 vingers genomen

* **djempol** = 1/ duim *tjap djempol* = duimafdruk

* | **djempol** = 2/ meesterlijk! **B 1/15: Waddoeh, djempol sèh** Gossie, wat zou dat geweldig zijn!

* **djendèla** = raam, venster

* **djèndral** = generaal

* **dj□nèw□r** = jenever, een borreltje... zie ook **X+ paït X+ 'n paitje**

* **djènggot** = baard Pak Djènggot = Onderwijzer met baard **L-R../96**

* **djèngkèl** = geërgerd, kwaad, geïrriteerd *+Dese hij is al soeara djèngkèl, ...* **B.29/76** +Maar fan binnen je ben wel djèngkèl, hoor! **D/17**

djènkèl Hollandse spelling *+Sampeh ik wor djènkèl fan dese* **B.24/65**

{djengking} = omhoog gericht achterlijf * **kala djengking / kôlô djengking** = kleine grijze, giftige schorpioen

djentik-djentik = muggenlarven

* **Djepang** = Japan

djepèng misschien afgeleid van *djepang* (=Japan)? = klein soort rotjes **B.21/57**

* **djepit** ⇒ **ketjepit** = in de knel, ingeklemd

djepitan = knijper, bv wasknijper

djèprètan = rattenval met klem, die plotseling overgaat; muizenval

{**djerat**} **X+ djir.t** = in een strik vangen

* **djerit** = gillen, krijsen ook **mendjerit**

{**djernih**} **X+ bening** = klaar, helder

* **djeroek** / * | **djeroek** [ʋχ'r□^q] /dj.róe^q/ = algemene naam voor citrusvruchten

djeroek bali = grote pompelmoes, reuzengrapefruit

djeroek k.prok = soort mandarijn

djeroek manis = sinaasappel

dj.roek nipis = heel zure kleine citroenachtige vrucht

** **djeroek** [djeroek] [d∞χ'ru^k] of [djχ'□uk] ** **djeroeks** ** **djeroekje**

djèwèr (J) = aan het oor van iemand trekken en nog eens draaien!

* **djidjik / djidjih** [djidi^q] = vies, afkeer opwekkend

djilat djil.t = likken

* **djimat** = talisman of amulet

* **djin** = goede of boze geest uit Arabische verhalen of sprookjes

djinak / djin.k = tam of mak van dieren

* **djint.n** = karwijzaad

|* **djiplak** = 1/ overtrekken, calqueren

2/ nadoen, afkijken, overschrijven

3/ plagiaat plegen

***djiprat** - ook **tjiprat** (J) = spatten, spetteren *Sijn broek helemaal kedjiprat* = volkomen natgespetterd
tot *didjiprat Si Bentiet*.... B.24/65

djir.t = 1/ strik, strop 2/ strikken **didjir.t** = gestrikt, met een strik gevangen, bijv. loslopende straathonden, die een gevaar voor de omgeving begonnen te vormen

djitak / djietak = met de knokkels iemand 'n tik (of 2 tikken) op z'n schedel geven B.26/69
 |* *gedjitakt* L-R../86 verg. ook: **X+ patak**

* **djiwa{** = ziel, zielen

djob / job na 1935 algemeen bij Indische mensen voor "betrekking", baan *+Hij heef goeje djob bij B.P.M...*

* **djoel / djoewal** = verkopen

djoear / djoewar djohar = (*Cassia siamea*): in veel steden langs de wegen aangeplante schaduwboom met fijn geveerd loof en gele pluim-achtige bloemen

djoedi = dobbelen; spelen

{djoedjoer} = eerlijk, oprecht

* **djoega** [djoega^q] = 1/ ook; ook wel ... *+Biar djoega moeda, baik ati-nja* Al is hij ook jong, goed is zijn inborst / Hoe jong ook,.... B.11/38 2/ *nóg, tóch +Beloen kena, djoega!* Toch nog niet raak!
+Masih beloen senang djoega! En nog is hij niet tevreden..

djoeloeng-djoeloeng = 1/ naaldvisje 2/ elders: millioenvisje (*Dermogenys pusillus*)

djoendjoeng = (op Java) optillen; met z'n tweeën, dan wel met meer personen, 'n last heffen

djoengk.l X+ djoengkir = omver of voorover rollen

djoengkir (J) = voorover rollen * **djoengkir walik** = **tjoengkir balik** (kop-rol)

|djoer!... djoer! = geluid van een emmer die met kracht leeg wordt gegoten, gestort...

* **djoeragan** = Soendanees woord voor baas, heer; mijnheer!

* **djoerang** = ravijn; afgrond

{djoeroe} = "min of meer kundige" * **djoeroetoelis** = schrijver, klerk

{djoestroe} = juist, juist omdat (Vgs. sommigen uit Eng. just true?) Het woord was voor 1940 bekend, maar in Petjoh.-Maleise kringen niet gebruikelijk..

* **djoesta** [ψusta^q] / **{doesta}** = liegen, onwaarheid spreken **X+ bohong**

{djoeta} X+ meliejoen = miljoen; **sedjoeta** = 1.000.000

{djoewa} X+ sadja, djoega = slechts, alleen

djoewit = met de nagels van duim en wijsvinger knijpen, zoals sommige meisjes bij ongezeglijke broertjes of zusjes deden. Die hadden het dan meestal van haar Ma geleerd! Een strafmaatregel bij weinig ontwikkelde Javaanse vrouwen

* **djogèt** = dansmeid = inheemse vrouw, die in het openbaar met iemand uit het publiek *tandakt*. Zij hoefde echter geen prostituee te zijn, al waren **djogèts** niet in aanzien...

Djojobojo = voorspellingsboek, naar men beweerde opgeschreven door de legendarische koning *Djojobojo* van Kediri, levend in de 10e eeuw B *volgens anderen de 14e eeuw* B waarin werd voorgezegd welk lot Java in de verre toekomst zou zijn beschoren. Daarin meenden sommigen te lezen: dat de blanken een tijd lang zouden worden geknecht door kleine gele mensen uit het noorden, die echter slechts één maïs-oogst zouden blijven (3 à 4 maanden). Ook zou er aan het einde der tijden een Rechtvaardige Heerser komen zie **X+ Ratoe Adil** Het is zeer waarschijnlijk, dat enkele voorspellingen pas later (in de 20ste eeuw!) zijn toegevoegd.. Er werden op onverklaarbare wijze telkens weer "handschriften" uitgegeven

djòki = jockey

* **djongkok** = op je hurken zitten; hurken op Indisch-inheemse wijze: knieën en schenen parallel, dijen heel weinig gespreid. (Zie afbeeldingen in boekje Ik en Bentiet, blz 29, 77, 80)

* **djongos** = huisjongen, huisbediende op Sumatra altijd **boy** genoemd... djongos is eigenlijk een "verportugeeste" vorm van het Ned. jongen(s), in de betekenis van lijfknecht

djòròk = vies, smerig; slordig

|djráááák! = geluid van een heel gulzig doorgeslikt hapje B.31/81

E

| **éé.. ééé!!** = bijzonder nadrukkelijk protest: Láát dat voor de @#%!!...

| **é-é, éh-éh, ih-ih** = nee-nee! niet doen! pas op! kijk uit!

| **echjes / ehjes** = echt waar, heus »*Als ehjes lefen so...* In het ware leven gaat het zo toe...

B.46/110

édan (*J*) = gek, krankzinnig; dol In betekenissen identiek met **gila / gilèè**

| **eens keer / eens keertje** = op een keer; op een goede dag; bij die gelegenheid.. enz. +*Eens keer ik heeft tjap korèk twee stuks* Die ene keer heb ik je 2 lucifersetiketten gegeven.. **B.26/69**

| **eensklaps..** *Twee vlieden in eensklaps* **B.28/73** Door verkeerd begrepen (of gegeven?) onderwijs veroorzaakte contaminatie...

[* **Eerste Scholen (en niet-Eerste Scholen)** : In grote steden waren dit die Gouvernements Europese Lagere Scholen die een vrij hoog schoolgeld eisten. Naar zulk een school gingen de echte Hollandse kinderen, verder Indische (=Indo)-kinderen uit gegoede gezinnen, kinderen van hogere Inlandse ambtenaren, en welgestelde Chinezen. Door deze *selectie* was het "peil" van het Nederlands, dat deze jeugd sprak, goed... In later jaren ondervonden de Eerste Scholen steeds meer concurrentie van particuliere scholen, zowel neutrale als confessionele... (CAS-scholen Batavia, fraterscholen, Scholen met de Bijbel, etc.)

Als een school Tweede of Derde of Vierde School was, viel het schoolgeld lager uit. Soms was het onderwijs voor kinderen van minvermogende Europeanen zelfs gratis. Over het algemeen lag het "spreekniveau" (de beheersing van het Nederlands / ABN) dan ook 'n stuk lager. Op dergelijke Niet-Eerste Scholen spraken alle kinderen op het schoolerf ongegeneerd en ongeremd Petjoh. Ze konden ook niet beter... **B.-13/41**

[* **èh-oh èh-oh** = "wasègienau?" Het voor Indische en Indonesische oren vaak ongearticuleerd en onduidelijk spreken door sommige weinig ontwikkelde Europeanen, die hun taal te dialectisch kleurden. Iets als bv: *Hai mo'jus-effekaike-waddie-goser-nauweeh-uitgefrite-het...≅* Of *KeteinrUtrich?≅* (=Gaat deze [trein] naar Utrecht?) Je hoorde, vonden ze in Indië, te weinig medeklinkers (de 'botten' van de taal), en naar verhouding te veel klinkers... *Soms hij praat èh-oh èh-oh, kenniet ferstaan* **B.22/60**

èlèk{(*J*) **van {èla/èlô}** = slecht; lelijk, ook in fig. betekenis. Werd in Oost Java veel gehoord
* **élo** = el (oude maat ∇ 68 cm. Textiel werd in de kleinhandel meestal nog per el verkocht)

{**embah** (*Jav*) } = Grootvader, Grootmoeder

|**embèr** = emmer

|**.mboeh!** (*J*) = Weet ik veel! Moet je mij niet vragen! Kan me ook niet veel schelen...

{**.mpat**} **X+ ampat** = 4

* **empèr** = afdakje boven galerij of veranda; voorgalerij +*Si Empèr*: spotnaam voor iemand met nogal vooruitstekende boventanden. **B.45/108**

* **mping** = soort van "chips" bereid door kernen van bepaalde vruchten of knolletjes samen te pletten, te drogen en in olie te bakken. **mping mlindjo** werd bereid uit de vruchtjes van *Gnetum gnemon*, had een aangename, ietsje bittere bijmaak; **mping tki** kwam van de knolletjes, (wortelstokken) v. e. inheemse gras- of zegge-soort

empoek ['m-p^q] = zacht, week, mals (kussens, dekens ; vlees, koek)

* **énak** = 1/ lekker, smakelijk; aangenaam **énak!!** = 2/ net goed!... Nou heb je je verdiende loon, lelijkerd!

* *énak-énak sadja* = lekker aangenaam, op je dooie gemak, of er niets aan de hand is...

{enam} X+ an.m = 6

èngko = (& Co) 1/ de medewerkers (compagnons), 2/ de medeplichtigen

* **èntèng** = 1/ licht van gewicht; 2/ fig. niet zwaar van taak, niet "zwaar op de maag"

* **èntjèr** = dunvloeibaar, in elk geval niet stroperig *soesoe èntjèr* = gecondenseerde melk in blik: koffiemelk *X+ *soesoe k.nt.l* = zoete ingedikte melk

[Entjik / Entjèk = gewone aanspreektitel voor eenvoudige Chinese kooplui.. zie ook X+ **tjik!**

èntjok = jicht, reumatiek

èntok = * **bèbèk èntok** ['ɛnt]^q /ènto^q/ = tamme Manilla eend, oorspr. uit Zuid-Amerika, die smakelijker eieren legt dan de Peking-eend. Tegenwoordig ook veel in Europa gehouden. Entokmannetjes zien er niet uit, de kop wordt net als bij kalkoenen en parelhoenders ontsierd door allerlei gekleurde wratten. Ze vliegen ongaarne, kunnen het natuurlijk wel.

èrèt = trekken, slepen. Verwant aan X+ **sèrèt**

èrètan = veerpont, meestal een bamboe-vlot, dat met een lange stok (vaarboom) wordt voortgeduwd. Vide tekening B.16/48

* **ès** = ijs, meestal als consumptie-ijs verkocht *+ès lilin* = slank waterijsje op een stokje.. *+ès pasra(h)* = 'schaaf-ijs': een zoet frisdrankje van ijssnippers in een glas met wat stroop.. *+ès gandoel* = 'hang-ijs' een bol van zulke ijssnippers, gevormd door ze in een kopje samen te drukken, als 'handvat' twee aaneengeknoopte rijst-strootjes. Het ijs overgoten met een lekker zoet vruchten-essence siroopje... zie ook X+ ¹⁾ **poeter** * **ès poeter**

leselbruh = ezelsbruggetje.. Let op hoe soms geheel figuurlijke Ned. zegswijzen in 't Petjoh neiging vertonen weer letterlijk, concreet te worden...

* **étjé** = dubbeltje = **pietjies**

* **ètjèng X+ lompong** = Waterhyacint, drijvende waterplant uit Zuid-Amerika met fraaie paarse bloempjes (*Eichhornia crassipes*). Als groente eetbaar, maar voor de scheepvaart een plaag ("Indische waterpest")

lexcuus! ekskuus! eskies! = *genade!* ik *geef me over!* ik ben **kèok** (= Jav.: pèjok)

lexcuus?... enz / **eskies of niet?** Hiermee werd door degene die aan het langste eind trok, geïnformeerd of de ander genoeg had of nog meer slaag lustte... ..bespotten jou friend! Ekskuus?

B.13/41 ('k) frah eskies! = calque van X+ **mintah ampoen!** = daar heb ik niet van terug; dat had ik nooit kunnen verwachten; waarom moet mij dat overkomen!, enz

lexcuusjes hypercorrecte vorm van *excuses*. *+Je moet eerst je excuusjes maken, anders mag je hier niet meer komen spelen!*

F

1) Aangezien er geen f-klank voorkomt in het Maleis of het Javaans, noch in de meeste andere indonesische talen, zijn de opgenomen woorden allemaal Petjoh- of Indische uitdrukkingen..

Eind 19e eeuw was de Petjoh uitspraak van Ned woorden met f of v meest nog iets p-achtigs:

perpélen (vervelend)... perliep (verliefd)... porsèt.h! (voorzichtig!) Later niet meer. Via een [κ]-achtige klank paste de uitspraak van de Petjoh-Indo zich aan.. De f- klank werd correct uitgesproken, de v- klank werd een f. Natuurlijk kwam dat door het onderwijs..

2) Wilde men een Arabier parodiëren, dan liet men hem zonder mankeren de p-klank als een f uitspreken... dus: **paké X+ faké**

faffiljoen = hypercorrecte vorm van **paviljoen**, om te bewijzen dat men correcter sprak dan de inheemse bevolking, de Javanen en de anak Betawi (bevolking v. Batavia), die immers de f en de v niet goed konden uitspreken

fajoeng dari ferkamen / faraflu Erofah / X+X+ pajoeng dari pèrkamen / parapu Eropah = zonnenscherm van 'perkament' / Europese paraplu. Arabieren konden immers geen **p** klank uitspreken! **B.19/54**

fardóóom *X+ verdomd = buitengewoon, zeer *+Als so fardóóom kleine Sinees..* **B.3/18**

farrèk farriet = verrek! *Farriet* is mogelijk een min of meer eufemistisch bedoelde omvorming... Zoiets als het Ned. "verhip!"

¹⁾ **feeh / fehen** = slaan; (af)ranselen. Zie bij **veeg / vegem**

²⁾ **féhen - hij feegt 'm** = vliegen, rennen zo hard je kunt.. *+Si Bentiet hij feegt 'm naar mij,..*

B.13/42 zie ook **X+ vegem B pesen**

fèn / vèn = vent, kerel, (minderwaardig) persoon. Dit woord werd vooral in het Soerabaja-(Krembangan)-petjoek te pas en te onpas gebruikt. Kort en krachtig! *+Dieie-fèn seh, moet sien hij doet wàt met mij!..* Nou zeg, kijk 'ns wat die schoelje me geflikt heeft!

ferbaastheid = verbazing. Kenmerkend voor de Petjoh-spraakunst was de armoede aan afgeleide vormen.. Men volstond vaak met een of twee manieren: domheid heeft betrekking op het dom-zijn, dus verbaasd-zijn is ferbaastheid; treurig- of bedroefd-zijn wordt treurigheid; 't zalig gevoel iets lekkers te genieten is lekkercheit Meer voorbeelden **X+ ...cheit B...heit**

ferkansie, fersiete... Indische mis-uitspraak van weer de Hollandse "mis-uitspraak" van 'n "goed Nederlands" B pardon Frans B woord. Vakantie/visite werd door "slordig sprekende, onontwikkelde" Nederlanders uitgesproken [vχkΨnsξ:/vχ'zξ:tχ] Indische mensen zonder veel ontwikkeling meenden te verstaan verkansie/verziete, want "de Hollander spreekt een r aan het eind van een woord of lettergreep immers niet uit!" Indische mensen (en niet alleen Indo's) articuleerden die eind-r altijd heel duidelijk, evenals alle Indonesiërs...

ferkneukel = in z'n vuistje lachen *+Laatmaar... of hij kijk blij, ik ferkneukelt, seh* **B.23/62**

ferlak = verlakken (bedotten, bedonderen, misleiden, iemand iets wijs maken) *+ Je deng ik ferlak* ≅ Dacht je dat ik je voor de gek hield? **B.27/71** *Je ferlak.* ≅ Dat lieg je! **B.38/95**

ferlakbok = grappenmaker die anderen er tussen neemt **B.18/52**

ferneukbok = leugenaar; fantast

leugenbok = aartsleugenaar (liegbeest, leugenbeest)

ferlang ferlangen (zie ook: **verlangen**) = willen; zin hebben om te..; van plan zijn

+Ik ferlangt te piknikken **D/p5**

+Ik ferlang te bidden Eigenlijk had ik wel willen bidden **B.31/82**

+Ik ferlangt te baaien **B.32/83**

+Sampé ik ferlangt te blèren.. ik had wel kunnen janken, zo erg was het...

fersite B fersiete = visite, bezoek **D.BIJEN/9** Zie boven bij **ferkansie**

fet = groot (niet vet), enorm *+...kenniet so fet bondjol-nja* **B.29/75**

+ Ik leert mijn les goed, krijg nog fette onfoldoende!

|fief = Arabische uitspr. v. **pipa** = pijp **+fief** *toerki** = nargileh; Turkse pijp

|fierde school Zie (onder **E**) het verhaal bij *Eerste School B Niet-Eerste School*

|fifty-fifty = de helft (geeft u zelf maar toe: dat Engels jargon klinkt toch veel toffer!)

|fileren = 1/ met slagen (zweep, mattenklopper) straffen, de ondeugd eruit ranselen **B.36/90**
2/ figuurlijk, overdrachtelijk: tuchtigen, straffen (bv. met een straftaak, strafregels; inhouding v
zakgeld of andere "rechten van het kind", die je had verspeeld) **B.25/67 X+** gasak **X+** beuk

|fler / flèr [flɛ:r] = klap in het gezicht; muilpeer, enz..

|flèren = een pets met de vlakke hand toedienen

|foenja = **X+** **poenja** uitgesproken door een Arabier; òf als men dezulken wilde parodiëren

|foorberen = proberen **proX+** **porX+** **foor...** Eigenlijk een hypercorrecte vorm "uit
onwetendheid" por X pro klonk zo 'stom', zo 'jafaans'; dat kon vast geen goed Nederlands zijn
dachten de kinderen... **foorberen X+** **froberen** ⇒ **flobelen L-R/114**

|foor neks = gratis, zonder te betalen; voor noppes: calque van **pertjoema B.27/71**

|foorwat = waarvoor; waartoe; waar is dat voor nodig!

|frah naar **'t bekende straat B.29/75** Petjoh-variantie en -bewerking v. *naar de bekende
weg vragen*: een vaste schooluitdrukking van de onderwijzer(es), om niet voor de
"honderdduizend en tachtigste keer" antwoord te moeten geven op 'n vraag die "al 100.079 maal
beantwoord was".

|frees niet bang B.26/69... contaminatie (oorspronkelijk als "grapje" bedoeld) van *vrees niet*
en *wees maar niet bang*. Er werd in het onderwijs altijd gewaarschuwd tegen het uitspreken van
zulke leutige verwisselingen, daar ze gauw door taalzwakke kinderen werden overgenomen en
toegepast als goed, gangbaar Hollands. Dan was het Petjoh wel verrijkt, maar ocharm, het
schone en verheven Nederlands "ver-armd, ont-eerd, ver-básterd!"

|frietjo frietjoh [frɛ:ɹ] = eten (zelfst. naamw), lekker eten, smakelijke kost... Hoe is het
woord in het Petjoh ontstaan? Mogelijk uit (vulgair Ned.) *fréte* + (Chin.) *tjao* *+...isternietduit*
foor frietjo of bios geen geld om te snoepen of voor 'n bioscoopje **B.24/64** De term was in Oost-Java
niet zo gebruikelijk als in Batavia en West-Java.. *+O, als perkara frietjoh, Amsterdam hij is
de beste D/19*

***|frigidaire** *|[frɛ'ɹ]/**[frɛ'ɹ] = (elektr.) koelkast. Oorspronkelijk een merknaam.
De eerste elektrische koelkasten die in Indië geïmporteerd werden (∇ 1925/1930?) waren van
Frigidaire. Later: *+We hebben een frigidaire gekocht: een Westinghouse. Of een General
Electric*

|froberen X+ **foorberen**

|froerjeniet = blijf doodstil zitten... Naar een verstoppertjes-spel: "Blijf op je plaats en
verroer je niet!" Zie **B.3/18**

|froom = schijnheilig; van de prins geen kwaad wetend *.Si Bentiet froom sijn hesih.. B.9/31*

|fruh B fruhten = fruit B fruitsoorten *+Dese is fruh, boeah B.28/73*

|fuif / fuifje .. in Indië meestal huisfuif, partijtje

|fijntjes = een beetje spottend

+Hij lach fijntjes B.44/107 + Gratis bij mij loh! ≅ seh Deetje fijntjes D.TAWAR/30

G

1/<Denk erom, g wordt in alle indonesische talen uitgesproken als [λ] dwz als "zachte k" Meestal ook in het Petjoh, vaak ook in het Indisch Nederlands bij sommige woorden niet van Hollandse oorsprong [λΨ'ra:□χ] [λa:la bΨl] [λo'rɔla:] [λξnako'lo:χ] voor garage; gala bal; gorilla; gynaecoloog... >

2/ In de teksten van De Gruiter (**Het Javindo..**) vinden we de g als weergave van de klank tussen x en h, die zo opvallend "Indisch" klonk *peg* [pɛt] = pech *sgree* [stɾe:] = schreeuwt

* **gabah** = kafjes van de padi (rijst); werd ook vaak door "Indische mensen" (maar niet door Indonesiërs) gezegd als men **padi** (ongepelde rijst) bedoelde

* **gaboes** = voos, (daardoor van licht gewicht) **kajoe gaboes* = licht hout als drijver of dobber gebruikt

+**ikan gaboes** = grote roofvis (slangekopvis); heel smakelijk! **B.11/37 B.28/73**

* **gadé** = 1/ pand, onderpand; 2/ op de lommerd brengen.. *+Haar mooie barang alles al digadé door haar man* = Al haar sieraden heeft haar man naar de lommerd gebracht

roemah gadé = het Pandhuis, d.w.z. de lommerd, de bank van lening

* **gading** 1/ slagtang van olifant, etc 2/ ivoor 3/ ivoorkleurig donkergeel

gadja X+ gadjah +...*Tjap Gadja.* (sigaretten): merk "Olifant" **B.2/17**

* **gadjah** [λaψΨh] = olifant

* **gadji** [λaψξ.] /□adjie/ = gage, loon dat wordt uitbetaald

gadjih [λaψωh] /□adjich/ = vet, bv van rund of schaaap

gado (J) = bijgerecht zomaar "uit het vuistje" eten, zonder rijst ("Grensgeval van betamelijkheid: zoiets deden rijke en verwende mensen", zei men tegen kinderen..)

* **gado-gado** = groente-gerecht, vergelijkbaar met *p.tj.l.*, maar meestal met lontong of ketoepat erbij. In elk geval *zonder* losse rijst. + *Gado-gado siram ketoepat!* ≅ **B.31/80**

* **gagah** (J) = flink, sterk, gezond; zelfverzekerd *+Die ouwe toekang ar.ng noh gagah, kèn pikoel sware las twintih kilometer!* Die krasse oude houtskoolverkoper loopt nog 20 km met z'n last!

gagak X+ (boeroeng) gaôk = kraai

gagang (J) = handvat, steel

* **gajoeng B** |* **gajong** [λa.j□□] = 1/ waterschepper van blik met houten steel |* 2/ badkamer-emmertje (2 á 3 l.) bij het baden gebruikt om zich water over het hoofd te gieten

| *gajoeng* */ *gajoengen* ** "*kaajongen*" = met 'n emmertje water scheppen

| **gajoengan** = 1/ de gajong, het emmertje 2/ zich water over het hoofd gieten

galah = staak, vaarboom.. Zie tekening **B.16/48**

* **galak** = 1/ gevaarlijk, kwaadaardig van dieren 2/ fel, fanatiek bij mensen.

* **galangan** [λa'la□Ψn] = sawah-dijkje

gali / galih = graven, delven, uitdiepen

* **gambang** = muziekinstrument (xylofoon) bij het *gamelan-orkest*

* **gambar** = plaatje, prent, afbeelding

gambar hidoep = (levende beelden), dwz film, bioscoop

{**gambar**}, {**menggambar**}, **gambari(n)** = tekenen, uitbeelden

* **gambir** = looistof, product gewonnen uit de gambir-klimplant (*Uncaria gambir*). Nodig voor de leerlooierij en vroeger bij het sirih-kauwen.

Gambir: wijk in Oud-Batavia rondom het Koningsplein **Pasar Gambir** = de Bataviase jaarmarkt / kermis

* **gamelan** = het *Javaanse orkest*: met gongs en andere klok-achtige slaginstrumenten, zoals bij *gambang*s en *sarons* (xylofoons en metallofoons); met de *rebab* (2-snarige viool), enz. Onmisbaar aan de vorstelijke hoven voor het dagelijks ceremonieel. Eveneens onmisbaar bij de weergave van heldendichten op het wajang-toneel, tevens bij opluistering van festiviteiten...

| **gampang [la.mpa.□]= gemakkelijk; dat is niet zo moeilijk B.32/84

+*gampang sadja* - *gampang adjè* daar draai ik m'n hand niet voor om; da's een fluitje van een cent

+*gampang dese* = geen probleem! B.16/48

gampar (Batavia) = 1/ slaan, raken, ranselen 2/ op z'n donder geven, bestraffen B.25/66

* **gandaria(h)** = boom met kleine eetbare vruchtjes. (*Bouea macrophylla*)

{**gandèl**} = klepel

gandèng **gandèngan** = ergens aan hangen, erbij hangen,... wat erbij hangt..

* **gandj.l** [la.□ψχl]= improviserend stutten, vastmaken, etc.

|* **gegandj.l/gegandjeld** [Yχ'λΨnψχlt] zelfs *gegandjeliseerd!* op die manier iets gesteund of vastgemaakt

gandoel/gandool (G./107) = hangen, iets wat hangt.. **ès-gandoel** = een prop ijssnippers aan een rietje hangend en in 'n zoet stroop-je gedompeld; als lekkernij genoten..

{**gandoem**} = koren, graan, *tarwe*... of in sommige streken v Java: *maïs*

|* **gang / Gang** [λΨJ] = straatje, steegje in een Indische stad. Meestal met stenen huizen (en gedekt met gentèngs, of dakpannen.. Huren waren laag, zodat ze dikwijls bewoond werden door wat minder gegoede Indische gezinnen. Maar beslist geen achterbuurt! Ook iets beter gesitueerde Indonesiërs woonden er. Gangs waren veelal te smal voor auto's, soms zelfs moeilijk voor dogcarts...

| **gangbruh** uitspraak [laŋ-'br□h]? of [YχΨJ -brφh]? B.30/77 Een vorming, te vergelijken met **bamboe-gètèk** in sketch 16. Het is in elk geval *geen* 'Brugstraat'. Hoogstwaarschijnlijk een noodbrug in het verlengde van een Gang (straatje), dwz een hangbruggetje (aan stalen kabels).. Uit de rest van het verhaal valt geen andere conclusie te trekken ("wippen; pantjing")

ganggoe [laŋλu:] = hinderen; plagen

* **gangsà** = gans (naast {**angsà**})

gangsir = soort grote veldkrekel

* ¹**ganti** = vervanger/ster; schadevergoeding natuurlijk afgeleid van ²**ganti**

* ²**ganti** = 1/ vervangen...

2/ verwisselen (ook kleren) **ganti (pakejan)** = zich verkleden, ander goed aantrekken ook 3/ schade vergoeden ³*+goewa ganti botolnja* = ik wil/zal de *fles* vergoeden B.15/46 *|**ganti-**

ganti = om beurten (=gentènan J)

gantjang = eig. kweek, handig, maar in het O-Java petjoek wel voor: deftig, "kranig" ogend. *+Ee, kok gantjang jij, met paké saboek koboi* Wel jij ziet er stoer uit. met zo'n brede cowboy-riem!

gantoeng / *gantong = hangen ****gantongen** *De boef werd gegantongd..* opgehangen

{**gaoeng**} = 1/ echo, weergalm; weerklank

* ¹/**gaok / boeroeng gaok** [λΨ,-]ᵏ = zwarte kraai

||²/**gaôk** = hoorbaar geluid van een grote (gulzige) slok B.4/21

* **gaplèk** = grof tapiocameel + -gries, verkregen door in de zon gedroogde cassave-knollen in een stenen vijzel tot poeder te stampen. Grondstof voor allerlei koekjes of lekkernijen...

gaplok (X+ kaplok) = (met de vlakke hand) een klap geven op arm, zij, achterste, dij, enz...

Liever niet in het gezicht, (hoewel het Jav. gaplok feitelijk oorvijg of muilpeer betekent) Soms overdrachtelijk, figuurlijk een klap krijgen (digaplok) +..wor gegaplok door Toetie D/10

gapoek / gapoeh (J) = vermolmd, bijna vergaan van bamboe of houtwerk

garam X+ gar.m

|**gardan** = cardan as B.19/53

** "**Gardan**" ∇ 1930 - '35 Hoofdpijn- en koortswerend middel van BAYER.. ** *Hk voel me vandaag niet goed; 'k heb een Gardannetje genomen...*

* **gar.m** = zout **pabrik garam** = zoutziederij

* **gardoe** [λ.rdu] = wachthuisje, in desa of kampong waar de waker het signaalblok, de **tong-tong** kon bedienen. ****gardoe-huisje** = Europese naam voor bovengenoemd schilderhuis

* **garèng** (Jav) ***X X+** **tonggèret** (Soend) = grote cicade, "zingt" als een krekel...

Garèng / Nôlô Garèng = belangrijke potsenmaker (figuur uit de wajang) De "domme", die echter met zijn dwaze opmerkingen vaak de kern van de zaak treft...

garfoe = vork (uitspr. op Java meestal **garpoe**) Het Indon. personeel sprak vaak van "**sèndok garpoe**" dwz die "harkvormige lepels" die de malle blanda's zonodig bij hun maaltijden moesten gebruiken. Later nam men in kampongs en desa's toch ook wel ons bestek over.

garing Javaanse vorm van **k.ring** = droog *+Hk gaat de kleren drogen in de son, nog niet garing al oedjan ...*, ze waren nog niet droog of het begon alweer te regenen!

* **garoeda** = 1/ Mythologische reuzenvogel, rijdier v.d. god Wisjnoe 1a/ De "Vogel Rok (Rok)" uit Sindbad de Zeeman 2/ het wapen van Indonesië heeft een Garoeda

{**garoe**} = eg

* **garoek** = krabben, schrapen **garoek-garoek** = zich krabben

{**garong**} (Soend) = rover, inbreker.. ||Pas na de bersiap-tijd gebruikelijk..

garpoe = vork (Inlandse uitspraak, veelal in het petjoek overgenomen)

* **gás** [λas] = gas *+minjak gas* [mξ□a^a'λa.s]= petroleum (kerosine of lampolie)

gasak |**gasak** = 1/ {hard wrijven} 2/ hard slaan, met geweld je vuist eroverheen vegen **B.30/78** 3/ met een harde klap ergens tegen botsen **B.19/54** 4/ gulzig opeten

gasing = tol (als speelgoed; speel-element)

* **gat.l / gatal** = jeuk *+Adoeh, ke-gat.l.-n* [kχλa'tχlχn] *mijn poot!* Verrek, ik verga van de jeuk aan mijn been! *+...voor laat maar nda gatel...* opdat het niet zo gaat jeuken **L-R/98**

|**gatjoek** = eig. **noot** waarmee geknikkerd werd. **X+** "werk"knikker, waarmee wordt geschoten; geluksknikker

Gatot Kátjâ Gatotkatja = Vliegende 'Superman' uit de wajang-verhalen. Redder van goden en mensen... Soekarno vergeleek zich in de jappentijd cryptisch met Gatotkatja...

|* **gauw-gauw** = haastig; in 'n mum v tijd.. **B.16/47 G./108** (calque van Mal. lekas-lekas, of Jav. k.bat-k.bat, enz... ook |**fluh - fluh** = snel, haastig

|**geboek X digeboek X digebog** = met dik, stomp, hard voorwerp geslagen (Jav **digepoek**) *..digebog ikke met stok B.16/47 ...Als hroot, geboek B.29/75*

gedé [λχ'dω:](Jav./Soendanees) = groot *+..se-gedeh...* = zo groot als een... **B.20/55,56**

* **gedebog** [kχdχb]^k = stuk van een pisang'stam', bestaande uit dicht ineens gerolde bladscheden. Deze vormen een stevige steun voor de grote bladeren. De bladscheden zijn hol, ze bestaan uit talrijke met lucht gevulde schotjes. Hierdoor is deze gedebog"stam" betrekkelijk licht, en drijft op het water. Zwemmende kinderen konden zich eraan vasthouden

* **gedèg gedèk** [λχ'de^k] = vlechtwerk van bamboestroken, voor wanden en plafonds van dessa-huizen, die ook door gedek-wanden in kamers (*bilik*) verdeeld worden. Stevig, duurzaam en goedkoop. Maar wel symbool voor de desaman en de armste kampongbewoners in de stad...

gedeh (X+ gedé) (J) = groot

* **gedoeng** = gebouw, groot huis

||**geen** Het "laagste" niveau, dus het petjoh gebruikte het woord **geen** alleen daar waar je soms in het Engels kunt zeggen *not any..* Dus *ik chep heen chel* (naast: *gèl isterniet met ikke*); *Djoefrie hij hebt geen rokok Mascot* (naast: *Djoefrie hij heef niet rokok Mascot*) *Hij seh heen woord*, (naast hij ken neks sehhen) enz. Hier zien we invloed van het Ned. onderwijs.. In andere gevallen **niet**. Ik (cheb) **niet** tijd - hij **niet** schul = hij heeft geen schuld; hem treft geen schuld.. Waar men in de indonesische talen soms wel een woord gebruikte in de betekenis van **geen** (Eng *no* of *not a*) nl Maleis **boekan** (**B.45/109**) en Javaans **doedoe** dan kwam er in het Petjoh meestal **niet**... *Kita boekan moesoeh = wij niet fijan! akoe (=goewa) boekan andjing = Ik niet chôn*

* **gègèr** = rumoer, herrie; lawaaiig praten, kletsen

gègèran = ruzie, onenigheid; "herrie" **L-R/56**

geladah X+ glèdah = doorzoeken

geladak X+ gladak = vloer bij paalwoning

* **g.lang** = armband(en)

gélang (Mal Soend) **X+ krokot** (J) = *Portulaca oleracea*, portulak, wilde postelein..

* **g.lap** = donker, duister (met voorkeur voor de figuurlijke betekenis)

mata gelap = "blind van woede", razend van drift

Pasar Gelap = primitieve "Galerij" of winkel-centrum, bv in Soerabaja in de jaren '30 (letterlijk donkere markt, vanwege het overdekt zijn; er kwam geen zonlicht binnen..) Veel *later* pas werd het een aanduiding voor *zwarte markt*

tjandoe gelap = illegale drugs, gesmokkelde opium of heroïne

** **barrang gelap (klap)** = handelswaar van duistere herkomst, zwarte marktartikelen

gelas X+ glas [λχlas] = glas, bv om uit te drinken Ook de Javaan, die anders geen moeite heeft met de combinatie occlusief + liquida heeft bij losstaande eenlettergrepige woorden wel eens behoefte aan een "sprossvokal"... Maar ... *glas tjangkir* = glazen mok kon hij meestal uitspreken [λlas'la.ŋkɔr]

gelatik X+ *glatik = rijstvogeltje

gelèdèk X+ *glèdèk = bliksem

{**gelèndong**} **X+ gloendoengan** = garenklos... +*Benang segelèndong* = 'n klosje garen was "echt Maleis" en dus bij de meeste Petjoh/Petjoek-sprekers niet bekend of in gebruik.

gèlèng B gèlèng-gèlèng = het hoofd schudden in verbazing.

g.li = 1/ de kriebels krijgen van het lachen vanwege een komische situatie.. 2/ geprikkeld, geërgerd zijn

gelinding X+ *glinding / glindingan = wiel

geloedoek X+ *gloedoek = donder

|g.loet (J) **geloetan** = worstelen, vechten ==> Mal/Indonesisch {**bergelut**}

{**gembala**} **X+ toekang angon** = herder

***gemboong X+ k.mboeng** = opgeblazen v ingewanden (buik) *|+...*ik krijg peroet gemboong*
L-R/228

g.mbrèng = {1/ Chinees bekken v. omroepers} ***X+ brèng!!** 2/ blik; petroleumblik

|gem.(n)t.r = trillen; beven v angst

|g.m.s (J) = typische, eigenaardige instinctieve drang, vooral bij vrouwen, om 'n peuter of kleuter spontaan en ongevraagd te knuffelen (a.h.w. uit "genegenheid dood te knijpen") +*Adoeh ik sie die kleine meid van Deetje, ik ben g.m.s, weet je!...*

* ¹⁾**gemoek** = 1/ dik, vet van personen 2/ dierlijk vet (=∇ *gadji*)

²⁾**gemoek** = vet-, vruchtbaarmakend * **tanah gemoek** = mest ("vette aarde") **L-R/222**

{**gempa**} = schudding {**gempa boemi**} **X+ lindoe** = aardbeving

gemplang soms **k.mplang** = iemand met een vlak voorwerp op het hoofd slaan **B.32/84**

{**genap**} **X+ gen.p**

* **g.ndoek gendoh kendoh** = 1/ Javaans klein meisje (neutrale betekenis) +*Daar komt een kleine gendoek zeggen, dat kokki ziek is..*

2/ denigrerend woord; gebruikt om Indische meisjes op te voeden.. |* +*Trek je schoentjes aan: gedraag je niet als een gendoek!* 2a/ scheldwoord: ∇ *griet uit de kampong!* **B.5/23**

gen.p = 1/ volledig, voltallig, compleet 2/ net voldoende

* **gendang** = pauken; trom

g.nd.ng = stom, oliedom; achterlijk +*Yo wis,.....,gèndèng kok die fen* ...die stomme opeër maar **G.2e./108**

* **g.ndoet** = dikbuikig Si Gendoet = Meneer "Dikbuik" **L-R/309**

* **gèndong** = 1/ in een slendang (draagdoek) een kind op de heup dragen
 |* **gèndong(en)** 2/ (algemeen): een kind opnemen en dragen +*Mamma moet mij gèndong..*
 ** +*Baboe heeft mij ge-gèndongd* [πχλεnd]ηt] Let op de twee versch. uitspraken v.d. **g**
 * **g.ndroewo / gondoroewoh..** = kwade geest; spook dat overdag in dicht gebladerde huisde, maar 'snachts de buurt onveilig maakte, kinderen roofde of volwassenen als nachtmerrie bezocht
B.22/59 *X+ momoh/momok
 {gèngsi} = prestige
 * **g.ntèng** = dakpan *atap gentèng* = pannendak
Gentèng = wijk in Soerabaja
 }gèpèng{ [λε:pεη] **X+ pèot** = plat, platgeslagen
 {geraham} **X+ {graham}** = kies
 {g.rak}= beweging {*gerak badan*} = lich. oefening, gymnastiek **X+ begerak** = zich bewegen
 * **g.rèh** (J) **ikan g.rèh** = zeevisje, dat massaal gevangen werd en sterk gezouten in de zon gedroogd. Deze "zoutevis" diende tot bijgerecht voor de droge rijstmaaltijd, die door de armere bevolking werd gegeten.
 {gerètan} **X+ korèk api** = lucifers
gergadji = zaag **X+ gradji**
gerhana X+ grahana = (zons)verduistering
 * **gerimis X+ grimis** = motregen
gering (J) = kwijnend, mager, ziek (v. dieren) *koetjing gering* = lelijk mager scharminkel
 * **gèsèk** = schuren, wrijven *gèsèk biola* = vioolspelen **X+ gosok**
 * **g.tah** = sap dat bij diverse bomen en planten na verwonding naar buiten treedt; melksap; latex, in elk geval gom-achtig...

Getah kan zijn:

Kleverig: getah nangka (dient als vogellijm) **B. 27/72 L-R/93**

Etsend, zelfs giftig: (Oleander, Strophantus en andere soorten; vruchtsap van de rauwe cashewnoot)..

Looistofhoudend: gambir, banaansoorten.. De getah van pisangplanten en manggabomen liet onuitwisbare en onuitwasbare vlekken achter op de kleding van spelende kinderen.

De nuttigste getah-soorten leveren **rubber**: a/ Sumatraanse ficus-soorten verschaften in de 19e eeuw **getah pertja** **X+** guttapercha-rubber. In de rest van de archipel bekend als **getah karèt**. Maar karèt (=rubber) werd in de 20e eeuw bijna uitsluitend gewonnen uit de *Hevea brasiliensis* (Getah para)

En de *getah sawoh* **B.41/101** wordt in het vaderland v.d. boom (Lat. Amerika) tot chicle verwerkt voor chewing gum.

* **gètèk** = 1/ vlot (pont) 2/ vlondertje voor de bevolking om er de daagse kleren op te wassen.. De gètèk fungeerde als wasbord.. **B.32/82**

|getjemploeng ben je ooit getjemploeng [γχ'λχmpl□η] **X+ tjemploeng**=(neer)geplonsd **B.30/77**
gèwang X+ giwang = paarlemoer

{giat} = energiek, fel, bedrijvig

* **gigi / gigih** uitspr altijd [gξ'gξ.^q] = tand (tanden); maar ook kies (kiezen) +*Di-tjaboet doewa gigi!!* Daar werden me (zo maar) twee kiezen getrokken, nou vraag ik je! **B.12/40** <Overgang op zuiver Maleise code duidt op woede en minachting (voor die rotstreek)>

gigih badjing = klapperrat-tanden; knaagdiertanden **L-R/28**

* **gigit** = 1/ bijten; happen.. 2/ steken door insecten...

^{1/} +*Na.. Gigit lagi!* Kijk nou.. Weer een hap eruit! **B.15/46**

^{2/} +*Digigit njamoek!* Dacht je dat 'k door een muskiet (steekmug) ben gestoken?! **B.29/75**

* **gila / gilèè / gilèh** = gek, krankzinnig, dol

main gila = 1/ ongepaste gekheid maken 2/ vreemd gaan, overspel bedrijven

djangan main gila! = geen flauwe kul alsjeblieft! ² *Meneer S. gaat main-gila met baboes* = De heer S. houdt van amoreuze avontuurtjes met Inheemse vrouwen

gileè / gilèh zijn de Bataviaas-Maleise vormen +*Apa loe gilèh?! B.11/38 B.44/107*

gilap X+ mengkilap X+ kilap = fonkelen, schitteren, glanzen

* **giling** = 1/ malen, in een molen fijnmaken; 2/ walsen

gilingan = molen *gilingan padi / gilingan paré* = rijstpellerij

{**gilir**} = beurt {**giliran**}

gindj.l = nier; niertjes als goedkoop vlees (in Indië geen dierenvoeding, maar voor menselijke consumptie)

girang = blij, verheugd

|**girik; gieriek** [λξ.rξ^q] = gierig Het woord *girik*, dat in deze betekenis in geen enkel woordenboek te vinden is, werd door veel Europeanen die de juiste Mal/Javaanse term niet kenden, jegens *inheemsen* gebruikt, ook Indo's tegen med-Europeanen, maar dan drukte het woord opperste minachting uit.

{**giring**} = als vee voortdrijven, opjagen

* **giwang** = 1/ parelmoer 2/ oorbel +*pakih brosjè, pakih giwang L-R/111*

gladak = 1/ dek van een schip; planken vloer van paalwoning 2/ **andjing gladak** = hondenras in Indonesië . Soms bij de inheemse bevolking aanduiding voor hun jachthonden, (naar werd beweerd) van gladak = jagen... ??

|* **gladakker** = 1/ hondenras op Java (kamponggladakker = *andjing gladak* hierboven)

2/ scheldwoord voor 'n persoon met minderwaardige inborst. ***X+** ** **gladekker**

| **glas** [λlas / λχlas] = drinkglas deze uitspraak als men Maleis sprak, bijv met kooplui of bedienden. +*É bang, tambah sa-glas lagi!* Koopman nog 'n glas alsjeblieft! +*Adoeh, Njah, glas-nja djatoeh satoe, petjah!* Och Mevrouw, een glas is er stukgefallen! En de Indische mevrouw zei met wat spijt in haar stem: +*Ach de meid heeft weer een glas [γψs] laten vallen..*

|* **glastouw** [γψs-tou^w] = geprepareerd vliegertouw, gemaakt van stevig naaimachine-garen, dat door een brei van houtlijm en fijngestampt glaspoeder werd getrokken, gedroogd en zo bij het vlieger-vechten gebruikt om het snoer van de tegenstander door te snijden /door te zagen... Bij het grabbelen naar vliegers was eventueel het erbij buitgemaakte glastouw de kostbaarste buit... **B.38/96**

| **glasan** [λla.san] = glas-touw

* **glatik** = Het Javaans rijstvogeltje (*Padda oryzivora*) tekening **B.7/27**; het rijstdiefje is (was) wel schadelijk voor de rijstbouw, maar niettemin populair bij de Javanen, die de vogeltjes vaak in kooitjes hielden, of de tamme diertjes vrij lieten rondvliegen. Men kon ze africhten bv. om uit een stapel speelkaarten één kaart te trekken en zo "de toekomst te voorspellen". Eertijds zeer talrijk op Java, is de glatik thans (±1985) een zeldzaamheid geworden... |**glatjiek = gatjoek + kelitji** De werk-knikker waarmee men speelt, schiet +..sijn kop. *Als niet botjèl kaja glatjiek* ...als die niet gebutst is als 'n ouwe knikker.. **B.7/27**

glèdah = doorzoeken, fouilleren +*Huis van de toekang tjatoet al diglèdah door politie. Maar ken niks vinden...* Het huis van de zwarthandelaar werd tevergeefs door de politie doorzocht.

glèdèk X+ bledèk / gl.dèk = bliksem

glètak (J) = open en bloot op de grond liggen; slordig zo maar ergens blijven slingeren

glinding (J) = rollen, zoals een wiel +*Kasian die fèn, di-glinding bus, dood natierlijk!* Zelig hè: die arme kerel is door een bus overreden en heeft het uiteraard niet overleefd.

* **glindingan** = roller; wiel

* **gloedoek** = donder, onweer |*+*Mana ada oedjan moesti ada gloedoek!..* (lett) Waar het regent moet het ook onweren! Bij hard werk, (bijv schoonmaak) mag wel 's flink gescholden worden!

goendoeng = 1/ rollen, buitelen, bv van een steen **B.20/56** 2/ omverrollen, -buitelen

goendoengan (J) = 1/ rollend 2/ iets wat kan rollen, dus bijvoorbeeld een garenklosje.

+^{1/} *Wah! vèhten die twee, sampé gloendoengan ofer de gron..* Wel, die twee vochten zo erg, dat ze over de grond rolden

| **gob** [λ]^P] = Indische korte vorm van **gobang** (=22-cents-stuk, halve stuiver)

* **gobang** = 22-cents-stuk, halve stuiver. Munt van zuiver koper, diameter 3 cm.

gobis (J) **X+** **koebis** = witte kool

* **goblok** = erg dom (wat leren betreft); traag van begrip

godég-godég (J) = snel met het hoofd schudden; in het P-Maleis kon men wel eens horen: *+dia godek-godek kepala-nja* = hij schudde het hoofd (afkeurend of in grote verbazing) beter was natuurlijk **X+** **gèlèng-gèlèng**

|**godèk** = dansen Het woord is waarsch. zuiver Betawi-slang In de betekenis dansen komt het niet voor in enig woordenboek der indon. talen... In **B.9/31** wordt het wel verklaard met "dansen", maar we moeten het meer zoeken in de betekenis: alles danste voor z'n ogen..

* **godok** = koken; gekookt *Katjang godok*: Pindanoten in de bolsters in zout water gekookt.

* }**goea** **B goeha**{ **B goewah** (indien zelfstandig naamwoord) = grot, spelonk

goeboek = bamboehut; wachthuisje

|**goebriak!!** = boem!! krak!!! Het geluid van een zware steen die door een bamboe-wand heen dringt. **B.20/56**

* **goedang** = 1/ loods, pakhuis; depot 2/ berghok, rommelkamer bij Europese woningen

|*Karto hij werk bij goedang garem* K. is tewerkgesteld bij het zoutpakhuis

|* *+Mijn broertje als stout, hij wor in de goedang opgesloten*

{**goegoer**} = 1/ onrijp van de boom afgevallen 2/ jong gesneuveld op het veld van eer

goejoer = beplenzen, helemaal met water overgieten. **B.32/84**

* **goela** = suiker **goela djawa** = Javaanse bruine basterdsuiker, eigenlijk ruwe "fondant", bereid uit het sap van 1/ de arènpalm = goela arèn 2/ de kokospalm = goela klapa Veel goela djawa werd echter uit suikerrietsap bereid ("vervalst"). Volgens kenners was de smaak dan minder fijn dan van de arèn- of kokos-suiker...

kembang goela (of *aroe manis*) = suikerspin

goelai **X+** * **goelé** = kerriesoep

* **goelali** = suiker- of karamel-stang, voorzien van een kleurtje en een vruchten-essence-smaak. (kokinje / kokanje was het Ned. woord, maar dat kennen nog slechts weinigen).. **goelali-zoet** = mierzoet, honingzoet.. ook figuurlijk **L-R/35**

* **goelé** = met veel kerrie gekruide (geitenvlees)soep; bijgerecht bij rijst. **L-R/325** *Nasi goelé*
¹⁾ **goeling / goeling-goeling** = omvallen / rollen; heen en weer woelen *+Si Gendoet hefállen, goeling-goeling ofer de gron.* De zeer dikbuikige kerel kwam te vallen en rolde over de grond! "en den wen joe *nggoeling-nggoeling* under main taxi..." en als je dan onder mijn taxi ligt te kreperen.. **L-R/57**

* ²⁾ **goeling** (eig. **bantal goeling**=rolkussen) **L-R/113**. Goelings: waren onmisbaar in elk Indisch bed. De Eng. benaming 'Dutch wife' wijst erop dat het feitelijk een Europese (Nederlandse) vinding en behoefte was. Het rolkussen absorbeerde overtollig zweet en hielp inderdaad oud en jong sneller en gerieflijker in te slapen... De bevolking zelf maakte er minder vaak gebruik van. Hoewel (stads)-Indonesiërs die Europese bedden prefereerden de goeling ook graag overnamen.

* **goeloeng** = oprollen, bv van een matje

goeloeng koming (J) = met de handen in het haar zitten, geen raad meer weten

* **goena** = nut, baat *+Apa goena-nja?* = "Foor wat? |Wafoor? |Je cheb niks aan, toh!"

* **goena-goena** = zwarte kunst, zwarte magie... Tovermiddelen, toverformules.

* **goendik** = bijvrouw, maitresse

{**goendoe**} **X+** **knèk.r** = knikker

* **goendoel** = kaal, bar, zonder haar of bomen. *+Goendoel patjoel, jou kop di-terak patjoel!!*

Kaalkop, is er een patjoel (=hakspade) over je hoofd geraasd? (Plaagliedje)

goendoeli = kaalknippen *+Jij as niet ferhoog ta^q goendoeli..* Als je (op school) niet overgaat, knip ik je kaal **G.II/89** (Ik heb de vrijheid genomen iets van zijn vertaling af te wijken)

* **goeni / goni X+ karoeng** = jute zak

* **goenoeng** = berg, heuvel; het gebergte **L-R/32 goenoeng-goenoeng** = gebergte, bergland
** *+Hij woont boven in de goenoeng* (Ja zelfs "goenoengs")

* **goenting** = 1/ schaar 2/ met een schaar werken, knippen

{**goentoer**} (Soend) = de donder / donderen

Goentoer = 1/ de **Donderaar**: vulkaan op West-Java 2/ Indonesische mannen-naam

*+Toewan Besar Goentoer** = d.w.z de donderende Grote Heer//De Donderende Landvoogd (bijnaam voor **Herman Willem Daendels**, die bijna 200 jaar geleden de Grote Postweg op Java liet aanleggen, door met herendiensten geronselde koelies.

* **goerami** = zoetwaterkarper (*Osphromenus olfax*). Werd veelvuldig in vijvers gekweekt, vanwege het smakelijke vlees...

goer.m (Jav) = heel kleine fel-oranjerode mijten op huid en veren van kippen. Gaan ook op mensen over en veroorzaken jeuk en huidontstekingen *+Hajo, eigen schuld; Maatje heeft toch al geseh, niet in 't kippenhok spelen.. Veel goerem! Nou jij kegat.l.n* Nou verga je van de jeuk!

* **goeroe** = leraar, onderwijzer (zelden in de betekenis wijze, filosoof, e.d.)

* **goeroe indjil** = christelijk zendeling, brenger van het evangelie

* **goeroe skolah** = schoolmeester

{**goeroen**} = **oro oro X+ ara ara** = woestenis, woestijn

{**goesah**} **X+ g.sóh** = weggagen, zoals men met kippen doet <chasing away bij shouting 'shoo! shoo!> zie ook **X+ oesir**

* **goetji** = martavaan, grote aarden kruik

goewa goewè = alleen in het Bataviaase (Bat.-Chin. Maleis): **ik, ikke** (de meest gemeenzame vorm) In andere streken van Java **akoe** (zie ald.) Het woord **saja** was beleefder. De bevolking van Batavia gebruikte onderling op straat liever niet saja, men vond het te onderdanig. Net opgevoede bedienden zeiden natuurlijk tegen hun werkgever geen **goea /goewa/ goewé** maar **saja**.

* **gojang** = schommelend bewegen; heen en weer slingeren; los zitten

kembang gojang "geknakte bloem" ?? **L-R/307**

krosi gojang = schommelstoel **B.14/43**

gojang kaki = niksdoen, duimen draaien

gojang kepala = afkeurend het hoofd schudden

gojang pantat = heupwiegen **X+ gojang-badan**

+Mijn bofenste tan al gojang, pijn é.. Een van mijn boventanden zit los, het doet nog zeer ook...

gojang-badan = met het lichaam deinen zoals bij het dansen ⇒ Moluks-Maleis voor dansen

golèk = pop, uit hout gesneden of gekorven

wajang golek = Het West-Javaanse (Soendanese) wajang-spel waarbij de helden niet werden voorgesteld door uit leer gesneden platte wajangpoppen, maar door uit hout gesneden beschilderde figuren. Het spel werd ook niet op een scherm geprojecteerd, maar als een soort poppenkast vertoond.

mangga golek: soort mango-vrucht, langwerpige vorm, erg gewild vanwege de smaak.

* **golok** = kapmes ... *hij pak sijn golok en dan ...* Hij greep zijn kapmes en.. **B.3/20**

{**golong**} * **golongan** = groep, afdeling

golongan = vrienden, milieu, groep.. *+Soedah ga maar met jou eihen golongan!*

** *Hij is door zijn eigen golongan (volksgenoten) verraden...* Het woord had in 't Indisch een duidelijk ongunstige betekenis.

gombèl – gompèl = een stuk, een scherf eraf; beschadigd.

* **gonderoewoh X+ g.nderoewo** = nachtmerrie; spook dat =s nachts rondwaede; boeman ¹⁾
gonggong = hondengeblaf
²⁾ **gonggong / di-gonggong** = in muil of snavel gedragen
* **gontjèng** = achterop de fiets of motorfiets meerijden; achter aan een truck of het bordes van de tram hangen; meeliften (zonder te betalen!)
¹⁾ **gopoh** = haastig, druk **gopoh-gopoh** = overhaast, in grote haast
²⁾ **gopoh** = zenuwachtig.. *+Je moet mij niet gopoh maken, éh!*
* **gorèng** = 1/ in olie bakken, braden; branden van aardnoten 2/(= **gorèngan**) datgene wat volgens "de regels van de kunst" is gebakken of gebraden. **pisang gorèng** = gebakken banaan

* **gòsòk** = wrijven; strijken *+Gosok boentoet koeda* = Strijk (wrijf) met de paardenstaart = Speel op je viool **B.22/60**
* **gòsong** = aangebrand; zwartgeblakerd...

gotong (J) gotong rojong = letterlijk aanpakken en met z'n allen (gezamenlijk) vervoeren, dus een karwei gemeenschappelijk klaren, eendrachtiglijk elkander helpen.
gradji (J) = 1/ zaag 2/ zagen, met de zaag bewerken
* **gragas (J)** = gulzig, onverzadigbaar |Petjoh vaak in de betekenis: begerig, hebberig.. *+Si Dogol hij wor gragas* **D/10**
grajah (J) nggrajah [ŋ'λra.jɛh] = grijpen, graaien, grabbelen
{graham} = kies, kiezen (in je mond)
|graham/Graham in roti graham = een soort bruinbrood, rogge of tarwe-volkorenbrood naar 'n zekere Graham?
{grahana} = zonsverduistering <de **graha** (Sanskriet) is de draak, die de zon verslindt>
|| **gratelooskadofornex** = grapje met combinaties en contaminaties.. **D/21** geen "erkend" woord; geintje van Felix Mathéron X+ gratis + kosteloos + cadeau + voor niets, alles bij elkaar. *|For maken lahhen alleen toh!*
* **grèdja** = kerk, christelijk bedehuis **boeroeng grèdja** = (Aziatische ring-)mus; huismus
grêgêtên / gr.g.t.n <de spelling met de ^circonflexen is eigenlijk onjuist.> Javaans woord, uitspr. [λrχλχtχn] = z'n geduld verliezen; geërgerd zijn, de pé krijgen vanwege vervelend pesterig gedrag; er genoeg van hebben.. Een moderner "beterder" Hollandse vorm was: **driftig**
+Niet maken grêgêtên mij ntiet... B.20/56 X+ +Je moet mij niet driftih maken, jij ja!...
* **grimis (J)** = motregen
* **grobak** = vrachtkar. Meestal door 2 stieren ("ossen") getrokken. **L-R/80 X+ tjikar**
groendoeng = donderend geraas als van een waterval; aardverschuiving **B.34/88**
grombolan (J) = gezelschap, groep; samenrotting, 'n hoop mensen op een kluitje

H

ha-ah! = ja, juist, inderdaad; ik ben het volkomen met je eens, zo is het net, gelijk heb je!
andere spellingen:

ha-a ɳ

h.-. ʔ uitspraak sterk nasaal [hã -□ã] ∇ de klank v h Franse **un**

huh-uh ʔ

(beamed: **B.5/23**, sterk beamed **B.21/58**; occasioneel sarcastisch zoals **B.15/46**)

haat maar = ga maar +*Haat maar wèh!*... **B.15/46** **L-R/115**

Deze gebiedende wijs kreeg in het Petjoh doorgaans een t Men wilde misschien beleefd zijn..

+*Doet maar met saddóek jou han als wòn*... Bind maar 'n zakdoek om je gewonde hand

ha... = **ge...** Versterking van de **ě** tot **a** legt ook een extra grote nadruk op het woord zelf

habeuk door wie? **B.30/77** **habeuk natierlijk!** **B.29/75**

Met 'n zekere dubieuze trots wordt van het neutrale gebeuk(t) het superlatieve habeuk gemaakt.

Zo ook **hauweldih** (**haweldih** van gewèldig!!) **B.29/75** **hahak** van gehakt **B.20/56**

* **habis** ***X+** **abis** (de h in habis is trouwens nauwelijks hoorbaar)

1a/ op! niets meer over! +*Habis mijn duit!* Mijn geld is op

1b/ beëindigd, einde +*Habis boelan* Eind van de maand

1c/ basta! +*Habis perkara!* Hiermee beschouw ik de zaak als afgelopen.

2/ en dan... wat dan? Wat moet ik anders? +*Habis! Als isterniet mangga*,... **B.28/73**

+ *Habis! Hat-nja fan de djangkrik is chier!* ≡ **B.3/18**

{**hadap**} **X+** **ngad□p** (J/P-M) = verschijnen voor de rechter, zich aanmelden, enz..

{**hadapan**} **X+** **depan** = voor, voorkant

{**hadiah**} = prijs; premie

* **hadji** = iemand die de bedevaart naar Mekka heeft gemaakt. Hij mag dan een speciale witte tulband of hoofddoek dragen. Hadji's genoten bij de bevolking een speciale verering. En ze mochten zich dan ook meer veroorloven dan het gewone volk. (ten eigen bate, natuurlijk!)

{**hafal**} **X+** **apal** = memoriseren

{**Hah!**.... uiting van minachting over zoveel onwetendheid van de ander **B.38/94**

{**hakim**} = rechter

{**hal**} **X+** **pekara** = 1/ zaak, voorval, toestand; 2/ wat betreft... enz... Meestal kende men dit woordje *hal* niet. Javanen omschreven met **nèq**, **déné**... Petjoh sprekers gebruikten **Als... of**

+*Als die chuis fan mijn oom, al verkoch*... Wat betreft dat huis van m'n oom: dat is verkocht!

+*Als mijn wiskunde beter dan scheikunde*...

{**halal**} = rein, koosjer (voor de islamiet) Het tegengestelde van **haram/charam**

* **halangan** = beletsel, verhindering; bezwaar **Ta' ada halangan!** Geen bezwaar!

haloes **X+** * **aloes** = fijn, fijnbesnaard; beschaafd

hampir **X+** * **ampir** = bijna.. (het woord heeft niets met ons 'amper' te nmaken)

handoek **B** **andoek** [a.n'd□^q] /ándó^q/ = handdoek De aanvangs-**h** werd op Java door de bevolking verwaarloosd; het was hoogstens een spiritus lenis (zachte aanzet)

{**hanjoet**} = meegevoerd door de stroom, afgedreven.. Op Java zei men meestal **kèli**

* **hant.m** = hard slaan, beuken * **hant.m kromo** = iets slordig doen, bij de arbeid er op los gaan, er maar een slag naar slaan, zonder op de afwerking te letten. Dit hantem kromo werd vaker door Europeanen (totok en oudgast) gezegd dan door de Petjoh-Indo's. Die zeiden liever **X+ hij beuk maar raak**... **X+ beuk** In het Javaans hoorde je nagenoeg altijd **antěm** (verg. handoek – andoek hierboven) Petjoekpraters hadden voorkeur voor ta'antěm.

hantjoer X+ * antjoer = verbrijzeld

* **hantoe** = spook; de geest van een dode +*Di-samber loe sama hantoe!* Je wordt door de geest bezocht en gegrepen! **B.3/18**

roemah hantoe = spookhuis

haoes X+ aoes = dorst; dorstig

haram = onrein; vervloekt; voor de islamiet verboden voedsel of handeling **L-R/15**

{**harap**} = hopen, verwachten **X+ kepingin** = verlangen

* **harga** = prijs; kosten **harga mati** = vaste prijs; er mag niet afgedongen worden

* **hari** = dag... **hari besar** = feestdag.. Verder werden de namen van de weekdays steeds door **hari** voorafgegaan: **hari Minggoe** = zondag **hari Senèn** = maandag, enz.

{**hari..**} ook in de betekenis van een onpersoonl. werkkw.: {**hari oedjan**} = het regent

{**haroem**} **X+ wangi** = welriekend zie ook **X+ aroemanis**

{**haroes**} **X+ mesti / moesti** = moeten, horen te...

{**harta**} **X+ barang mahal / kekajaan** = schatten, bezittingen, rijkdom, geld

{**hasil**} **X+ pendap.tan dap.t-nja** = opbrengst Tijdens de Japanse bezetting van ons geboorteland werd de leus gelanceerd: +*Hasil boemi berlipat ganda* = De opbrengst van het land moet verveelvoudigen! de japs vra.. *pardn..* consumeerden het land immers leeg. +*Hatsil boemi, terlipet peroet* maakte een Indo ervan „Hatsiekadee het land, je maag zal ervan dubbelvouwen!

hati X+ * ati = lever; hart

* **hawa** = atmosfeer, lucht; klimaat **hawa panas** = het is hier warm, heet **hawa dingin** = hier is het koud... +*Hawa-nja Bandoeng énak* = B. heeft een aangenaam klimaat.

{**hawa**} = lust, begeerte {**hawa napsoe** = driften, hartstochten }

|**hééé** = **ééé** stevig protest.. Maar **héé!** klonk, om welke duistere reden dan ook, deftiger dan **ééé!** +*Hééé! Angkat! Babi-loe* >Fagdoeme!= Haal weg! Zwijn da' je bent! **B.17/51**

|**hebondjol** = **ge-bondjold** = gebutst; met knobbels, bulten **B.30/77**

|**hekráák** = **gekraakt** = geradbraakt **B.31/81** zie ook |**kraken**

*|**helmhoed** = tropenhelm **D./34**

|**h.luit hluit / g.luit** = geluid +*Als mar heef heluit / As maar geef geluid* 1/ zeg maar iets, het doet er niet toe wat 2/ let niet op de mooie klank van het instrument, hoofdzaak is dat je er op kan spelen B (fig) let niet zo op het kunstzinnig resultaat, als de bedoeling maar goed is 3/ ach let maar niet teveel op hem, als ie maar wat kan kletsen is ie tevreden enz. enz. Wat een heerlijk 'spreek'woord, waar je zo van alles in kunt stoppen of uit halen...

{**hémat**} **X+ s□kaker X+ "sèn□h"** = zuinig, spaarzaam

henti X+ berh.nti X+ * br.nti = ophouden, uitscheiden, stoppen

* **héran** = zich verwonderen; verbaasd zijn ***X+ dengarèn**

| **herrie** had in het Petjoh-Indisch maar één betekenis: ruzie.. *Wij hep herrie met de burenl*

{**héwan / kéwan**} = dier(en) **dokter héwan** = veearts

{**hidang**} = klaarzetten v spijzen {**hidangan**} = wat is klaargezet, de gerechten

{**hidjau**} **X+ idjo** = groen

hidoeng X+ * idoeng = neus

hidoep X+ * idoep = leven(d)

* **hidoepan** = leven; levensonderhoud +*jari hidoepan* proberen in zijn levensonderhoud te voorzien

{**hikajat**} **X+ tjerita koeno** = oud verhaal, geschiedenis

hilang X+ * ilang = weg, verdwenen

{**hilir / milir**} stroomafwaarts / gaan

Hindia = (Nederlands) Indië

{**hingga / sehingga**} **X+ sampé** = totdat; zodat

{**hintai**} **X+ intip / ngintip** = gluren, heel voorzichtig kijken...

{hioe} X+ **ikan joe / ikan tjoetjoet** = haai
 {hioer / hioeran X+ joeran} X+ **bot-bot / di-bot-bot** = termijnen / in termijnen betalen
 {his!} X+ **tjis / tjies!** = hè bah! foei!
hitam X+ * **it.m** = zwart
 }hitoeng{ X+ * **itoeng** = tellen
 {hitoeng} X+ **itoeng-itoengan / rèk□n** = rekenen
 |**hoe dese / hoe deze!**... passe-partout zinnetje om aan te duiden dat men het niet meer weet, ten einde raad is, graag meer informatie zou wensen, enz. = Wat moet ik nu beginnen? Wat heb ik nou aan m'n fiets hangen? Hoe zit dat eigenlijk met jou. Daar klopt geen barst van.... Maleis en Javaans doen het met *bagaimana ini? kaja apa itoe? kepriyé koewi?*, enz.
 |**hoe kèn** = onmogelijk, ondenkbaar.... onbestaanbaar **B.27/71** Het is een calque van *mana bisa* (of *mana boleh*)
 |**hoe die kèn** calque v. P-Maleis **mana bisa itoe!** **D/15**
 {hoeboeng} X+ **samboeng** = verbinden {berhoeboeng dengan} = in verband met..
hoedjan X+ **oedjan** = regen
 |**hoe jij** calque van P-Javaans **kaja apa kowé! kepriyé kowé** **D/15**
^{1/}{hoekoem} X+ **atoeran** = het recht, de wet
^{2/}**hoekoem** X+ **oekoem** = straffen
 * **hoekoeman** X+ **oekoeman** = straf
 {hoeloe} 1/ bovenloop v.d. rivier 2/ hoofd... {hoeloebalang} = legerhoofd, krijgsoverste, War-Lord
 {hoeroef} X+ **lêt□r** = letter(s)
hoes! (J) = houd je mond! ; let op je woorden! ; jij praat naar dat je verstand hebt! voorzichtig, zeg dat niet hardop.. Vergelijk met het Engels: *hush!* en *to hush up...* maar verbind er s.v.p. geen enkele etymologische conclusies aan. Zuiver toeval! Of misschien toch?
hoetan X+ **oetan** X+ **alas** = bos, woud
 |**hopbiro** X+ **obi-ro** = hoofdbureau
 * **hormat** = eer, eerbewijs (eerbewijzen) **hormati(n)** = eren, eer bewijzen
hu, hu [hã.^qã.] X+ |**ha-ah** = inderdaad; juist **D/15**

I

¹/ **ia** **X+** **ie-ja** = ja, jawel

²/ {**ia**} **X+** **dia** = hij, zij, het pers. voornaamw. 3e persoon (meest enkelvoud, maar kon ook wel eens voor het meervoud gebruikt worden)

{**iblis**} **X+** **sétan** = duivel

{**iboe**} = Moeder, onze moeder. Alleen bij de inlandse bevolking van "iets beter milieu". De Petjoek-sprekers zeiden meestal Ma of Maatje. Hadden ze het gewaagd hun moeder met **iboe** aan te spreken, zou dit hun hoogst kwalijk zijn genomen. In het tegenwoordige Indonesisch is Iboe echter het algemene woord voor Moeder (en ook voor mevrouw...)

{**idjin / izin**} = toestemming, verlof **soerat idjin** = permit, schriftelijke vergunning

idioot: soms slechts scheldwoord om de absolute waardeeloosheid van iemands oordeel te typeren, minder z'n verstandelijke vermogens.. **-Idioot!** = rotjoch, rotzak...

+Klein: rein...Groot: idioot!! Met dit plaag- en scheldrijmpje wilden de kleintjes zich teweer stellen tegen het illegale overwicht van grotere en oudere kinderen. (En ze wisten best dat die groten meestal wel zo sportief waren om hen er niet voor af te ranselen)

**** tamme idioot** (na 1935) oen! sufferd!

* **idjo** = groen

* **katjang idjo** "groene bonen" = *Phaseolus radiatus*. Voedzame, vitaminerijke kleine bonen met de massa van een flinke tarwekorrel. Als "vervanging" van de groene erwten veel gebruikt in de **katjang-idjo-soep*. Maar vooral bekend als uitgangspunt voor het maken van ketjambah / tjapar / *taogé*, die thans in heel Europa bekend is.

idjoek **X+** **doek** // **tali doek** = zwarte vezels van de arèn-palm

* **idoeng / hidoeng** = neus

idoeng pèsèk = platte neus (Wie zoiets had was lelijk en dom... volgens de anderen, natuurlijk)

idoep = leven of levend. *+Mati apa idoep oeler ini?* Is deze slang nu dood of leeft het gedierte nog?

ie-ja = ja, jawel! zeker well!... jawel maar... <niet wat jij dacht> toegevend of corrigerend **ja** (Het Javaans **i-yâ** betekent: *ook..*) Het is dus nooit helemaal beamend

{**ientjěng**} **X+** **ngientjěng** = gluren (eigenlijk scherp in 't oog houden)

{**igama**} **X+** **agama** = godsdienst; geloofsovertuiging

ih .. vaak gebruikt als men iets fout heeft gezegd en dat nu wil verbeteren: *nee ik bedoel...*

ih - ih = **éé - éé!** [ω: - ω:] uitroep van protest of afkeuring, maar minder sterk

+ih-ih djangan begitoe! Hela doe niet zo (rot)

+ih-ih, niet so dan!; *+ih! pas op lo!...* dus ook als waarschuwing voor gevaar of onaangename gevolgen

* **ikan** = vis Op Java soms ook in de betekenis van "vlees", bijgerecht.. *+Nasi saja koerang ikan-nja* Mijn rijstmaaltijd heeft te weinig bijgerecht, smaakt dus niet ...

{**ikat**} **ik.t** = (vast)binden

iki (Jav) = dit; hiero! dit hier kun je krijgen!... Als in het Petjoh **iki** werd gebruikt, duidde dit steeds op minachting of geringschatting voor de ander. Soms was het een bedreiging, men toonde de gebalde vuist, soms wees men een minder oorbaar lichaamsdeel aan, soms maakte men zelfs het oude obscene handgebaar (met de duim tussen twee vingers).

iki in **B.17/51** » *iki! Pakken!* ≅ Hiero.. Pak an! Overgang op code Javaans duidt hier op een zekere jaloerse geringschatting voor Si Arie... Bentiet is van plan Arie te grazen te nemen.. Zoiets deed je eigenlijk niet met "gelijken" (mede-Indo's) maar met "lageren" (bevolking)...

{iklim} X+ hawa = klimaat

* **ikoet** X+ (in Oost Java dikwijls vervangen door **toeroet**) = 1/ mee gaan; 2/ meedoen, ook doen, nadoen +¹) *Ajo ikoet sama goewa* Kom, ga met me mee! |+²) *Toen Greta niet ferhoog fan fierde, haar zusje ikoet nangis* = Toen G. in de 4e klas bleef zitten, huilde ook haar zusje

* **ilang** = weg, verdwenen +*Eéh, ilang wat, koh jij gaat oferal kijken!* Ben je wat kwijt, dat je overal loopt te zoeken?..

|**il.r** X+ **ngil.r** (*Jav*) = kwijlen; watertanden

{ilmoe} X+ **ketaoe-wan ketahoean** = wetenschap

* **imam** = voorganger bij het Islamitisch gebed

* **imboeh** = toegift, extra

impi X+ **mimpi** = dromen

{inap in.p} X+ **ngin.p** = logeren

{indah} X+ **kliwat bagoes** X+ **bagoes sekali** = prachtig, zeer fraai

* **indjak** / **indj.k** = ergens op trappen; vertrappen +*indjak-indjak* de pedalen bij een fiets; de trappers

{indjil} = evangelie, Blijde Boodschap *goeroe indjil* = zendeling, ook wel missionaris

¹) **indo** term die door de indo zelf ongaarne werd gebruikt om zijn identiteit aan te duiden. In het Petjoh zei men liever "Indische jòngen" zelfs waar dit absurd was: +*Laat maar mijn moeder Indische jongen...* L-R/180

²)|**Indo** - **indo** = bij sommigen aanduiding voor "Indisch dialect", dus het Petjoh. +*Indiaan laat maar waaien! Indo maar gewoon* Laat dat "Indiaans" achterwege, spreken we gewoon Indisch B.2/16 De Gruiter spreekt over het *Jav-indo*, voor het Semarangs Petjoh op basis v h Javaans {indoek} X+ **biang** = moederdier {kapal indoek} = vliegtuigmoederschap (oude uitdrukking (vóór 1940) voor vliegdekschip)

{Indonesia} dit woord werd vóór de oorlog nooit in het Petjoek gebruikt, noch erkend

ingat X+ **ing.t**

* **ing.t** = gedenken; zich herinneren **Ing.t mati!** = Memento mori!

{ingin} X+ **kepingin** = verlangen, graag willen X+ |**verlangen** = zin hebben

inggris **Inggris** = Engels, Engelsen **Nagri Inggris** = Engeland

*| **ingoes** = snot, snottebel zie ook X+ **oepil**

| **inhaleren** oorspronkelijk alleen maar gezegd voor het diep opzuigen van sigarettenrook (= roken op de longen), later algemeen voor met kracht inademen, opsnuiven, opzuigen; neus ophalen. B. 4/21 Als medische term (inhaleer-apparaat) was het bij de meeste Petjoek-sprekers niet zo bekend..

ini = 1/ dit is... Hier heb je... 1a/ (dit) hier... 2/ deze, dit ¹) +*Apa ini? / Ini apa?* = wat is dit?

Ini mesin toelis = dit is een schrijfmachine +*Minta oewangnja, toean?* ^{1a}) *Ini..!* Mag ik om het geld verzoeken, meneer? Hier, (asjeblijft)! ... *ini cheheimnja...* Dat (dit) is het <hele> geheim B.3/18 + ²) *Sajoer ini koerang énak* = Deze groentesoep smaakt niet Let op de plaats van het woord, (staat het achter het woord, dan is het bijvoeglijk gebruikt..) Het Nederlands veroorzaakte in het Pasarmaleis en het Petjoek een uitzondering op deze grammaticale regel: **Ini malam** (*ini mal.m*) werd de gangbare term voor *heden avond*. Uit het moderne Indonesisch is deze "fout" nog steeds niet verdwenen.. In het Jakarta-dialect, dat inmiddels in een belangrijk deel van Indonesië spreektaal is geworden, komen vormen als deze nog altijd voor. Iets soortgelijks geldt voor **itoe** Zie ook bij 'ni en 'toe

{insaf insjaf} X+ **taoe betoel-betoel** = beseffen

intan X+ **int.n**

* **int.n**, **batoe int.n** = diamant; algemene term voor edelsteen

intip X+ **ngintip** = 1/ gluren; 2/ aanbakken, bijna aanbranden

ipar X+ **ip.r**

ip.r = zwager ("*schoonbroer*" was de Indische uitdrukking) ook schoonzuster
ir.ng (*J*) = zwart, in het Petjoh meest in ongunstige betekenis: lelijk zwart ("*lelijke zwarte..*"), zo zwart als roet. *N.B. in het Petjoek nooit misbruikt t.o.v. negers, wel tegen zeer donkere Aziaten.*
{iri} **X+** **djeloes** / **b□ntji** / **{d.ngki}**? = jaloers zijn **{iri hati}** = afgunst
iris = snijden, speciaal met 'n mes dunne flintertjes afsnijden. *+Sijn finger ke-iris, sampé infeksi* Hij heeft zich in z'n vinger gesneden en zo een infectie opgelopen
* **iroes** = pollepel (voor groentesoep) meestal van een klapperdop gemaakt
isap **X+** **is.p**
* **is.p** = zuigen **toekang is.p** / **toekang is.p darah** = uitzuiger
{isnin} **X+** **senin** / **s.nèn** = maandag
{istana} = paleis van een vorst
{istanggi} **X+** **stanggi** = wierook(staafje)
| **ister...** soms 'n calque van een andere, speciale betekenis van Mal. ada of Jav. ana /ônô/..
+Duisent jaar ister = Zeker wel duizend jaar! Minstens 1000 jaar.. **B.20/56** Het P-Maleis heeft hier: Seriboe tahoen ada... | **isterniet** = afwezig; hij/het is er niet *isterniet met chèm* 1/ kan het niet vinden 2/ het is helemaal weg, verloren, etc
| **isteren** = gisteren, gister *+Isteren aafen ister hrote ramé-ramé gisteravond* was er feest
{istiméwa} **X+** **loear biasa** / **èstra spésial** = buitengewoon, bijzonder
{istirahat} **X+** **ngaso** **X+** **poséh** = pauze Het woord was voor 1940 bij Europeanen feitelijk alleen bekend van de bioscoop, waar om het half uur een pauze van 5 minuten werd ingelast (om de filmrol te verwisselen en het projectieapparaat af te laten koelen) Dan ging het licht in de zaal aan en verscheen een aankondiging op het scherm: PAUZE - ISTIRAHAT..
{istri X ist.ri} **X+** **bini** = vrouw, echtgenote
* **it.m** = zwart **it.m manis** = mooi donkerbruin gekleurd v d huid **X+** zie ook:
k.tan it.m = zwarte kleefrijst
{itik} **X+** **bèbèk** = eend
itjip / **itjipi** / **itjipin** (*J*)= proeven
itoe = 1/ dat is; 2/ die, dat (aanwijzend vnw attributief)
* **itoeng** = tellen
itoeng-itoeng, **bikin itoengan** = rekenen, sommen maken

J (In moderne Indon. woordenboeken opzoeken onder Y)

Op Java bestond bij de bevolking de neiging om de [j] aan het *begin* van een woord of beklemtoonde syllabe te vervangen door een [ɟ] /dj/ of een [ɲ] /nj/ /ñ/. Zelfs de bij uitstek Javaanse stad Yogyakarta werd door de bevolking meestal uitgesproken en geschreven Djokdja(karta)

|ja¹ —+ **ieja** (corrigerend of toegevend)

|ja² —+ | **hã-ã hu^h-uh** (beamend)

Ja-illah! = gossiemijs!

jaïtoe = namelijk:... dat betekent:... dat wil (dus) zeggen...

{**jakin**} = overtuigd

jang X+ njang (betrekkelijk voornaamwoord)

|jewel [ˈjɟwɛ.l] /jù^{oc}wêl/ = ja dat wel wel; dat is wel zo, maar... **B.14/43**

!... **jij!** soort van "vocatief", in sommige soorten v petjoek (bijv Soerabaja) veelvuldiger dan elders... *+Nokken jij!?* Héla wou je soms vechten? *+Mati jij!* O, vriend, nou kun je wat ergs beleven!

{**joe / ikan joe**} **X+ tjoetjoet** = haai

joejoe (J) = kleine zoetwater-krab, veel bij sawahs te zien.. |*+Sij is ajoe kaja joejoe!!* Dat meisje (denkt dat ze er lief uitziet) is zo knap als een rivierkrab.. Nou, nou!!....

|**jo!** / **joh!** / **jo'** [jó^q] afkorting van **ajo!** = vooruit! komaan! **B.1/15**

{**joeta**} = miljoen uitspraak vaak **X+ djoeta**

** **jongen** = "tuinknecht", tuinbediende (=toekang kebon). Verzorgde het "erf", d.w.z. de tuin, begoot de planten, wiede onkruid, enz... Ook: (**tuinjongen**)

| **-jongen = mannelijke bediende, -knecht **huisjongen** = **X+ djongos**, d.w.z. mannelijke huisbediende, bij aanzienlijke Europese gezinnen vervulde hij soms de functie van "butler", "majordomo"; **paardenjongen** = stalknecht, verzorger van de "equipage" (19e eeuw);

*| **jubeltoon** grapje en dubbelzinnigheid van Tjalie Robinson **L-R.KAKA/20**... De Ned. schertsende uitdrukking jubeltenen (uitstekende grote tenen) was ook in Indië bekend. Voor teen zei men echter vaker "toon".. *+Adoeh kesandoeng mijn toon; pijn loh, je weet niet!* Au!! daar heb ik mijn grote teen tegen een steen gestoten, je hebt er geen idee van wat 'n zeer dat doet!...

K

|* **kaaiman** = werd tot 1925 vrij algemeen gebruikt om de inheemse krokodil aan te duiden. Op school leerde je wel dat die benaming onjuist was, maar de naam was ingeburgerd, en je ouders wisten het natuurlijk beter dan die " stomme Hollandse onderwijzers ".

* **kabaja** = met kant afgezet loshangend "bloesje" als kledingstuk voor vrouwen. Tot ∇ 1920 was dit in Indië ook de huisdracht voor Europese "mevrouwen"... "Dames" (Inheemse zowel als Europese) droegen witte kabaja's. "Gewone vrouwen" (alleen Inheemse) hadden gekleurde kabaja's. (Aardig weergegeven door C.Jetses in zijn kleurplaten bij de Indische Ot en Sien)

* **kabar** = bericht +*Apa kabar?* Hoe gaat het? Is er nog nieuws? +*Kabar baik?* = Alles goed?

soerat kabar = de krant.

{**kaboeng**} = 1/ witte hoofddoek als teken van rouw 2/ **X+** **kawoeng** = arènpalm

* **kaboepatèn** = woning van de *boepati* (=regent)

{**kaboet**} = nevelig, mistig, vaag **kalang kaboet** (J) = in de war; in rep en roer

kadal = skink (*Mabuia multifasciata*) kleine Indische hagedis **B.6/26**

{**kadang**}/**{kadang-kadang}** —» **tèmpo-tèmpo** = soms

|**kadèt** = eufemisme voor: *billen* **B.9/33**

{**kadi**} = rechter Werd door Europeanen gekend uit Europese lectuur, niet via de bevolking

kadjang = gevlochten wand van palmladeren, soort "g.dèk" maar niet van bamboe **PI/2**

kadji (J) **Pak Kadji X+** **hadji** = persoon die de bedevaart naar Mekka heeft gemaakt

{**kadoeng**} (J) = 't is nu eenmaal gebeurd, niet meer ongedaan te maken. |+*Kadoeng betaal, kèn niet meer teruhfragen gelt-nja!*

* **kagèt** (J) = schrik, schrikken, geschrokken

* **kagètin** = aan het schrikken maken, doen schrikken: +*Nakal sinjo. Djangan kagètin orang* **B.9/32** B kwam alleen in het Betawi (Jakarta)-dialect voor Elders zei men **kagèti** (wat trouwens Javaans is) P. sprekers gebruikten het in andere delen van Java ook of ze zeiden vaker, net als bijna alle Europeanen, *bikin kagèt X+* |*srik màken*

* **kah** = beenderlijm, veelal gebruikt als houtlijm en bij het maken van glastouw

{**..-kah?**} = vraagpartikel in het "echt-Maleis" In het P-Maleis vervangen door **apa...** ?

* **kain** [ka^hoŋ] op Java geen tweeklank (de uitspraak [kʰʊin - keʒŋ] was totoks) = doek; gebatikt laken, dat als kledingstuk dienst deed. De kain werd om de lendenen gedrapeerd en bedekte de onderste ledematen tot aan de enkels..

kain kepala = hoofddoek

kain blatjoe = witgoed *kain soetra* = zijde, zijden stoffen

|**kaing-kaing!** = geluidsnabootsing: het janken van een hond; gejangk..

{**kait**} **X+** **tjantol X+** **pantjing** = haak; vasthaken

kaja (open lettergreep) = rijk **orang kaja** = een rijk mens, rijke mensen

kaja' [kaʒa^q] (gesloten lettergr.; apostrof werd niet geschreven): Batavia-Maleise verbastering v (Javaans kaya) = als, zoals, gelijkend op.. **kaja apa** = hoe? hoezo? hoe kan dat? enz.

+*Kaja apa jij!* Hoe heb ik het met jou! +*Jij kaja apa?* Hoe gaat het met je?

+... *dioesir kaja ajam* = Weggejaagd zoals men dat met kippen doet **B.15/46**

... *Kaja foor begrafenis* **B.16/47**

+... *moeká moe kaja k.tèk?!* Je lijkt op een aap! Je hebt een apentronie! **D./p58**

* **kajoe** = hout; boom +**kajoe poetih** = cajeput-olie **L-R/114**

+**kajoe manis** = kaneelboom, kaneel

ka' **X+** **kakak** = afkorting en aanspraak v oudere broer (zus)

|**kaka** [kʰʌkʰʌʔ] / kàkàʔ/ = algemene naam voor de witte kaketoë als huisdier *+Ik had een kaka, die heette Kaka* L-R/19

}**kakak**{ = oudere {broer of} zuster; de eerste betekenis (broer) in het P-Maleis **X+ abang**

* **kakaktoea / kakatoewa** = 1/ kaketoë; witte (soms zwarte) papegaaiesoort oorspronkelijk uit het oosten van de archipel. 2/ naar aanleiding van de scherpe gekromde papegaaiensnavel noemde men ook een tang met zulke gekromde bekken kakatoewa. Dus: nijptang... Dat de vogel zijn naam zou ontleen aan het werktuig is weer eens zo'n onzinnige totok-etymologie!

kakang (J) = oudere *broer* (nooit zuster) in het P-Maleis buiten W-Java en Batavia..

kakap = grote Indische zeebaars (*Lates calcarifer*) met smakelijk vlees. **GII./107 L-R/320**

kakè' / kakèh / kakek = oude grootvader; grijsaard *+Laat maar posteer tot kakèh* B.43/105 *

kaki [ka'kɛʔ] = voet, voeten; ** **kaki's** = blote voeten L-R/68 **kaki ajam** = oud model auto (T-Ford) *djalan kaki* = te voet gaan

kaki tangan = helpers; handlangers

** **kakkies** = verhollandsing van het bovenstaande Maleise **kaki** = voet. De Europeanen gebruikten het meestal neerbuigend/denigrerend met betrekking tot Inlanders, (soms) tot Indo's en zelfs tegen hun eigen kroost. Het was immers voor een fatsoenlijk mens ontoelaatbaar om "poten" te zeggen, dus zei je *kakkies*...

* **kakoe** = stijf *+Ajo nou...djanggan begitoe kakoe!* Vooruit, niet zo stijf doen! **D./p39**

* **kakoes** = wc Het woord werd vermoedelijk al in de 18^e eeuw uit het Nederlands overgenomen (kak-huis)

}**kala**{ = "achtptotig geleed dier".. **kala mangga** [kZ.lZ.mZ:ηλZ.] /kôlô mônggô/ = grote spin

* **kala dj.ngking** /kôlô .../ = grauwbrowne scorpioen, zeer giftig, gevaarlijk

* **kalah** = verliezen, het afleggen, meestal niet in een lichamenlijk gevecht, wel in een geestelijke strijd of krachtmeting. **kalah main** = verliezen bij het dobbelen of kaartspelen

B.23/62 *+kalah ikke tehen Si Bentiet!*

+Als rekenen, kalah jij tehen mij Wat rekenen betreft, ben ik jou de baas

{**kalam**} = pen Dit Arabische woord betekent eigenlijk schrijven (van de schacht van een veer gemaakt). Voor pen zei men dan ook altijd **X+ péna**

{**kalau**} **X+ kalo'** = als, indien

* **kaldoe** = bouillon

*¹/**kalèng** = blik, blikken bus zie ook **X+ |blèk**

²/**kalèng** **X+ djalak** (*Sturnopastor contra jalla*) Ind. spreeuw, zwart met wit

|**kaletskaos** = verschrikkelijke kletskaus.. k... X++ ka.. is een Indon/Petjoh/Indische manier om zware klemtoon aan te geven en toch je stem te sparen.

* **kali** (**2 kali**) = maal, keer *+Doewa kali lima sèn* = 2 keer een stuiver **B.16/48**

* **kali** = rivier, beek, kanaal, open riool...

{**Kalimant.n**} **X+ Borneo** *| [bχr'ne'ɔ] ** ['b]rnio]

kaling **X+ * kolang kaling** = "glibbertjes" (eetbare jonge vruchtjes) van de arènpalm

* **kaloeng** = halsketting, collier; halsband L-R/76

kalong = grote vruchtenetende vleerhond (vliegende hond) Werd vroeger tot de vleermuis-achtigen gerekend... Ziet er ook zo uit

* **kamar** = 1/ kamer(tje) vertrek; 2/ zaal; 3/ gebouw, winkel

¹**kamar ketjil** = wc L-R/55 **kamar mandi** = badkamer **kamar tidoer** = slaapkamer

²**kamar bola** = balzaal, ruimte in de sociëteit waar gedanst werd

³**kamar tikoes** = arrestantenhok, (mogelijk met gezelschap van ratten) **B.3/18**

³**kamar obat** = apotheek (winkel waar je medicijnen haalt)

{**kambang**} ***X+ {ngambang}** (J) = drijven **Noesa Kambangan** (eiland tegenover Tjilatjap) betekent letterlijk: *Eiland dat door de Zee Af en Aangedreven wordt* <Hangt samen met eb- en vloed-werking, waardoor het gezichtsbedrog ontstaat, dat het eiland soms veraf, soms dichtbij

oogt> Heeft dus niets te maken met **kembang** = bloem!

Kambangan (Noesa Kambangan) =++ zie boven bij {**kambang**}

kambing = geit |**klas kambing** = laagste rang in bioscoop of trein

{**kami**} = wij; exclusief de aangesproken persoon.. In het P-Maleis niet gebruikelijk
{**Hkami**} (verouderd Betawi 19e eeuw) = ik

kami-t.t.p = soort v mot, waarschijnlijk niet erg schadelijk, larven leefden van stof op de muren.
Ze schijnen echter ook op kleding geparasiteerd te hebben.

{**kamis**} X+ **kemis** = donderdag

* **kamoe** = jij; gij; {jullie = **kamoe sekalian**} Werd in de tijd voor 1942 beschouwd als beleefder dan Mal. {**engkau**} of het op Java algemeen gebruikelijke Javaanse **kowé**, wat door de bevolking zelf wel vaak als denigrerend werd aanvoeld. Europeanen, zowel totoks als Indo's meenden dat *kamoe* = **u** en *kowé* = **jij** betekende.. Het thans algemene **anda** = **u** (tegenover vreemden) was toentertijd volslagen onbekend, ook bij de Indonesische bevolking...

{**kamoes**} = woordenboek

|**kamp** (de **kamp**) = afkorting van de **kampoeng** (zie aldaar) = woonwijk in een grote stad, waar "vreemdelingen" woonden (dus geen Europeanen en evenmin de Indonesische bevolking) *De Chinese of de Arabische kamp...*

* **kampoeng** [kamp□η] X ook **kampung** = 1/ Inlandse dorpen in conglomeraat bij grote steden.. 2/ stadswijk waar inheemsen woonden

|* **kampungkinderen** = 1/ inheemse kinderen die in de kampung woonden, dus niet die Inlandse jongens of meisjes, die samen met ons op een Europese lagere school gingen, dat waren kinderen van Inlandse ambtenaren, enz.. 2/ werd gezegd van Indo-kinderen, die zich niet voldoende op de Europese manier gedroegen, 's middags over straat zwierven en allerlei kattenkwaad uithaalden, wat "eerlijke fatsoenlijke" Hollandse kinderen "nooit" deden!! Zelfs totok-kinderen mochten zich af en toe verheugen aldus door de "netter opgevoede" Nederlanders te worden genoemd. Als ze zich tenminste zo voordeden, dat ze de scheldnaam "verdienden"...

| **kampungmeid** = Javaanse vrouw uit het volk, dus niet van adel of kind v Inheems beampte. Kenmerk: De kampungmeid droeg sarong-kabaja (en de kabaja was gekleurd, niet wit). Zij mocht geen jurk of rok dragen. Inheemse meisjes die in de stad op een school voor Westers Lager Onderwijs gingen waren wel gerechtigd Europees gekleed te gaan (na ∇ 1925).

kamprèt = 1/ insecten-etende vleermuis.. 2/ goedaardig scheldwoord: sufferd, schlemiel..

Tjong kamprèt = iemand die zowel door uiterlijk als door daden is gekarakteriseerd als een onverbeterlijke sukkel en pechvogel...

'**kan...?** = immers; nietwaar? Een verkorte vorm van **boekan(kah)?** = is het niet..?

{**kanak-kanak**} = kleine kinderen, kleuters {**sekolah kanak-kanak**} = fröbelschool; kleuterschool (basisschool ∇ eerste niveau)

* **kanan** = rechts, |**seblah kanan** = rechterkant

|* **kanan-kiri** = links en rechts; overal; willekeurig waar.. ** *+Kanaan kerie leent-ie maar geld!*

* **kandang** = stal, verblijf voor dieren; hok

kandang ayam = kippenhok

kandang sapi = koestal

kandang boebrak = de ruïne van een stal B.23/62

* **kandji** = stijfjel uit tapiocameel bereid → **atji** (*Soend*)

{**kandoeng**} X+ **kantoeng**

{**kandoeng mengandoeng**} X+ **boenting** = zwanger

kang; Kang! = afkorting van X+ **kakang** een (op Java) vertrouwelijke aanroep voor ouder manspersoon. Doorgaans alleen onder de Javaanse bevolking. Indische mensen gebruikten het niet graag tegen elkaar. Vergelijkbaar met het Betawi'se X+ **Bang** (afk. v **abang**)

kangdj.ng / kandjꞌng (J) = hoogedele heer In het Javaans verplicht epitheton bij hooggeplaatste Inheemse of Europese functionarissen **L-R/67** In het Petjoh vaak ironisch tot sarcastisch gebruikt t.o.v. mede-Europeanen (i.p.v. **toewan besar**)

kang.n (J) **X+ kepingin sama** = verlangend, hunkerend naar iemands gezelschap; heimwee naar "moeders"

kangkang X+ mekangkang = 1/ benen stijf in de lucht; 2/ wijdsbeens **D./17**

* **kangkoeng** = waterplant, *Ipomoea reptans* (= *I. aquatica*), waterwinde.. Nauw verwant aan de oebi (=bataten). Bladeren en holle stengels werden als groente gegeten; de blaadjes werden vaak verwerkt in gado-gado en pꞌtjꞌl.

* **kantjil** = dwergheert, een schuw en zeldzaam bosdiertje, dat niettemin zeer bekend was vanwege de talrijke fabels die over zijn slimheid en loze streken verteld werden. Zie ook →

akal kantjil

* **kantjing** = 1/ knoop **kantjing djas** = een knoop van de jas 2/ grendel, slot +*Pintoe-moe soedah di-kantjing?* Is jouw deur al vergrendeld, op het nachtslot gedaan?

¹⁾ **kantoek X+ ngantoek** = slaperig zijn, moeite hebben wakker te blijven

... ²⁾ **kantoek** (*Jav*) = mogen, kunnen **mbotꞌn kantoek** = het werd niet toegestaan

kantoeng X ook: * **kantong**

¹⁾ * **kantong** = zak; ook zak in kledingstuk

²⁾ **kantong kantongi ngantongi** = in z'n zak steken; zich stilletjes toeëigenen

* **kantor** = kantoor; officieel dienstgebouw

kantor padjꞌk = kantoor van de belastingdienst

kantor polisi = politiebureau

{**kaoem**} —+ **golongan** = klasse, stand, groep {**Kaoem Indo**} = in de jappentijd een omstreden en impopulair college, dat trachtte de buiten het kamp gebleven Indo's iets meer in de gunst te brengen bij de Japanse bezetter, door hen te bewegen de kant van Japan te kiezen...

|**kaos** = Mal/Jav. voor kous(en) De vorm kaos werd weer in het Petjoeek overgenomen

*|**kaos kaki** = kousen

*|**badjoe kaos** = borstrok, tricot hemd

{**kapak**} = bijl

¹⁾ * **kapal** = schip; mailboot, stoomboot **kapal lajar** = zeilschip

*|**kapal terbang** = vliegtuig {**kapal oedara**} = vliegtuig, vliegmachine

{**kapal pendjeladjah**} = slagkruiser {**kapal silam**} = onderzeeër

²⁾ **kapal** (J) = Hoog-Javaans voor *paard*

kapal.n (J) = vereelt.. |onkwetsbaar, ongevoelig +*Nu hij kapallen* Nu is ie immuun **L-R/152**

kapan = 1/ (J) wanneer? wanneer, als

2/ (Soend.X+Bat.) toch immers (= 'kan) als.... immers: +*Kapan als jij fraah, jij krijh altijt* Als jij dat vraagt, krijg je 't immers altijd! **B.14/43** + *Niet so. Kapan frientjes wij!* ≡

B.15/46 +*Loh, kapan njonja minta...* **L-R/52**

* **kapas** = 1/ katoen; katoenplant 2/ ruwe katoenvezels; watten

{**kapir**} / {**kafir**} = ongelovige volgens de leer van Mohammed **X+ k.parat**

* **kapoek** ['kapo^q] ['kapꞌ^q] ** **kapok** [kʰpꞌk] = het zaadpluis van de vruchten van de kapokboom

* **kapoer** = kalk; witkalk **di-kapoer** = gewit

+| **pas ge-kapoer** ****pas gekappoerd** = zonet gewit

kapoer sirih = gebluste kalk, nodig in de sirihpruim en bij het narijpen van groen geplukte vruchten... **PII./24** (Zie ook de aantekeningen van Tj. Robinson bij dat hoofdstuk)

kapoer baroes = kamfer

* **kapoh X kapo'** [Ykap^q] Genoeg gehad! (voorgoed) afgeschrikt, afkerig geworden... +*Noh niet kapoh jij? Al twee keer fan school getrap!* Je bent al twee keer voor 'n dergelijk vergrijp van

school gestuurd! Heb je nog niet je bekomst? *Al bijna dood één keer toch noh niet kapoh* **L-R/115**

* ¹/kapok **X+ kapoh** = afkerig na slechte ervaring Zie boven..

** ²/kapok —» * **kěpok** en * **kapoek**

kaptèn = kapitein

|kar = landkaart, kaart uit atlas

{karam} **X+ tengg.l.m** = vergaan, gezonken van een schip

* **karang** = 1/ koraalrif 2/ koraalkalk **batoe karang** = kalksteen

****|karbouw X+ kerbau** (Mal) **X+ k.rbo / k.bo**(Jav) = 1/ waterbuffel 2/ scheldwoord tegenover minderen, die zich zeer dom hebben gedragen

{karena} **X+ sebab** = omdat, om reden van..

* **karèt** = elastiek, rubber; elastiekje **|karet / ** een karètje** = een elastiekje +..ik neem *karet ... ik haat sentiel poten-nja* **B.15/46**

pohon karèt = 1/ de ficus (*Ficus elastica*), onze bekende kamerplant
2/ De Braziliaanse rubberboom (*Hevea brasiliensis*)

djam karèt = als de tijd uitloopt (elastieken klok, rekbaar tijd ... *Nieuwe uitdrukking*)

karé (J) = kerrie, curry

karoewan (J) = bekend, duidelijk Meestal in de negatieve betekenis: **tida' karoewan, nggak**

karoewan = ongehoord, lelijk, slecht.. +*Ngomong-nja tidak karoewan* 1/ Wat ie zegt is niet te verstaan, hij lalt... 2/ Wat hij heeft gezegd is schandelijk!

* **karoeng** = grote grof geweven zak van jutevezels (= *goeni*), vaal-bruin van kleur, capaciteit ∇ 1 mud.

{karoenia} / **{koernia}** = gunstbewijs; gave van een hoog geplaatste aan een lagere; genade

|kartepil = katapult(s) +Wij hep kartepil en door maar beuken alles... **B.11/37**

* **kartjis** = treinkaartje; toegangsbewijs; ticket

* **kartoe** = speelkaart(en)

{kasa} = gaas

kasap = ruw van oppervlakte tegengestelde: **litjin** = glad

* **kasar** = ruw; grof in zowat alle betekenissen en nuances tegengest: **aloes (haloes)** = fijn

kasép (J) = te laat; niets meer aan te doen

|kasi / kasih = geven, verstrekken; aanbrengen; enz.. Passe partout in het P-Maleis..

kasi garem, kasi goela = wat zout, wat suiker toevoegen

kasi k□rdja = *werk geven*, werk verschaffen; aan het werk zetten, laten werken

kasi oewang = *geld geven*, betalen

kasi taoe = mededelen, *te kennen geven*, klikken, enz...

|kasi: |kasi tangan! = 1/geef me een hand; geef me de vijf! ; 2/ aangenaam kennis met je te maken; het is goed dat ik jou ontmoet heb (ik geloof dat we elkaar goed zullen begrijpen)

{kasih} **X+ tjinta** = liefde, toegenegenheid, sympathie

{kekasih} = geliefde; favoriet +*Sri Noesantari itoe kekasihnja Pak Moes!* Sri N. is het 'levelingetje' van Meneer Moes.. Zij kan bij hem een potje breken!

{kasihan} **X+ kasian / kassian** kas(s)ian = zielig; ocharme!

***|kasian |kesian **kassian** = uiting van medelijden: zielig! ocharme! **D.7**

Indisch: +*Kasian die fèn!* = Ik heb met die arme kerel te doen...

+*Ik heb kassian, maar...* **B.18/52**

+ Weet je al: Mevrouw X is dood.≅ +*Ah kasian!* Ach, dat vind ik erg...

Hollands: +*Wij doen hier niet aan kassian systeem!* We laten ons niet door zielig-doen beïnvloeden. +*Met zulke lieden hoef je geen kassian te hebben ..* geen medelijden te hebben

Bij veel Europeanen kon je ook *kassian* horen i.p.v. *jammer, zonde....* Aan het begin van de eeuw werd het door Europeanen vaak mondeling en schriftelijk gebruikt in de betekenis *helaas*

kasó X+ ngaso = pauze

* **kasoer** = bultzak, dwz matras

|** **kassian L-R/111 X+ kasian** = zielig; meelij(wekkend)

* **kastroli** = wonderolie, all round laxeermiddel (*van castor olie*)

kata = woord **X+ *| bilang**

{**perkataan**} = woord, wijze woorden

|**kata-nja** (lett."zijn woorden") +*Katanja ke-te-vetten mijn stuk* = Hij zei, hij beweerde
B.31/81 +*Kleine potjes hebben hrote oren, kata-nja,...* ...dat zeiden ze.. **B.30/78**

{**katak**} **X+ kodok** = kikker

{**katé**} **X+ tjèbol** = dwerg * **ajam katé** = krielkip(pen); dwerghoenders

* **kati** = oude gewichtsmaat: √ 617 gram, dus ruim 1 pond! Er waren in de 19e eeuw inderdaad koperen gewichten van **1 kati** in gebruik bij Chinese handelaars. En ze werden geijkt!

* **katja** = 1/ glasruit ; glas; glazuur 2/ spiegel **katja mata** = "oogglas", bril

* **katjapiring** = sierheester, (*Gardenia augusta*) met geurige witte bloemen, die 's nachts opengaan. Is de naam wellicht ontstaan door de porseleinachtige glans van de bloesem? **katja piring** = het glazuur (van porseleinen) borden... ??

* **katjang** = 1/ pinda noot 2/ andere noten 3/ allerlei peulvruchten en hun zaden..

¹⁾ **katjang gorèng** = gebrande pinda's (in schil) **katjang godok** = in zout gekookte pinda's

katjang bogor = pindasoort v West Java 1 zaad per noot **katjang Arab** = pinda in deeg ?

²⁾ **katjang minté** = cashewnoten

³⁾ **katjang idjo** = taugé- of hoenkwe-boontje ³⁾ **katjang kedelé** = sojabonen

³⁾ **katjang pandjang** = (*Vigna sinensis*) "kouseband", "lange boon" ...

De archaische Nederl. uitdrukking **katjang** voor 'n uit Indië afkomstige jongen berust mogelijk op verwisseling met **katjong**

{**katjau**} **X+ katjoek X+ katjo** = verward

}**katjoe**{ (J) **X+ stangan X+ sapoe tangan** = zakdoek

katjoeng X+ katjong X+ Tjong!

* **katjong** = 1/ Inheemse jongen, nog niet adolescent.. **L-R/73** 2/ hulpje in huis, tuin of keuken **L-R/308** 3/ scheldwoord voor een Indische jongen, die zich niet gedraagt als een "fatsoenlijk Europees kind". Had het kind blanke ouders, dan kon het om deze "belediging" makkelijker lachen, dan de bruine of donkergetinte indo-kinderen, die een dergelijke kwalijke aanduiding moeilijker vergaven of vergaten.

* **katoel** = zemelen, bestaande uit velletjes los-gestampt zilvervlies van de rijst. In rijstpelle-rijen werd katoel verkregen door de beras-korrels (=ontbolsterde rijstkorrels) te slijpen. Het ging natuurlijk om de "geslepen" witte rijstkorrels, die een smakelijk wit product opleverden. De ietwat bittere katoel genoot, hoewel rijk aan vitamine B1, bij de bevolking geen aanzien. Katoel werd, al dan niet met andere zemelen gemengd, als krachtvoer voor kippen gebruikt.

¹⁾ * **katok** = onderbroek, herenslip

²⁾ **katok** (J) = zichtbaar **ndak katok** = niet goed te zien, onzichtbaar... +*Ndak katok ja, so grote fohel?* Zie je die grote vogel dan niet?

{**kau-**} **X+** in P-Maleis altijd **ko^q** evenals in het Javaans ? ...je, ...jij... +*Lho, mijn gado-gado ko^qtjaplok ja? Rakoes, masah je krijh niet sellef!...* Zeg, heb jij mijn gado-gado 'verslonden'? Jij gulzigaard, alsof je zelf niks had gekregen! I.p.v. **koq-....** zei men toch vaker: |**di.... door jou**

* **kawan** = makker, metgezel, partner

* **kawat** = metalen draad =+ | **kawat** = omheining van metalen draden (schrikdraad, prikkeldr. of gewoon als afscheiding) +..een tapijt uitkloppen over de **kawat** **L-R/19**

|* **kawat** (= **kawat doeri**) = prikkeldraad (uitdrukking tijdens de oorlog: **achter kawat** = achter prikkeldraad |* +*De familie heeft jaren achter kawat gezeten* ...Jarenlang (door de jap) achter prikkeldraad geïnterneerd

pag□r kawat = omheining van prikkeldraad

soerat kawat = telegram (weet u nog wat dat was?)

* **kawin** = trouwen, getrouwd

kawoel = "zwam", snel vlamvattende fijne vezels van een schutblad van de arènpalm. Gebruikt als tondel bij het vuurmaken...

* **kawoeng** = 1/uit gedroogd jong arènpalmblad vervaardigd 'dekblad' v Javaanse sigaretten. I.p.v. het goedkopere maïsblad.. 2/ Dientengevolge: dit fijne binnenste dekblad v.d. maïskolf.

¹⁾ **ke ...** = naar; ...heen +*Ke mana?* Waarheen? +*Ke Semarang* Naar S.

²⁾ **|ke-** = 1/ tezeer in te hoge mate.. bv **kebanjak□n** = te veel

2/ iets, meestal iets onaangenaams dat je is overkomen **kebatjoet** = je doel voorbijgeschoten **kebentoes ... ketatap ...** = tegen iets harda aangestoten **ketj□lik** = misleid, gefopt

* **kebaja X+ kabaja** = baadje, dun jasje

kebanjak.n (Java-Maleis) **X+ | ketefeelen** = te veel (S.v.p. niet verwarren met Mal. {**kebanjakan**} = het gros, het meerendeel van...)

kebatjoet = te ver doorgelopen, per abuis gepasseerd; ongewild te ver gegaan, bv een grove uitdrukking die je lippen ontsnapt...; z'n mond voorbij gepraat...

kebentoes = gestoten (v.h hoofd) **X+ ketatap**

|kebtjoer = bloedig gestoten +*Beter chart geblasen dan de mon kebentjoer* ".....dan de mond tot bloedens toe gestoten" **B.30/78** Zie ook de verklaring van de schrijver zelf op blz 79

kebetolan = 1/ het kwam juist uit, dat... **L-R/321** 2/ toeval; toevallig

* **kebiri** = gesneden, gecastreerd **L-R/51**

kebo X+ kerbo = karbouw, (water)buffel

keboen X+ * kebon = tuin; grondstuk voor aanplant

keboeroe = gehaast; gejaagd

|keboet [kχb□t] = stof afnemen, kleding uitkloppen +*...mijn bed niet gekeboet...* **L-R/113**

* **kebon (J) / keboen** = aanplant; vruchten- of groententuin

|kebon 1/ bij een huis behorend erf of tuin. 2/ *| algemene aanduiding van de tuinjongen, -knecht, -bediende Feitelijk afkorting van **toekang kebon**

|* **kebonan (J)** = De Tuinen, d.w.z. de aanplant van de cultuuronderneming, bv de suikerriet- "tuinen" (=velden), of de rubbertuinen.. daarvan **X+ ** de kebonnans** = *de tuinen; percelen* in het spraakgebruik van Europese planters

* **kedebok / kedebog X+ gedebog** = pisangstam

{**kedé** eigenlijk **kedai**} **X+ waroeng** = eetstalletje

* **kedelé** = sojabonen

{**kedjam**} **X+ sengit X+ djoed.s** = wreed, meedogenloos

|kedjbloes: combinatie van **kedjeblos (J)** = ergens per ongeluk doorheen trappen, b.v. in 'n koeienvlaai!.. en **ketjemploeng** = ergens in een vloeistof vallen, of 'gedipt' worden **D/21**

|kedjedoek = het hoofd gestoten **D./p6** en /p29 ongeveer hetzelfde als **|kebtjoer** of **kebentoes**.. Het feitelijke "Petjoh-grapje" is hier: Met je kop: **djedoek!** (geluidsnabootsing = bons!) tegen iets harda aankomen..

kebotjoran / kebôtjôran = door lekkage getroffen **L-R/24** zie ook **X+ botjor**

kedjepit X+ ketjepit = geklemd; in de knel

* **kédjoe X kidjoe** [kωψu] = 1/ kaas 2/ kaaskop, vlasblonde Hollander; "import" Europeaan ...+ *En dan! Als éénmaal so! Kidjoe die fèn!* ≅ Die kerel is 'n echte totok! (qua afkomst) **B.7/27**

{**kedjoet**} {**terkedjoet**} **X+ kagèt** = schrikken

{**kedok**} **X+ topèng** = masker

kèhèt = ? krom, lelijk en gedrongen ? +*Wan dese Kèhèt hij is djago poekoelan pentjak* Deze Kehet was immers ... de kampioen inlandse vechttechniek.... **B.19/54**

|k.-énak.n *X énak = zeer in je sas; als 'n god in Frankrijk... **L-R/113**

|keet = meisje; jonge meid +*So'n lelijke keet, seh!* Zo'n onaantrekkelijk jong meisje!

B.23/62 »*Die fèn hij kijk alleen maar naar de keetjes!* Hij is een rokkenjager in het klein
Niemand in Indië kende of gebruikte voor 1940 de Hollandse betekenissen van keet (ruzie;
bergplaats;) Pas na 1946 kon je horen: *Ze hebben flinke keet gehad.*

kèk! = afkorting van **kakèk** = ouwe man, oudje!

{kekasih} = lieveling, geliefde.... (Zie ook bij **{kasih}**)

{kékék} X+ bètèt = klein groen papegaaetje...

kèkèt van **oel.r kèkèt** = naakte (niet met brandharen bedekte), meestal groengele rupsen

|kékok X+ |kiekoek = links, onhandig

kel.... vaak te vinden als woord beginnend met **kl** In het eigenlijke Maleis (van Sumatra) had men moeite met de klankcombinaties kl, kr, pl, pr, tl, tr sl, sr ... Mensen van Java, d.w.z. Javanen, Madoerezen, Soendanezen en Balinezen en natuurlijk ook alle "Indischen" draaiden daar hun hand, of liever hun tong niet voor om: zij hadden geen sprossvokal nodig... Javanen lasten die . alleen in bij uit het Nederlands overgenomen eenlettergrepige woorden. plaat → **p.lat** klas → **kelas** trom → **terom**, kleur → **kelir**, ook spoor → **sepoer**, stroop → **seterop** enz. Bij langere woorden reduceerden ze de sprossvokal weer. Indokinderen leerden op school zelfs correct woorden als split en strak zeggen. Zij bezondigden zich dus niet aan "Inlandse uitspraak"... Het merendeel der Hollandse onderwijzers wist dit natuurlijk niet en probeerde al die Indische uitspraak over een kam te scheren.

kelahi / *berkelahi X beklahi **beklaai = vechten, strijden (met wapens, met vuisten)
... hiervan is het Nederlandse **bakkeleien** afgeleid (veranderde betekenis X+ "bekvechten")

{kelak} X+ s□lak (Jav) = welhaast

* **kelapa X+ klapa** = kokos

kelap.ran = uitgehongerd; erg hongerig **L-R/112**

k□lar = 1/ (J) sterk genoeg om.. ; in staat te... +*Saja tidak kelar, Toean!* Dat kan ik niet voor elkaar krijgen, Meneer! Dat speel ik (alleen) niet klaar 2/ (N) klaar, af +*Beloem k□lar Toean, tinggal satoe djam..* 't Is nog niet af, Meneer, nog 'n uurtje...

k.las X+ klas = klas, klasse

* **kelas kambing** = laagste (goedkoopste) rang in trein of bioscoop

k.lat = te laat (in de mond v veel Javanen)

{keledé / keldai} X+ koeldi = ezel (als lastdier)

* **kèlèk** = oksel **baoe kèlèk** = naar zweet rieken (de geur ging veelal van de oksels uit..)

kèli (J) = meegevoerd door de stroom, weggedreven

* **keling** = uit het zuiden van India (Kalingga) afkomstig. **orang keling** = donkere "Brits-Indiër", handelaar-immigrant, meestal uit Bombay afkomstig. Thans zou men Tamil zeggen. De vroegere Europese benaming was Klingalees, maar die naam zegt niemand meer iets.

kelintji = konijn, haas.. Haas- en konijnachtige dieren komen van nature niet in de Indonesische archipel voor, vandaar dat de inheemse benamingen zijn afgeleid van Portugese (**coelho** X+ Jav. *trowèloe*) of Nederlandse woorden (*konijntje* X+ Mal. *kelintji*)

* **kelip** = stuiver; **sekelip** = geldwaarde v 5 ct In Oost-Java minder gebruikelijk

{kelitji} = noot, waarmee geknikkerd werd

keliwat (J) keliwatan = gepasseerd; al voorbij; al te ver zie ook **X+ kliwat**

{keloeh} {keloeh kesah} X+ kesah = zucht; klacht

* **keloear / keloewar X+ |kloewar** = naar buiten

* **kélor** = (*Moringa oleifera*); boompje waarvan zowel uit de bladeren als de jonge vruchten sajoer wordt bereid (*sajoer klèntang*)

* **kemadéan (J)** = soort v. parasiet-plant o.a. op vruchtbomen **X+ pasilan**

* **kemangi** = (*Ocimum canum*) Kruid met geurige, ietwat scherp smakende blaadjes. Veel gebruikt voor het maken van sambalans en lalabs. De zaadjes leveren **X+** **selasih (slasé)**

kemantèn (J) = bruid en bruidegom **kemantèn anjar** = jonggehuwden |(spottend gezegd voor iemands laatste aanwinst op het gebied van de "liefde")

{**kemarau moesim kemarau**} **X+** **moesim kering** = oostmoesson; droge tijd

kemari **X+** **mari sini** = (kom) hierheen

* **kemarén / kemarin** = gisteren

kemaron = grote aarden kom, waarin men bv. rijst kan wassen.

* **kembali** / ** **kembali** = terug; weer

* ¹⁾ **kembang** (J) = bloem; bloesem

kembang sepatoe = *Hibiscus archeri*. Een kruising die in Indië alom als levende omheining werd aangeplant. Populair door de grote rode bloemen. Met het slijmerige sap zou men schoenen kunnen poetsen, vandaar de naam.. **B.37/93** **kembang gojang** (??) lett. heen en weer zwiepende bloem **L-R/307**

²⁾ **kembang...** overdrachtelijk voor wat min of meer straalt, op 'n bloem lijkt **kembang api** (J) = vuurwerk, vuurpijlen, Bengaals vuur, etc. **kembang goela** = suikergoed, ronde lollie

kembangan = stand, vechthouding bij **poekoelan** of **pentjak** (Ind. vecht-technieken) **B.9/33**

kembar = twee die een paar vormen **anak kembar** = tweelingen

* **kembodja / sembodja** (Jav) = kerkhofboom. *Plumiera acutifolia*, een kleine boom met geurige witte bloemen, die speciaal op Javaanse kerkhoven werd aangeplant..

* **kemboeng** = opgezet, opgeblazen van buik. (**ikan**) **kemboeng** = zeevis: soort v makreel (*Scomber sp.*) Veel in netten gevangen en op de markt verkocht.. zie ook **X+** **gemboong**

{**kembok**} **X+** **kobokan** (Jav) = vingerkom, kleine waskom

{**kembrot Si Kembrot** = .. wat deze bijnaam betekent, weet ik niet. Soendanees? **B.5/23; B.36/91** }**kemédja**{ **XX** **kemédjan** = heren-overhemd, shirt of "bloes"

kemidi / komidi = toneel (comedie) **komidi stamboel** = volkstoneel op Java

* **kemis** = {**chamis** = "vijfde"} in **hari kemis** = donderdag

{**kemis** **X+** **ng□mis** (J) = bedelen, hand ophouden v aalmoes +*La itoe kan ng.mis* **L-R/92**

* **kemiri** = de olierijke zaden van de kemiri-noot, die in de Ind. keuken in allerlei **boemboe**'s en **sambelans** werden verwerkt.

{* **kemiri boom** = *Aleurites moluccana*, grote boom, werd gecultiveerd vanwege de zaden.

}**kemoedi**{ = roer van een schip

{**kemoedian**} **X+** **lantas X blakang hari** = later; vervolgens, daarna

* **kemoening** = *Murraya exotica*; kleine boom met hard, goudgeel (**koening**) hout, dat werd gebruikt voor gevesten van dolken, e.d. Het boompje was in tuinen ook geliefd om z'n in de avonduren zwaar geurende witte bloemen.

* **kempès** = leeggelopen van fietsband, waterzak of ballonnetje

ban kempès = een platte band. **L-R/39**

{* **kena** [kχ'na^q] 1/ geraakt, getroffen door... **B.36/91** 2/ raak! 't Moet raak zijn **B.11/38** 3/ veroorzaakt door.. |+*Kena apa jou ooh..?* Wat is er met je oog gebeurd? **B.7/27**

kenal = kennen, weten wie.. |+*Goewa tak kenal sama 'toe orang!* Ik ken die persoon niet!

{* **kenalan** / ** **kenallans** = bekende, kennis, vriend.. **+*Heb je al je knallans op je feestje uitgenodigd?* zie ook **L-R/16**

kenanga = *Canangium odoratum*; boom, behorend tot de magnolia-familie, met witte geurige bloesems, die een rol speelden bij de inheemse cosmetica.

kenapa = samentrekking v (Javaans/P-Maleis) **kena apa** = waarom? waardoor? hoezo?

* **kenari** = *Canarium commune*: een flinke boom, als laan- of loofboom aangeplant, die toch smakelijke noten leverde. (Europese amandelen werden door de inheemse bevolking vaak 'Hollandse kenari-noten' genoemd)

* **kendang** = soort v trom

{**kendaraan**} = vervoermiddel, verkeersmiddel X rijtuig/paard

*| **kendi X+ g.ndi** = waterkruik om drinkwater in koel te houden

|* **kendoh** .. foutieve ver-totok-te uitspraak en schrijfwijze van **g.ndoek** [λχnd□⁹] = Javaans meisje, nog niet volwassen... B.5/23 X+ **gendoh gendoek**

** **kèndong X+ gèndong** = dragen van een kind

¹) **kenèk** = knechtjje, helper van de chauffeur; rijder

²) **kenèk** = Oost-Javaanse vorm van X+ **kena** = gekregen, gevangen

{**kening**} X+ **alis** = wenkbrauwen

* **kenjang** = verzadigd +Als al **kenjang** sij verlang te slapen... L-R/112 L-R/320

kental X+ kent.l = 1/(letterlijk) dikvloeibaar; 2/(figuurlijk) dik

* **kentang** = aardappels L-R/321 ** **kentangs** = aardappelen |**Die kentangs** = denigrerende aanduiding voor totok-Europeanen die zich niet aan het Indische leven en de Ind. gebruiken konden of wilden aanpassen.. (nog niet eens "behoorlijk rijst konden eten!")

kentara = duidelijk, klaarblijkelijk

|**k.n-tjantol** hetzelfde als X+ **ketjantol** = ergens aan blijven vasthaken L-R/320

* **kent.l** [kχntχl]= dik, dikvloeibaar, stroperig, viskeus *sesoe kentel Tjap Nona* = dikke zoete gecondenseerde melk B.3/18 ook figuurlijk: |**sobat k□nt□** = dikke vrienden

k.ntj.ng (J) = 1/ strak aangetrokken; sterk gespannen 2/ In het Bataviaans betekent het snel, vlug, hard (Soend) +*tu kudè kentjeng banget larinjè...* dat paard loopt erg hard!

* **kentjing** = urineren

* **kentjoer** = plant en zijn wortelstok.. (*Kaempferia galanga*), galangawortel. Als specerij of medicijn in gebruik... (beras kentjoer L-R/116)

* **kentoet** = flatus, wind, veest **k□ntoet / ng□ntoet** = een wind laten

k□ntong / kentongan (J) = 1/ de tong-tong, het seinblok 2/ slagen op de tong-tong

k□ntong pintjang = "hinkende, manke" slag.. Onregelmatige slagen, om de aandacht op gevaar te vestigen, b.v. luchtalarm, in de jaren '40 - '45 zie ook X+ **tong - tong**

* **kèntòs** = uitgelopen, kiemende kern van een kokosnoot. Eerst wordt het vocht in de kokosnoot geabsorbeerd, dan de rest van het kiemwit (de kopra), waarbij de eerste bladen ontluiken.. Een beginnende kentos (diameter tot 8 cm) wordt wel gegeten. +*Mata kentos* B.45/108

|**kèok** = verliezen van een gevecht; zich moeten onderwerpen aan de sterkere. Zoals een haan die de strijd verliest **kèok** roept, a.h.w. *genade!*.., het tegen de andere opgeeft en vlucht. +*Wah. Kèok jij natierlijk...* B.7/27 +...*Durref niet. Al kèok.* B.39/97

| **kèong** zie ook X+ **bekitjot X bekingking** = slak; slakkenhuis

* **kepala** = hoofd, zowel letterl. als figuurlijk. **kepala botak!** = kaalkop B.27/71

kepala kampoeng = wijk- of dorps hoofd. ** **kepalla kop** = totoks-Petjoh v hoofd

kepala timah = tinkopje (*Panchax panchax*), klein nuttig visje, verdelgt muskieten.

ké pang = dun bamboe-vlechtwerk X+ * **koeda ké pang (djaran ké pang)** = daaruit vervaardigde attributen, paardenkoppen voorstellend. ==> straattoneel: beeldt de strijd tussen goed en kwaad uit. In modern Indonesisch: stokpaardje, "hobby"

keparat = ongelovige hond! Scheldwoord van islamieten tegen christenen. Omgekeerd door Indo's gebruikt om een inheemse moslim zwaar te beledigen.

kepénak (J) = je op je gemak voelend; aangenaam **nggak kepénak** = ongemakkelijk

* **kèpèng** = kleine bronzen Chinese munt met vierkant gat uit de oude tijd B.34/88

kepéngin X+ kepingin = verlangend

|**kèpèt** = vies, ongewassen (vooral de anale omgeving)

|*totok kèpèt* = Scheldnaam voor onaangepaste, uit Europa afkomstige Import-blanken, (die nog niet eens de gewoonte hadden aangeleerd zich na de stoelgang met water te reinigen X+ **tjèbok ; botol tjèbok..**)

kepik (J) = verschillende vrij grote wantsen, meestal kort en gedrongen (vijfhoekig). Voor de landbouw schadelijk. Wantsen zijn door stinkklieren goed tegen vijanden beschermd.

*| **kepingin** = verlangen(d); zin hebben om te... De calque in het Petjoh is *ferlang(t)* +*Goea kepingin mandi* XX +*Ik ferlangt te baaien* XX Ik heb zin een bad te nemen B.32/83
vergelijk ook **X+ kangen**, hetgeen ook een beetje met verlangen te maken heeft...

kepit = onder de arm gekneld, geklemd. +*Topi-nja dikepit..* Zijn hoed hield hij onder z'n arm.

* **kepiting** = 1/ krab; zeekrab +...*maag gaat tekeer alsof kleine kepiting drin...* D/16

2/ |* scheldwoord: Oen! garnaal!! zelfs: **Silit kepiting!**

| **keplèk** (eigenlijk geluidsnabootsing: "klets! kaart op tafel..") = kaartspel; waarbij natuurlijk om geld gespeeld wordt, gedubbeld wordt... zie ook **X+ tjeplèk**

*| **keplèsèt** (J) = a/ uitgeleden B.16/49; b/ ontspoord; c/ "afgeleden", verschoven... ^{a/} *dus keplèsèt een beetje...* B.16/49 ^{d/} *...ekstra njang keplèsèt van de kop ...* B.29/76

| **keplind.s** (J) = overreden, platgewalst

* **kepodang** = Zuid-oost Aziatische wielewaal (*Oriolus chinensis*) Lijkt nogal op de onze, ook wat de roep betreft, maar is veel algemener. Ieder kind kende hem... *...de fleugel hij lijk wel fan een kepodang* D/VLIEGEN/16

k.pok - k.poλ = kapokvezels

keponakan [kχ'pona^qan] = neef, nicht

keproek [kχpr^q] (J) = 'kapot'slaan | +*Ta' keproek jij!* (Overdreven dreigement): Ik zal je een dreun voor je kop verkopen dat ie barst! Geluidsnabootsend woord

keprok [kχpr^q] (J) barstend bij stukmaken * **djeroek keprok** (J) mandarijn (waarbij de schil gemakkelijk scheurt, makkelijk eraf gaat)

{**kerā**} **X+ monjèt** = aap, inz. de Java-aap: *Macaca irus*

| **kerah** [kχraυ] (J) = ruzie maken, vechten +*Sreewen kaja koetjing kerah* Schreeuwen als 2 vechtende katten..

* **kerak** [kχra^q] [kχr^ψq] = korst; hard geworden substantie =+ korst die onderin de pan ontstaat als men rijst gaarkookt in 'n pan en niet stoomt in 'n **dandang..** Deze k^qrak wordt met zout en geraspte kopra als lekkernij gegeten. B.8/30

* **kerang** = mossel, kokkel

kerap **X+ ker.p** = dicht bijeen Het Nederl. *krap* (*krap* zitten) is evenmin als kras – hieronder – niet uit dit indon. woord ontstaan... Zuiver toeval!

{**kerap kali**} **X+ sering kali** = herhaaldelijk; zeer vaak

* **keras** /** **kras** = hard, stijf; hevig; sterk Het Nederl. *kras* (een *krasse* grijsaard) is niet, herhaal niet!, uit het indon. woord ontstaan!

* **kerbau** **X+ kerbo**

kerbo = karbouw, Indische waterbuffel

kerbo pèndèk = eufemistisch grapje: kortpotige karbouw = **babi** (=varken), een woord dat voor een "vrome" moslim zo gruwelijk is dat je het eigenlijk niet mag uitspreken... |**kerdja**

= werk; werken **kerdja mal^m** = nachtwerk doen

keré (J) [kχre.] **X+ ** kree** = rolgordijn; bamboe zonnenscherm, oprolbaar..

* **kérék(an)** = katrol

ker.p (J) = 1/ dicht aaneengesloten (vlechtwerk) 2/ vaak, veelvuldig

* **k.ring** = droog; uitgedroogd; gemummificeerd zie ook **X+ roti; tjitjak**

keris = kris, Javaanse dolk

|**kernèt** = hulpje v d ambachtsman, knechtje van chauffeur of koetsier ***X** (cornet) **L-R/56**

* **keroean** **X+ karoewan** = bekend; kenbaar

* **keroek** = schrapen, krassen

keroet = rimpel, rimpelen **mengkeroet** = in elkaar schrompelen

* **kerok** = 1/ krabber 2/ de huid met 'n munt schrapend masseren, bv als middel tegen

kouvatten.. *+Laat maar kerok jou nek door de nènèk, moet sien je foel lèker strak(s)*
 | **totok kerok** = scheldwoord voor een "bloody greenhorn" van 'n totok-Europeaan

* **kertas** = papier **kertas amp(e)las** = schuurpapier

kesal X+ kes.l = afkerig, wrevelig

kesambi / pohon kesambi = boom; het hout was zeer geschikt voor houtskoolbereiding.

* **kesandoeng** = ergens tegen aan gestoten; gestruikeld

* **kesasar** = verdwaald
totok kesasar = Indische jongen (Indo), die zich zó graag bij de echte Nederlanders wilde aansluiten, dat hij zich door zijn doen en laten bij de Indische groep belachelijk maakte

kes.l (eig. Jav. voor moe) = beu, afkerig; wrevelig, geïrriteerd

* **k.s.m.k** (Soend) = *Diospyros kaki*.. Boom met eetbare, zoete geelachtige vruchten. *+Zitten er helemaal geen klinkers in?... Hoeveel kost zo'n ksmk nou?.. PII./24*

k.s.mprot = per ongeluk bespoten, besproeid **L-R/51**

kesléo / kesli-jo (J) = verstuikt, verzwikt *+Sijn foet kesléo daarom pintjang* Hij heeft z'n voet verzwikt en daarom hinkt hij nu...

{**kesmak**} **X+ k□s□m□k** = geelachtige vrucht

*| **kesoesoe** (J) = haastig; overhaast

kesoemba / kesoembô k□ling = *Bixa orellana* De rijpe vruchten van dit boompje leveren een fel oranje-rode kleurstof zie ook **X+ patjar k□ling**

|**kesrèmpèt** = geschampt, (niet opzettelijk) aangeraakt: bv je bent met 'n kledingstuk per ongeluk ergens tegen aangekomen, dat daardoor is omgevallen..

*|**ketabrak / ketabrakan** = gebotst, ergens onzacht tegen aangekomen ⇒ **tabrakan**

ketak = **djitak** = tik op je hoofd met de knokkels van iemand z'n hand **L-R/323**

{**ketam**} **X+ pasrah** = schaaf

* **ketan** = kleefrijst: rijstvariëteit met glutine bevattende korrels
k.tan it.m = kleefrijst met een donker paars-zwart zilvervlies. Bij bereiding deelde de donkere kleur zich mee aan de hele korrel, zodat het gerecht donkerpaars was..

* **ketatap** = gestoten; ergens tegen opgetornd *+Ketatap pintoe misschien! Dan heeft ie zeker de deur tegen zich aan gekregen?! B.7/27 ...niet twee keer ketatap deselfde steen* stoot zich geen tweemaal aan dezelfde steen **B.31/81**

* **ketawa** = lachen *+... djangan ketawa! ... niet lachen! D./p58*

|**keteboek** = bonzen, wild kloppen v. hart *+..masa stelen sonder jou hart keteboek! B.9/31*

ketebok andere uitspraak en schrijfwijze voor **X+ kedebog** = pisangstam **PI/1**

|| **ketebroek** uit **ketabrak** (=gebotst, botsen) en **toemboek** (=stoten; met opzet botsen) **L-R/307**

|**ket-**.... **.n** van het Javaans afgekeken vorm om aan te duiden dat iets **te zeer** ergens mee **behept** is (de grondwoorden zijn Nederlands):

|**ketefeelen** = te veel

|**ketefetten / kete-yetten** = te groot **B.31/81**

|**ketelaaten** = te laat **B.16/48**

|**ke-tezijen** = te veel terzijde *+ Jammer sèh, iets ke-tezijen*≡(de bal) **L-R/p134**

ketèh / k.tèk [kχ'tɛ^q] [kχ'□ɛ^q] Java-aap Het Javaanse woord voor monjèt |="aapje" in **B.26/70** een beetje geringschattend gebruikt door de grotere tegenover de kleinere...

kétél = 1/ (machine)ketel in 'n fabriek 2/ metalen of zelfs aarden theepot (=tjèrèt)

* **ketéla** = 1/ **ketéla pohon** of **singkong** (Soend), **pohong** (Jav): cassave (*Manihot utilisima*) De tot 60 cm lange wortelknollen van de Maniok-plant leveren zetmeel (tapiocameel).. De knollen worden ook gepoft of gekookt gegeten. De in Zuid-Oost Azië groeiende soorten/variëteiten zijn niet erg giftig, ze bevatten weinig blauwzuur; in tegenstelling tot de Zuidamerikaanse vormen..

2/ **ketéla rambat** of **oebi (oembi), télô** (Jav).. = bataten of zoete aardappelen

(*Ipomoea Batatas*): eetbare stengelknollen in tal van kleurvariaties en smaken.

* **ketemoe** = ontmoeten; ontmoet

* **kètèng** = 2 cent

kètèngan = per stuk, bv. sigaretten à raison van een halve cent

ketepél / ketepil (J) **X+** **kartepil** = katapult

|ketepak - ketepak - ketepak = geluidsnabootsing van de hoeven v e paard in galop op een harde ondergrond **B.22/60** **|keteplak keteplok** **L-R/308**

|ketepok-ketepok-ketepok = als boven, maar nu op een iets minder harde bodem **B.21/58**

|ketik{ X+ ngetik = typen; schrijfmachine

* **ketimoen** = komkommer (eig. 'n soort augurk) **D.9** **ketimoensap** = verkoelend sap v.d. komkommer *+..compreste (=bette) ze mij (=mijn hoofd) met ketimoensap* **L-R/85**

ketjambah X+ ketjapar = ontkiemende zaden, boontjes

ketjantol = ergens aan vast blijven haken *+Mijn broek ketjantol spijker, robèk helemaal!* (bleef aan een spijker hangen, grote winkelhaak!) *Overdrachtelijk: Hoe jij en Toeti ketjantol?* **D.5**

* **kétjap** = 1/ bruin-zwarte *soja saus*

|kétjap = 2/ Petjoh-"slang" voor bloed. *+Kétjapnja kom druit, tjoeoeoerrr...* Het bloed stroomde in 'n straaltje naar buiten. (Als men iemand een bloedneus had geslagen) **B.30/79** (toelichting)

ketjapar = kiemen van enkele katjang-soorten; inz. van de *katjang idjo* (=tao-gé)

ketjapi 1/ eetbare, hoewel niet-fijne vruchten (geen noten) van de ketjapi-boom (*Sandoricum kutjapé*) 2/ soort v luit of harp v straatmuzikanten

|ketjeboer! = plons en spat! **ketjeboerslah** = wellicht primitieve vorm v "vlinderslag" zie **B.6/25** en **PI/5**

|ketjeklik betekent eigenlijk geknakt, gebroken, maar werd ook wel gebruikt voor "verstuikt" + *Ādoeh.....ketjeklik mijn enkel≅ Aau! heb ik me daar m'n enkel lelijk verstuikt!* **G2/108**

|ketjekoek.n = "gewurgd", gekeeld **D./p46**

grondwoorden: **tjekèk** (J), **tjekik** (Mal) = wurgen; kelen en **tjekoek-tjekoek** = keelholte, dus hebben we hier een der vele Petjoh-contaminaties. **ke n** = bevangen door

* **ketjelijk** = gefopt, bedrogen zijn; op z'n neus kijken, omdat men in z'n verwachting is bedrogen... Zich "bedrogen" zien, zoals degene die slachtoffer is geworden van een april-grap.. *+ Eh ketjelijk, Sneeuw witje..... duisent maal schoner dan jij≅* **L-R/114**

* **ketjemploeng** = in een vloeistof geplompt; met een plons in het water gevallen

ketjepit = geklemd, bekneld, in de knel. *+Mijn han ketjepit pintoe, pijn é!* Ik heb mijn vingers tussen de deur geklemd, maar dát deed zeer!

|ketjeplang - ketjeprot = geluid van iemand die met z'n handen op het water slaat, waarbij dit af en toe naar alle kanten spat **B.32/83**

{ketjik} (Bat) = erg klein

* **ketjipir** [kχ_ω.pω.r] = (*Psophocarpus tetragonolobus*) de overlangs gevleugelde peulen van een boon-achtig (peulvrucht - achtig) gewas. Als groente gegeten.

* **ketjil** = klein **perkara ketjil** = een kleinigheid, een beuzeling

* **ketjoeboeng** = 1/ Ind doornappel, (*Datura metel*), struikje met paarse trompetbloemen en gestekelde vruchten, waarvan de zaden zeer giftig zijn. Poeder uit droge zaden werd door dieven in de nacht de slaapkamers binnen geblazen als sterk bedwelmend middel, om de bewoners tijdens de diefstal "uit te schakelen" (Zo ging het verhaal!) 2/ ketjoeboeng-steen = halfedelsteen, 'en cabochon' (half rond) geslepen voor ringen en andere sieraden. Zoals bij vele andere stenen werden ook hier magische krachten geacht in het juweel te huizen en hun gunstige invloed op de dragers uit te oefenen... **PII/179**

ketjoet = 1/ zuur (*Jav*) 2/ {samenkrimpen, verschrompeld} (*Mal*) Hiervan:

{pengetjoet} = lafaard

{ketoea} = "oudste" in de betekenis van wijkoudste. Tijdens de Japanse bezetting ingezet om meer overzicht en greep te hebben op de bevolking.

* **ketoembar** = koriander; werd o.a. gebruikt bij de bereiding van **X+ dèndèng**

* **ketoepat / koepat** = rijstekoek in zakjes van gevlochten jong palmbblad (van de kokospalm) gaar gekookt. Doordat de rijstkorrels zwellen komen ze tegen elkaar te liggen en kleven vast. Oorspronkelijk uit Oost-Java (Madoerees) maar in Batavia/Jakarta natuurlijk ook bekend.

k.tok / ketoh = kloppen op de deur +*Sij ketoh tehen de deur...* **L-R/112**

* **ketonggèng** = grote zwarte schorpioen, niet zo erg giftig als de **X+ kala djengking**

¹⁾ **ketoprak** = Javaans volks-variété; cabaret.. Door de betekenis "van alles en nog wat" ontstond hieruit...

²⁾ **ketoprak** = Betawi-Jakartaans: groenteslaatje met tahoe, taugé, kroepoek en sojasaus **B.17/50**

* **ketrangan *X k.-terang-an** = uitsluitel; informatie, opheldering **L-R/67**

|* **kettingbeer** = gestrafte; gevangenisboef, op straat of elders dwangarbeid verrichtend, mogelijk in de 19e eeuw nog echt geketend. . .

kiaï ['kjahç.] = 1/ grootvader 2/ achtenswaardige oude man

{**kianat**} = verraad {**penghianat**} = verrader

{**kibar berkibar-kibar**} = wapperen, fladderen

{**kibas**} **X+ kipas** en **kipit-kipit** = kwispelstaarten

* **kidang** = op Java bekende vorm van {**kidjang**}; ree-achtig hoefdier..

* **kidoel** = het zuiden **ngidoel** = zuidwaarts

|**kiekoek / kékoek** = 1/ links, onhandig 2/ onbeholpen kijkend, onvaste blik **B.14/44**

|**kiepiet-kiepiet X+ kipit** = kwispelen

* **kikir** = vijl; vijlen

{**kikir**} **X+ s□kak□r** = gierig **X+ | giriek**

kilan (*J*) = handspan, "natuurlijke lengtemaat" **oeler kilan** = spanrups

kilap X+ mengkilap / menggilap = glanzen(d)

* **kilat** = bliksem, bliksemflits

kilo = kilo(gram) +*Sepoeloeh kilo* = 10 kg (Later ook wel Maleis-Indonesische afkorting van kilometer)

kina / pohon kina = kinaboom. De bast leverde de grondstof voor kinine

{**kini**} **X+ sekarang** = nu, thans, tegenwoordig

* **kipas** ['kçpa.s] = 1/ waaier 2/ werktuig om lucht te bewegen, om vuur aan te wakkeren...

Gevlochten van strookjes bamboe. Onmisbaar in de keuken bij de arang-fornuisjes, bij het barbecueën op grill van saté, enz. **X+ **kiepassen** = waaieren, wapperen met de kipas

kipit = waiertje **kipit-kipit** = kwispelen **kipit-kipit boentoet** = kwispelstaarten

kir [kω:r] /kir/ = keuren (voor de mil. dienst, of voor een betrekking) **di-kir** = gekeurd worden... Tegengestelde **di-apkir / di-apekir** = afgekeurd! afgekeurd worden

kir [kçr] /kierr/ **kir-kir-kirrr!** = geluid waarmee men pluimvee lokt als ze te bikken krijgen

* **kira** = denken; menen +*Apa loe kira goewa andjing?* Denk je soms dat ik een hond ben! **B.26/69**

* **kira - kira** = ongeveer, naar schatting; waarschijnlijk **PI/7-8**

kira-nja [kç'ra□a – kç'rΨ□a] /kieraña kierañña/ = 1/ hij dacht, dat... 2/ ongeveer...

* **kirim** = sturen, zenden... **kirim tabé (tabik)** = de complimenten (groeten) van.. **L-R/51**

* **kiriman** = zending; een pakketje dat men iemand toestuurt.

{**kismat**} **kismet** = levenslot; zo is van Hoger Hand beschikt, verzetten heeft geen zin

kismis = krenten * **roti kismis** = krentenbrood **Kismis** heeft niets met ons kerstmis te maken, al werd dit vroeger algemeen beweerd en geloofd, zelfs door lieden die beter hadden

kunnen weten...

* **kita** = wij, inclusief de aangesproken persoon. In het P-Maleis was die beperking niet bekend, werd dus niet in acht genomen. Meestal zei men **|kita-orang** of zelfs **|kitorang** = wij

* **klabang** = duizendpoot... Sommige grote klabangs hadden een dodelijk gif..

klaboe (*Mal*) **X+** **klawoe** (*Jav*) = grijs

* **kladi / keladi** **X+** **tal**□ = een knolgewas (*Colocasia esculenta*) Er zijn ontelbaar veel vormen en evenzovele namen... De knollen worden gegeten, meestal niet als "hoofdvoedsel" De grote bladeren zijn goed voor zowel **sajoer** (groente) als verpakkingsmateriaal

klak□**pan** (*J*) = geeuwen, gapen

***|klamboe** = 1/ muskietennet (van tule) 2/ gordijn »...*klamboe al dich*; **L-R/112**

|****klamboe-stof** = vitrage

****klamboe-geheimen** = intieme gezinsgeheimen m.b.t. de seksuele levenswandel

klantang = wasgoed in de zon bleken

* **klapa** = klapper, d.w.z. kokos(noot)

klapa moeda = jonge, nog niet volledig gerijpte kokosnoot ⇒ het nog zachte, zoete kiemwit ("vruchtvlies") van zo'n jonge klapper ** **klappa moeda** **D.5**

|klas = klasse, rang

klas kambing (geiten-klasse) = laagsteklasse rytuigen bij de Staats-Spoorwegen (na 1930); laagste rang in bioscoop, schouwburg, toneelzaal

|klasa / klàsà / klôsô{ **X+** **tik**□ = gevlochten mat om op te zitten of te slapen

klawoe = grijs, askleurig

kl.l.p (*J*) = verdrinken; verdronken. Zeer duidelijk klanknaboosend effect

{**klendjar**} = klier (lymf-, speeksel-, enz)

|klèngkèng = *Lichi chinensis*; vruchtboom uit China afkomstig, met zoete vruchten (Tegenwoordig ook in Nederl. verkrijgbaar)

{**klèngkèngan**} **X+** **|kaing-kaing** = hond die jankt

klenoeng = 1/ geluidsnaboosing: galmen 2/ kleine gong

kléntang = de langwerpige vruchten van de **kèlor**-boom (*Moringa oleifera*), onrijp als smakelijk zurige sajoer kléntang gegeten

* **kl**□**tèng** = Chinese tempel **Klentèng Antjol** **X+** **Tepèkong Antjol**

* **klepon** = meelballetjes (rijst- of kleefrijst-meel) met een kern van *goela djawa* (*Jav.* suiker)

* **kléwang** = sabel, degen en zwaard om mee te houwen.. Klewangs waren in gebruik bij het leger (het KNIL) en ook bij de politie...

* **kliling** **B** ** **klielingen** ***X** **ke-liling** = de ronde doen; rondgang door de plantage **L-R/58**

kllinik = polikliniek; **|klinik** = ziekenhuis (soms, i.p.v. *roemah sakit*)

|klining-klining = 1/ het geluid van een bel (ijsverkoper; schoolbel) 2/ die bel zelf

* **kliroe** = fout; vergissing, abuis ** »*Jij bent van de kliroe* = je bent helemaal abuis

kliwat (typisch Bataviaas) = overmatig; bijzonder erg. +*Sajoer lodèh tadi kliwat énak, sapa njang masakín?* Die sajoer lodèh van vanmiddag was overheerlijk, wie heeft ze bereid?

* **klobot** = binnenste schutblad v. maïskolf als dekblad voor "strootjes" = inlandse sigaretten *

rokok klobot Σ * **rokok krètèk** = inheemse kruidnagel-sigaretten

** **klobots** **X** ** **kretteks** = inheemse sigaretten (zie boven)

kloempoek (*J*) = opstapelen, opeenhopen **klompokan** [kl]mp]q an] = hoop, stapel

kloeroek (*J*) = 1/ kukelekuu! 2/ kraaien van de haan. +*Mijn djago koh wil niet kloeroek, waarom ja?* Wat is er toch met mijn haan aan de hand dat ie niet meer kraait!

kloetoek (*J*) = 1/ pitten 2/ rammelend karretje

1/ * *Djamboe kloetoek* = De djamboe met pitjes: Guajava (*Psidium Guajava*)

Gedang kloetoek **X+** *pisang bidji* = banaan-soort met enkele pitten

2/ *sepoer kloetoek* = boemeltreintje

* **kloewak / kloewak** = geprepareerde zaden (grote noten) van de **Poetjoeng**-boom (*Pangium edule*). Na een langdurige behandeling hebben de zaden het zeer giftige blauwzuur verloren en worden in de Indische keuken gebruikt als ingrediënt o.a. bij de bereiding van **X+ rawon**

*|**kloewar! B keloewar B keloear** = 1/ er uit(komen) 2/ te voorschijn komen 3/ uitgang {**kloewarga**} = familie; gezin

kloewoeng = regenboog

*|**klojo** = waarsch. een bastaard-woord, ontstaan uit (stomme) **klootzak** en (Jav/Madoerees) **sontolojo**, wat ongeveer hetzelfde betekent..

|**klomp.n X+ tèklèk** = houten pantoffels, waarmee men goed door water en modder loopt

klonjor *X+ klonj.h *X+ klonjo *X |* **odeklonje** = eau de cologne

* **klontong** = "rateltje", vingertrommelje waarmee Chinese straathandelaars in textiel de huizen langslopend de aandacht op zich vestigden. Dus werd 'klontong' of Tjina klontong de aanduiding voor deze Chinese marskramers. **L-R/114..** Afbeelding o.a. in de Indische Ot en Sien blz. 111 Klontongs zag men in de grote steden op straat tot √ 1930. Aan het eind van de 19^e eeuw droegen die verkopers het haar nog in een vlecht.

|klop geven** = verslaan, overwinnen (wedstrijd en oorlog) het tegengestelde was dus: **klop krijgen** +In 1922 kreeg Griekenland gevoelig klop van Turkije

|**kloppen** = vechten, een "vuistduel houden" gemaakt van: |* **kloppartij** = knokpartij

*|**knapa / ** knappa... X+ kknapa** = waarom, hoezo

|**knarie - knariboom** (noot van de) **knarieboom**. Petjoh uitspraak van **X+ kknari**

|**knikkerbollen B** hypercorrectie van knikkebollen. Hoezo hypercorrectie? Omdat ze dachten: **Ö**, da's weer zo'n geval dat de totoks de r niet goed articuleren.. i.p.v. **knikker** zeggen ze **knikke^h** B "Spraakhebrèk dese eihenlek!" +... tot knikker bollen **B.30/78**

|* **knuppeltje** = knulletje kennelijk 'n eufemistische vervorming van het woord knul, wat in die tijd min of meer onfatsoenlijk was Invloed v.h. Duits Knirps?? **PI/1**

* **kobokan B kobohan (J)** = vingerkom (om bij de maaltijd de vingers af te spoelen), kleine waskom

kodak = fototoestel in de mond van inheemsen... +*Toean apa poenja kodak?* Heeft u een fototoestel? Zo werd een merknaam wel eens meer soortnaam (Eveready, Frigidaire,

* **kodok** = kikker, maar even vaak pad; kikkerachtige amfibie..

ajam kodok = een soort gevulde kip

kodok-oelo (J) letterl. kikker en slang = soort hazardspel, met (Chinese?) kaarten.. **B.33/86**

-koe = dit achtervoegsel duidt aan -van mij, mijn...

* **koeah** = saus

{**koeala**} = 1/ riviermonding 2/ plaats waar 2 rivieren samenkomen **Koeala Loempoer (Kuala Lumpur)** hoofdstad van Malaysia. "Modderige samenloop v 2 rivieren"

* **koeali** = grote aarden kom of pan. Meestal gebruikt als kookpan om rijst voor een groot aantal personen te koken. Later ook v metaal en dan liever gebruikt als braadpan. "Grappige verbastering" in **D./36**

koeas = kwast

* **koeasa** = macht; de macht hebben, het voor het zeggen hebben

* **koeat** = sterk, krachtig, hecht

* **koeatir** = vrezen; met angst en beven zien aankomen

koebik = kubiek

koebis X+ gobis = kool, witte kool

*|**koeboe** = scheldwoord voor bijzonder domme en primitieve achterlijke personen. Er schijnt nog aan het begin van deze eeuw ergens in de wildernissen van Sumatra een bijzonder primitief inheems volkje te hebben bestaan, de **Koeboe**, een soort van "wilden". Thans zijn er geen referenties meer.

* **koeboer** = begraven, ter aarde bestellen **X+** zie ook **tan□m**

* **koeboeran** = graf; begraafplaats, kerkhof

* **koeda** = paard
koeda katjang = hit, dwergpaard (?)
koeda képang = van bamboe gevlochten stokpaard, gebruikt bij straattoneel... Beeldt de strijd uit van ridders tegen boze machten.. Later, na 1950 in het Indonesisch overdrachtelijk voor: stokpaardje; hobby
koeda singkong = werkpaard dat cassave moet vervoeren **B.24/64**

{**koedis**} **X+** **kòrèng** = schurft

* **koedoeng** = hoofdbedekking, sluier **koedoeng kepala** = hoofddoek v. vrouwen

{**koedoes**} = heilig **malam koedoes** = Kerstavond **roh koedoes** = de Heilige Geest

Koedoes = plaats in Midden Java

* **koeé** **X+** **kwè** **X+** **kwee-kwee**

{**koejoep**} in **basah koejoep** = kletsnat

* **koekoe** = nagel; klauw

koekoek beloek = 1/ grote uilensoort (2/) grappige verwisseling van Tjalie met de Nederlandse "**koekoek**" in *+Naar de koekoekbeloek met Piet Hein en de djiefrouw!* **B.25/68**

koekoer **X+** **garoek** = zich krabben

* **koekoës** = stomen; gestoomd * **koekoësan** = rijststomer; uit bamboe gevlochten wijde trechter, waarin de rijst gaar werd gestoomd **roti koekoës**: soort klef en zoet witbrood uit rijstmeel. Dit brood werd niet gebakken, maar gestoomd.

}**koeldi**{ (*J*) = ezel

|**koeli** = loonslaaf, dagloner, ongeschoold arbeider

* ¹⁾**koelit** = huid, vel; schil; schaal
koelit langs□p = licht okergeel van de huid **B.7/27** Ideale tint voor een mooi meisje
koelit sawoh = donkerbruin **B.7/27**

* ²⁾**koelit** = leder, leer **spatoe koelit** = leren schoenen

koelkás = koelkast zie ook **X+** **prisidèr**

***koelon** = het westen

}**koembah**{ minder bekende Javaanse vorm **X+** **tjoetji** = wassen

* **koembang** = tor, hommelt, dik insect

* **koemis** = 1/ snor 2/ commies **koemis koetjing** (= *Orthosiphon stamineus*) geneeskrachtig kruid, waarvan een aftreksel met succes gebruikt wordt bij nier- en blaasaandoeningen

* **koempoel** = verzamelen, vergaren |* **koempoelan** = verzameling; meestal gebruikt in de betekenis: bijeenkomst, meeting, reünie

* **koenang** = vuurvliegje; het mannelijk glim"wormpje"

* **koening** = geel **nasi koening** = rijst met curcuma en kokosmelk toebereid

* **koeningan** = geelkoper, messing

koenir **X+** **koenjit**

* **koenjit** = curcumawortel levert een diepdonkergele specerij op

* **koeno** = antiek; ouderwets

* ¹⁾**koentji** = 1/ sleutel 2/ deurslot; de deur afsluiten

²⁾**koentji/temoe koentji** = Wortelstokken van een gember-achtig gewas, *Kaempferia pandurata*
De knolletjes dienen als specerij in de keuken, b.v. in allerlei sajoers

{**koentjit**} = vroegere haarstaart (haarvlecht) bij Chinezen, vóór 1915...

| ¹⁾**koentoel** **X+** **kontol** = mannelijk geslachtsdeel

* ²⁾**koentoel** **B** **koendoel** = soort v. reiger

* **koepas** = schillen, de bast eraf halen **di-koepas** = afgeschild **B.9/31**

koepat **X+** **ketoepat** = 'rijstkoekje' De vochtige rijstkorrels werden in zakjes van evlochten

palmladeren gedaan en gekookt.. Vooral in Oost Java graag gegeten, maar ook in Batavia

* **koeping** = oor **|koeping lôwô** = "vleermuis-oren", dus grote wijd uitstaande oren

* **koeploek** = 1/ fluwelen muts (regionaal: Soerabaja)
 2/ dom (variatie-vorm van **goblok**) *Si Koeploek* = De Sufferd

* **koepoe** (J) = vlinder Maleis **{koepoe-koepoe}** kenden en gebruikten we op Java niet

{koera} X+ **limpa** = milt

{koera-koera} X+ **boeloes** = soort schildpad

{koer'an} = de kor'an, het heilig boek der islamieten

* **koerang** = 1/ niet genoeg; onvoldoende **L-R/56 D.9 D.55**
 2/ tekort **kekoerang**□n (J) da's te weinig!
 3/ min, minus (-)

+koerang adjar = onbeschoft (letterlijk niet voldoende manieren/mores geleerd)

|koerang as□p (D.p9) = buiten adem, buiten asem Koerang as□p (letterlijk te weinig rook): waarschijnlijk een der vele Ind./petjoek-"grapjes" met de taal. Men verving het Ned adem, want het Javaans homoniem (=gelijkluidend woord) ad□m betekent koud. En as□m is het Mal/Javaanse woord voor zuur; tamarinde... De juiste Maleis-Indonesische term is koerang napas. Betrekkelijk weinig Indische mensen van voor de oorlog kenden het woord napas (of ze achtten het beneden hun waardigheid dit te kennen)

koerap = ringworm, huidziekte

* **koeras** / ****|koerassen** = een bak of waterreservoir helemaal leegmaken, grondig reinigen en vervolgens weer vullen. *+Kenniet swemmen fandaah, swembak wor gekoeras X *** We kunnen vandaag niet zwemmen, want het zwembassin wordt gekoerast X+ L-R/21*

* **koerma** [k□rma.] /kórmà/ = dadel, dadels

* **koeroeng** = opsluiten; overhuiven; "beschermen" * **koeroengan** = 1/ vogelkooi; of stulpkooi voor kippen 2/ vrijheidsbeperking of bescherming achter tralies, dan wel door isolatie. *+Sij wor gekoeroeng door haar oufrou* Het meisje mag van de moeder praktisch nergens heen...

* **koeroes** = mager

{koersi} (J) X+ **krosi** = stoel

* **koesir** = koetsier, voerman van een dokar of sado (deleman)

koesoet = 1/ In de knoop als van garen; verward.. **B.1/15** 2/ onontwarbaar kluwen *+koesoet fan mens en fiets en pajoeng.. B.19/54* 3/ verkreukeld als van kleding *+Je moet je kléren netjis opvouwen, anders koesoet strak!* Vouw je kleding netjes op, zodat ze niet verkreukt!

|koesoetan = kronkels *+koesoetan otak koesoetan oesoes* hersenkronkels, darmkronkels **B. 9/31**

* **koetang** = hemd, lijfje; beha **L-R/61**

* **koetil** = wrat

* **koetilang** = zangvogel, iets groter dan een mus; zwart kopje, grauwbrown vleugels en staart, romp grijswit, onderbuik oranjegeel.. *Pycnonotus aurigaster*, "geelbroekje"

* **koetjai** = soort van Chinees look, Chinese prei

koetj□k = rukkend wrijven van wasgoed, kneden met zeepsop *+..di-koetjek wor wit B.32/84* *

koetjing = kat

tai koetjing = 1/ lett. kattedrek; rotzooi, viezigheid **B.12/40** 2/ (figuurlijk) nonsens, flauwekul, waardeloos *+..uitlehnen fan de djiefrouw,.. altijt tai-koetjing B.25/67*

koetjing poetih = witte kat.. Geen batterijen maar een soort voetzoeker **B.21/57**

* **koetoe** = luis, vlo (*body-crawling insect*)

koetoe boesoek = bedwants, wandluis.. Letterlijk: luis die stinkt, vies ruikt...

koetoe air = schimmelziekte die het eelt van de voetzolen aantast. Kwam voor bij mensen die veel blootvoets door de nattigheid liepen (inheemsen). Nestelde zich soms in mandi - kamers (badkameers) die niet al te goed werden schoon gehouden...

- * **koewali X+ koeali / kwali** = grote kom of pan +*Neem mij niet in de koewali* Grapje: Neemt u me niet kwalijk **D.p36**
- |kòh / kok / ko'** uitspraak altijd [k]^q 1/ Partikel om aan te duiden dat men iets vreemd of raar vindt.. +*Lo, kok netjies jij!* Wat ben jij netjes gekleed <voor jouw doen>
+ *Koh sofroeh!*≅ Je bent wel erg vroeg, vind ik **B.13/41**
- 2/ In sommige delen v Java nadrukgevend bijwoord +*g.nd.ng kok die fèn* Wat was die vent stom!
- {kokoh} {koekoeh} X+ koeat, awét** = hecht, stevig
- * **kolak** = gesneden stukjes pompoen gestoofd in saus van Jav. suiker en santan (coconut cream)
- {kolam} X+ soemoer X+ tambang** = vijver
- * **kolang-kaling** = gepelde onrijpe pitten van de arèn-palm (*Arenga pinnata*), die dan een paar dagen in kalkwater geweekt moesten, met suikerwater opgekookt en zodoende als porseleinachtige zachte knikkertjes in sorbets genoten werden. Hollandse naam "glibbertjes"..
- * **kolong** = open ruimte onder huis (of slaappleaats in de kazerne)
anak kolong = (onwettig) kind van niet-aanzienlijke militairen in de kazerne
- * **kolor** [k:l]r/kòlòr/ = buikband, broekriem; koord v onderbroek of pyjambroek **L-R/27**
- komandán** = commandant **B.39/98**
- {komat-kamit} X+ nggrèmèng** = mompelen, mummelen
- komidi X+ kemidi**
- {kompeni}** = in sommige delen van Indië bij de bevolking nog aan het begin v.d. 20ste eeuw de aanduiding voor het Ned. Ind, Gouvernement...
- kompor** = (petroleum)komfoor
- * **kondé** = haarwring; achteroverhangende "toet" bij Inlandse vrouwen; meer naar boven op het hoofd bij Indische en (vóór 1920) Europese dames als standaard huiskapsel
- |kongkalikong** = twee handen op één buik; corrupte samenwerking
- {konkel} X+ sekongk.l** = het met elkaar eens zijn (in onwettige dingen); intrigeren
- * **kongsi** (Chin) = (handels)vereniging; vennootschap; club
- * **kontjo** = vriendje, makker
- * **kontol** = mannelijk geslachtsdeel
- kop.r kopor** = koffer, grote kist
- kopi** = koffie
kopi soesoe = koffie "verkeerd"; melk met koffie-extract
kopi toebroek = zwarte, ongefiltreerde koffie, dus met wat gruis en koffiedik op de bodem van het kopje **D.5 D.9**
- * **kopiah - kopjah (L-R/46)** = zwarte of donkerpaarse fluwelen muts of baret, vooral na 1925 in de steden steeds vaker door Javanen gedragen. Modern denkende mensen dragen zulke hoofddeksels zeiden de jongeren. Modern denken werd steeds meer vereenzelvigd met groeiend nationaal bewustzijn van de bevolking. De hoofdreden was prozaïscher. Schikken en vouwen van de oude Javaanse hoofddoek was een ontzettend karwei; duurde zelfs bij geoefende personen wel een half uur. Zo'n kopjah-muts behoefde je alleen maar op te zetten.
- * **kopjor** = eigenschap waarbij in een kokosnoot het zachte zoete kiemwit bij rijping niet geleidelijk vast wordt, maar waarbij de substantie a.h.w. "schift"... Deze speciale kokosnoten waren zeer gezocht, en kostten ook meer dan normale. Het 'craquelé - vrucht vlees' werd in zoete drankjes en limonades verwerkt.
- koran** = courant; krant
- {korban}** = offer, slachtoffer
- * **korèk** 1/ krabben; schrapen; peuteren, roeren in.. zie ook **krabbels maken X+ tjorèk**
2/ werktuig om te schrapen **X+ keroek/kerok**
3/ * **korèk api** = lucifers, soms alleen ***|korèk**
- * **korèng / korèng.n** = schurft; schurftig Plaagliedje: Si Hèng (=Henk, Hendrik) sijn kop

korèng Voor het rijm **D/30**

|**kosbaar** = duur, prijzig, niet goedkoop *+Maar dese hij is kosbaar!* Maar dit hier is geen goedkope kleinigheid! **B.9/32**

*¹⁾ **kosong** = leeg **omong kosong** = lege praatjes, kletspraat; nonsens; ongelofwaardig!

|*²⁾ **kosong** = huurrijtuig met 2 paarden.. Tot 1930 in grote steden zoals Soerabaja, als alternatief voor de (duurdere) taxi..

kota ** **kotta** = stad; binnenstad ***+Wij gaan winkelen in de kotta*

* **kotak** = doos

kotjar-katjir = helemaal door elkaar, verspreid over de vloer.

* **kotjok** = 1/ wrijven met de hand, bv. van wasgoed (in dat laatste geval zei men meest **X+** **koetjek**); hard heen en weer schudden; schrobben... **gekotjok** **PI/1**

Intensiva hiervan afgeleid: **klotjok - nglotjok** = zich aftrekken, onaneren **krotjok** = figuurlijk door elkaar schudden, rammelen; iemand een geduchte schrobbering geven

2/ door elkaar hutselen **B.25/67**

* **kotor** = 1/ vuil; smerig; 2/ obsceen *+ngomong kotor* = vuile, ongekuiste taal uitslaan
3/ onzuiver, bruto *+timbang(an) kotor* = bruto gewicht

kotrèk = kurkentrekker

|**kousebán** = kousenband (jarretelle of sokophouder) **B.16/47 B.47/112** N.B. Nooit werd hiermee aangeduid de Surinaamse groentesoort. Die heette bij ons * **katjang pandjang**

* **kowé** <laag Javaans> = jij Werd buiten W.-Java veel gebruikt

krakal = grof grint, steenslag * **krakalan** = afdeling in een strafgevangenis waar de lichtere gevallen zaten. Meestal in gemeenschappelijke zalen, terwijl ze overdag dikwijls buiten de gevangensmuren tewerk werden gesteld. Bijvoorbeeld in de wegenbouw, waar ze dan grotere keien klein mochten slaan (= **krakal** maken) zie ook **X+** **krikil**

* **Krakatau** = vulkaaneiland in Str. Soenda; symbolisch voor een ramp, eruptie...

|**kraken** = 1/ radbraken, iemands botten breken (in elk geval beschadigen) *+...choe dese! Ik wor hekráák thuis....* **B.31/81** 2/ ook wel voetbalterm: elkaars schenen bewerken

* **kramas** = zich de haren wassen. Shampooën op Indonesische wijze

kran /k.ran = waterkraan

* **krandjang** = mand, korf (meestal voor fruit), los van bamboerepen gevlochten **D.5** *

krandjang-ar.ng = mand voor houtskool (1 m hoog) **PII/133**

mata krandjang = persoon die alles wat hij ziet, voor zich begeert, wil nemen; begerig mens. Werd gezegd van echte en would-be Don Juans, ook van geldwolven en al te begerige kinderen...

+Jij si^h, mata krandjang. Waarom.... Jij bent me dan ook een schrok... **B.35/89** * **krapoe** = een zeevis (zeebaars), verwant aan de **kakap**, maar veel groter

* **krasan** = zich op z'n gemak, zich ergens thuis voelen *+Ikke 'ndak krasan hier!* Ik heb heimwee, ik voel me als een kat in een vreemd pakhuis zie ook **X+** **kepénak**

* **kraton / ke-rato-n / ke-ratoe-an / kedaton** = het woonverblijf van de vorst (**ratoe**); paleis van Soesoehoenans en Javaanse Sultans

|* **kree** (J) = zonnenscherm, feitelijk rolgordijn van smalle repen bamboe gemaakt.

kr.mi = maden; kleine ingewandswormen

|**kreng** = 1/ vervelend, kwaadaardig vrouwmens (Eng: a **nasty** woman) 2/ akelig naar kind; spelbederver; valserik ¹⁾*+Zij is een echt kreng voor haar bedienden* (verband met Jav. kꦏꦺꦁ = kwaadaardig v dieren) *+Dese Mefrou Pieters,...sij is eersteklas kreng,..* **B. 23/62** *Mamma is lief, maar de juffrouw is een kreng!* ≅ **L-R/95** ²⁾*+Speel maar niet met Boed, hij is een echt kreng!*

* **kréta** = kar; wagen **kréta api** = 'vuurwagen', dus locomotief; de trein, de spoorwegen.

{**djalan keréta api**} => **D.K.A.** = De Spoorwegen in Indonesië na 1950

¹⁾ **krètèk** = een knetterend geluid |* **rokok krètèk** = 'knetterstrootjes', d.w.z. Javaanse

sigaretten in maïsblad met tabak en kruidnagels

* ²⁾ **krètèk** = rijtuigje, karretje... "Verbastering" van **keréta** = wagen + *Met de krètèk gaan* =

In een karretje met paard rijden (dogcart, sado, deleman) **D/13**

|krieng! = rinkeldekink! Geluidsnabootsing voor a/ vallend en brekend glaswerk **B.15/46** b/
geluid v een rinkelende bel... + *En toen wij hoor krieieng... en begin de fillem..*

|krientjieng = rinkelen; rinkeldekink! Geluidsnabootsing voor rinkelend geld **B.16/48**

* **krikil** = grint, kleine keitjes; vergelijk **X+** **krakal** = grof grint, steenslag
 |* **kring X+** **kering** = droog ** **rottie kring** = 1/ droog brood 2/ rottinkje om ondeugende kinderen mee te tuchtigen
 * **kring.t** = zweet **kring.t.n** = helemaal bezweet
krinting X **kriting** = gekruld, met krulletjes **ramboet krinting** = krullenbol
 * **kripik** [krɔpɔ^q of kre.pe.^q] = chips met overwegend zetmeel (bananenchips; cassave-chips)
kripik kɔntang = gewone aardappelchips. Zie ook bij **X+** **croepoek** en **X+** **ɔmping**
 |**kripoet** = verkreukeld, gerimpeld +*Je lah je kripoet* Je lacht niet hardop maar je gezicht krijgt lachrimpeltjes. Vide voorwoord v Tj. Robinson bij "Je Lah je Rot èn Kripoet".. **L-R/7**
 |* **kris X+** **k.ris** = Javaanse dolk
kroeboeng = samendrommen * **dikroeboengi** = omzwermd door (bv. mieren) +*Onse koekjes dikroeboengi semoet allemaal!* Mieren hebben zich over al ons snoepgoed en gebak ontfermd!
 * **croepoek** = "chips" met hoog eiwitgehalte.. **croepoek kerbo** werd uit gedroogde karbouwenhuid bereid; **croepoek rambak** uit runderhuid, in niet-islamitische omgeving veel uit varkenszwoerd; **croepoek oedang** uit een pasta van meel en garnalen; de bekende **croepoek Palèmbang** uit weinig meel en veel vis-substantie. Vergelijk ook: **X+** **kripik X+** **ɔmping**
 * **crojok** = een persoon met velen tegelijk aanvallen, belagen.. +*Simon hij wor ge-crojok door tien luitjes uit de andere kampong* door 10 knaapjes uit de "vijandelijke woonwijk" geattaqueerd...
 |**krokèt** = kroketje.. Indische kroketten hadden een iets andere samenstelling dan Hollandse. *
krokot = Indische postelein... *Portulaca oleracea* Een laag onkruidje met vlezige blaadjes, dat overal groeide en als goede en goedkope groente als vervanging voor postelein in sajoers werd verwerkt
 |**krontjong** = gitaar |* **krontjongmuziek** was de door nette Europeanen veelal verfoeide "Indische muziek"..."
 * **krosi** [kr].sɛ. /kròsie/ = stoel
 *|**krosi - mal** [kr].ɔ. ma.lɔs **|**krossi-malas (L-R/34)** = "luie stoel", d.w.z. stoel om in te luieren... 1/ stevige houten ruststoel, zitting en rugleuning v gevlochten rotan, waarin de heren der schepping na gedane arbeid op kantoor of de plantage in de middaguren van hun welverdiende rust konden genieten. Kenmerkend waren de uitklapbare voetsteunen, draaibaar onder de arMLEuning bevestigd. Een duidelijke afbeelding vindt u op de omslag van "**HET JAVINDO**" van V.E. de Gruiter. Ik herinner me uit mijn prille jeugd (±1930) een dergelijk meubel bij een ouder familielid. 2/ geheel uit rotan vervaardigde ligstoel zonder beweegbare delen... Voor de vorm zie de afbeelding op blz. 101 van **Ik & Bentiet** +*Haat noh lihhen op krosi males B.7/27 ... éen krosi males njang al boebra' en di-wehhehooi* ...heb ik éen kapotte en afgedankte luie stoel **B.41/102**
 * **krosi gojang** = schommelstoel **B.14/43** Afbeelding: Ik & Bentiet pagina 43
krosokan X+ **rosokan** [r]'s^q-an] = kapotte rommel; waar van zeer inferieure kwaliteit
 ** **krossi** Hollandse uitspraak en schrijfwijze van **krosi**
 |**kwaai-kwaai**...calque van **marah-marah** = almaar mopperen, schelden; boos doen **B.25/66**
kwali / koewali X+ **koewali** = zeer grote kookpan
 * **kwatir** = vrozen **djangan kwatir Boeng** = wees maar niet bang, vrind **L-R/35**
 * **kwatji** = zwarte pitten van meloensoorten (watermeloen), gezouten en gedroogd. Vooral door Chinezen als lekkernij gegeten.
kwè-kwè / ** kwee-kwee = allerlei inheems gebak, meestal aan de zoete kant
 |* **KWS** = Koningin Wilhelmina School. Het was de eerste school voor (Uitgebreid) Technisch Onderwijs in Ned. Indië.. Die KWS stond in Batavia. Later kwam de KES (Koningin Emma School), ook een uitgebreide Technische school, in Soerabaja.
 |**kwijlen** = meestal slechts verhoogde speekselvloed in de mond: watertanden **X+** **ngil**
 ...*lekker tot kwijlen ikke* zo lekker dat het water me in de mond liep.. **B.11/37 B.35/89**

L

||**laatmaar** calque van ***X (biar)** = 1/ al is het zo, dat... + *Laatmaar jij ben mijn vriend, als soiets ik haat.* ≅ Je mag dan mijn vriend zijn, zoiets kan ik niet uitstaan **B.14/43**

2/ desnoods +*Als spookferhaal, laatmaar middernah,...ik choor!..* Spookverhalen, daar luister ik altijd naar, desnoods te middernacht... **B.30/78**

3/ kan me niet zoveel schelen +*laatmaar alles hesien...* ...kon ons niet schelen, al konden ze alles bij ons zien... **B.6/25** +*Laat maar pijn mijn poot* **B.44/107**

||**laatmaarwaaien** = voor ons van geen belang, hoeft niet zo erg. +*Indiaan laat maar waaien...* **B.2/17** +*...mevrouwen honderdduisent laatmaarwaaien!* En al waren er honderdduizend Hollandse dames geweest, wij trokken er ons niets meer van aan! **B.6/25**

||**laat staan...** werd in Indië frequenter gebruikt dan in Nederland: in de betekenissen "en zeker..", "en al helemaal (niet)...", "om over maar te zwijgen", "en denk ook 'ns aan...." enz. Het was feitelijk een andere calque van ***X lagi *X+ apa-lagi X+ wattermeer**

+*..Praten kenniet. Laatstaan eten!* Je kunt niet praten. Zelfs eten gaat niet! **B.38/95**

+*..maak de grootste suurpruim...opgewek, laat staan onse luitjes* **D/58**

+*..Naar mijn ghuis al koerang asef, laat staan fietsen tegen winkrach ach* **D/9**

{**laba**} **X+ oentoeng** = voordeel

{**laba-laba**} in het P-Maleis onbekende vorm van **X+ lawa - lawa** = spin; spinrag

* **laboe** = soort pompoen, kalebas **laboe siam** (*Sechium edule*) = "levendbarende augurk"

}**laboer**{ **X+ kapoer / ge-kapoer** = witten; witkalk

* **labrak** = de huid volschelden, de mantel uitvegen. (Oorspronkelijk waarschijnlijk de defensieve aanval van een moederkip of gans, die de belager met vleugelslagen poot te verdrijven)

* **ladang** **X+ t□gal B t□galan** = akker, droog, niet bevoeid rijstveld

* **ladèni** (J) = bedienen, van de gast, de bezoeker door de gastheer. + *Sorry Pang, ik heb het druk vandaag, ik kan jou niet ladèni...* {je moet jezelf maar wat amuseren}, ik kan me niet met je bemoeien... *Laat Toeti maar ladèni Tante Noes...*

||**Lagaaitèe** = naam van een voormalig etablissement te Soerabaja: **La Gaieté..L-R/56**

lagak (*Batawi Mal*)= houding; habitus; het zich voordoen als... +*Lagaknja kaja Kumpeni* Hij neemt een houding aan, alsof ie bij de Compagnie (Nederlanders) hoort! **Abd.Muis / Surapati/28**

¹⁾ **lagi** = 1/ nog meer; nog... extra enz.

2/ weer; opnieuw +*..Overmaken lagi...* moet je 't straks wéér overmaken **B.25/66**

²⁾ **lagi** (Pasar-Maleis/Jav taalgebruik) = doende; bezig te; aan het... De "echt-Maleise" term *sedang* gebruikte men in het P-Maleis nooit, was er zelfs niet bekend. zie echter **X+ sedang/s□d□ng** |*+Kebon noh lagi makan* = is nog aan het eten **X+ |haat noh eten**

+*Si Amat masih lagi tidoer* = ... ligt nog te slapen **X+ |haat noh slapen**

³⁾ **lagi** (calque Jav. manèh) 1/ sterke bevestiging: "zeker wel!" +*Apa saja boleh paké bendonja kebon? Bolé lagi, toean!* Kebon, mag ik (even) je kapmes gebruiken? Ja natuurlijk, meneer!

2/ (ironisch) = ...nog wel, beweerde die! +. *Moesoeh lagi! Stomme fèn* ≅ Vijanden nog wel liefst! Stommeling! **B.45/109**

* **lahar B ** lahars** = lavastroom, meestal niet bestaande uit gesmolten gesteente, maar aanduiding voor de gloeiend hete modderstromen, die tijdens of na een eruptie uit een kokend kratermeer langs hellingen en ravijnen omlaag stortten en ook alle leven vernietigden

* **lahir** = geboren; geboren worden

* **lain** (op Java door inhensen en Indo's met trema uitgesproken [la.ɔŋ]) = 1/ anders 2/ andere **njang lain** = de andere **dan lain-lain** doorgaans gespeld **d.l.l.** = e.a. ; maar meestal

enz. of etc.

lain hari = (op) een andere dag (** **lein haarie** was de totokse uitspraak)

lain perkara = da's een andere zaak/kwestie

lain roepa = een ander uiterlijk / andere vorm; iets anders, iets verschillends

Dat **lain** als bepalend woord voor het bepaalde staat, komt doordat het in de indonesische talen wordt beschouwd als een soort v. telwoord. Telwoorden staan altijd voorop. Hier is dus geen sprake van Europese beïnvloeding.

{**lajani**} **X+** **ladèni** = bedienen

{**lajang**} (Jav) **X+** **soerat** = brief **pelajangan** = (post)bode, loopjongen die bv. van de ene baas een brief naar de andere moest brengen, en het antwoord per ommegaande weer bij z'n werkgever terugbracht (ging soms veel sneller dan met de post...) zie ook **X+** **melajang**

* **lajangan** = vlieger **lajangan poetoës** = losgeslagen vlieger; vlieger zonder leidraad

{**lajang-lajang**} **X+** **lajangan** {**boeroeng lajang-lajang**} = zwaluw

* **lajar** = zeil **kapal lajar** = zeilschip zie ook **X+** **belajar/berlajar** = zeilen

{**lajoe**} **X+** **aloem** = verwelkt

* ¹⁾ **laki** [lakĕ:^q] /lákíe^q/ op Java meest met glottisslag (Mal: laki-laki) = 1/ mannelijk +*Kalo' anak laki'-nja baboe, dia pigi sekolah, lho!* Baboe's zontje gaat naar school hoor!..

²⁾ **laki** [lákíe^q] (Mal. soemi) = 2/ gade, echtgenoot *Laki-nja baboe tjoetji djadi toekang kebon..* De man van de "wasmeid" werkt als tuinjongen..

{**laki-laki**} = mannelijk (de correcte Maleise vorm werd zelden gebruikt)

¹⁾ }**lakoe**{ = 1/ doen en laten ==+ }**ke-lakoe-an**{ = gedrag

* ²⁾ **lakoe** = aftrek vindend van koopwaar +*Pisang van die bibik n'dak lakoe* Dat koopvrouwje kan haar vruchten niet kwijt... zie ook **X+** **pajoe** en **laris**

{**laksa**} = tienduizend

* **lalab** (Soend) / **lalap** = rauwe groenten, rauwkost, meestal smakelijk gemaakt met geraspte kokos en/of pittige saus

{**lalat**} **X+** **lal□r** = vlieg

{**lalai / lalé**} **X+** **srampangan** = onverschillig; slordig

* **lal.r** = kamer- of huisvlieg **lal□r idjo** = fraai metaalgroene (mest - minnende) bromvlieg

¹⁾ {**laloë**} **X+** **lantas** = daarna, vervolgens

²⁾ {**laloë**} **X+** **liwat** = voorbijkomen, voorbijgaan, passeren zie ook **X+** **terlaloë**

* ¹⁾ **lama** = lange tijd +*Lama sekali saja toenggoe!* Ik heb wel lang gewacht **soedah lama** = al lang, al te lang *|**belon begitoe lama** = ** **beloen brapa lama** = nog niet zo lang (geleden)

* ²⁾ **lama** = oud, oude (in tegenst. tot nieuwe); gewezen, vroegere.. *+*Oto-nja njang lama soedah didjoeal* +*Oto-nja lama al ferkoch..* Zijn oude wagen heeft hij verkocht

{**lambai / lambé**} = wuiven, wenken

{**lambat**} **X+** **p□lan / lama** = langzaam / treuzelend

{**terlambat**} **X+** **k.lat** = te laat; over tijd

lambaë (J) in **sekolah lambaë** = landbouw-school, waar kinderen van tani's (boeren) naar Europees model een beetje landbouwwetenschap leerden.

lamènder = Armeniër (iedereen die Nederlands sprak zei altijd "Armeniaan")

{**lampau**} **X+** **liwat** = voorbij

{**lampiran**} = bijlage bij een officiële brief of circulaire...

* **lampoe** = lamp **lampoe prèdi** = elektr. zaklantaarn merk "Eveready" Merkmnaam werd soortnaam; later werd het **X+** **lampoe sènter** = elektr. zaklantaarn met staaftbatterijen

* **lampoe tèmplèk** = petroleumlampje (met "reflector" van blik), dat aan de muur kan worden bevestigd, aan een spijker gehangen. **X+** **tèmplèk** = vastplakken, bevestigen

||**lamsaam** D./p19 Het grapje is hier de combinatie van **langzaam** en **lamlendig**

* **landak** = stekelvarken

- * **landrat** = "landraad", rechterlijk college te vergelijken met ons kantongerecht.
|+Rijen sonder lam^p ikke, dilapor polisi; landrat hij heef één pop boete! Wegens rijden zonder licht (op m'n fiets) werd ik door 'n agent op de bon geslingerd en veroordeelde de kantonrechter mij tot / 1,- boete
- * **langganan** = 1/ vaste leverancier 2/ vaste klant, vaste afnemer **L-R/33 PII/120** Het "moderne" begrip klantenbinding is zo modern niet, langgananans kregen het soms iets goedkoper
- * **langgar** = Islamitisch bedehuisje zonder minaret, dus geen moskee. Op Java vaak annex godsdienst-schooltje voor Islamitische kinderen
- * **langit** = de lucht, de hemel, het zwerk
- {**langkah**} **X+** }**djangkah**{ = pas, stap
- * **langs.p X+ doekoe** = geelachtig vruchtje (*Lansium domesticum*) zie ook **X+ koelit**
langsir = rangeren van treinen.. Het woord langsir is natuurlijk van het Nederlandse afgeleid. Men verstond het kennelijk verkeerd, doordat de meeste Nederlanders toen al (∇ 1900 of eerder) geen zuivere rollende tong-r meer articuleerden, terwijl dit tot de dag van vandaag voor nagenoeg alle indonesische talen het criterium vormt voor het verstaan van **r**.
- {**langsoeng**} **X+** **lantas X+ teroes sadja** = regelrecht
- {**lantai**} }**lanté**{ **X+** **ploer / p.loer** = vloer
- }**lantaran**{ **X+** **sebab** = wegens; omdat...
- lantas** = en daarna; direct erna +*Goea lihat speda montor, lantas koebeli* toen ik de motorfiets had gezien, kocht ik hem direct... In het P-Maleis werd **lantas** vaak gebruikt in de betekenis: *en toen*
- * **lantéra / lentéra** = lantaren, meestal lantarenpaal
- }**lanting**{ = 1/ wegschieten 2/ in de uitgestrekte hand vasthouden +*Djangan lanting* stond er op de vuurwerk-bommetjes met een diameter van meer dan 22 cm.. De bedoeling was dus: niet met brandende lont oppakken en wegwerpen! Maar dat wisten velen van ons niet..
- * **lantjang** (*J*) = 1/ overal met z'n vingers aan komen + Niet lantjang zijn hoor!≅ **PII/134** 2/ voorbarig, al te vlug iets aanpakkend (waar je met je vingers van af had moeten blijven!)
- {**lantjong**} **X+** **melantjong** = wandelen
- {**laeok laeok-paeok**} **X+** }**iwak / djangan**{ **X+** **ikan / sajoer** = bijgerechten bij de rijst
- * **laeot** = de zee
- * **laos** = galanga-wortel(stok): *Alpinia Galanga*, veel gebruikt bij sajoers en vleesgerechten
|**lap** = algemene benaming voor doek; stuk textiel; keukendoek enz. **lap kotor** (lett. vuile doek) zei men meestal voor poetsdoek, dweil, om allerlei smerige gemorste vlekken en rommel af te vegen. **lap br.sih** = een schone, pas gewassen doek..
- * **lapang / tanah lapang** = vlakke grond, vlakte {**lapangan**} **X+** **aloen-aloen** = plein
Lapangan Merdéka = Nieuwe naam (na 1942) voor Het Koningsplein in Batavia
Lapangan Bantèng = idem voor Het Waterlooplein te Batavia na de koloniale tijd
- * **lap.r / lapar** = hongerig; honger **kelap□ran** = honger lijden |**kelap□r□n** = uitgehongerd
- lapis** = laag, voering * **koewé lapis** = lekkernij (koekje) uit de inheemse keuken, bestaande uit beurtelings groen en roze gekleurde lagen. Nederlanders zouden zeggen spek-koek, maar Indische mensen zouden dit gelijkstellen van de beroemde, bewerkelijke en dure Indische "echte" spekkoek met de ordinaire **kwee lapis** zeker ten sterkste hebben afgekeurd...
- lapor / melapor** = rapporteren (zie omtrent **r *X+ l** de opmerking bij **langsir**)
- larahan / lara'an** (*J*) = afval; hoop rotte bladeren; vuilnishoop **tong lara'an** = afvallemmer, vuilnisvat
- * **larang** = verbieden +*Dilarang masuk* = Verboden toegang
- }**larang**{ (*J*) = duur; moeilijk te krijgen
- * **larat** = orchideesoort, volgens sommigen *Arachnanthe lowei* of schorpioenorchidee (?)
- * **lari** = hard lopen; weglopen; vluchten **lari-lari** = rennen, hollen bij een spel, zo maar wat

hardlopen **lari-larian** krijgertje spelen

lari = er vandoor gaan ****larie laarrie - laariën - gelaaried** = 'm smeren..

 * *+Hij ging van de larie* Hij ging er vandoor, hij koos het hazenpad ... *+die ploppers sij srikken dood en se gaan aan de larie.* **D/6**

laris = zeer gewild, makkelijk **X+** **lakoe**, dus gretig aftrek vindend

* **laron / larong** = gevleugelde termieten ("witte mieren"): wijfjes en mannetjes die uitzwormen om een nieuwe staat te stichten. Meestal 's avonds of in de vroege ochtend na een nachtelijke regenbui. Voedsel voor talloze nachtdieren, padden, tijtjaks, tokèhs enz. Ook de bevolking waardeerde de vette hapjes. Gebraden vormden ze een "lekkernij", die echter bij velen nogal laxerend werkte!

{laskar} = soldaat; troepen

lat **X+** **k.lat** = laat, over tijd

* **lata / latah** = geestelijke afwijking, een soort dwangneurose, die zich op verschillende manieren kon manifesteren:

a. Na een vrij hevige schrik (uitglijden, 'n vlakbij ontploffend rotje, of iets dergelijks) flapte de lata persoon (vaak een wat oudere vrouw) er ongewild een stroom vaak obscene of beledigende woorden uit.. **B.9/32** en 33

b. Een aan de lata persoon gegeven nadrukkelijk bevel werd onverwijld uitgevoerd, hoe onzinnig of schadelijk ook. **B.v. +Kokkie vooruit, gooi dat dienblad met glazen op de grond!*** Een seconde later lag alles in scherven op de vloer. De slachtoffers protesteerden soms luid onder de dwanghandeling, maar ze konden er niets aan doen... Er was ergens een geestelijke kortsluiting. Kwaaië, slecht opgevoede kinderen maakten er wel misbruik van. *+Baboe, klim in die boom! Trek je sarong op!** Als het "bevel" te zeer indruiste tegen hun innerlijke overtuiging van recht of fatsoen vonden de slachtoffers meestal wel de kracht om te weigeren!

c. Er waren lata - slachtoffers die elke ongewone beweging dwangmatig moesten nabootsen, zagen ze een kreupele over straat hinken, dan hinkten ze even hard mee; liep er iemand over het erf te **tandakken** (dansen op Javaanse wijze) dan tandakte Si Lata al schreeuwend aan een stuk door, tot ze erbij neerviel. Onder het imiteren werd soms geprotesteerd, (zoals de **bibih** **B.4/22** doet.) De verschillende uitingen kwamen niet altijd samen bij een en de zelfde persoon voor. Ook mannen konden er mee behept zijn. *+Opa toh lata!* Opa was immers lata!! **D./p56** 'Wie lata is, is door een of meer "duivelen bezeten" die hij/zij niet onder controle heeft' (was soms de verklaring die men aan het hysterisch fenomeen gaf)

lláten **X+** **láát** in allerlei typisch indische uitdrukkingen, die iedereen kende of gebruikte:

bv *+Wie láát jou ook!* Waarom doe je dan ook zoets (doms)!

{latih **XX** **latihan}** = oefening, vooral lichamelijke In de jappentijd paraatheidstraining om "in geval van nood vijandelijke invallers te verdrijven"...

* **latji** = lade; laatje in een kast of bureau

lawa [lʷ:wʷ:] /lâwâ//lôwô/ (*J*) = vleermuis

* **koeping lawa** / koeping-lowo = iemand met grote uitstaande oren *+En dan ik siet koeping lowo-nja fan Si Bentiet..* **B.30/78**

lawa-lawa [lawa^h-lawah] = spin; spinnewebben zie ook **X+** **sawang** **X+** **sarang**

* **lawan** = 1/ tegenstander zie ook **X+** **moesoeh** 2/ tegenstand bieden, zich verzetten

* **lébar** = breed, wijd

* **lebaran** = het einde van de vastentijd (= poeasa) Bijzondere feestdag voor de (meestal Islamitische) bevolking. Vaak ook Inlands Nieuwjaar genoemd.

{lebat} **X+** **d.r.s** = dicht, intensief stromend (regen, rivierwater)

* ¹⁾**lebih** [lɣbɛ:] = 1/ meer.. **koerang lebih** = min of meer ("beetje-beetje")

* ²⁾**lebih**... Heel vaak gebruikt om de vergrotende trap van het adjectief aan te duiden.. *+Roemahnja lebih besar dari roemah saja* Zij huis is groter dan het mijne

l.dos X+ bl.dos X+ ml.dos = barsten

|lefer +*Maar de chaan, hij peest alsof zijn lefer afhang.* De Indische kinderen hoorden de Nederlandse uitdrukking uit de mond van een Nederlander aldus: "hij rend' asof z'n leve d'r van afhing".. dus: leven + d'r **X+ lever**

* **legèn** = ongegist palmsap, dat uit de aangesneden bloeistengel van de arèn- of kokos palm vloeide, waar men na gisting de **toewak** of palmwijn uit verkreeg

* **lèhèr** = hals, keel **potong lèhèr** = hals afsnijden.. Veel door de jap gebruikt dreigement

* **lekas** = gauw, snel

{lekat} X+ blèngkèt = vastplakken, blijven kleven

|* **lekker** is vaak een calque van Jav **kepénak** = aangenaam; in z'n sas...; op z'n gemak Als er een gast van verre kwam, zei na de begroeting, de gastheer meestal: + **Ga** je maar eerst lekker maken!≡ d.w.z. Ga je maar eerst lekker verfrissen en makkelijke kleren aantrekken!

|lekker-lekker = 1/ erg lekker, erg aangenaam; vaak vervangen door **lèèsker**

2/ lekkers of lekkernijen; snoep **B.12/40 B.28/74**

{lelah} X+ tjàpék / tjapik = moe, uitgeput

* **lélang** = vendutie (openbare veiling van huisraad) +*Di mana lelang-nja?* **B.32/84**

* **lélé / ikan lélé** = vis, zoetwatermeerval: *Clarius batrachus*. Werd veel door jongens met de hengel gevangen. Hij bezit een gifstekel, waarvoor je op je hoede moest zijn.

|lélé koening = eufemistische aanduiding voor drijvende menselijke uitwerpselen op het water van rivieren of kanalen (Oost-Java, vooral Soerabaja - stad). Letterlijk gele lélé's

{leloetjon} *X loetjoe loetjoe = grapjes, leut ***X loetjoe** = leuk, grappig

{lemah-lemboet} = vriendelijk, mild, zachtaardig

* **lemari *X+ almari** = kast

lemari ès = ijskast; koelkast, 'frigidaire'

* **lembèk / {lembik} [lɔm'be.ə]** = week; zacht

{lemboe} = 1/ zeboe of bultrond 2/ Hoog-Javaans voor **X+ sapi** = rund

lemboet (J) = fijngemaakt; fijngemalen

* **lémpar** = werpen; gooien, bv met stenen; |weggooien

* **lèmpèng** = stang of plak verse tabak, zoals die op de pasars werd verkocht

* **l.mp.r / {lempar}** = "kroket" van gekruid vlees in mantel van ketan (kleefrijst)

* **l.mpoeng (J)** = klei; leem

{lempojang/lempoejang} (Soend) = bittere gember: *Zingiber amaricans* Verwerkt in lalabs als "smaakmaker" maar ook als djamoe (geneeskrachtig kruid of groente)

{lempoejangan} = Victoriagrass, in de cultures schadelijk onkruid; voor vee goed voedergras

{lendir} X+ ingoes X+ || ngil.r / ngil.ran = kwijl, slijm; kwijlen (ook) watertanden

lèng (J) liang / lobang = holletje van een dier

{lènggak-lènggok} —» lènggang-lènggong

{lènggok} {melènggok-lènggokkan} = zwaaien, draaien —» **poetër**

{lengan} = arm (boven - en onderarm) —» **atasanja tangan**

lènggang / lènggang-lènggong = zwaaien met het lichaam / heupwiegen, op "minder fatsoenlijke" wijze met het lichaam heen en weer deinen **X+ gojang-badan**

{lengkap} X+ g.n.p = compleet

lèngkèng X X+ klèngkèng = een Chinese variant van *lichi*

{lenjap} X+ ilang sama sekali = volkomen verdwenen

{lentang} X+ nglantang = op de rug liggend

lentéra / lantéra = straatlantaren; lantaarnpaal

lèntjong |tembelèk lèntjong / telèk lantjoeng = onwelriekende donkergekleurde vloeibare uitwerpselen van pluimvee **X+ petis kalkoen** van Bentiet...

* ¹⁾ **lepas** = 1/ loslaten +*Lepas!* laat los! **B.3/19**

2/ ontslaan +*Saja minta lepas* = ik dien mijn ontslag in ** +*Toean P. kasi lepas djongosnja, sebab dia tjolong.*. Meneer P heeft zijn huisjongen wegens diefstal ontslagen
2){**lepas**} **X+ habis** = na afloop van

lepat **X+ l.p.t**

}**lèpèk** **lèpèkan**{(J) **piring lèpèk** = schoteltje **X+ piring mangkok**

|**lèpèk** = in blad gekookte kleefrijst met zoete vulling

|**lèsker** ***X** **lèèker** (Petjoh-vorming) = lekker, smakelijk, heerlijk! |**lèèsker!** = zalig!

* **lesoeng** = "stampblok", grote langwerpige houten vijzel, vaak uit een uitgeholde boomstam, waarin men padi (rijst van het veld, nog met de kafjes) ontbolsterde. Men werkte graag met twee of drie personen (vrouwen) die de rijst in een vaste cadans met grote houten stampers bewerkten

lèt [lɛ:'tɣr] = letter(s).. Zowel het Maleise **hoeroef** (hoeroep) als het Javaanse **aksara** waren bij vrijwel de meeste Petjoek-sprekers onbekend

{**letih**} **X+ tjapé / tjapik** = erg moe; uitgeput

* **létjét** = ontveld (bv schaafwond; opengebarsten blaar)

létnan = luitenant

{**letoes**} **X+ bl.dos** = ontploft

| **leugenbok** = aartsleugenaar (liegbeest, leugenbeest)

lho [lo^h / ^{qw}l-lo] = uitroep v verbazing [lo^h] = hé!? of bevreemding, teleurstelling [^{qw}l-lo] = hè nee toch! ook vaak **lo** gespeld, of **loh** Aan het eind van een mededeling, verwijzing of zin vestigt **lo** nog eens de nadruk op het voorafgaande: +*Dese lho, mooi!* Kijk, dit is nu mooi, goed, enz. | +*Awas, lo.. ta' beuk!* Pas op hoor! je krijgt zo 'n dreun van me! (denk erom!)

{**liang**} **X+ lèng** = hol van een wild dier

{**liar**} **X+ djalang / galak** = wild van dieren

{**liat**} **X+ lempoeng** {**tanah liat**} **X+ tanah lempoeng** = kleiaarde; leem

liboer = vrij **hari liboer** = een vrije dag **liboeran** = vakantie

* **lidah** = tong

* **lidah boewaja** = vlezige aloë-soort, waarvan het sap als shampoo dienst deed. Men geloofde dat de haargroei erdoor werd bevorderd

| **ikan lidah** = tongvis

* **lidi** = secundaire middennerf van palmladeren, ∇ 1 à 12 mm doorsnee, geschikt voor het vervaardigen van bezems... **sapoe lidi** = 1/ bezem om de tuin mee aan te veggen 2/ zeer geschikte vliegen- en muskietenmepper; ook wel gebruikt om er stoute kleuters mee te tuchtigen (roe van Zwarte Piet)

|**liefeling** = favoriet, het lievelingetje van de juf, degene die altijd boven de anderen wordt voorgetrokken +jij krijg altijd. Liefeling fan Oma Bodjo.. **B.14/43** zie ook **X+ anak mas**

* **lihat / liat** = kijken; zien **liat-liat** = alles goed bekijken, rondkijken; sight-seeing

...**likoer** (J) = ...entwintig **salikoer** = 21 **patlikoer** = 24 **nmlikoer** = 26

* **lilin** = 1/ bijenwas 2/ kaars; kaarsvet

lim = lijm

* **lima** = 5 **lima belas** 15 **lima poeloeh** 50

|**limoen** = zoete (zelden zure) frisdrank met prik, spuitlimonade

limpa (J) ***X+ koera** = milt

* **lind.s** {**terlindas**} **X+ keplind.s** = overreden door zwaar voertuig; platgewalst

* **lindoe** = aardbeving

{**lindoeng**} {**lindoengi**} = dekken, beschermen **perlindoengan / pelindoengan** = schuilloopgraaf tijdens de oorlogsjaren

* **linggis** = breekijzer; koevoet

*| **linoe** = stekende pijn in de botten **sakit linoe** = reumatiek

* **lintah** = bloedzuiger (in een plas of vijver)
 {**lioer**} **X+** **ngil.r** = speeksel, speekselvloed
 * **lip.t** / **lipat** = vouwen, opvouwen; dubbelvouwen
listrik = elektrisch; elektriciteit **lampoe listrik** = el. gloeilamp, peer
 * **litjik** = gemeen, vals; niet eerlijk; zeer onsportief
 * **litjin** = 1/ glad van oppervlakte, spekglad van ondergrond... 2/ slim, ongrijpbaar
 * **liwat** = voorbij; voorbijgaan
 * **liw.t** = rijst in een pan gaarkoken, niet stomen
lo 'lo **X+** **lho** (nadruk-gever)
loa [lo^wa^q] = (eigenlijk): vodden; inhoud van de vuilnismand; uitdragerswaar **X+** **rombèngan**
Tjina loa = Chinese koopman in tweede-hands artikelen **B.9/31**
 * **lobang** = gat, hol + **lobang tikoës** = muizengat, kleine opening
 * **lodèh** = zacht gekookt **sajoer lodèh** = met speciale ingrediënten gekookte groentensoep
 {**lodji**} = loge, voormalig Compagnieskantoor; handelsetablisement, emporium
 ||**loe** = jij (in Batavia/Jakarta)... Elders werd het alleen tegen Chinezen gezegd..
 * **loekak** **X+** **loewak** = civetkat
 * **loear** = buiten **loear biasa** = buitengewoon
 {**loeas**} **X+** **lapang** / **lébar** / **besar** = breed, ruim
 {**loebang**} **X+** **lobang** = opening
 * **loedah** = speeksel, spuug **(me)loedah** = spuwen
 ||**loegih** "collupte Chinese uitspraak" van **roegi** = verlies, nadelig saldo, enz... **L-R/114**
 * **loeka** [luk^ψq] = 1/ wond 2/ gewond, geblesseerd
loekoe **X+** **wloekoe** ***X+** **mloekoe** = ploeg
 * **loeloeh** = metselspecie
 * **loeloer** = het beste vlees van het rund: de haas **loeloer dal□m** = ossehaas
loemajan **X+** **bolèh** = redelijk; behoorlijk; niet slecht || vaak gebruikt als understatement voor iets wat men eigenlijk heel goed of bewonderenswaardig vindt.. *+Loemajan si Toddy!* Dat was effe goed van die Toddy! Dat hij zo'n grote vis had gevangen die mogelijk / 50,-- zou opbrengen! **G2/107** De Gruiter vertaalt zelf met: *hij bofte*
 * **loemboeng** = rijstschuur
 {**loemoer**} **X+** **lèdokan** = onder de smurrie zitten
loemoet = mos, vooral wat op stenen en oude muren groeit; groenwieren
 * **loempang** = vijzel (van steen of metaal)
 * **loempia** = Chinees gevuld flensje. Verder moet u maar bij de Chinees navragen, en meteen proeven.. Er zijn ook al Vietnamese loempia's
 * **loempoer** = modder
 {**loenas**} = (de schuld) is voldaan, afbetaald
 }**loenjoe**{ (J) **X+** **litjin** = glad
 * **loentoer** = afgeven, verkleuren van textiel *+Kain ini loentoer apa tidak?* Is deze stof wasecht?
 * **loepa** = vergeten **loepa-loepa-an** = vergeetachtig
 | **loepoet** = misgegrepen; ontglipt || vergissing; slip of the tongue *+ait loepoet...* **B.2/16**
 * **loerah** = dorpsheer, desahoofd op Java
 {**loeroes**} **X+** **djoedjoer** = eerlijk
loesa = de dag na morgen.. * **bèsok loesa** = overmorgen
 {**loesin**} **X+** **dosin** = dozijn
loetjoe = grappig, leuk, lollig **loetjoe-loetjoe** = grappen; lol, vrolijkheid **B.36/91**
 * **loetoeng** = zwarte bos-aap, op heel Java voorkomend, in West-Java talrijker dan in het oosten. Loetoengs hadden de naam zachtaardiger te zijn dan de grijze *monjèt* of Java-aap

{loetoet} X+ dꞑngkoel = knie; knieën

* **loewak** = civetkat (*Paradoxurus hermaphroditus*).. Mooie Latijnse naam voor de "koffierat", gehaat en gevreesd als "kippenrover" – vaak waren het toch andere kleine roofdieren (marterachtigen of ichneumons) – en "snoeper van de rijpste koffiebossen op de plantages...

{**logam**} = metaal

{**lojang**} X+ **koeningan** = geelkoper, messing

{**lokèk**} X+ **skakꞑr** = gierig

|**lok-lok** = (al) de locomotieven.. +...*wij haan naar tempat langsir lok-lok* ..we gingen naar het terrein waar de locomotieven rangeerden / het rangeerterrein voor de locomotieven **B.20/56**

lokèt = loket

lokomotip = locomotief

loli = lolly * **ès loli** = waterijsje op 'n stokje

* **lolèng Tjina lolèng** = denigrerende (en beledigende) wijze om een echte Import-(totok)-Chinees aan te duiden. **Lolèng** kan een omvorming zijn van **lorèk** (=gestreept). Lorèk was nl ook goedkoop, gestreept textiel, waaruit bv tjelana monjèts werden gemaakt. Deze lappen stof werden vóór 1930 veelal door rondventende Chinese straathandelaars verkocht. (zie **X+ klontong**) Dat waren vaak lieden die nog niet zo lang geleden uit China waren gearriveerd..

*|**lolos / lollos** = los, helemaal vrij; bevrijd. Typisch Betawi - Petjohse vorming door verdubbeling van het Nederlandse **los**.. Het woord komt ook in het modern-Indonesisch voor in de betekenis "gered"

* **lombok *X+ tjabé** = Spaanse peper **lombok rawit** = cayenne-peper, chili's

* **lompat** = springen +*Djangan lompat, njo.* Spring niet zo (op en neer), jongen.. **B.15/46**

lontang-lanting = bungelen; lummelen, rondhangen

* **lontjat X+ |b(e)lontjat** (Bat.-Mal.) = springen

* **lontong** = rijst, gaargekookt in bananen- of ander blad. De korrels dijen uit tot ze elkaar raken en vasthouden. Lontong kan daardoor in plakjes gesneden worden.

* **lopis** = bonen in kleefrijst

{**lopor XX+ pelopor**} = extremistische vrijheidsstrijder; commando

lor (J) = het noorden; noordelijk

* **lorèk** = gestreept; gestreept goed **matjan lorèk** = koningstijger

lori = lorry (handwagen, in Indië op rails)

* **lorot X mlorot** = 1/ afzakken v. kleding 2/ afglijden; degenereren v. zeden, mentaliteit

* **lotèng** = zolder, vliering, bovenverdieping **roemah lotèng** = verdiepingshuis

lotot X+ |melotot = met uitpuilende ogen kijken, zeer verbaasd zijn

|**luitjes** = lieden, mensen; gosers etc. + *Kom feel luitjes.* ≅ **B.34/88**

M

Opmerkingen vooraf bij de m, n, ng en nj.. In de verschillende indonesische talen fungeren neusklanken om aan te geven dat een werkwoord actief gebruikt wordt. De neusklank staat dan in de plaats van de beginklank van de werkwoordstam.. 'n **m** vervangt 'n **p**. Voorbeeld: Maleis-Indonesisch (hengelen), stam: *pantjing*.. passief *dipantjing* (wordt gehengeld) Actief *memantjing*; ten eerste komt er een voorvoegsel voor: (**me**); en **p** verandert in de overeenkomstige neusklank = **m**.. Dezelfde redenering gaat op voor de **n** die een **t**, of een **nj** die een **s** vervangt.. Vb: stam taroeh = neerleggen ditaroeh = neergelegd ik leg neer = saja menaroeh.. stam siram = begieten disiram: is of wordt begoten hij begiet = ia menjiram Verder: **ng** vervangt **k** of een "stomme h" voor een klinker (evenals een "harde aanzet") stam korèk (krabben) wordt mengorèk; abis-i (opmaken) wordt mengabisi; bij de **tj** hebben we geen verandering in een neusklank, wel komt de neusklank n er voor: st. **tjari** (zoeken) hiervan maakt men men-**tjari**... Een volledig overzicht zou te ver voeren. Raadpleegt u de grammatica.

Het bovenstaande geldt voor het zuiver Maleis en dus voor de *Bahasa Indonesia*.

Het Javaans heeft in zijn taaleigen een nogal parallelle "vervoeging" Met dit verschil: er is geen voorvoegsel me- nodig, zoals in de Bahasa Melaju Alleen de begin-stam-medeklinker wordt door de overeenkomstige nasaal vervangen:

paroet (rasp) diparoet (wordt geraspt) akoe maroet (ik rasp, ik ben aan het raspen)

silih (leen) disilih (wordt geleend) kowé njilih (jij leent)

tjolong (diefstal) ditjolong (is, wordt gestolen) dèkné njolong (hij steelt) Bij de tj zien we al een afwijking t.o.v. het Maleis....

Wel zegt u: dat wist ik heus allang! Wij zijn geen beginnelingen! Ben ik met u eens; maar één ding wist u waarschijnlijk niet: in Indië was nauwelijks 1% van de Europeanen (totok of indo), ervan op de hoogte dat er zulke grammaticale regels bestonden voor inheemse talen! Toch meenden velen dat ze heel goed Maleis of een andere inheemse taal beheersten.. Ze spraken na wat ze van anderen hoorden, deden het meestal automatisch goed, soms fout. Wat betreft de kleine boengs, die het Petjoh spraken, zij hadden de "laag-Maleise" taal wel onder de knie, maar waren zich nauwelijks ervan bewust, welke woorden specifiek Maleis waren, welke bijv. Javaans. Onbewust pasten ze vaak de Javaanse regels toe. Het Betawi dialect had eigen regels. Dus vindt u in *Ik en Bentiet* en andere Indo-literatuur zo vaak vormen als: haat noh **pantjing**, of Kebon gaat de planten siram waar volgens het Javaans/Indon. taaleigen had moeten staan: haat noh mantjing of: Kebon gaat de planten njiram... In het Petjoh werd soms wel de vorm met de nasaal gebruikt, dikwijls werd de neusklank aan de laars gelapt, (al is dit geen fraaie metafoor) Waar hieronder de nasaalvorm (al dan niet "uit 't woordenboekje") is vermeld, verwijs ik d.m.v. een pijl X+ naar de meer gangbare vorm met de stamconsonant, omdat die inderdaad bij het Petjoh spreken gebruikelijker was...

¹⁾ **ma'af / ma'ap X+ ampoen!** = vergiffenis, vergeef mij wat ik je heb aangedaan

²⁾ **ma'af / ma'ap X+ permisi!** +Maaf, Poh! Noempang,... Pardon Moeke! Wil je effe opzijaan... Hier, (B.32/84) betekent maaf dus pardon, mag ik even? = excuse me.. Het paste niet voor een Europeaan om (in de koloniale tijd) tegenover een inheems persoon **permisi**.. te zeggen, want dat betekende: ik vraag toestemming...

[**Ma'nja**... (B.9/32) Bij "gloeiende verontwaardiging" of na een hevige schrik ontsnapte een Maleis-talige wel eens een zware vloek of verwensing. Net als bij de blanke, die dan bv. gvd! voluit riep. Bij de meeste Javanen, Soendanezen, enz was het een smerige verwensing, die begon met **Si'mbokné**... Bij de bevolking van Batavia was dat **Ma'nja**.... Een weergave in het Nederlands zou neerkomen op: **Z'n ouwe moer kan**... door Tj. Robinson piëteitsvol omschreven

met moedertjelijef! (blz 34 B.9) Ook de bevolking zelf geneerde zich doorgaans de zin voluit weer te geven en men bepaalde zich tot het eerste gedeelte (= ma'nja....) Of wel men zei alleen het laatste gedeelte.. Dit klonk echter zo grof en gemeen, dat men de woorden vervormde tot iets wat leek op **djangkrik!** (Een voorbeeld vinden we bij Tj. Robinson, verwerkt tot een woordspeling, die nog maar door weinigen wordt begrepen.. Blz 19 Ik & Bientiet: sketch 3 ... *Djangkriek hij laat niet los..* (Dat is nl wat anders dan: *Djankriek-nja hij laat niet los*).. Het vermijden van grove en obscene taal in *geschreven teksten* was trouwens 50 jaar geleden volstrekt normaal... Matheron schrijft ergens (blz. 44) ... *Fan srik Si Tolol hij seh hardop feel woorden wat niet mag gepubliceer in soon nette boek...*

|**maár** moet soms wel weergegeven worden met: maar + nog 'n hele zin...

+*Onsin máár!* Wat je maar onzin noemt! / Dat het onzin is beweer jij maar... **B.46/110**

+...*misschien maar ik fang...* .. wie weet, vang ik misschien wel.. **B.11/37**

+...*misschien máár één pop.* ...ja, misschien zelfs wel een piek! **B.35/89**

* **maboek / mabok** = 1/ dronken + *Blanda mabok!*≡.. bezopen Hollander! **B.9/33** +*Als drinken bok-ma jij straks ma-bok..* **L-R/77**

2/ bedwelmd; (door succes) verblind +**mabok kemenangan** = overwinningstroes

maboek laoet = zeeziek

{**machloek**} = schepsel

{**madarsah / madrasah**} **X+** **langgar** = Islamitisch godsdienstschooltje

{**madat**} **X+** **tjandoe** = opium

madja / modjo = boom met eetbare vruchten: *Aegle marmelos*

{**madjallah**} = tijdschrift

{**madjikan**} = werkgever

* **madjoe** = vooruit gaan, voortgaan, opschieten

* **madjoe!** = vooruit! voorwaarts mars! + ..*Ajo, madjoe!*≡ Vooruit, laten we meteen beginnen! **B.3/18** *Ajo, madjòè...!!!*≡ Vooruit, kom op, laten we 'n kaartje leggen! **L-R/26**

* **madoe** = honing **mangga madoe** = kleine rondachtige mango-soort, werd vaak niet geschild, maar 'beurs gemasseerd' en vervolgens uitgezogen, alsof er honing (madoe) in zat...

{**maha**} = groot, verheven

{**mahasiswa**} **X+** **stidèn** = student

* **mahal** = duur; zeldzaam

* **main** [ma:^hen][ma.øn] *N.B. geen tweeklank!* = 1/ spelen; 2/dobbelen, om geld spelen (bv kaarten) **main dadoe** = met dobbelstenen spelen **main gila** = bedriegen; flirten.. **main gila sama** ... = overspel plegen met ...

|**main steenkool** = 'n beetje vals spelen, onreglementair spelen

* **main-main** = spelen zoals kinderen doen; er een spelletje van maken; de zaak niet serieus aanpakken, rommelen;

|**main-main gila / main gila** = met andermans partner flirten; schuinsmarcheren

{**majas**} **X+** **orang oetan** = de grote roodbruine mensaap v Sumatra en Borneo

{**majat**} **X+** **bangké** = lijk

major = majoor

* **Mak Ma' Mah** = Moeder, Ma, Maatje

{**maka**} **X+** **makanja / mangka-nja** = dus; daarom

* **makan** = 1/ eten, opeten, consumeren +*dimakan tikoës* door de muizen opgegeten **L-R/283** Of ook +*dimakan rajap* door termietenvraat in het ongereede geraakt M.a.w. verdwenen, zonder dat we willen of kunnen zeggen wie het heeft weggenomen..

2/ (van een werktuig) snijden, pakken, knippen +*goenting ini tidak makan...* deze schaar snijdt niet, pakt niet

3/ bij het damspel stenen van de tegenstander slaan => |eten: +*Mijn dam eet al zijn stenen*

* **makanan** = eetwaar, voedsel; gerecht ** **makan besar** (eigenlijk *makanan besar*) = feestmaal; copieus diner, enz

maka-nja —» **mangka-nja** = om die reden... dus.... en daarom... **X+** **moelané** (*J*)

* **maki-maki** = mopperen

makin / mangkin = steeds meer, hoe.... des te

maklar = makelaar, bemiddelaar **maklar bis, maklar oplèt** waren jochies, jonge lieden zonder vast werk, die een paar centen probeerden te verdienen door bij een bus- of busjesta-
taxihalte potentiële reizigers 'aan te brengen'. Ze werden min of meer als luie parasieten in de
samenleving beschouwd, omdat ze diensten aanboden waar feitelijk niemand om verlegen zat.
De chauffeurs van dat openbare vervoer legden zich zonder morren bij de toestand neer.

{**makloem ma'loem**} **X+** **soedah kentara** = bekend; duidelijk; dat spreekt vanzelf

{**makloemat**} = bekendmaking; communiqué; aangeplakte mededeling

makloemé (*J*) = sorry ik heb niks voor je! zei men tegen een bedelaar die men niets wou geven

}**maksoed**{ **X+** **maoe-nja** = bedoeling

{**mala**} **X+** {**malapetaka**} **X+** **tjilaka besar** = rampspoed

{**malaékát**} = engel, hemelse boodschapper Nooit!: engelachtige dame of lief meisje (*Rudy*
Kousbroek bij het ophalen van herinneringen)

malah / malahan = ja zelfs; sterker nog...; zoveel temeer, omdat....

malam **X+** **mal.m** = nachtelijke uren na zonsondergang

* **malang** = dwars (zowel letterlijk als figuurlijk) {**oentoeng malang**} = pech, tegenslag

Malang = stad in Oost Java

{**malapetaka**} = grote rampen en ongelukken

malas **X+** **mal.s** = lui; loom

|**maleise tijd** = Indische weergave van malaise-tijd (wereldcrisis 1930 - 1940)

* **mal.m** = nachtelijke uren na zonsondergang, avond, nacht **Malem Minggoe** = de nacht
(van zaterdag) op zondag, dus zaterdagavond.

* **mal.s** = lui; loom

* **maling** = dief **Maling!** = Houd de dief! **B.9/33**

* **maloe** = 1/ beschaamd 2/ zich schamen **maloe** =+ calque naar Petjoh +verlegen, ferlehen

|**mam / mam-mam** = baby-woord voor "eten"

|**mama-mojang-tijt** = uit de "oertijd"; uit het jaar nul, enz. Alleen Bat. Petjoh? In elk geval
alleen bij Tj. Robinson: **B.19/53** Elders zei men overal: **nènèk-mojang - tijt**: d.w.z. tijd der
voorouders. Een algemeen Javaans-Sumatraanse uitdrukking.. **X+** **nènèk mojang**

|**mamah-mojang** = 1/ Bat.(?) vorm van **nènèk mojang** = betovergrootouders, voorouders
2/ heel oude vrouwen, ouwe grootmoedertjes **B.33/86**

mamah [màmàh] = ergens op kauwen **dipamah** = werd gekauwd

{**mamak**} **X+** **Pa'tjilik** = oom, jongere broer v. vader of moeder

{**ma'moer**} = welvarend

* **mámpir** = langskomen, "aankeren", ergens even aangaan |* **màmpir** = bezoeken; (ook wel)
logeren ** **mampirren** = bij iemand aanlopen

{**mampoe**} = 1/ in staat; capabel 2/ welgesteld

mampoes (Bat) = dood (Eigenlijk is **mampoes** te grof voor 'n fatsoenlijk mens om te zeggen):
= verrekt!

+*Naloe jij! als achttien jaar jij prik jou vinger en dan mampoes* ≈ **L-R/307**

mana = hoe? waar?

mana bolèh = 1/ hoe kan dat nou?! 2/ helemaal niet!

|**mana bisa** = dat kan toch niet! **B.15/46** =+ hoe kèn. **B.27/71** Hoe kèèèèn.. **B.32/84**

dari mana? = waar vandaan? **di mana** = waar, waarzo?

{**ke mana**} / **pigi (di) mana** = waarheen? waar naar toe?

|* **mana** soms i.p.v. **di mana?** of **ke mana** = waarheen? *+Pergi mana, Toean?* = 1/
Waar gaat u naar toe, meneer? 2/ Hoe vaart u Mijnheer? (= hoe gaat het met u, meneer?)
Soms vraagt het naar iets, of iemand ||*+Mana die boek. Ik koop. B.20/55 Mana jou rokok,*
jij beloof, jij geef niet!

.|* **mana** werd dus ook gebruikt om iemand aan een gegeven belofte te herinneren, of om aan te geven: ik heb er wel belangstelling voor..

njang mana? = welke *+Njang mana jij wil?* Welke wil je hebben?

In bovenstaande gevallen is het Maleise **mana** eigenlijk een calque van het Javaanse **ñndi**. Althans daar waar het in echt P-Maleis gehoord werd... Op de scholen leerden de Indonesische kinderen wel sinds 1930 het correcte Maleis, dat later officieel de **Bahasa Indonesia** zou worden... Maar dat kon niet verhinderen, dat zelfs thans in het *gesproken* Indonesisch nog zeer vele "incorrecte" mengvormen bewaard zijn gebleven

* **mandi** = baden; een bad nemen ** **mandiën** de "Hollandse" vorm en uitspraak voor het dagelijks bad in Indië ****mandiebak** = betonnen of betegeld reservoir voor badwater...

** **mandikamer** = vertrek in de bijgebouwen, waar de Europeaan zijn bad nam

* **kamar mandi** = badkamer in de bijgebouwen **djeding** = badkamer voor het inheems personeel

* **mandor** [ma-nd]r |** **mandoer** [mΨn-du:□] /man-dóer/ = mandoer, voorman. Geschoolde kracht, die het toezicht heeft over een aantal ongeschoolde arbeiders en hun instructies geeft

* **mangga** = mango-fruit *Mangifera indica* *+Habis! Als isterniet mangga,...* Maar wat wou je dan? Als er toch geen mangga's, zijn..... **B.28/73**

* **manggis** = *Garcinia Mangostana* = ** **mangistan** Voor vele Europeanen de fijnste, dus lekkerste, Indische vrucht; echte tafelvruucht in de deftige Europese hotels

mangkir = mankeren, niet op het appel aanwezig zijn

* **mangkok** = kopje, porseleinen drinkbeker **kwee mangkok** = inlands gebak in de vorm v e kopje {**mangsi**} (J) = inkt; zwartsel

{**manik**} X+ **merdjan** = kralen

{**manikam**} X+ **batoe int.n B moetiara** = edelsteen, juweel

* **manis** = 1/ zoet; 2/ zoet, lief; 2a/ liefvallig, mooi, aantrekkelijk van uiterlijk bij meisjes *+wah toh, so'n liefe meisje, so aloes (=fijngevoelig), so manis* **L-R/111**

* **manisan** = met veel suiker gekonfijte en eventueel met kalkwater ontzuurde vruchten die als snoep of tussendoortje werden genoten

}**manoesia**{ —> **orang orang-orang** = mens, mensheid

mant.l ... indon uitspraak [ma.nYt.l] **|**mantel** [YmΨntχl] = algemeen gebruikt voor regenmantel, regenjas, cape, enz. *+Hoedjan-hoedjan Non tidak paké mantel?* Moet u bij dit regenweer geen cape aan, juffrouw?

* **mantjing X+ pantjing** = hengelen, vissen *+In jou droom hoe jij mantjing kakap?* **L-R/321**

* **mantoe** = schoonzoon of schoondochter

{**mantra**} = toverspreuk

* **mantri** = inheems hoofd over een aantal werknemers in een dienst, afdeling of 'gilde'

* **mantri po(e)lisi** = inheems recherche-hoofd (onder de Assistèn Wedana)

|* **mantri-verpleger** = Inlands hoofdverpleger in een ziekenhuis, die over het inheems verplegend personeel als hoofd en coordinator was aangesteld

*| **mantroes - mantros** = matroos op een Nederlands schip

* **maoe** = 1/ willen, moeten hebben; 2/ zullen

1/ *+Maoe apa njo?... Wat wil je, jongheer? / Wat wou je kopen?* **B.2/17**

+Maoe botol apa..... Wat voor een fles moet je hebben..... **B.15/46**

+Goewa maoe bersalto mortal! Ik wil een salto (mortale) maken **B.32/84**

2/ *+Pohon itoe maoe mati* Die boom gaat dood / zal wel doodgaan

+Roemah ini maoe di bikin betoel Dit huis wordt hersteld / zal worden gerepareerd

{**maoet**} = de dood

{**mara bahaja**} = rampen en bezoeken...

* **marah** = kwaad, boos; driftig **marah-marah** = woedend reageren; mopperen omdat men kwaad is... zie ook **X+ kwaai-kwaai**

* **Mar.t** (N) = de maand maart

{**markas**} = (militair) hoofdkwartier

marsosé manasé = vermaleising van *marechaussee*

* **martabak** = Arabisch, eigenlijk Pakistaans gebak, gekruide vleesvulling in flens..

{**martil**} = zware hamer

* **mas /emas** = goud **anak mas** = aangenomen kind, pleegkind, vaak zelfs geadopteerd, gewaardeerd als een eigen kind. Dit wekte wel eens de jaloezie op van andere familieleden. In het Petjoh-spraakgebruik vaak voor favoriet, lievelingetje van meester, tante, enz...

Mas! (J) = aanspreektitel voor kleine ambtenaren, gegoede kooplui en lagere adel. Waar wij in de jaren '30 - '50 "meneer" zouden hebben gezegd..

|**masa masa' masah mosok mossok/mosso** = uiting v. twijfel of ongelooft: Ach kom!, ('t is) toch niet (waar!); onmogelijk, onvoorstelbaar.. +*Masah jij weet niet* Weet je dát niet eens?!

+*Masa so hauw boos!* Wat ben jij gauw op je teentjes getrapt! **B.5/23** + ..*Masah jou beste frien hij blijf buiten* ≙ Je laat je beste vriend och niet buiten staan? **B.22/59** zie ook **X+ masa bodoh**

{**masa bodoh**} = 1/ het kan me niet schelen; 2/ een onverschillige houding aannemen, net doen of je neus bloedt

* **masak** = eten koken, voedsel toebereden **masak-masak** = kokkerellen

{**masak**} **X+ matang** = 1/ rijp; 2/ gaar gekookt

{**masin**} = **X+ asin** zilt, zout (van smaak) dus het bijv. naamwoord

masin X+ mesin = machine

{**masing - masing**} **X+ satoe-satoe** = elk, ieder afzonderlijk

* **masinis** = machinist v trein

masja Allah uitroep van schrik of verbazing.. = God beware! Wat verschrikkelijk!

{**masjarakat**} **X+ orang banjak** = maatschappij, samenleving

maskapai maskapé = handelsmaatschappij

* **masoek** = naar binnen; binnentreden; ingang

|**masoep** = P-/totok-Mal. vorm van **X+ masoek** *Kokki, itoe ajam masoep soemoor* ≙ **L-R/60**

* **mata** = oog +*Ik siet sijn mata kilap* ik zag zijn ogen onheilspellend flikkeren... **B.46/111**

mata doewit = geldzuchtig mens

mata gelap = (feitelijk) uitzinnig van razernij; (meestal) razend, woedend..

mata hari / matahari = de zon

mata krandjang = begerig naar alles wat je ziet..; inhalig **B.35/89**

mata-mata = spion (die heeft z'n ogen overal!)

mata sapi = spiegelei ('oog van een koe'...)

mata tjintjin = edelsteen in 'n ring gevat ('oog van de ring')

+*Matamoe!!* = verontwaardigde reactie op 'n provocatie van de ander.. Lett. zoiets als: +Op

je bolle ogen!!*

*| **mat.ng** = 1/ rijp van fruit 2/ gaar gekookt |2a/ eufemistische vervorming van *mati jij!*

+*Waddoeh, als ondèk, mateng jij!* Owee owee, als ze je betrappen, dan ben je er gloeiend bij

* **mati** = 1/ dood 2/ sterven 3/ uitgaan van vuur of lamp 4/ niet meegevend of elastisch +*ban*

mati = massieve fietsband, geen pneu. Tijdens de Jap. bezetting waren er geen binnenbanden en gevulkaniseerde buitenbanden meer verkrijgbaar

|**mati die fèn!** = nou die kerel kan wat beleven!

|**mati jij! / mati loe!** = o, wat jij gedaan hebt, dat zul je zwaar moeten verantwoorden!

* **matjan** = tijger **matjan lorèk** = (gestreepte t.) koningstijger
matjan toetoel = (gevlekte t.) panter (Azië), luipaard (Afrika)
matjanan = soort v. bordspel, "tjgertje": een belegeringsspel... Sluit men de tijger in, dan heeft die verloren, breekt de tijger uit, heeft hij gewonnen. Vakken en lijnen werden in het zand getrokken, of op een leisteek getekend. Men speelde met steentjes of pitten
|* **matjam** = manier van doen ** *+Dat vind ik geen matjam!* = Geen stijl! Zo iets doe je niet
* **matj.m** = model, voorbeeld **matj□m-matj□m** = 1/ allerlei verschillende 2/ (J) wéér wat nieuws! **X+ ada-ada sadja!** {**matj□m** = **matjam** op z'n Javaans uitgesproken)
{{**matj□t / matjèt**}} = het verkeer loopt vast, we zitten in de file
matok *X patok = pikken **dipatok X+ ditotol** = gepikt zie ook **X+ notol**
* **matri X+ patri** = solderen
mauloed = geboortedag van de profeet Mohammad; het feest op die dag door de islamitische bevolking gevierd. Vergelijkbaar met ons kerstfeest, en evenals bij ons een gelegenheid om uitgebreid en lekker te eten. Vandaar dus de min of meer boosaardige woordspeling van sommige Europeanen: *hari moeloet* (= mond)
* **mawar** = roos, rozenstruik **kembang mawar** = de roos
{**mawas X+ majas**} **X+ orang oetan**
}mazmoer{ = chr. psalmen
mèb.l X+ prabot X+ pekakas roemah = meubilair, meubels
{**médan**} = vlakte, terrein; plein **Medan Merdéka** = het vroegere Koningsplein
Médan = hoofdplaats van Deli (Sumatra's Oostkust)
* **médja** = tafel **médja makan** = eettafel **médja toelis** = schrijftafel
{**Medja boender**} = Ronde Tafel (Conferentie)
mégang X {memégang} X+ pégang = vasthouden, (vast)pakken
Mekah = Mekka in Arabië Centrum v d Islamitische godsdienst
|**mekangkang** = wijdbeens (zie **X+ mengkangkang**)
mekar = zwellen, ontluiken v knoppen; rijzen v meel
mél X+ mil = mijl
{**melainkan**} **X+ tjoema = tapi sebetolnja X+ {hanja}** = 1/ slechts, alleen; uitgezonderd; uitsluitend *+Melainkan boeat orang jg berdjalan kaki* uitsluitend voor voetgangers
2/ daarentegen zie ook **X+ }melingken/moelingken**
|**melajang** = onzeker heen en weer zwalkend, "tollend en zeilend" *+Alleen melajang een beetje-beetje*
B.14/44 *+En dan Si Bentiet haat melajang op straat...* **B.19/54**
* **Melajoe** = Maleis
melantjong X+ mlantjong = wandelen
* **melati** = Ind. jasmijn, *Jasminum sambac*... Men droeg de welriekende bloemen in het haar, ook werden de bloempjes tussen de kleding bewaard, om te parfumeren..
m.lèk [mχ'le^q] (J) = opblijven, lett. de ogen openhouden.. *+Als met Taoen Baroe allemaal wij haan melèk* Met Oud- en Nieuw blijft de hele familie op tot na middernacht..
mèl.k / mèl.g [mε:lχ^λ] (J) = blikkenmelk, gecondenseerde melk, soms gezoet.. In ieder geval geen melk van in Indië gemolken vee, geen verse melk... *+Toean minoem kopi sama soesoe 'tau sama mèl.k?* Drinkt u uw koffie met (flessen)melk of met koffiemelk (blikjesmelk)?
¹⁾ **melèsèt mlèsèt** = uitglijden, wegglijden (verg. **X+ *keplèsèt** = uitgegleden)
*²⁾ **melèsèt / waktoe melèsèt** = na 1931 gebruikt Maleis woord voor "malaise", de wereldcrisis begin dertiger jaren, gekenmerkt door ontslagen, faillissementen, enz, waarbij dus de welvaart inderdaad in snel tempo afgleed.
|**melig** door Indische Nederlanders in Ind. uitsluitend gebruikt in de betekenissen: flauw; lusteloos; verveeld; naar *+Doeh saaie film, zeg, je wor gewoon melig!..* je verveelt je een ongeluk
+Drinken, roken. Je wor melig, seg! **D. FEEST/23**

}melingk.n / moelingk.n{ X+ tjoema / tjoemah = corrupte vorm van **melainkan** = slechts; uitsluitend.. Werd in Oost Java wel gehoord. Was echter een verouderde (19e eeuwse uitdrukking)

{m.loer} X+ melati = jasmijn

|melompong = met open mond staan kijken; met z'n mond vol tanden staan.

melotot X+ mlotot = uitpuilen van ogen +... hij kijk tot melotot sijn ooh.. B.20/55 Si Bentiet sijn ohen melotot ... B.22/60

mémang = 1/ inderdaad; daadwerkelijk 2/ echt waar!; dat spreekt vanzelf

menang = winnen; overwinnen

{memoetar} = Maleise grammaticaal juiste vorm v. actief moet□r X poet□r = draaien

{menangis} X+ nangis = huilen

{menantoe} X+ mantoe = schoonzoon, schoondochter

{menara} = toren; minaret

{menari} X+ nandak X+ tandak X+ ** tandakken = dansen

{menatoe} X+ penatoe / toekang penatoe = wasserij / wasbaas

{mendiang} = wijlen; geweest

mendjangan (J) *X+ roesa = hert

mendoeng (J) = bewolkt van de lucht; betrokken v.d. hemel

mèndring = afbetaling in termijnen, waarbij men een "onbeschoft" hoge rente betaalde.

Tjina-mèndring waren vóór 1920 Chinese marskramers die "lappen" textiel verkochten. Niet zoals de "klontongs" (zie ald.) huis aan huis ventend en roepend door de straten van de grote stad.. Nee, de **tjina-mèndring** ging "de boer op", verlegde zijn activiteiten naar de desa's, de dorpjes, vaak vele kilometers ver afgelegen. Hij verkocht bijvoorbeeld aan een eenvoudige desavrouw 5 el mooi gekleurd of gebloemd katoen om er een fleurige kabaja uit te maken. De prijs was echter: 50 cent.. Zoveel contant geld kon de vrouw niet betalen. Men had in die arme dorpen vaak nog geen 20 cent in huis. Niet erg!≡, zei de koopman, Betaal in termijnen van 1 cent per dag. Ik kom wel dagelijks innen. Wat je hebt voldaan wordt in *minding* gebracht op je schuld≡ (dat is dus het woord: mèndring).. Wel, dát was nog 's voordelig voor die arme sloebers! En, weer of geen weer, de Chinees kwam, dag in, dag uit. Met een zware last textiel op zijn rug incasseerde hij trouw bij elk van zijn tientallen klanten z'n mèndring-cent (of soms halve stuiver). Net zo lang tot, na zeg 3 à 4 maanden, een schuld van 50 cent of een gulden was 'afbetaald'. De mensen raakten immers de tel kwijt en niemand was in staat het bedrag te noteren. Lezen of schrijven konden de meeste dorpsbewoners niet.

Bovendien: 'n cent meer of minder mis je niet. Eigenlijk was de tjina-mèndring dus een "zegen", een verborgen "weldoener". Later, toen ook in de dorpen het gros zich meer bewust werd van economisch denken, verdween het mèndring systeem. Overal kwamen volkscredietbanken, om de armere bevolking te helpen. Alleen de scheldnaam bleef: *tjina-mèndring*: 'kruidenier, krentenweger; gladder koopman die domme mensen uitbuit'

|m□ngèh-m□ngèh = hijgen; hijgend D/9

menggilap = glanzen, glimmen ook X+ mengkilap

|m□ngkangkang = wijdbeens, zoals iemand die op fiets of brommer bij gladheid zich probeert te beschermen tegen opzij glijden en -vallen. D/17 Het Javaanse werkwoord luidt eigenlijk:

m□rkangkang {Pigeaud}

m□ngk□l [mχŋkχl] *X+ mengkal X+ mngkl = halfrijp v. fruit B.16/47 B.41/101

mengkilap / berkilap = glimmen; schitteren

¹⁾m.nir (J) = korreltje; klein, onbelangrijk bras menir = gebroken rijst

sajoer m.nir = groentensoep met kleingesneden blad en gebroken maïskorrels

²⁾m.nir = meneer of Mijnheer; vroegere aanduiding voor de Europese onderwijzer door inheemse kinderen X+ Nir!

* mēniran = klein geneeskrachtig onkruidje (*Phyllanthus urinaria*) Groeide overal, werd heel veel tegen allerlei kwalen gebruikt, vanaf malaria (het blad was erg bitter) tot nier- en blaas-aandoeningen.

Het hielp volgens de kenners altijd, en wie het niet geloofde kon ruzie krijgen.

měnit = minuut, minuten

* **m□njala / m□njalap / menjalat** = opvlammen van vuur ***X+** njala

m□njan = wierook zie ook **X+** doepa, **X+** setanggi

* **menjanji** = zingen

menjaet menjaet = antwoorden, antwoord geven. +*Roemah-nja ta' menjaet...* Bij hen thuis neemt niemand de telefoon op...

menj.s.l = betreuren, er veel spijt of berouw van hebben.

{**menoeng**} **X+** pikir-pikir **X+** pikir-pikiran = peinzen, peinzend

* **mentah** = rauw, ongekookt; onrijp

m□ntal (Bat. Mal) = ver en veerkrachtig wegspringen. +.. trom-nja hij mental... Ja, de trom, die vlóóg de lucht in... **B.17/51**

* **mentéga** = boter

||**mentèrèng** (N - typisch Bataviaas) = fraai, goed-ogend; chic, dandy-achtig **X+** gantjang Het woord schijnt te zijn ontstaan uit: montering (iets wat pas door een deskundige is gemonteerd ziet er natuurlijk picobello nieuw uit)

{**mentjak**} (J) = dansend met de voeten vechten **X+** p□ntjak

mentjak-mentjak (J) = 1/ springen, dansen; 2/ razen, voetstampend tekeer gaan

|**mèntjlok** = 1/ **X+** mèntjok (neerstrijken) **L-R/21** 2/ feitelijk is mèntjlok het iteratief van mèntjok en betekent herhaald neerstrijken. In het Javaans wordt mèntjlok dan ook pregnant gebruikt voor (sexueel) erop los gaan. Als je het woord in bijzijn van Javanen zou gebruiken zou men wellicht om deze "obscentiteit" gegrinnikt hebben, hoewel het niet je bedoeling had gelegen dubbelzinnig of indecent te zijn...

mèntjok (J) = neerstrijken, gaan zitten v vogels..

* **mèntjrèt / mèntjerét** = diarree

{**mentoea**} **X+** morotoewa = schoonouders

|**mèong** (J) = miauw!; miauwen **koetjing mèong** = de kat miauwt; Poessie mauw

mèprò P-Maleise (beter: tangsi-Maleise) verbastering van Mevrouw (= jij, u) **L-R/74**

* **mérah** = rood

* **m.rak / boeroeng merak** = pauw **Merak**: Java's meest westelijke veerhaven n. Sumatra

* **merang** = stro van rijstplanten + gedorste kafjes As van merang was voor de bevolking een goedkoop en werkzaam shampoo.. zie ook **X+** kramas

* {**merdéka**} = vrij, onafhankelijk |* vrijheid, onafhankelijkheid +|* *De Javanen willen hun merdéka!* Zij eisen hun onafhankelijkheid

|**merdjan** = (sieraden van) 1/ bloedkoraal, 2/ kralen

mérék **X+** tjap = merk, stempel

{**meréka meréka itoe**} **X+** dia orang / diorang = zij (3e persoon meervoud), 'hun', hullie

m□riam m□ri.m = kanon

meritja = peper

|**mèrsi** [Ymɛr-sɛ / Ymɛ:r-sɛ] dus met *on-frans* accent: in Indië veel gebruikelijker dan: "dank-jewel" of "bedankt!" Het is niet rechtstreeks uit het Frans overgenomen, maar via het "Hagois" (Haags). Ook inheemsen hoorden het graag, want het klonk precies als **trima kasih**

m□rtjon = knalvuurwerk

{**mertoea**} **X+** morotoewa = schoonouders

* **mesdjid** = missigit, moskee

mès.m = glimlachen

mesin = machine; apparaat, toestel; mechanisme +*Mesin semprot masih baik*. Het spuit-mechanisme is nog oké. **B.15/46**

mesin djahit = naaimachine **mesin terbang** (verouderd) = vliegmachine, vliegtuig **mesin toelis** =

schrijfmachine, typewriter

{**Mesir**} = Egypte

{**meski meskipoen**} / **masi X+ biar** = hoewel, al is het ook...

{**mesra**} = innig van liefde

mèst.r / mèst.r sekolah = onderwijzer

* **Mèstèr** = Meester Cornelis (thans *Djatinegara*)

{**mesti**} **X+ moesti** = noodzakelijk zijn, moeten, niet mis kunnen ...

mestika / moestika = juweel, toverjuweel

m.t.l (J) = onsterk, gauw brekend als van vermolmd hout of touw zie ook **tepoh**

mèt.r métér = meter

|| **met zonder** = zonder calque v. Maleis: *tidak paké* of *dengan tidak*

|**mèwèk** = op het punt staan te huilen, het gezicht tot een huilgrimas vertrekken

mi = Chinese spaghetti, pasta basis voor bakmi (bami)...

mie' /mie^q/ = baby-woord voor "drinken" | **+Mie'.. mam.. èè'** [ɛ.^q] = Drinken, eten en je behoefte doen! m.a.w. je leeft hier niet, je veeteert, net als een zuigeling!...

* **mihoen** = Chinese vermicelli, doch niet als bijvoegsel in de soep, maar als basisgerecht, i.p.v. rijst of bami..

mikiri XX+ pikir = over iets nadenken; tobben

mil / mél = mijl

milih X+ pilih = kiezen

{**milik**} **X+ kepoenja-an** = bezit, eigendom *Milik Repoeblik Indonesia* = door de Republiek Indonesia in bezit (= beslag) genomen

militèr = militair

* **mimpi** = 1/ dromen, een droom gehad hebben 2/ dromen, suffen

{**minat / mi'nat**} = belangstelling

mindring X+ méndring Tjina méndring = Chinese marskramer-geldschietter (zie aldaar)

minggat = 1/ zich uit de voeten maken, stilletjes verdwijnen 2/ opduvelen, zich wegpakken **X+**

pigi X+ kloewar!

* **minggoe** = week van 7 dagen

Minggoe (Portugees: Dominggo) =+ **hari Minggoe** (dag des Heren) = zondag

* **minjak** = olie; gesmolten vet | **+lampoe minjak** = olielampje

minjak gas = petroleum (inz. kerosine of lampolie)

minjak tanah = aardolie

 {**minjak solar**} = solar- of diesel-olie

minjak klapa = kokosolie, kokosvet

minjak samin = olie of vet uit 'reine' (kosjere) dieren; boter, rundsvet.. Volgens sommigen een speciaal vet dat de mannelijke potentie kon verhogen...

* **minoem** = drinken

* **minoeman** = drank, allerlei dranken |**minoeman keras** = sterke dranken, alcoholica

* **mintá** |***mintá'** [mɔnta^q] = vragen, verzoeken **+mintá ampoen** = ik vraag vergiffenis
+Mintá perskot, toean! = Mag ik een voorschot op mijn loon hebben, meneer..

toekang mintá-mintá = bedelaar, die de erven op komt lopen om een aalmoes te vragen

mintah pasar-Maleise uitspraak [mɔnta^q] van **X+ mintá** = vragen, verzoeken

miring = schuin; niet in het lood; |*scheef, op z'n zij **+Miring** hij sit. **B.36/90**

{**misal**} **misalnja...** = voorbeeld; bijvoorbeeld...

|**misschien máár...** = wie weet, misschien wel ...

* **miskin** = arm, behoeftig **orang miskin** = de armen, de 'have nots'

misoa = Chinese vermicelli, als toevoeging in sajoers

* **mlantjong** = wandelen, een wandeling maken

mlarat (*J*) = erger dan *miskin*, straatarm

ml.mp.m = door vocht slap of taai geworden. Gezegd van levensmiddelen – bv. kroepoek – die te lang aan de buitenlucht blootgesteld waren en daardoor hun knapperigheid hadden verloren.

|mlètèt = platdrukken **X+** **|plètèt** = platgedrukt, “geplet” (etymologisch niets ermee te maken)

* **mlindjo** = *Gnetum gnemon* Primitieve vruchtboom.. De "zaden" (eig vruchten) worden gekookt bij de rijst gegeten; veelal echter geplet, gedroogd en als **emping mlindjo** gebakken, bijwijze van krokante licht bitter smakende toespijs gegeten..

mliwis (*J*) = Javaanse boomeend *Dendrocygna javanica* Betrekkelijk kleine wilde eend

|mlorot of **m□lorot** = omlaagglijden langs paal of boomstam

mlotot = uitgeperst, uitgeplet worden als een tube **mata mlotot** = uitpuilende ogen

mobil = (*Maleis voor*) auto zie ook **X+** **montor**

{modal} = kapitaal

modèl ['m].dèl]= 1/ model 2/ mode, nieuwe mode, nieuwigheid 3/ raar en niet zoals het eigenlijk hoort, wat min of meer in strijd is met de conventies;

modèr.n = 1/ modern; 2/ maar ook nieuwe dingen, die men feitelijk niet helemaal billijkte, bv. Europees make-up voor inheemse meisjes of Indo-meisjes, ongechaperonneerd uitgaan enz. enz.

modin/moedin = lagere godsdienstbeambte bij moskee, in de praktijk de man die bijv. ritueel mocht of kon slachten..

* **moeat** ****moewat** = opladen **L-R/30** **moeatan** = lading, last die men moet vervoeren

¹**moeda** = jong, tegengestelde van oud

bini moeda = 1/ tweede, jongere echtgenote 2/ nieuwe echtgenote

²**moeda** = lichter gekleurd in combinatie met kleurnaam **+mérah moeda** = lichtrood; rose

{moedah} [h wordt duidelijk als *o* uitgesproken] **X+** **gampang** = gemakkelijk

{moedah-moedahan} = hopelijk; we wensen dat het zo mag verlopen...

{moedik} = stroomopwaarts varen **X+** ***X+** **oedik**

moedjoer = in de lengte **{moedjoer}** = boffen; zaken lopen goed ('t gaat voor de wind)

{moeharram} = eerste maand v h Islamitisch maanjaar

¹**moeka** [muka^q] = voor; front

²**moeka** [muka^q] = gezicht, gelaat

+*Ik wilt kijken moeka-nja Si Pang* Ik wil het gezicht van Frans zien **B.23/62**

+*moeka moe kaja k□tèk!* je gezicht lijkt op dat van een aap **D./p58**

}moela{ (*J*) = oorsprong, oorzaak =+ reden, waarom **+Moela-nja, ik hep al heseh, je moet nooit so...** Tja, dat komt ervan, ik had je al gewaarschuwd zoiets niet te doen!

* **moelaï** [mu'la.^hi] = beginnen; aanleiding geven tot...

moel.s (*J*) = buikpijn, buikkrampen

{moelia} = hoog, verheven; aanzienlijk

* **moeloet** = mond **moeloet gat□l** (letterlijk jeukende mond) = je mond niet kunnen houden

moendoer = achteruit (gaan)

{moengkin} **X+** **bolé djadi** = mogelijk

* **moengkir** = ontkennen, zeggen dat je het niet gedaan hebt

moenjoek (*J*) = aap, apenkop; door de wol geverfde (kleine) deugniet... Als scheldwoord minder kwalijk of verachtelijk bedoeld dan **X+** **monjèt**

* **moentah** = overgeven, vomeren

[Moentah! = spuug uit! braak uit! **B.3/19**

}moentjoel{ = opduiken, naar voren komen **+...zonder tempieling** (draai om je oren) **die technische knobbel al moentjoel bij jou** **L-R/323** » *sijn lip moentjoel kaja tapir* **B.45/108**

* **moerah** = goedkoop

{moerid} = leerling

{moerni} = zuiver, rein

{**moesang**} X+ **loewak** = "koffierat"
moesik = muziek (Europese, westerse) **toekang moesik** = muzikant
* **moesim** = (moesson), jaargetijde **moesim oedjan** = de regentijd, de natte moesson
{**moesim kamarau**} X+ *| **moesim kering** / ** **moesim kring**
moesioem = museum
moeslim = moslim, islamiet, mohammedaan **Moelim** = veel voorkomende mannennaam
* **moesoeh** = vijand; vijanden B.45/109
* **moesti** = moeten eigenlijk: **m□sti**, maar er is invloed geweest v.h. Ned. *moet - moest*
moetiara = 1/ parel(s) 2/ sago-parels (sago in witte bolletjes)
{**moga-moga**} = hopelijk; geve God dat het zo moge zijn X+ {**moedah-moedahan**} X+ **biar bisa**
* **mogok** = blijven staan, blijven steken, niet verder kunnen
mòh B mōh (J) [m]h – m].v] de h goed laten horen, bijna moch] X tussenwerpsel / bijwoord =
ik zou je danken! B.12/39 ; ik wil niet; dat moet ik niet.. B.33/86 L-R/14
mojang = stamvader **nènèk mojang** = voorouders; overgrootouders...
{**mohon**} = smeken, beleefd verzoeken
|**momoh** [m]m]⁹] = spook; kwade geestverschijning.... zie ook X+ **hantoe**
|**momok** zie **momoh** zie ook X+ **g□ndroewo**
mondar-mandir = vooruit, achteruit, wat wil je nou!? zie ook X+ **moendoer**
|* **monjèt** = 1/ Java aap *Macaca irus*
2/ apenkop; aap van een Indo-jongen! B.9/33 zie ook X+ **k□tèk/ketèh moenjoek**
3/ onder invl. van het Ned. woord aap: elk aap-achtig wezen, bv chimpansee B.19/54
montir = monteur
montjong = snuit, bek ; tuit ; kegelvormig, toegespitst...
montor = 1/ (Jav) auto 2/ motor; gemotoriseerd **speda montor** = motorfiets
montor moeloek montor maboer = (Javaans voor) vliegtuig
|**montor-montor** = auto's ...*bagoes* (mooi, fraai) *die montor-montor van jelui...* L-R/39
mopol (J) = vermolmd zie ook X+ **m.t.l X+ gapoek**
|**mooi** [mo:ʷξ - mo:hξ... langgerekt, dus geen Hollandse tweeklank] = (o.a. ook) 1/ keurig, goed gekleed +*Lho, koh mooi jij, naar pèsta fan wie?* Wel wel, wat ben jij tiptop gekleed, moet je naar 'n feestje? 2/ leuk, aangenaam (naar mijn bevinden) +*Heluit-nja #&@##...* *Mooi* B.19/53 3/ sarcastisch voor: dat is helemaal niet zoals het hoort! + *Ō, mooi!!*≡ zei bijvoorbeeld een moeder als haar kind in gezelschap een windje had gelaten, of een lelijk woord had gezegd..
|**mopper, mopperen** in het Petjoh meestal gebruikt i.p.v. schelden, foeteren, sakkeren B.11/38
morat-marit = chaotisch; alles op een verschrikkelijke wijze door elkaar...
* **morotoewa** = schoonouders, in het dagelijks populair gebruik vooral de schoonmoeder
|**mors** = morsdood +*Hij is niet mors.....* B.14/44
|* **mortibus** = zo dood als een pier; onherstelbaar kapot. Mogelijk is deze foutief/onzinnige vorming bij wijze van grapje ontstaan en werd later voor goed "Latijns" of "goed Hollands" versleten.. Of ze in Nederland of in Indië is ontstaan is niet na te gaan.
mossoh [m].s]⁹]/môsd⁹/ X+ **masa masa'**.. enz.. = 't toch niet waar! L-R/39
|**mr□ngoet** (J)= boos ontevreden kijkend (werd wel eens verwisseld met **mr□ngoes**)
{**mr.s.p / meresap**} = opzuigen v. vloeistof door vloeipapier..; absorberen ; indringen
|**muulek** deze Petjoh-Indische poging om een Nederl. tweeklank meester te worden is een van de betrekkelijk zeldzame gevallen van een recente i-umlaut. Bij het samensmelten van de i-klank met de voorafgaande klinker [u.ξ] verdwijnt de i, maar verandert tevens de voorafgaande klank [u] in een [ü] = ['] Zie ook X+ |**nuwe**

N

- |**na... naa.....!** **nah** Tussenwerpsel om op een zaak of situatie de aandacht te vestigen
 +*Na itoe* = Zie je wel? (dat ik gelijk heb?) **B.25/39** +*Nààà* = nou zie je wel dat ik gelijk had? **B.44/107** (feitelijk hetzelfde als Na itoe...)
- |**Na!** = nou! Nou dan! Zie vooral ook **X+ na loe** enz
- * **nabi** = profeet; de Profeet..
- {**nachoda nakoda**} = schipper, kapitein van een (Aziatisch) schip
- {**nafas**} **X+ napas** = adem
- |**naga**{ = draak; slang **oel.r naga** = gifslang, cobra
- * **nagasari nogosari** = een soort v banaan-gebakje
- nagih X+ tagih** = een schuld opvorderen
- nah X+ na...** = zie je?
- nah-loe X+ na loe!** + *Nah loe, jij moet dood.* ≅ **L-R/112**
- ¹⁾ **naik** [na-ω^q] [na-e^q] [na-ε^q] = rijden, berijden, varen op **naik koeda** = paardrijden **naik dokar** = in een karretje rijden, met een kar gaan **naik s.por / naik trèm** = met de trein, met de tram gaan **naik hadji** = ter bedevaart naar Mekka reizen (daarvoor moest men natuurlijk met een grote boot gaan = **naik kapal**)
- * ²⁾ **naik** = stijgen, omhoogklimmen **naik goenoeng** bergbeklimmen **naik pohon** = in een boom klimmen **naik kelas** = verhoogd worden, overgaan naar de volgende klas ** **naik pangkat** = promotie maken, bevorderd worden
- nak!** = kindlief!
- * **nakal** = 1/ (van kinderen gezegd) stout, ondeugend; onhebbelijk; vol kwade streken
 2/ (met betrekking op volwassenen) op zedelijk of seksueel gebied niet netjes, schuins-marcheerder (v mannen); lellebel-achtig, nymfomaan (v vrouwen).. Het Eng. *naughty* is meestal een goede weergave voor de verschillende nuances v **nakal**
- {**nakoda**} = schipper; kapitein
- |**na loe! nah loe! X+ hajoo..** = (wat zachter geroepen) 1/ lichtelijk chanterend: ∇ als ik dat verder vertel, ben je d'r gloeiend bij.... 2/ (met wat verwijtende toon) Je weet toch dat dat niet mag **B.12/39**
 3/ Daar heb je de poppen aan 't dansen!
- ||**Na loe!! na loe!** (Bataviaans) = "heb ik jou daar!!" maar erger (Luid en dreigend geroepen) om aan het schrikken te maken. Dreigende uitroep, plotseling geuit om het slachtoffer van schrik te doen verstijven. De betrapte schuldige krimpt ineen.. +*Na loe! Wát jij teken chier!* **B.43/104**
- ||In Midden en Oost Java **hajoh!!** of **horroh!!** **X+ hàjo jij! horroh kon!**
- Toen het Petjoh zich begon te "verfijnen", riep men vaak: *Naloe / Hajo jij, ondek!* **X+ ondèk**
- * **nama** = naam (dit woord is niet uit het Nederlands overgenomen, maar uit het Sanskriet...)
- |**nama-nja** = da's wat je noemt... **PII/134**
- * **namnam** = kleine boom met korte vlezige peulen die aan de stam groeien. *Cynometra cauliflora..* De vruchten werden rijp wel gegeten +..achter zijn rug ik bentoet zijn namnam-boom.. ... plunderde ik zijn namnam-boom **PII./p75**
- {**nampak**} **X+ keliatan** = zien, ontwaren **X+ {tampak} X+ kliatan** = zichtbaar, te zien
- |**nanah**{ = pus, etter
- * **nanas / {nenas}** = ananas, 'pineapple'
- * **nangis** = huilen, schreien. Het woord *nangis* miste in het Petjoek de verachtelijke bijbetekenis van *njèngen*
- * **nangka** = "Zoete broodvrucht" (*Artocarpus integra*). Zeer grote, tot meer dan 30 kg zware vrucht. Stekelige bolster (stekels zijn niet erg hard). De zaadrokken om de pitten zijn aromatisch

zoet, de zaden worden gekookt of gepoft en als noten gegeten. Nangka was de grootste vrucht, die Indische kinderen zich konden voorstellen

{**nanti**} / {**menanti**} (Mal) **X+** **toenggoe** = wachten

+**nanti doelo**e = wacht even! =+ |wa'efen!.. strak(s) maar!

* **nanti** [[nan-tɕ^q] ** [nʔntɕ:] = straks, zo meteen

* **napas** = adem **koerang napas** = buiten adem **B. 39/98** zie ook **X+** **amb.kan**

{**naraka**} = hel, inferno

||**nas!** (J) = excuseer me even, ik moet.... De uitdrukking werd vooral tijdens het spelen gebruikt, als iemand zich even aan het spel wou onttrekken.

{**naséhat**} = goed advies; waarschuwing

*|**nasi** [nasɕ^q] = gekookte, witte rijst

*|**nasi gorèng** = met olie en wat pikante kruiden opgebakken gekookte rijst. Wordt in Nederland steevast "nassi" genoemd!

{**nasional**} = nationaal

{**nasrani**} = christelijk

{**natal**} = geboorte; Kerst.. **hari Natal** = Kerstmis

natap *X ketatap X+ tatap = stoten +*Niet so natap-natap, ja!* Stoot toch niet overal tegen aan (je zou haast denken dat je het met opzet deed)

nawar X+ tawar = een bod doen; lager bieden, afdingen

nda 'ndak ndah = allerlei vormen van tidak = niet, nee **B.16/47**

|**ndah-apa** = niet erg; 't is voor mij geen probleem, hoor... **B.31/81**

{**negara**} = staat, woonland. ***warga negara** = (Indonesisch) staatsburger

***negri** = land **Negri Blanda** = Nederland |** **Negri koud** = het koude Land (dus Europa)

|**nékad / nékat** (J) = het wagen; onverschrokken zijn +*wij nékad..* we waagden het erop **G./107**

|**nèmbèl *X+ tèmbèl** = oplappen, provisorisch solderen, plakken

* **nènèh X+ ²nènèk** = oud vrouwtje +...*en zij ziet ouwe nènèh* **L-R/307**

¹|**nènèk** (Mal) = grootvader **nènèk mojang** = overgrootouders; voorouders; stamouders

²|**nènèk** (J) = besje, oud vrouwtje; grootmoeder eigenlijk: **X+** **nini** of **ninèh**

|**nèng-nong** = geluidsnabootsing v. zware bel, kleine kerkklok

nètèl X+ tètèl = bij kleine beetjes eraf halen

|**nètjies-nètjies** = keurig netjes **B.31/81**

||**netten** = met een net vissen... +...*jang gaat in het kanaal netten* **L-R/319**

ng.... Deze woorden staan onder NG

-**ni** = **ini** = deze, dit Komt het in het Bat-Maleis Petjoh vóór het bepaalde woord, bv:

+**ni anak nakal** = **anak ini nakal** - dit kind is ondeugend (dan wordt verondersteld dat de aangesprokene al weet over welk kind we het hebben B 'ni heeft lidwoord-functie)

+*sasèn lagi boewat ketèh-ni* ..nog eens voor een cent voor dit aapje hier **B.26/70** (nu wordt aangenomen dat aangesprokene niet eerder op de persoon is geattendeerd: aanw. voorn.woord-functie)

{**niat**} **X+** **maoe-nja..** = plan, bedoeling, oogmerk

{**nila**} **X+** **tom** = indigoplant, indigoblauw

{**nilai**} = geschatte waarde, koers {**tak ternilai**} = onschatbaar

|**niengong** ? Weet niet, ah! (opmerking v.d. bewerker, die dit nergens heeft kunnen traceren) De betekenis van het woord is verloren gegaan, evenals de inhoud van de "schuinse mop" die Bentiet van plan was te vertellen...

|**niet so dan** = toe doe nou niet zo (vervelend, rot, onaardig, naïef, etc..) **D/15**

|**ning-nong** = geluidsnabootsing van middelgrote bel, geklingel, ge-bim-bam

nini (J) **X+** **nènèk** = oude vrouw, grootmoedertje

* **nipah** = moeraspalm, *Nipa fruticans* De bladeren werden gebruikt als dakbedekking

{**nipis**} = naar dun zwemend * **djeroek nipis** = kleine, zeer zure, citroenachtige vrucht met dunne schil.. zie ook **X+ djroek pōtjō**

|**Nir!** = aanspraak v Indoknaapjes tot de onderwijzer, maar ook tegenover elke andere meneer te bezigen... *+Nir, foetbalōn, Nir!!* Meester, doet u een partijtje voetbal met ons?

niroe *X+ tiroe = nadoen, imiteren

|* **NIS** /'èn - 'ie - 'ès/ (drie harde aanzetten) = Nederlands Indische Spoorwegen.. In tegenstelling tot de Staats Spoorwegen een particuliere onderneming, die op haar lijnen zelfs een andere spoorwijdte ("breedspoor") had dan de Staats Spoorwegen ("smalspoor")

|* **NITM** = Nederlands Indische Tramlijnen Maatschappij

nj..... Woorden met nj beginnend gelieve u onder NJ op te zoeken..

noempang = 1/ meerijden; tijdelijk bij iemand verblijf houden 2/ (Batawi-dialect voor: opzij gaan **B.3/18** ... opschuiven **B. 32/84**)

noesa = eiland **Noesa Baroeng** = eilandje in de Indische oceaan ten zuiden van het smalste deel van de Oosthoek van Java. **Noesa Kambangan** = eiland pal zuid van Tjilatjap, van ∇ 1910 - 1940 strafkolonie voor gedetineerde criminelen, thans natuurmonument... **Noesa Penida** ligt ten zuiden v Bali als "het ei dat de kip Bali legt" (zinspeelt op de vorm). Ooit ook een verbanningsoord geweest...

nol = nul

nomor = nummer **nomeran** (javaniserend achtervoegsel) = genummerd

Non = roepnaam voor meisjes, in Indië toch ongaarne door Indische gezinnen als roepnaam aan hun dochter gegeven. Bij totok-gezinnen lag dit anders, die hoefden niet coôte que coôte "hollands" te doen. Ze waren het immers al! (voor 1942)

Non! afkorting van Nona.. aanroep door bedienden en andere eenvoudige Inheemsen voor de dochter(s) des huizes. Dus: *+Non Anja tidak ada...* Jongejuffrouw Anja is niet thuis

¹⁾ **nona** = meisje; juffrouw *| **nonna** = Indo-meisje, vaak denigrerend

²⁾ **nona X+ (boewah nona)** = vrucht (*Anona reticulata*)

nongkrong = 1/ gehurkt zitten, op je dooie gemak neerhurken **B.31/80 B.32/83**

2/ zitten nietsdoen...

¹⁾ * **nonni** = aanduiding door eenvoudige Inheemsen voor klein Europees meisje (Na haar tiende jaar wou ze zeker geen nonni meer genoemd worden, dan was het Non..<zie boven>)

²⁾ |**noni / nonni** = een jong meisje |*+Noni manis kawin sama toewan jang djelèk; dap.t op de bruilof nasi tim sama temblèk* Daar trouwde een mooi meisje met een lelijke meneer.. Op de bruiloft kregen ze rijstepap met kippendrek | **nonni-nonni** = de meisjes; de jonge meiden

Nono = typisch Indische roepnaam voor een jongen... Waar het een afleiding van is? Misschien van **sinjo**

nonok (kinderwoord, al mocht je het thuis natuurlijk nooit uitspreken) = vagina, 'pruim'

* **nonton** (J) toekijken, toeschouwer zijn **nonton-nonton** = zomaar wat lopen rondkijken, zoals toeristen doen...

{**nôtô**} **X+ tôtô * X+ {tata}** = ordenen, schikken

notol (J) **X+ total** = pikken van vogels |*+Onse haan haat altèt notol* Onze haan pikt iedereen

|**nul** = nihil, niks *+ik snapt nul* = ik snap er niets van **B.36/91**

|**nuwe** = nieuw, nieuwe.. Vgl wat bij |**muulōk** is gezegd

NG [ŋ]

|ngamoek = erg boos worden, zijn.. Eigenlijk tot razernij (= amok, amoek) vervallen

* nganga *|ngangap = gapen de mond wijd open sperren

|nganggak{ (J) = trots, hoogmoedig

|nganggoer = niksdoen, leeglopen; niets te doen hebben +As jij bij Tante, mah niet so nganggoer, ja, moet helpen! **toekang nganggoer** = nietsnut, (beroeps)leegloper

* ngang-rang / semoet ngangrang = lichtrood gekleurde stevige mier (*Oecophylla*), die in bomen een nest van bladeren bouwt.. De diertjes steken niet maar bijten en spuiten mierenzuur in de wond, zoals bij ons de rode bosmier doet

*|ngantoe = 1/ slaperig zijn, moeite hebben wakker te blijven; 2/ suffen, niet opletten

ng.loe (J) = hoofdpijn hebben, zwaar in 't hoofd zijn...

* ng.mis = bedelen, je hand ophouden * **toekang ng.mis** = bedelaar, schooier

* ngèong / mèong = miauwen, een miauwend geluid maken

|ng.plèk (J) 1/ [ŋχ'plɛ.^q] v X+ k.plèk = dobbelen, kaartspelen

2/ [ŋχ'plɛ.^k] = vlekken maken, smetten; ook bevlekt raken...

{ngeri} X+ bisa bikin takoet X+ ngwatiri = 1/ huiveren... 2/ ijselijk!

ngetik [ŋχ'tɔλ] = typen op een schrijfmachine ("tikken")

|nggoeling-goeling (J) = over de grond rollen (van pijn) **L-R/57**

nggrajah X+ grajah = 1/ wat onbeholpen rondtasten 2/ ||grijpen, grabbelen (invloed v. Ned. graaien, enz), werd in het Petjoh ook:

|nggrajang [ŋ-λra-jar] +..en toen pas hij ngλrajang in zijn zak... **L-R/57**

nggrèmèng [ŋ-λrɛ:mɛŋ] = mompelen; binnensmonds mopperen

* ngil.r = kwijlen; *| watertanden

* ngin□p (J) = enige tijd logeren

|ngingoe [ŋξ.ŋu:] (J) X+ piara / pelihara = houden van vee of huisdieren +Gekke fèn, hij gaat *ningoe* geiten! Wat een rare kerel, om er geiten op na te houden!

¹ ngintip / ngientiep = 1/ gluren; begluren, 2/ bespieden **B.28/74**

² ngintip = aanbakken, aanbranden, aankoeken

ngintjěng – ngientjěng = strak in het oog houden, (ook begluren)

* ngobrol [ŋ].br:]|=1/ praten, babbelen **L-R/319** 2/ (te)veel praten, kletsen. **toekang ngobrol** = kletskous 3/ onzin praten! |+Ah niet tefeel ngobrol jij ja! Ach schei toch uit met die nonsens!

|** ngobrollen = gezellig keuvelen, praten **D/5**

ngoengsi (J) = evacueren: je woonplaats verlaten bij dreigend gevaar (overstroming, vulkaanuitbarsting, vijandelijke troepen)

|ngoes ngoeoes! = het geluid nabootsen van iemand die z'n neus ophaalt **B.4/21** Het woord komt van Mal/Jav *ingoes* = snot

ngomèl = mopperen

* ngomong = praten, spreken

ngompol = bedwateren

|ngongongongong = geroezemoes, gezoem, gebrom v mensenstemmen. +rabarber-rabarber-rabarbarb.. **B.30/78**

|ngrangkang (J) = op handen en voeten kruipen, op "Indiaanse wijze" sluipen

|ngwatiri (J) = bang maken van **kwatir**

NJ

|| een enkele maal vervangt de nj (ñ) [ŋ]- klank aan het begin van een woord de j-klank..

|| ...-nja Bij het bestuderen van "Indische" teksten is -nja a.h.w. de indicator voor het Petjoh.. Ik bedoel dat we dan pas met echt Petjoh te doen hebben.. Het wijst op een zekere vertrouwelijkheid en gelijkheid tussen de sprekers... Voorbeeld: (aansporing om zich zonder gêne van iets lekkers te bedienen):

+Ajoh Pèh, niettelang; fileren taar(t)-nja dese... <Twee schooljongens, twee vrienden>

+Ja M'nir, wij haan maar eten dese taar(t)... <Een jongen tegen een volwassen kennis>

+Kom Meneer, nu chaan wij smullen fan dese taart... <Inheems lager ambtenaar die zijn beste Nederlands spreekt>

{njah} = scheer je weg! sdmtr... op!

* njai = vrouw, vrouwe.. ; later meestal in de betekenis concubine, huishoudster van een Europeaan of Chinees.

njala = vlam, vuur X+ m□njala = opvlammen

|njaman (Madoerees) X+ énak = aangenaam, lekker Het woord was voor het Petjoh waarschijnlijk alleen in Oost-Java gebruikelijk...

* njambik = varaan. Grote "hagedis", tot ruim 2 meter lang B meer dan de helft was staart.. (Varanus salvator) Gevreest als kippenrover.. Gejaagd om de huid, waar men tasjes en portemonnees van maakte.. De Maleise naam biawak was op Java niet erg gebruikelijk.

* njamoek [□a.-m□.ŋ] = muskiet (= Port. mosquito = steekmug) ** [njΨmuks] = muggen

+Habis je dèng door wat? Digigit njamóek?! Wat dacht je dat het van kwam? Muggenbeet zeker!

|njang = (het Maleise) jang, uitgesproken volgens de Javaanse 'klankwetten'.. = 1/ het betreffende voornaamwoord: die of dat +Hij koop chuis-nja njang mooi! Hij kocht het huis dat mooi was (of het mooiste van de twee) 2/ Vaak wordt njang slechts als nadruk gevend woord gebruikt.. +Wie njang doot? Wie is er gestorven? B.16/47 +Als foetbolen njang goet toh! Als je voetbalt, doe het dan alsjeblieft goed +Njang hoet (=goed) deze... Wees nou alsjeblieft serieus! B.5/23

|| njang.... dit partikel maakte evenals nja (hierboven) de gesproken mededelingen tot echt Petjoh en schiep een sfeer van vertrouwen, gelijkheid of gemeenzaamheid. In sommige streken van Java werd het vervangen door het zuiver Javaanse sing (Midd. Java B Semarang, Magelang) Zie de voorbeeldzinnen in De Gruiter's JAVINDO G2/107/108/114

{njanggrah} *X X+ pasanggrahan = overnachten; in een vreemde plaats korte tijd in een herberg wonen...

njanji X+ menjanji = zingen; lied

njaonet X+ menjaonet = antwoord; antwoorden

{njaring} X+ bening = klaar, zuiver, helder en duidelijk van stem

njaring *X+ saring = door middel van een zeef grof van fijn scheiden; filteren

{njata} X+ kentara = duidelijk

{njawa} X+ djiwa = ziel

nj.brang njabrang X+ (van s.brang) = oversteken B.11/37 B.16/48

nj□brang kali = aan de andere kant van de rivier komen (kon ook via brug)

| njèngen = huilen (vervormd uit janken, woord dat op school volgens de nette Hollandse onderwijzer ontoelaatbaar was: plat, vulgair, grof taalgebruik) "Eufemistischeumlaut".

{nj.njak} X+ énak-énak / betoel-betoel / t□m□nan = vast, diep van slaap

| Njès = Indische afkorting van Agnes. De naam Agnes werd in Indië altijd "op z'n Frans" uitgesproken [a-'εs].

| nj.s, nj.sss / njès = sissend geluid van smeulend/dovend vuur..

| **njès-njos** = puff - puff!.. Het ritmisch sissend ontsnappen van stoom bij oude stoomtram-locomotiefjes.

| **njetten** = jatten (Bataviase variant) In Oost-Java zei men: **njeuten**

| **njeuten** = stelen, gappen, **jatten** Ook hier weer net als bij **njengen** vervorming van een als te grof aangevoeld woord...

{**njoer**} **X+** **klapa** {**pohon njoer**} = kokospalm; (ook wel 'ns **boeah njoer** = kokosnoot)

njimpang *X+ **simpang** = 1/ opzijgaan 2/ z. splitsen

njingkir /*| **njiengkir *XX+** **singkir** = 1/ weggaan, zich verwijderen omdat een ander de plaats wil innemen... 2/ oprassen 3/ wegdoen, „verwijderen”

| **Njoeiik.... B.29/76** Het is niet waarschijnlijk dat dit **njoe-iek!**.. een geluidsnabootsing is van vel of vlees, dat wordt uitgerekt. Eerder mogen we denken aan het geluid dat (onbewust) aan de lippen van het verbeterde moedertje ontsnapt bij het knijpend draaien aan het oor van d'r zoontje (**X+** **djèwèr**) Dit produceren van "leedvermakend" geluid tijdens het tuchtigen ("folteren") van 'n 'kwaadwillig' kind was wel typisch bij sommige Javaanse vrouwen. Had mogelijk een remmende functie. Men deed dan bij het djèwèr of djoewit (knijpen) het kind wel zeer, maar beschadigde het niet blijvend.. Je kon het opvatten als een soort uitlaatklep voor Maatje's of Oma's of Tante's opgekropt gemoed. Lang niet alle opvoedsters deden "zo rot", hoor!

| **Njo!** = Ned. Joh; hetzelfde als Pèh, maar veelal gebruikt tegenover jongere vrienden. Vooral bij ouderen gangbaar. (Oudere dame tegen haar schoonzoon, 50-jarige tegenover 20-jarige vriend)

| **Njootje** = Ventje = Jonkie, etc. Koosnaam voor een jongen (van **sinjo** = jongeheer)

| **njônjos** ==> *| **njonjossen** = iemand met een brandende sigaret in z'n vel schroeien... (eig. de lucht van verschroeid vlees produceren)

| **njôôôt** = geluid bij het (sigaren)rook opzuigen... (trekken)

* **njokong *XX+** **sokong** = steunen, geld toestoppen, subsidiëren

* **njolong (J) *XX+** **tjolong** = stelen

* **njonja** [ʔ□□a^h] = mevrouw (werd doorgaans alleen van en tegen Europese vrouwen gezegd)

| **njng!** = men voelt vanwege de emotie a.h.w. het bloed door zijn aderen gulpen... Hoogste vorm van emotionele opwindning bij de liefde +*Adoe...ik voel njng in mijn chart.. L-R/308*

| **nnnjk!** = geluidsnabootsing voor iets wat vrij abrupt gebeurt maar over het geheel genomen niet gewelddadig aandoet. Zoals in **B.30/78** ."Nnnjk! Goewa bangoen! Pats! Klaarwakker was ik!

O

lo! drukt in het Mal. Jav en Petjo vaak geen (positieve) verbazing uit, eerder afkeuring of teleurstelling.. Te vergelijken met Ned.: \bar{O} , daar heb je hèm weer! \cong Maar in het Ned. is dan het accent sterk dalend, terwijl op Java de **oo..** lang werd aangehouden met een stijgende circonflex. Jav: *+Oôóh, tñndangñn mari!* Ooch, geef {dat individu} toch een schop!

Petjoh: *+Ooh die fèn moet gedjñdjñk worden!* Ach, die kerel moet 'n schop tegen z'n je weet wel hebben!

+Zij seh: \bar{O} si Tjalie! \cong Och jé, 't is Tjalie maar! **B.5/23**

oah! **X+ wah!** **X+ oewah** = uitroep v verrassing *+..hij siet op de divan... oah seg!* **L-R/308** *

obat = 1/ medicijn, geneesmiddel(en) 2/ chemicaliën, chemische ingrediënten..

obat.... werd ook vaak gebruikt in de betekenis: middel tegen; of middel om te... *+Roti kering is goeje obat tehen lui om te werken.* Slagen met het rottinkje zijn een probaat middel tegen luiheid!

obèng = schroevendraaier

lobèng mari = grappige (of flauwe) Petjoek-ervorming van '**au bain-marie**'

* **obor** = fakkel, nachtelijke verlichting met fakkels

obrak (*J*) = overhoop halen, vernielen

* **obral** = uitverkoop **di-obral** = tegen spotprijzen verkopen..

* **obrol** **X+ ngobrol** = kletsen, praten, keuvelen

oe-.... deze woorden opzoeken onder **OE** s.v.p.

loffelet = **X+ opelette** *+.. "offelet" njang bagoes,..* **L-R/39**

loha [**o:ha:**] **o.h.** **X+ ouwe hoer** Eufemistische afkorting, ook gebruikt om kritiek te geven op uitspraken van anderen waarmee men het oneens was... *+Die mevrouw X is ook werkelijk een oha! Weet je wat ze gezegd heeft?... Of: +Zo'n oha, belooft van alles, maar als het erop aankomt....*

loha-oha! [**o:'hah-ohah**] = o wee, o wee, daar zul je het hebben! Uitroep van schrik of afkeuring, zoiets als **X+ astaga!** Maar meestal met de bijbetekenis: „had ik het niet gedacht!”

lolah **X+ polah** = gedrag; manier v doen; kuren

lolah raga / olahraga **X+ (main) bal-balan** = sport (vooral voetbal, natuurlijk)

lolèh **X+ sama** = door {*dilarang olèh Pemerintah*} = Verboden door de Overheid \Rightarrow werd in het P-Maleis: *Tidak bolé sama Pemerinta..* Zie ook de andere "betekenissen" van **sama**

* **olèh-olèh** = 1/ cadeautjes, souvenirs die iemand van de reis meebrengt 2/ 'n attentie van de bezoeker voor de gastvrouw(-heer), meestal in de vorm van snoep of gebak...

olès = masseren; aaien strelen Jav: **loes-loes** **B.45/108**

lohomdoellilah! = (zowel voor islamieten als christenen verwerpelijke) spottende vervorming van **alhamdulillah!** Lof zij God! God zij dank! Een uiting dus van vreugde en dankbaarheid. Hier echter (**B.28/74**) wordt de uitroep misbruikt in de betekenis: "Goeje genade, mot je nog peultjes!"...

olret = oké, 't is goed, in orde, komt van het Engels *all right*, vroeger gebruikelijker dan oké

* **ombak** [ñ.mba^q] ** [ñmb^ψk]= golven

omèl **X+ ngomèl** = mopperen

* **omong** **X+ ngomong** = praat; praatjes

* **omong kosong** [ñ.m]ñ-k].s]ñ] = onzin! kletskoek!

* **ompong** = tanden missend, tandeloos

* **ondéh-ondéh / ondé-ondé** Javaanse "olie-bollen" van rijstemeel, met sesamzaad bestrooid; binnenin hol of soms gevuld met soja-deeg.

onderan = districtskantoor (van de **Assistent-Wedana**, in het Javaans "**Ònder**" genoemd)

|***ongkos** = kosten; verschuldigd bedrag. Dus niet alleen 'onkosten' waar het woord natuurlijk vandaan komt. **Drik hij ferlang nieuwe motor, maar ongkos-nja kèn niet betalen...* De prijs van de begeerde nieuwe motorfiets gaat boven Drik's (Hendriks) draagkracht..

|**Onrus** (= "**Onrust**") Naam van 'n eilandje in de Baai van Batavia (Tegenw. naam waarschijnl. nog altijd Pulau Onrus.), waar in mei 1940 de Duitse onderdanen uit het westen v d archipel voorlopig werden geïnterneerd. Of er ook NSB'ers naar toe werden gebracht, weet ik niet. **D/13**

* **ontjom** = koek van door een fel-oranjerode schimmel gefermenteerde sojabonen. **B.45/108**

* **opas / Mas Opas** = politieagent, bewaarder van de orde / "Meneer de Plisie", de dienstdoende Javaanse politieagent. **B.39/96-97**

** **opelèt/*oplèt** = busje, bustaxi voor 4 of 6 passagiers. Van Opel-ette = klein Opel-busje.

* **oper** = overdragen, in handen geven van. +*Perkara itoe soedah di-oper sama polisi* = De zaak is overgedragen aan de politie-autoriteiten..

opèni (J) = verzorgen, zorgen voor... zich bekommeren om... +*Sijn honden 'nggak diopèni door zijn tante* Z'n tante bekommerde zich niet om zijn honden, verwaarloosde zijn honden..

|**opgekrast** werd zo vaak door schoolfrikken tegen de kinderen gezegd, dat niemand dit nog als plat of kwetsend aanvoelde.

|**opheruk!** = opgerukt! De destijds (70 - 45 jaar geleden) door velen als grof en plat ervaren uitdrukking was op scholen toch een heel normale zegswijze. *Opgerukt mars!* ≙ zei de juffrouw als het kind z'n beurt voor de klas had gehad en er niet veel van terecht had gebracht. *Opgerukt!* ≙ of *Opgekrast!* ≙ zei het schoolhoofd als er vervelende klikspanen of klagers om hem heen zwermden. Vandaar dat Tjalie zegt: (Dese is als op school) **B.29/75** Was de leerkracht erg kwaad, zei-ie: Duvel op! soms zelfs Donder op! *|**opgerukt** ontstond inderdaad als contaminatie van opgekrast en ingerukt *Ingerukt mars!* was het militaire bevel, dat door jong en oud ook gaarne buiten de kazerne werd gebruikt.

opil X+ oepil = neuskorst

opor = kip- of vleesgerecht, eerst aangebraden, vervolgens in sant□nsaus gestoofd.

|oppas / mas Oppas X+ opas** = politieagent **L-R/68**

* **orang** = mens, mensen {**orang asing**} = vreemdeling, buitenlander

* **orang banjak** = samenleving van (vele) mensen, gemeenschap; maatschappij

|* **orang baroe** = 1/nieuweling, nieuw aangestelde werknemer 2/** **baroe** = "baar", iem. die pas voor het eerst uit Europa naar Indië was gekomen, en dus nog van alles had te leren..

* **orang désa** 1/ desa- dus dorpsbewoner, Inlander, afkomstig van het platteland, die daardoor nog weinig aan het leven in de stad gewend was... 2/ domme onnozele boerenpummel, of iemand die zich zo gedraagt

* **orang oetan** ** **orangoetan** zie bij **X+ oetan** = mensaap

|**oré oré X+ hoéré** = hoera, hoezee! +*Nah oré oré, nou ik de mooiste...* **L-R/112**

orlodji X+ arlodji/airlodji = horloge

orok-orok = struikje met opgeblazen rammelende peultjes: *Crotalaria anagyroides*. Veelvuldig in het wild in Oost-Java. Gebruikt als groenbemester

* **orong-orong X andjing tanah** = Indische veenmol (molkrekkel) *Gryllotarpa sp.* Het beestje was bij sommige Indische families gevreesd ("*gevéáárljik, 's nachts kruip in je oor!*")

*| **otak** = **oetek** = 1/ hersenen als voedsel (ingewand); 2/ hersens als denkapparaat...

|**koesoetan otak** = hersenkronkels **B.9/31**

|**oto** [□t□:] = auto, maar dan op inheemse, op Petjoh-wijze uitgesproken *|**otobis** = autobus

* **otot** = spier; pees +*Dese flees feel otot sèh!* Dit vlees is wel heel erg taai en pezig

|**oufrou** = <m'n> "oude vrouw", d.w.z. <mijn> moeder +*Oùfrou fan Si Pèh...* **D/18**

|**ouheer / ouwe heer** = de (mijn, uw) vader, piepa

|**ouwe hoer** had in Indië een totaal andere gevoelswaarde dan in Nederl. Met dit woord duidde men onverlaten aan, die kwaadaardig roddelend leugens vertelden of verbaal beledigden... Nooit werd het

woord gebruikt in de Nederlandse betekenis kletsmaajoer of iets dergelijks

OE

Deze klank wordt thans in het Indonesisch als U gespeld

* **oeang** = 1/ geld 2/ oude geldwaarde Spreekwoord: *Setali tiga wang* (oeang) = lett: een kwartje is evenveel als 3 tienduits-stukken: Het is lood om oud ijzer..

oeang kertas = papiergeld, bankbiljetten

oeang ketjil = losse munten; kleingeld

oeang sekolah = schoolgeld

{**oeang sokongan**} = subsidiegeld; later eufemistisch voor smeergeld, steekpenningen

oeap = wasem; damp of stoom **mesin oeap** = stoommachine

{**oeap**} X+ **oewef**

oebah X+ **berobah** X+ **brobah** = anders worden; veranderen, wijzigen

{**oeban**} X+ **ramboet poetih** = grijsharig

* **oebi** = (eetbare) knollen; inz. bataten ("zoete aardappelen", Jav. *ketéla* of *tèlô*) Honderden jaren geleden werd met *oebi* waarschijnlijk de yamswortel bedoeld

oebi kajoe was een der namen voor de cassave.. (singkong, ketela pohong, enz)

{**oebin**} X+ **tèkel** = tegel

oedah oedèh dèh Batavia-vorm van X+ **soedah** = al, reeds

* **oedang** ** **oedangs** = garnaal, garnalen +...verse grote oedangs.. L-R/322

kroepoek oedang = krokante toespis (chips met garnalenpasta)

{**oedara**} X+ **'langit'** = lucht, hemel * **kapal oedara** = vliegtuig; luchtschip }pos

oedara{ = luchtpost

oedik = 1/ binnenlanden (afgelegen gebieden ver v d stad; soort v platteland) =+ ****oedikker** 2/ stroomopwaarts... zie voor het werkwoord: {**moedik**}..

** **oedikker** = **orang oedik** domme onervaren pummel uit de desa (voor Indonesiërs) Onervaren totok, die nog niks afweet van de Indische manier van leven (voor Hollanders)

* **oedjan** X+ **hoedjan** = regen

{**oedjar**} X+ **kata-nja** X+ **bilang-nja** = hun woorden, men zei ...

{**oedji**} = toetsing; proef {**oedjian**} = examen

* **oedjoeng** = 1/ uitstekende landtong, kaap 2/ hoek, uitsteeksel zie ook X+ **poetjoek**

{**oedoet**} X+ **s.dot / nj.dot** = tabaksrook opzuigen..; opium schuiven..

{**oeit!** .. uitroep van schrik. = "Héla, pas op!"

oekir X+ eigenlijk {**mengoekir**} = houtsnijden, kerven; knutselen }**oekiran**{= houtsnijwerk

* **oekeer** = meten * **oekeer** = maat

oelå (J) [ulZ:] = slang **kodok-oelo** = een gokspelletje <kikker & slang> B.33/85

{**oelang**} = herhalen <Javaans **oelang/woelang** betekent op school leren, schoolgaan>

{**oelar**} (Maleis) X+ **oel.r**¹) = slang

{**oelat**} (Mal) X+ **oel.r**²) = rups

{**oel.k**} = kruiden in een aarden of stenen schaal fijnwrijven **oel□k-oel□k** X+ **oel.kan** = "stamper", wrijfhout, meestal uit een wortelknoest van bamboe.

* **oel.kan** = stamper, wrijfhout

** **oeleken** = 'wat de kokkie in de keuken doet met al die smurrie die ze in zo'n ** **tjobbek** fijnwrijft'.

* ¹**oel.r** (P-Mal) = slang..

oelar b□lang (Mal) lett. de bonte slang = *Bungarus candidus*; zeer giftige zwart-wit gestreepte slang, in India kraït genoemd. X+ **oelô w□lang / oeler w□lang**

oeler kawat = ijzerdraadslangetje: *Thyphlops braminus* Klein donkerbruin slangetje leeft onder de grond, niet giftig, volkomen ongevaarlijk, werd toch door bijgelovige mensen gevreesd!

oeler naga = giftige draak; cobra
oeler sawa = python... *Python reticulatus*, tot 7 meter lange reuzenslang, niet giftig, doodt haar prooi door omstrengeling. Werd vroeger in Indië vaak foutief **boa constrictor** genoemd.. Europeanen zeiden meestal sawa-slang en dachten dat het dier iets met natte rijstvelden (*sawah*) te maken had. Nee hoor!

oeler sèndok = Javaanse cobra zonder briltekening, spuwende cobra; *Naja sputatrix*
oeler w.lang / oel□r w□ling / *Bungarus candidus* en *B. fasciatus*, zwart-wit gestreepte, dodelijk giftige slangen.

²⁾**oel.r** (J) = rups, larve van vlinder
oeler boeloe = rups met (brand)haren bedekt.. Aanraking kon zeer pijnlijk zijn!
oeler kèkèt = "naakte" rups, meestal groen of gelig wit...
oeler kilan = spanrups (1 kilan = 1 handspar)

* **oeloer** = vieren van touw +*dan ik haat oeloer met dese touw* laat ik ze door het touw te vieren omhoogzakken... **B.14/44** De uitdrukking werd veel bij het vliegeren gehoord +*Ajo oeloer dong!* Vier het touw dan toch, jôh!

oeloer-oeloer (J)=de slurf van een aankomende windhoos. Door luid **oeloer-oeloer** te roepen, waarschuwden de dorpsbewoners elkaar voor het gevaar en "ontmoedigde men de slurf" zich door te zetten. Vaak bereikte de hoos de aarde niet, maar of dat aan het luide roepen lag? ...

{**oembi**} = knol(gewas) **X+** **oebi** = eetbare knol
* **oemboet** = (palmiet), het zachte, levende groeipunt van palmen. Eetbaar, evenals de jonge spruiten van bamboe..

{**oemoem**} **X+** **kentara** = algemeen; openbaar
* **oemoer** = leeftijd, ouderdom **pandjang oemoer** (heilwens) = nog vele jaren!

{**oempama**} **X+** **oepama, oepama-nja** = voorbeeld, bijvoorbeeld
}oendang{ = uitnodigen
{**oendang-oendang**} = reglement, regeringsbesluit
}oendi{ = loten; lot **oendian** = loterij
oendoer X+ * **moendoer** = achteruit lopen, achteruitgaan
oendoer-oendoer = larve van de mierenleeuw, die zich door achterwaartse bewegingen in het zand ingraaft.

oengkal (J) ***X+** **woengkal** = slijpsteen, wetsteen
{**oengkap**} = uitdrukken, dmv gebaar of taal {**oengkapan**} = uitdrukking
oengoe / woengoe = paars
{**oengsi**} **X+** **ngoengsi** = evacueren, wegtrekken
oenta = kameel
oental (J) = zonder kauwen doorgeslikt; (grof): opvreten!
{**oentoek**} = voor.., ten behoeve van.. Werd in de koloniale tijd op Java door niemand gebruikt. Men zei altijd **boewat/boeat**; in het Bataviaas **boeat** of **bakal** (vóór 1900 ook vaak **por**)
oentoek (J) = schuim; schuimen
* **oentoeng** = winst, voordeel +*..dan oentoeng-nja twee dup.*" ..heb ik 2 dubbeltjes winst **B.15/45**
Oentoeng = veel voorkomende naam bij Javaanse jongens
** **oepa** = loon, beloning = **X+** **oepah**
* **oepah X+** **bajaran - persèn** = loon, beloning, bezoldiging; fooi
{**oepaja**} = middel, hulpmiddel {**daja oepaja**} = alle mogelijke middelen /krachtsinspanning
oepama / oepama-nja = bij voorbeeld:
}oepas{ = plantengif
{**oepatjara**} = plechtigheid
* **oep.t** = lont, vuurtouw
*{**oepil** [□pø] (J) = droog snot, neusvuil

|oer = 1/ goed, geweldig, mieters! ; 2/ bewonderenswaardig, beroemd +*Als so, hoe ken oer worden jij!* Hoe kun je ooit op die manier een beroemdheid worden? B.13/41 Het woord was in alle gevallen synoniem én calque van **djampol**. Na 1935 werd het veelal vervangen door **mieters**.

* **oer doen** = opscheppen; een air aannemen, zich een houding geven heel wat te zijn. Na oorlogs- en kamptijd vervangen door **stoer doen**

}oerap{ = geraspte kokosnoot

* **oerat** = spier, zenuw zie ook **X+ otot** +*Dese vlees ister feel oerat!*

|oeré! **X+ hoeré!** = hoezee! en hoera! tegelijk

*|oeroes ** **oeroesen** = regelen, organiseren {**pengoeroes**} = administrateur; manager
oeroes-oeroes = laxeermiddelen; laxeren

* **oeroet** = wrijven, masseren, strelen +*..onderwijl hij oeroet zijn pijnleke scheen..* D/12

{**oeroet**} = rangorde, volgorde

|oes! **X+ hoes!** = sst!, zeg dat nou niet (hardop)!; houd je koest!

oesah => **ta' oesah** = het hoeft niet, je hoeft niet te... (Bataviaas voor **soesah**..?)

{**oesaha**} = streven, zorg om iets gedaan te krijgen **peroesahaan** (na 1940) = bedrijf

{**oesia**} **X+ oemoer** = leeftijd, ouderdom

{**oesik**} **X+ ganggoe X+ ngroesoehi** = hinderen, plagen, pesten

* **oesir** = wegjagen +*..di-oesir kaja ayam* word je weggejaagd als 'n {rondscharrelende} kip B.15/46

* **oesoek** = dakspar

* **oesoeng** = met velen een zwaar voorwerp dragen, vervoeren

* **oesoes** = darmen B.9/31

|oet-oet-oet! = uitroep van schrik, waarschuwing: Stop! Pas op, pas op! Kijk uit! {**oetama**} **X+**

paling baik = uitstekend; belangrijkste

* **oetan** = bos, woud; oerwoud ook wel **X+ hoetan**

orang oetan (mens v h bos, bosmens) = grote rossige mensaap (*Pongo pygmaeus*) van Sumatra en Borneo (=Kalimantan)

* **oetang** = schulden

{**oetara**} **X+ lor** = noord, noorden

* **oet**□**k** (J) = hersens, hersenen **X+ otak** +*Tolol! oetekmoe waar?! Stommeling, waar zijn je hersens?*

{**oetjap**} **X+ bilang** = uitspreken, zeggen, enz.

Oetje Veel voorkomende roep- en koosnaam voor Inlandse jongens in Indië. Was soms een afleiding van **Broertje**, soms van **Oentoeng**

oetoech ***X+ woetoech** = intact +*Rotinja misih oetoech, bloen dimakan* Het brood was nog heel, niemand had ervan gegeten..

{**oetoesan**} **X+ plajangan** = bode afgevaardigde

|oewah! **X+ wah!** uitroep bij een onaangename verrassing

oewang **X+ oeang** = geld

P

|* **paal** = vroegere Indische lengtemaat: 1,5 km (Indische "land-mijl")

* **pabrik** = fabriek **pabrik goela** = suikerfabriek **pabrik pari** (*J*) = rijstpellerij (**pari** = **padi** = rijst in bolster)

{**pada**} **X+ sama X+ di-** = bij, met, te enz. "aanwezigheids"-voorzetsel met betrekking tot personen, (soms) dieren. Werd in de spreektaal van het pasar-Maleis niet gebruikt, altijd met een ander voorzetsel omschreven. In het Petjoh kwam er zelfs een calque i.p.v. de omschrijving. Voorbeelden:

Oeang tidak ada **pada**-nja B+ Oewang tidak ada sama dia B+ | Petjoh: Gelt isterniet met chem

{**padam**} **X+ mati** = uitgeblust, uitgedoofd (vuur, licht)

Padang = belangrijkste havenstad aan de Westkust van Sumatra

{¹**padang**} = vlakte {**padang roempoet**} = grasvlakte

²**padang** (*J*) **X+ terang** = daglicht; het wordt licht, het is al (nog) licht *+In Hollan als somer om ach uur saafens noh padang!* In Nederland is het 's zomers om 8 uur 's avonds nog licht!

padi = rijst op het veld; rijstkorrels nog in de bolsters (kafjes)

* **padj.k** = grondbelasting; later voor elke belasting

{**padoeka**} = ∇ weledele.. **Padoeka Toean!..** = WelEdele Heer!

{**paédah**}/{{**faédah**}} **X+ goena** = nut

* **pag.r pagar** [**paλχr**] /pag^kr/ = omheining, schutting, hek; heg *+..bamboe pagger* = een stukje bamboe uit een omheining **B.11/37**

pagr **kawat** = omheining van prikkeldraad zoals o.a. bij de jappenkampen

|* **pagger** [pΨΥχ] /pacher/ het woord op z'n Nederlands uitgesproken *+En ik sluipt van de pagger achter...* **B.22/61** ...onze buurman, die tegen de pagger stond aangeleund **L-R./26**

** **paggerhandel**/** **paggeren**: het volgens 'onze Japanse weldoeners' illegale handeldrijven v. geïnterneerde Europeanen met de inheemse bevolking via de bamboe-schutting (pajer) v. h. kamp

* **pagi** = ochtend; de voormiddag tot ∇ 10.30... **pagi-pagi** = 's morgens vroeg

{**paha**} = dij, dijbeen

pahat = beitel

* **pahit X+ paît** = bitter (**pa**hit werd meer figuurlijk of 'verheven' aangevoeld)

{**pahlawan**} **X+ orang njang brani mati** = held

* **paît paît pahit** = 1/ bitter van smaak |* **paît** = jenever (met pommeransbitter) **L-R/35** ** **een paît(je)** = 'n glaasje jenever.. ("borrel" zeiden "nette" Europeanen in Indië liever niet)

* **pajah** [**pa:jΨ^h**] = beroerd! Niet best! \bar{S} pelen met de ouwe heer, pajah!≡ **L-R./28**

|(Batawi) **pajèh** B-+ |* **pajeu** = **pajah** (zie boven) Dat ziet er lelijk uit! Da's beroerd..

* **pajoe** (*J*) meestal met ontkenning **tak, nggak** of **ora** = gewild, verkoopbaar

* **pajoeng / pajong** = -scherm.. para-plu, para-sol, para-chute .. *+pajoengs..* **PI/2**

* **Pak pak pa'** [pa^q] = Vadertje. Aanspreektitel voor oudere Javaan, onderwijzer, etc.

pak [pΨ^k] = pakket, pakje *+Rokok Mascot doea pak, Ntjek!* 2 pakjes Mascot-sigaretten, baas!.

pakai X+ paké = gebruiken; aanhebben..

paké [pak^q] = gebruiken; gekleed gaan in...; op- of aanhebben van kledingstukken *+Bapak soeroeh Non pake topi, Non!* Je vader zegt dat je 'n hoed moet dragen, jonge dame *+|Ah, ik gebruik nooit hoed!*

pakéan X |* **pakéjan** = kleding, kleren; pak, costume |* **pakean deftig** = in je beste pak; gekleed voor een receptie

|**pakih X+ paké *X+ pakai** = dragen, aanhebben *+Pakih brosjè, pakih giwang..* **L-R/111**

pakis (*J*) = varenplant

** **pakkiejan X+ bagian** = deel, het toebedeelde X+ zie aldaar (**bagian**)

* **pakoe** = 1/ spijker, nagel {2/ varenplant, boomvaren}

paksa ("juiste schrijfwijze" van) **X+ p.ksa** = dwingen **X+ m.ksa X memaksa**

pal X+ |* **paal** = lengtemaat: 1,5 km

* **pala** = nootmuskaat / * *+stroop pala* of **/palaastroop* zoete drank met nootmuskaat-essence
+manisan pala = met suiker geconfijte pala-vruchten

* **palang** = dwars-hout, barricade, grendel * **palang pintoe** = houten grendelbalk **L-R/34**

palawidja / pôlôwidjô = tweede gewas (d.w.z. gewassen die nadat de padi=rijst is geoogst op dezelfde grond worden verbouwd (maïs, sojabonen, e.a.)

paling (Balinees) = bijwoord v.d. overtreffende trap: het meest, in de hoogste mate..

njang paling baik = de beste (die **het meest** goed is) *+Tembako Van Nelle (n)jang paling baik*
(historische reclametekst in het Maleis voor Van Nelle's shagtabak)

+Paling sedikit njang dia minta seratoes roepiah Het minste (laagste) bedrag dat hij vraagt is / 100,--

+Paling banjak dia trima: ja tjoema limapoeloeh Het hoogste bedrag dat hij ervoor krijgt is / 50,--

Beide zinnen in "Petjoh": |*Paling sedikit hij fraah hondert pop* |*Paling banjak krijh fiftih!*

paling sedikit = op zijn minst, minstens...

palit = failliet, op de fles

paloe = hamer; knots

* **palsoe** = vals, onecht |**gigi palsoe** = "valse" tanden, een kunstgebit...

¹⁾ **paman** = oom (soms: broer van je vader)

*²⁾ **paman** = 1/ straatventer, straatkoopman 2/ elke eenvoudige Inlander uit de bevolking..

+paman soto = Madoerese straatventer die soto (pikante vlees- en kruidensoep, met veel kurkuma) verkocht..

pamili (N) = familie, gezin ook: **X+ permilie**

pamitan (J) = "toestemming vragen om te mogen gaan", dus afscheid nemen

* **panah** = pijl (In 't "klassiek Maleis" is **panah** = boog... en pijl = *anak panah*)

* **panas** = warm; heet *+.. als hrote weh asfal-nja panas seh* ..op de hoofdwegen is het asfalt héét (aan je voeten) hoor.. **B.40/100**

{**pandai**} **X+ bisa X+ pintor** = kundig; in staat te...

{**pandak**} **X+ pèndèk** = kort

* **pandé** (J) = smid zie ook **X+ bèngkèl**

* **pandita** **X+ p.ndita** = godsdienstleraar (*niet Islamitisch*); dominee

* **pandjang** = lang

tangan pandjang = lange vingers hebben, diefachtig zijn

katjang pandjang = "lange peulen".... Groentesoort (Surin. "kouseband")

pandjang oemoer = lang leven, een hoge leeftijd bereiken (Ook als heilwens)

{**pandjat**} = (een boom) beklimmen

{**pandoe**} = padvinder, pionier, verkenners

* **panèn** = oogst, geoogst

|**Pang** = Indische afkortingsvorm, (meest) van **Frans** Zie verder: Pèh, Ping, Pong. We mogen wel aannemen, dat het (in de 19e eeuw) de kinder-baboes zijn geweest, die deze kindertaal-vormingen het eerst gebruikten. Inheems op Java hadden immers moeite met de f-klank. Ontwikkelde Indo's mogelijk ook, voor 1870. Na 1900 zou je de Indo-Europeaan beledigd hebben indien je suggereerde dat hij de f niet kon zeggen... Maar de P's voor bovengenoemde voornamen waren zo ingeburgerd, dat iedereen ze bleef hanteren.

* **pangéran p.ngéran** = adellijke Javaanse titel: ∇ 'prins'

* **panggang** = bakken; braden; roosteren aan het spit

* **panggil** = roepen

{**pangkal**} = onderste deel, wortel; basis, begin...

Pangkal Pinang = hoofdstad v.h. eiland Banka

* **pangkat** = rang; maatschappelijke positie **naik pangkat** = een hogere positie bereiken, promotie maken |**kena pangkat** = een (hoge) positie bereikt hebben **B.24/64**

* **pangkoe** = schoot

* **pangsit / pangsit gorèng** (Chin) = croquant gebraden vleesgerecht..

panili = vanille |Petjoek uitspraak ± 1900 [kan̩.ɬ.ɬ.] *| Indische uitspr. [fʏn̩ɬɬ:]

{**pantai**} X+ {**panté**} X+ **pinggir laoet** = kust

pantas X+ **pant.s** = gepast

{**pantekosta**} = pinkster- **Grédja Pantekosta** = Pinksterkerk; Pinkster-Gemeente

pantat = billen, achterste

* **pant.s** = gepast; fatsoenlijk +*Boeni-nja koerang pant□s deze!*" Dat klinkt onfatsoenlijk! **B.1/15**

{**panti**} = huis, gebouw ; instelling Tegenwoordig in het Indonesisch veelvuldig gebruikt. Destijds alleen in **Panti Hoesada** (J) - "Huis v. Gezondmaking" = (Inlands) ziekenhuis...

{**pantja**} = vijf **pantjasila** = de 5 fundamente (zuilen) van de Indonesische Republiek.

{**pantjawarna**} = vijfkleurig ==+ regenboog ==+ gevarieerd

{**pantjar**} = spruit, nakomeling {**pantjaran**} = 1/ straal 2/ (radio)uitzending

* **pantji** (N) = pan, pannetje

* **pantjing** = 1/ hengel 2/ hengelen +*Haat noh pantjing.* **B.10/35.** *Haat noh pantjing met...*

B.11/37 Volgens de Mal./Indon. grammatica moet het zijn: *mantjing - memantjing* (transitief), ja desnoods *berpantjing* (intransitief). Maar in het Betawi en vooral in het Petjoh stoorde men zich niet zo aan deze grammaticale regels, die men immers niet kende.

* **pantoen** = Maleis gedicht

{**paoes**} X+ **ikan paoes** = walvis

{**papak**} = vlak, effen

* **papak** X+ **mapak** = tegemoetkomen; afhalen

* **papan** = plank

{**par**{ -- **kar** (?) X+ **sama** {**kepada**} i.d. betekenis v. *tot, tegen* +.. *beta bilang par dia:* ..ik zei tegen hem:.. **L-R./142**

{**para**} = alle (aanwezige) {**Para pendengar!**} = Luisteraars!....

* **para** = para rubber vaak **getah para**

* **parang** = hakmes In het P-Maleis vaak gebruikt i.p.v. **golok**

{**paras**} X+ **moeka; roepa** = gelaat, uiterlijk

* **parit** X+ **slokan** = greppel

paro = in tweeën delen * **separo separoeh** = de (ene) helft; (maar) half

paroe = longen

* **paroet** = 1/ rasp 2/ ook X+ **maroet** = raspen

{**paroetan**} = 1/ rasp, ding waarmee je kunt raspen 2/ het raspel

* **paron** = aanbeeld

pasah (J) X+ **pasra** = schaaf

{**pasal**} = artikel; paragraaf

* **pasang** = 1/ aanbrengen, monteren, stellen 2/ (J) schieten * **pasangan** = stel, koppel, enz

dipasang sama senapan = met een geweer be(ge)schoten = **ditèmbak / dib.dil**

* **pasanggrahan** = eenvoudig Inheems hotel, waar vooral ambtenaren op doorreis konden overnachten.. Kost en slaapgelegenheid waren hygiënisch

* **pasar** [pa.sar] ** **passar/passar** = markt.. **Pasar Ikan** = de "Vismarkt in Batavia"

pasièn = patiënt

* **pasilan** ook X+ **kemadéan** = *Loranthus*, woekerplant op de takken van vruchtbomen

* **pasir** = zand

Pasir Poetih = "Het witte Zand" voorheen (en thans) bekende badplaats in Oost Java (aan Straat Madoera gelegen tussen Probolinggo en Sitoebondo)..

{**pasoek**} {**pasoekan**} = legereenheid

{**pas(r)a** eigenlijk X+ **pasah** = schaaf ==+ {**ès pasra** = lekkernij van limonade of sorbet-essence met

snippers geschaafd ijs

* **pasrah** = overgeven, in handen geven

pastél = pasteitje

* **pasti** = vast en zeker, beslist

pastor ['pa.stɔr] = pastoor of priester (r.k.)

* **patah pata** = gebroken

{**patak**} (J) = schedel, hersenpan **dipatak** = iets tegen z'n kop gegoooid krijgen; hier dus Bentiets knokkels **B.18/52**

* **paték** = huidziekte: tropische *framboesia*

* **patri *X+ matri** = solderen, door middel v. soldeersel metalen vaatwerk repareren

toekang patri = blikslager

patroli = patrouille

* **patih *pati** = rang onder regent **PI/2**

* **patil** = gifstekel van sommige vissen *+Awas als dipatil lélé jij!* Pas op dat je niet met de gifstekel van de lélé (meervalletje) in aanraking komt!..

* **patjar** = soort v henna **patjar kaling X+ kesoemba** = rode kleurstof v *Bixa Orellana*

* **patjét X patj.t** = landbloedzuiger

* **patjoel** = hak-spade; het blad staat haaks op de steel **goendoel patjoel** "kaal alsof je haar met een spade uit je scalp gespit is"

* **patoek patok** = 1/ snavel **X+ matok** 2/ pikken v vogels; bijten door dier m spitse snuit.

{**patoeng**} = beeld, standbeeld

{**patoet**} **X+ pant.s** = gepast, fatsoenlijk

patok / patokan = paaltje

{**patokan**} = bepaling; standaard

* **pats** = overmoed, lef *+Je moet niet sofeel pats hèbben, jij ja!*

* **patsen** = opscheppen (afgeleid van patsurig?)

* **patstrapper** = opschepper, lefschopper, lefgozer

* **pé** = eufemistische letter-afkorting voor 1/ poep 2/ pest, de pest

péak = mank, kreupel (Tj. Robinson: **B.25/68**) Naar de betekenis in de context ongeveer: mismakkt, blijvend beschadigd.. *+Tjoba ik draait jou poot tot lefenslang pèak jij!"* **B.25/67**.. In het Djakarta-Betawisch bestaan de woorden **pèjot** en **pèok** voor mank, scheef...

* **p.da (ikan p.dô)** = gezouten vis

pedas X+ ped.s (J) * **pedis ** bedis** = scherp; heet

* **pedati** = tweewielige kar, meestal door ossen getrokken = **tjikar**

* **ped.s** [pɣYdɣs] /pedɔs/ (door Nederlanders meestal uitgesproken pedis of bedis) Schrijfwijze momenteel **pedas** = zeer heet van specerijen; schrijnend in het oog (rook, uien). Wie er te veel last van had was **kěpěděšěň** (4 X stomme ě), d.w.z. door het schrijnend hete getroffen en "uitgeteld".

* **pedèt** = kalf {**pedèt-pedètan**} 'n enkele keer gehoord voor "jonge plant, kiemling v. boompje"

{**pedjam**} **X+ měrěm** = gesloten v.d. ogen

* **pedoeli X+ perdoeli** = het zich aantrekken v. iets

tidak perdoeli Xtak perdoeli = Kan me niks schelen - Niks mee te maken! **B.15/46**

{**pedoman**} = 1/ kompas(naald) 2/ richtsnoer

* **pedot** = afgebroken v 1/ snoer, touw, enz = **X+ poetoes** **B.38/94** *+...soedah, al. Pedòt!* **L-R/320**
2/ "levensdraad" **B.41/102** 3/ waakzaamheids-toestand **B.14/43**

peesen (B.9/31) X+ pésen = hard wegreppen

* **pegang |pégang *X+ memégang mégang** = vastpakken; pakken; vasthouden, houden
+Dipégang polisi hij... hij werd door de politie gearresteerd (gepakt)

péngangan = handvat; oor aan kopje

{**pegawai**} **X+ }pegawé B pegawai negri**{ = 1/ {tewerkgestelde, werknemer} 2/ ambtenaar,

'landsdienaar' tewerkgestelde (in 's Lands dienst. Voor de Indische groep waren dat na de soevereiniteitsoverdracht nog duizenden ex-ambtenaren die voorlopig nog bij de Republiek Indonesia emplooi hadden gevonden.. ^{1/}** +de fabriek zal een deel van z'n pegawai's moeten ontslaan.. ^{2/}

/* *Hk ben momenteel nog pegawé negrie...*

* **pěğěl pegal** = moe; wrevelig; beu

** **pegels** = guldens ** **pegulanten** = guldens; geld, "centen".. Oorspronkelijk in Nederland bargoense of studentikoze uirdrukkingen, die zestig jaar geleden niet 'in druk' mochten verschijnen. Toch waren ze in Indië al voor 1940 bekend, en werden na de oorlog zelfs algemeen door Europeanen gebruikt... (In de "dikke Van Dale" 1963 staat het nog niet vermeld! In de nieuwste wel...)

* **pěgi p.rgi** = weggaan |* **pigi** = gaan; weggaan

|^{1/}**Pěh** = de voornaam **Fred** op z'n Petjoh-Indisch

|^{2/}**Peh!** / **Pè!** = Joh! (anspr.vorm) +...soekt troesdoor één dah! Krie-joel Peh!" **B.3/18** {pekan} **X+** **minggoe X+** **pasar** = 1 / week (een **pekan** was eigenlijk een "antiek indonesische" week van 5 pasardagen) 2 / markt

* **pekarangan** = erf, grondstuk dat bij een pand hoort, in de praktijk vaak: tuin

pékong X+ **tepèkong** = Chinese godheid van financieel succes

* **p.ksa** = dwang; dwingen **dip.ksa X** | **tepeksa** = gedwongen zie ook **X+** **paksa**

* ^{1/}**pèl (J) ngepèl** = dweilen *| +Heeft Baboe de vloer al gepeld?

^{2/}**pèl (N)** = 'veld' **polisi pèl** = de veldpolitie

{pelajan} = bediende, helper

{pelajangan} ∇ 1920; bode van een onderneming, die brieven bezorgde (Geen postbode!)

* **pelan-pelan** ** **planplan X+** {perlahan-(lahan)} = langzaam; langzaam aan

{pelandoek} **X+** **kantjil** = dwergheert

{pelangi} **X+** **kloewoeng** = regenboog

{pelihara} **X+** **piara** = verzorgen, als huis- of nut-dier houden

pelita X+ **damar (J)** = 1/ lamp, lampje; lantaarntje **L-R/22**; 2/ licht...; "verlichting"

{peloeh} **X+** **kring.t** = zweet

* **peloek** [pχ□^q] = omhelzen « \rightleftharpoons » {memeloek} = omarmen, omvatten; (godsdienst) aanhangen

* **peloh** [pχl^q] / p□lo^q/ = pit van een vrucht, zoals de mango, waaraan nog wat vruchtvlees zit, 'n pit die je dus kunt afkluiven. *+ik heef peloh-nja foor jou.*" **B.26/69**

p□lopor (** **plopper**) = vrijheidsstrijder; extremist.. (gemaakt van het Ned. voorloper = pionier; lid v.e. commando-groep)

** **pelopors** = veteranen; oudgedienden, oudgasten *+...ouwe pelopors...* **L-R/34**

* **pèlor** = kogel uit een geweer (of kanon) *+Brani mati; brani makan pèlor!* De dood vrees ik niet; ik tart de (vijandelijke) kogels... Zie bij **brani**

{pemilihan} = verkiezing(en) {Pemilihan Oemoem} = Algemene Verkiezingen

{pemimpin} = aanvoerder, leider, voorman

{pemoeda} = 1/ jonge man 2/ in de bersiap-tijd jongeren die bereid waren tot elke prijs de onafhankelijkheid te bevechten vandaar --+ |* **extremist(en)**

* **péna** = pen, schrijfpen

* **penatoe** = wasbaas; wasserij **toekang penatoe** = de "wasman" (wasbaas, kleine Chinese of inheemse ondernemer, die tegen geringe vergoeding de was verzorgde van moeilijk wasgoed, wat door de huisbedienden niet goed kon worden verwerkt)

* **pèndèk** (Bat) = kort, het tegengestelde van lang.. **pèndèk-nja..** = de zaak komt hierop neer, dat...; kort en goed..

/* **tjelana pèndèk** = shorts, tennisbroek, sportbroek..

** **pèndèkje** = onderbroek, heel kort broekje

* **pendita** = geestelijke, dus dominee; priester zie ook

{pèndèkar} = kampioen; voorvechter

{pendjara} X+ boewi X boei = gevangenis

* **pendopo** (J) = voorgalerij, overdekte open ontvangstruimte bij de ambtswoning van Inheemse bestuurders

{pengantin} X+ kemantèn = bruid(egom), jonggehuwden

* **penghoeloe** = 1/ wijkhoofd; desahoofd 2/ hoogste moskeebeampte

* **pèngkar pèngkor** = kromgegroeid; (en daardoor) mank

|*andjing pèngkor* = teckels (vanwege hun kromme voorpootjes)

{peng'oemoeman} = publikatie; bekendmaking

* **pengsioen** = inlandse uitspraak van pensioen, en daarom in het Petjoh bij voorkeur gebruikt om het pensioen van inheemse landsdienaren aan te duiden **B.33/85** Het was minder gepast om de vorm met **ng** te bezigen voor Europeanen... dus: **B.33/86**

pening X+ **poesing** = duizelig

* **peniti** = speld; veiligheidsspeld ook: **penitie** = speld, fibula +.penitie kebaja **L-R-114**

* **penjakit** = ziekte; ..zucht |*penjakit djiwa* = zielsziekte, krankzinnigheid

* **pènjèt** (J) = zo plat als een schol; samengedrukt

* **p.njoe** = soort zeeschildpad, waarvan de eieren geraapt (uitgegraven) en verkocht werden

* **penoeh** [pɣnu:] /p.noe^w/ = vol, helemaal gevuld

{pénsil} X+ **potelot** = potlood

|**pensioenan** = (reeds) met pensioen, gepensioneerd +*Mijn fader lèker; al pensioenan hij..* **p□ntal X kep□ntal(-pental)** = weggeslingerd zie ook X+ **m□ntal**

* **p□ntal-p□ntal** = spartelen, krachtig om zich heen slaan +*pental-pental seperti...* **D/21**

* **pentil** = 1/ knop, knopje 2/ heel jonge vrucht, praktisch nog vruchtbeginsel 3/ tepel

{**penting**} X+ **perloe** = belangrijk

* **p□ntjak** = letterlijk geschoep, met de voeten slaan, vechten.. De speciale "jiujitsu" vechttechniek van Java (op Sumatra "**silat**") zie ook X+ **m□ntjak pentjak dèpok** uit de omgeving v Batavia (Depok) afkomstige vecht-methode.. **poekoelan p□ntjak** = pentjak-vechten

* **pèntjèng / pèntjong** = scheefgegroeid, schots en scheef

|**pèntjèt** (Bat) = plat **B.33/86**

* **pentoeng** = 1/ dikke houten stok, knuppel 2/ met een knuppel bewerken, doodslaan

* **pentol** = 1/ (scheldwoord) knul, lummel, sufferd, lamstraal, enz.

2/ dubbel-één (dominosteen) **L-R./28** 3/ = X+ **pentollen** een gokspel met domino-stenen **B.33/86**

|* **pentollen** waarschijnlijk een soort kansspelletje met kleine kaarten waarop dezelfde stippen stonden als op dominostenen **L-R./26**

|**pèot** (Javaans **pèok**) = plat; volkomen gedeukt. Er zal wel samenhang zijn met X+ **pèak** +...*en tarompet pèot..* en de trompet verfrommeld.. **B.17/51**

|**pèp sèn** = vijf cent... **B.15/45** Omdat "alle inheemsen zo spraken" was dit dus in het Petjoh a.h.w. de code voor 'de taal der inlanders'.

* **pepaja / papaja X katès** = *Carica Papaja* Papaja-vrucht

{**pepat**} X+ **gèpèng** [λɛ:pɛŋ] = afgeplat

pér = veer (van metaal: spiraalveer, horlogeveer, etc) Zegswijze: +*Pèr-nja roesak* lett. de veer is stuk, d.w.z. het apparaat werkt niet meer. (Ook wel eens mijn persoonlijke kan dat niet meer; ik ben al versleten)

{**perah**} X+ **p.r.s** = uitpersen; melken {**sapi perah**} = melkkoe

* **pérak** = 1/ zilver 2/ **se-pérak** = een gulden (munt en/of waarde)

* **perang** ** **prang** = oorlog **perang sabil** = djihad: heilige oorlog!

peras perah X+ **p.r.s** = uitpersen, melken

* **perban** [pɣrba.n] (N) = 1/ verband bij letsel.. 2/ verbandgaas

* **perdoeli / pedoeli** = geven om; zich storen aan.. Doorgaans gebruikt met een ontken-partikel.. **ta'**

perdoeli B tidak perdoeli B perdoeli apa? +*Ta perdoelie!*" *Si Karto hij seh* Niks mee te maken! zei K. **B.15/46** +..*ta perdoeli, haat jou niks aan* kan me niet schelen,.. **L-R/111**

*|perdom = uitvloeken door gvd tegen iemand te zeggen *Toewan perdom-perdom* = Nederlander die de gewoonte heeft, stevig te vloeken, vooral tegen zijn ondergeschikten..

||* **peren**, 'm **peren** = speciale vorm, afgeleid van 'm smeren +*Hij is 'm gepeerd..* hij is er vandoor; hij heeft niet op ons gewacht....

* **p.r.s** = 1/ uitpersen, *djeroek peres* = perssinaasappel *peres djeroek* = citroenen uitpersen
2/ melken *sapi p.r.s* = koe die gemolken wordt, melkkoe

p.r.san = 1/ pers voor vruchten *p.r.san djeroek* = citroenpers 2/ het sap uit de pers

pèrès (J) = afgestroken maat (bij grutterswaren) maatkom zonder "kop"

pergi X+ pigi = gaan, weggaan

peri(e) [pχrξ:] = schrijnend, prikkelend pijngevoel +*Adoeh mijn wond perie lho!* Au! ik voel mijn wondje prikken!

** **perintahs** = bevelen; instructies v hogerhand **FI/7 X+** afgeleid van **X+ printah *X préntah**

* **perkakas** |* **p.kakas** ** **bekakas** = gereedschap; werktuigen (|* *veel "gereedschappen"*)

* **perkara** = 1/ zaak, kwestie, aangelegenheid +*Ah itoe perkara ketjil!* Ach kom, da's een kleinigheid, een onbelangrijke zaak, een wissewasje! 2/ wat betreft... +*Als perkara jahersferhaal, ister nieman njang kèn als mijn oom..* Wat betreft sterke jachtverhalen vertellen, dat kan niemand zo goed als mijn oom... +. *als perkara sterke ferhalen,.....hij heef dikke duim* **D/13**

3/ rechtszaak, rechtsgeding +*Vanwege dat stuk grond heeft Janssen een vervelende perkara aan zijn broek gekregen!* +....*kippendiefstallen en vrouwenperkara's...* **L-R/67**

perkedèl = frikadel (In Indië soort pastei van gehakt met aardappel en ei) zie ***X+ b□gedèl**

* **perkoetoet** = liliput-tortelduif (*Geopelia striata*); veelvuldig door de bevolking als huisdier in vogelkooitjes gehouden...

{**perkosa**} = 1/ gewelddadig; 2/ verkrachten; schenden

* **perlahan perlahan-lahan X+ pelan-pelan X+ ** planplan** = langzaam, langzaam

perlak (N) = imitatieleer, "verlak" (= soort dun canvas met een lakgomlaag, waardoor het, althans voor enige tijd, water tegenhield.. Werd vaak over de houten eettafel gelegd, was makkelijker af te wassen dan een gewoon tafellaken)

{**perlénté**} = 1/ deftig, chic, dandy-achtig 2/ waardeloze niksnut... {er is natuurlijk verband} *

perloe = nodig, noodzakelijk **B.28/73** **+*Ach, hij most zo perloe...!*

perlop = Europees verlof voor Europeanen; "uitgesproken op z'n inlands" Als een Nederlander dit tegen een Indo zei, (+*"So-soooo,....die leuke perlop perlop, ja?"* **B.39/97**) had dit stellig de bedoeling om te kwetsen of te kleineren: "*Wat moeten zulke zwartjes als jullie ook met Europees verlof!"* ..

{**permai**} **X+ bagoes sekali** = schoon, fraai, prachtig

{**permata**} **X+ mata int.n X+ mata tjintjin** = edelsteen, in ring gevat juweel

permili = familie

{**p.rnah**} = ooit {**tak pernah**} **X+ 2)taoe X ndak taoe** = nooit

{**perniagaan**} **X+ kerdja dagangan X+ kerdja djoel – beli** = handel, nering

pernielie = uitspraak v d inheemse bevolking voor *vanille*

pernis = 1/ vernis 2/ vernissen

* **p.roe** (J) = galblaas

* **peroet** = buik, maar ook maag

* **persegi** = ... zijdig **persegi empat** = vierzijdig, vierkant, in de spreektaal: * **pesagi**

* **persekot X+ perskot** = voorschot

* **persèn** = 1/ gift; fooi, douceurtje.. +*Persèn foor sopir hoefeel?* Hoeveel moet ik die chauffeur aan fooi geven? +*Maar persèn isternooit. Vijf sen maar nooit!"* **B.16/47** 1a/ bij prostituees: "honorarium" +*Saja mintah persèn, toean..* Ik zou graag een klein honorarium aan Meneer verdienen.. 2/ iets dat je cadeau hebt gekregen. +*Mooie bloes van toekang kebon persèn fan mijn ouwe heer..* Het goede overhemd dat de tuinjongen draagt heeft hij van mijn Pa cadeau gekregen..

3/ (later pas) procent +*Merdeka 100 persèn, asal djangan bikinan blanda!...* 100% onafhankelijkheid,

mits niet door de Nederlanders in elkaar geknutseld! Dit is dus al geen pasar-Maleis meer, maar echte Bahasa Indonesia..

persis = 1/ precies; nauwkeurig; exact 2/ een treffer!

perskot=<Ned. voorschot vorige eeuw Maleis en Javaans. Terug n. Petjoh **B.26/69**

persoon... **mijn persoon** = ik.. Onder invloed van vele zuid-Aziatische culturen en talen had menig in de tropen geboren en getogen Europeaan de neiging om het begrip "ik" te omschrijven, hetzij uit bescheidenheid (mijn nederig persootje) hetzij om een zekere afstand te bewaren tegenover de mindere (als ik mezelf "ik" noem tegenover u, zult gij wellicht de neiging hebben om me amicaal met "jij" en "jou" aan te spreken).. Vooral echter tegenover minderjarigen was dit omschrijven usance: *+Tante heeft (=ik heb) wat voor je meegebracht... Of: +Mevrouw (=ik) vindt het goed dat jij vandaag hier op het erf speelt, maar je mag beslist Mevrouw haar bloemen niet plukken!...*

{pertiwi} = aarde **{iboe pertiwi}** = vaderland, geboortegrond **X+** hoogstens **tanah (nagri) lairnja** Voor 1940 waren al deze fraaie en dure begrippen bij de Indische Europese gemeenschap totaal onbekend...

{p.rtja} = oude naam voor Sumatra (= Pulau P.rtja) **g.tah pertja** = (*guttapercha*) de oorspronkelijke rubber v d Ind. archipel. (Afkomstig van o.a. *Ficus*-soorten) Ruim 100 jaar geleden grotendeels verdrongen door de para-rubber van de *Hevea* (Zuid-Amerik. rubberboom)

* **pertjaja** = geloven

* **pertjoema** = tevergeefs; voor niets, gratis *+kerdjja boeat pertjoema* voor niets werken

pes (= "pest?") in: *+geen pès uitvoeren* = geen bal; geen fluit; geen flikker uitvoeren

* **pesagi** = vierkant zie ook **X+** **persegi**

pesan X+ **p.s.n** = bestellen

pesantrèn = plaats waar de **santri**'s bijeenkomen, dus een godsdienstig centrum van Islamitische studie, een leerhuis.

{pesawat} = toestel **{pesawat radio}** = radio **{pesawat terbang}** = vliegtuig

* **pèsèk** = plat, platgedrukt v neus of gezicht.. **idoeng pèsèk** = platte neus **B.29/75 L-R/111**

* **p.s.n** = bestellen, opdracht geven om iets mee te brengen **pesenan** = bestelling, consigné

présen = racen; erg hard rennen

* **pèsèr X+** **kètèng** = halve cent

{pesiar / pasiar} X+ **melantjong X+** **djalan-djalan** = (eig.) op ontdekkingsreis gaan. Verouderd Bat. Maleis voor wandelen

* **pesing** [pχ'sɛŋ] /p.sieng/ (*J*) = vieze van ammoniak doortrokken geur, urine-lucht..

pesse = gewild grove vorm van pissen zie ook **X+** **piesen**

pésta = feest, fuif, partijtje

{peta} X+ **kar** [ka.r] = landkaart; plattegrond

lpetak = een gedeelte van je hoofd is te kaal geknipt; kale plek op je hoofd

{petang} X+ **soré** = 's namiddags tot ± 5 uur... petang is hetzelfde woord als Jav. p.t.ng (donker, avond) maar met heel andere betekenis. Maleis. **petang** is nl. de namiddag.. (Jav. **awan**)

* **petarangan** = legnest voor kippen.. *+Haren-nja kaja petarangan* Wat 'n kapsel heeft ze!!!

* **petasan X+** **mertjon** = knalvuurwerk, rotjes, etc. **petasan banting** = "slagkruid" .. vuurwerk dat je op de grond moet smijten (**banting**) **B. 40/99-100**

p.t.ng(J) X+ **tidak terang** = somber van het weer, bewolkt; duister, slecht verlicht

* **peté peteh** = *Parkia speciosa*.. "Stinkbonen" Mimosa-achtige boom met lange platte gedraaide peulen. De half-rijpe bonen vormen een belangrijk ingrediënt in de Indisch/Indonesische keuken.. Zeer pikante smaakmaker. Voor vele Europeanen wat al te pikant..

* **p.t.ng (J)** = duisternis; donker..

p.t.ngan = de verduistering van huizen en straten tijdens de oorlogsjaren..

* **peti** = kist; kast of koffer

pχtih [pχto⁹] /pχti⁹/ **X+** **petik** = plukken; ergens vandaan nemen

* **p□tik** = 1/ plukken van bloemen of vruchten **B.28/73** 2/ knibbelen, kleine stukjes afhaken

* **petinggi** = lett. de *hoogste*.. wijk- of kamponghoofd in grote steden en "aanleun gemeenten"

* **p□tis** = 1/ zwarte pasta (gelei) van gefermenteerde garnalen 2/ overdrachtelijk voor de stinkende zwarte uitwerpselen van sommige hoenderachtigen.. zo is *+petis kalkoen* **B.30/78** precies hetzelfde als *+Tai kalkoen* **B.38/95**

* **petjah** (*Java-Maleis*) / ** **pitja X+ roesak** = kapot, stuk

* **p□tj□l** (J) = heet tussengerecht (slaatje) van halfgekookte groenten + raspsel van klapper, tempé, didih (bloedkoek), enz. Het belangrijkste was de saus, die het geheel smakelijk maakte..

* **pétji** = fluwelen muts, na √ 1925 in toenemende mate door inlandse jonge mannen gedragen, op Java als teken v ontluikend nationaal en Islamitisch zelfbewustzijn maar vooral ook vanwege het veel groter gemak waarmee het hoofddekseel op- en afgezet kan worden, vergeleken met de dure en omslachtige Javaanse en Soendanees hoofddoek. Het woord is natuurlijk van het Nederl. *petje* gemaakt.. Andere naam: **X+ koeploek** In het Petjoek werd de naam koeploek ook vaak gebruikt om de personen aan te duiden die zo'n hoofddekseel droegen, dat waren vaak jonge en "half ontwikkelde" kerels, die zelfs 'n beetje "nationalistisch" voelden, en dus dom (koeploek) waren, daar ze niet voor 100 % vertrouwen hadden in de zegeningen van onze Westerse heerschappij.

* **petjoek** [pχc□^q] (J) = tropische aalscholver-soorten (*Phalacrocorax niger*, e.a.) Deze vogels zijn zwart, sommige soorten hebben rode, andere groene ogen, soms is een veegje vuilwit te zien; ze zwemmen als eenden, krijsen als kraaien; "stelen" vis als reigers, kortom: verwondert het u als bij de inheemse bevolking het idee opkwam om het minste soort Europeanen, dus de onontwikkelde indo's met die brutale vogels te vergelijken?.. Best mogelijk dat de scheldnaam (later geuzennaam) petjoek/petjoh/petjo op deze wijze is ontstaan.

petjoek oelo = slangenhalvogel **X+ tjangak oelo**

| **Petjoek / Petjoh / Petjo** [pχ'c□^q] = het "taaltje" van de Indo's.. Creooltaal, die in tegenstelling tot het Papiament of het Sranan, het (Zuid)Afrikaans, ja zelfs het Galloromaans van 2000 jaar geleden (= het oudste Frans) de kans niet kreeg zich tot een volledige taal of zelfs cultuurtaal te ontwikkelen... |**petjoes** (Soend) **X+ betjoes** = capabel, in staat.. *ndak petjoes!* = kan niks!

* **petjoet X+ tjambok** = zweep

| **Petjoh** —» **Petjoek**

|* **petoet** = nor, hok, bajes, enz Feitelijk niet "Indisch" maar soldatenuitdrukking **L-R/68**

Pétroek = een der potsenmakers van het Javaanse wajang-toneel. Hij is de "verstandige", "knappe" tegenspeler van **X+ Garèng**, de korte dikke, "domme"... Wanneer deze figuur in de Javaanse wajang-cultuur is ontstaan valt niet na te gaan, maar het zou me niet verwonderen als hij oorspronkelijk werd bedoeld als een persiflage op de blanke, die ook alles beter wist...

* **piara** = 1/ verzorgen, aannemen **anak piara** = pleegkind 2/ houden, als huisdier of vee.. *+Saja mau piara kambing* Ik wil geiten gaan houden... zie ook **X+ ngingoe**

{**pidato**} = toespraak

{**pidjak**} **X+ indjak X+ iendj.k** = trappen, vertrappen; betreden {**pidjak-pidjak**} = trappers of pedalen van een fiets..

pidj.t |***pidjit** = knijpen ****pidjitten** = knijpend, wringend masseren op typisch inheemse wijze.

** **piekerans** = 1/ gedachten, ideeën 2/ muizennissen, zorgen, getob

** **piekeren** = 1/ nadenken 2/ tobben; in twijfel verkeren Onder deze betekenis drong het woord onze Nederlandse taal binnen. Natuurlijk zijn piekeran(s) en piekeren leenwoorden n.a.v. het woord **X+ pikir** (Mal) of **mikir** (Jav) die weer ontleningen zijn uit het Arabisch **X+ fiq'r**

*|**pienter** Hollandse schrijfwijze van **X+ ¹⁾ pint□r** (=slim) B+B+ knap, intelligent *+.als buiten {school} pienter-nja boekan main.* **B.14/44**

|**pienterbol** = bolleboos, knappe bol *+Alle pienterbollen boesoek* Al die knappe bollen deugen niet! (Die zijn allemaal gemeen) **B.25/67** NI spreekwd: *+Hoe groter geest, hoe groter beest**

|**pientjoek/pintjoek** = uit bananenblad gevouwen omhulsels (peperhuisjes) voor een maaltijd, zoals die

in de waroeng of bij de bibik te koop waren. **PI/2** Ongeveer hetzelfde als de *boengkoesan* v. **B.31/80**
De pientjok was vaak kegelvormig, iets kleiner dan de boengkoesan...

|* **pies** = urine.. De uitspraak *pis* beschouwden de Indischen in Indië als te plat, te grof

pies was in het Pasar-Maleis dikwijls gebruikelijker (vooral tegen inheemse bedienden) dan het Maleis **k.ntjing** = urineren

|* **piesen** = urineren, plassen, een plasje doen. Deze uitspraak werd algemeen als veel netter
aangevoeld dan het woord met een korte i te zeggen.. Hetzelfde gold voor overgenomen Nederlandse
woorden en uitdrukkingen als **piskous** of **pissebed**...

** **pietja** / * **pitjah** eig. **X+ p.tjah** = kapot, stuk

|* **pietjies** **X+ pitjis** = dubbeltje

|* **pigi** = **p.gi**: verbastering van **pergi** = gaan; weggaan; opkrassen +*Sinjo Jan soedah pigi sekolah* Jan
is naar school +*Permissie.. saja sekarang maoe pigi, toean!* Vraag verlof, ik wil nu graag gaan,
meneer.. +*Ajo, soeroeh pigi itoe orang minta-minta* Vooruit, laat die bedelaar opduvelen..

|** **pigi** verbastering van **bagai/bagi** = manier +*Pigi mana ini toean, koerang bajaran saja...* Maar
Meneer, wat is dat nou, u geeft me veel te weinig loon! **X+ mana boleh**

{**pigoera**} (N of Port) = figuur, afbeelding; beeldje

{**pihak**} = zijde; partij {**berpihak**} = partijdig zijn, partij kiezen «— **fihak** (*Arab. Mal*)

* **pikir** = denken; nadenken | **pikir-pikir** = ingespannen nadenken; tobben, peinzen "piekeren"

|**pikiran** = gedachte; (gezond) verstand, rede +*Ah, pikiranmoe waar??* Zeg, waar zit je verstand? *
pikoel ***X+ mikoel** = dragen d.m.v. een zwiepende draagstok, (veerkrachtig bamboe-juk dat
beurtelings over één schouder wordt gehangen)

** **piekoelen** / **piekelen** = lasten dragen en vervoeren zoals de Indonesiërs doen....

|**pikoel** **X+** hier eigenlijk **djoendjoeng** (Mal) **X** gebruikelijker was Javaans: **oesoeng** – =
gezamenlijk boven het hoofd dragen, zoals de jongens doen met Bentiet **B.41/102**

* **pikoelan** = de draagstok waarmee men ** **pikoelt** zie hierboven...

* **pikol** / **pikoel** = ruim 60 kg (100 X **X+ 1 kati**)

pil = pil (geneesmiddel) **pil kinine** = kininetablet

* **pilek** [pilχ^k] = verkouden.. Soms spottend voor niet goed functionerend.. |+*Sijn radio een beetje
pilek.. Heef heen heluit...* geeft geen geluid

* **pil.m** = film in de bioscoop veel gebruikelijker dan **X+ {gambar hidoep}**

* **pilih** = uitzoeken, (uit)kiezen ***X+ milih** **X+ {pemilihan}** = verkiezingen

{**pimpin**} = leiden, aanvoeren **X+ pemimpin** = aanvoerder..

* **pinang** = *Areca catechu* noten van de pinang-palm: een fraaie, uiterst slanke palmboom.. De noten
zijn een belangrijk ingrediënt van de **X+ sirihpruim**

* **pindah** = 1/ zich verplaatsen, verhuizen 2/ verplaatsen

pindang / **ikan pindang** = inmaken, ingemaakt / in zuur, uien en curcuma gestoofde zeevis

pindang-srangi = volgens een bepaald Oost-Java recept toebereid visgerecht **L-R/321**

* **pindjam** **pindj.m** = lenen, borgen

|(ping) = ping-ping (alleen hier aangetroffen **B.24/64**)

|**Ping** = de voornaam *Frits* op z'n Indisch

* **pinggang** = lendenen

* **pinggir** [pʷ.ŋλɔr] = kant; oever +*di-pinggir kali...* aan (langs) de oever van de rivier **B.32/83**

{**pinta**} ***X minta** = vraag, verzoek

}**pintal**{ ***X mintal** = twijnen **tali pintal** = getwijnd touw

¹)**pint.r** = slim, gewiekst * **pinter boesoek** = sluw, geslepen; arglistig

²)**pint.r** = kundig, vaardig +*Pak Wirio pinter djalanin oto* Pa' W. kan goed chaufferen; is een kundig
automobilbestuurder.. +*Boeng Togok pinter ngomong..* 1/ Togok kan goed zijn woord doen 2/ Togok
heeft mooi praten... Welke van de twee bedoeld werd, bleek uit context en intonatie.

* **pintjang** = hinkend; mank, kreupel **Si Pintjang** = Hinkepink, Hinkepot

|lontjèng-nja pintjang = de pendule tikt onregelmatig en zal vermoedelijk zo meteen ophouden te tikken. **tong-tong pintjang** In oorlogstijd onregelmatig geslagen signaalblok om bijvoorbeeld luchtalarm te geven. Vergelijk bij ons de janktoon van de sirene.

* **pintjoek** = bananenblad tot een trechtertje of bakje gevouwen als "bord" of "schaaltje" voor een tussendoor-se versnapering (*nasi p.t.j.l* of ander gerecht).. In Batavia = "**boengkoesan**" b.v. **B.31/80**.
|+Tjoba Bé, koop bij de bibik drie pintjoek nasi rawon voor ons.. Zeg, Bea, koop 'ns voor ons bij het vrouwtje 3 pakketjes rijst met rawon-saus..

* **pintoe** = deur; poort; hek * **palang pintoe** = lange houten grendel, balk om de huisdeur te barricaderen.

Pintoe B[si = "IJzeren Poort", IJzeren Hek straatnaam in Oud-Btavia **B.22/59**

Pintoe Air = Sluis

* **pipa** = pijp in verschillende betekenissen

* **pipi** = wang, wangen

{**pipis**} **X+** **oel.k** = kruiden met een steen of stamper fijnwrijven

{**pirdaoes**} **X+** **kebon firdaoes** = de Hof van Eden, het Paradijs

* **piring** = etensbord **piring dal.m** = diep bord (voor rijst, bami) **L-R/35**

piring mangkok = schoteltje dat bij 'n kopje hoort

* **pisah** = scheiden, van elkaar halen {**berpisah**} = afscheid nemen

* **pisang** = banaan **B.28/74** **pisangblad** = bananenblad **B.10/36**

pisang gorèng = in olie gebakken banaan als snack

pisang radja = een der meest gewaardeerde banaansoorten ("koninklijke banaan") **B.11/37**

** **pisang** Door Nederlanders gebruikt in de uitdrukking: *+Hij is de pisang* Hij is de sigaar, de klos, de pineut, enz.....

{**pisau**} **pisu** = mes **pisu blati** = keukenmes **pisu tjoekoer** = scheermes

pit [pɛ̃, ɿ]/pie^d/ = fiets (graag gebruikt bij de bevolking van Midden- en Oost-Java) *+Besok saja dateng sama pit...* Morgen kom ik op de fiets

|**pit** [pøt] **krijgen** = slaap krijgen, met name overdag.; van **X+** **pitten**

pita = strook v textiel, lint; haarlint, strik in haar v. kleine meisjes (v Portugees fita)

pitamin = vitamine

|**piting / pitingan** = omknellen in een wurggreep, houdgreep / worstelen, waarbij men elkaar in een houdgreep tracht vast te klemmen.. *+hij gaat mij piting...* *+** hij pittingt me*

|**pitjah X+** **p.tjah** = kapot, stuk, gebroken, helemaal beschadigd.. Een vervorming van het Hoog-Javaans **p.djah** = dood. Inheemsens gebruikten dit woord vaak tegenover hun meerderen. *+Adoeh, Njah, piring mangkok sama gelas djatoeh; sekarang semoea pitjah!* Ach Mevrouw, de borden, kopjes en glazen zijn gevallen; nu zijn ze allemaal kapot! *+Lho Toean, soesoenja kok pitjah, kenapa ja?* O Meneer, de melk is geschift, hoe kan dat nou hè?

pitj.k (J) [pɛ̃ɿχ^q]/pietj.^q/ **X+** **boeta** = blind |+*Pitj.k, jij ja, koh je haat n.rak mijn klène broertje!*
Ben je soms blind, (hufte) dat je m'n broertje ondersteboven loopt!?

* **pitji** = zwartfluwelen muts, Javaanse fez (van Ned. *petje*) zie ook **X+** **pétji X+** **koeploek**

* **pitjis/pietjies** = dubbeltje (geldwaarde 10 ct) Afgeleid v h verouderd Ned *pietjes* (=duppies)

|**pit** hebben (krijgen) = slaperig zijn (worden)

|**pitten** vaak gebruikt i.p.v. slapen, bijvoorbeeld voor de siesta, het middagdutje

planèl = flanel, flanellen kleding

plat p.lat = grammofoonplaten (van eboniet)

*| **pleen** = vliegtuig, pas na 1945 overgenomen via Am./Eng *plane* *+Wij haan naar Hollan met de pleen, feel flugger...*

|**plèèr!** = 1/ Pats!! Klètss!! Zeer hard kletsend geluid op het water **B.32/84** 2/ een klinkende klets in het gezicht... Indische mensen vonden dat **plèèr** te Javaans klonk en maakten er "flèr" van... **X+** **flèr**
⇒ *'n flèr geven*

plès / botol plès = "fles" of "flessen" Inlandse uitdragers, die huis aan huis lege bier- of wijnflessen opkochten werden (toekang) **botol plès** genoemd, naar de roep die zij deden weerklinken.. De flessen werden later door kleine kooplui hergebruikt voor olie, ketjap, stroop, enz...

plès-plès = geluidsnabootsing.. een kind krijgt (met de vlakke hand) een pak voor de bips.. Strafmaatregel die bij Europese en Indo-kinderen aan het begin van de eeuw vaker voorkwam dan bij Inlandse kinderen.. Als Inlandse volksmoeders hun kind sloegen deden ze dat vaak met slagen op de rug.. |*Hh, kleine Nono altèt nakal* (ondeugend), *je weet. Maar nou hij krijh ples-ples van sijn Oma...*

plès-plès is blijkaar een Petjoh vorm van het Javaanse **tjeplès**, wat betekent met de vlakke hand slaan (een mug doodslaan, bijvoorbeeld)

plèsèt X keplèsèt = uitglijden, uitgeleden +** **plèsète** = gleed uit **L-R/21**

pl.sir(an) = 1/ plezier maken, (vooral): er op los leven; 2/ een avondje uitgaan

plèstèr plèst.r = verbandpleister

pletar - pletoor! = klets - klats! geluidsnabootsing v slagen, klappen die worden gegeven... **B.30/78**

In de beschrijving van de tuchtiging(en) die Bentiet moet ondergaan nadat hij is betrapt bij het luistervinkje - spelen komt hij wellicht wat overdreven over... Hij wou ermee schilderen: Eerst voelde ik onverwacht een paar fikse flèren tegen mijn (kale) kop: **pletar - pletoor**. Toen een stevige stomp tegen mijn schouder: **gasak**. Ruw werd ik bij m'n arm gepakt en overeind getrokken: **bedol**. En incasseerde tenslotte een paar niet malse oorvijgen of muilperen: **tampar**.. (die ik wou uitwijken natuurlijk, waarbij ik m'n hoofd tegen de deur of muur stootte) ... **en nou so mijn kop**... Dese Bentiet hij is betoel pefohel!

plisie = politie.. (Maar dat wist u al; net als bij ons!)

plikèt = kleverig; plakken aan je vingers...

plintir = twijnen, ineen draaien (bv. koord, touw) **B.31/81**

* **plœit X ploewit** = fluit (Het woord werd kennelijk via een geschreven tekst "ontleed", en vervolgens ontleend.. Vergelijk biscuit/beschuit ==+ **b□skoewit** duit ==+ **doewit**

plonjo = aanduiding door "nette" indo's gebezigd voor het "lagere soort" Indo-Europeanen, al wat zich niet fatsoenlijk westers gedroeg. Je zou het met wat fantasie kunnen beschouwen als een samentrekking van "plo(ertige si)njo"

** **plopper X+ p□löpør** = extremistisch vrijheidsstrijder

* **podèng** = 'pudding'; taart; tulband; zelfs gebak(je)

* **podjok X podjokan** [p]ψ^q an /pòdjò'àn/ = hoekpunt, hoek v.d. straat

{**poealam**} X+ **marmor** = marmer

{**poeas**} X+ **kenjang** X+ **s.n.ng** = verzadigd; bevredigd

* **poeasa** = vasten **boelan poeasa** = Ramadan, negende maand, islamitische vastenmaand..

* **poedja** = offeren aan goden; bij godenbeelden **B.11/38**

}**poedji**{ = 1/ lof aan God 2/ prijzen, loven

poef = geluidsnabootsing: pff.. uitblazen |* **anggoer poef** = mousserende wijn, champagne, sekt **L-R/147**

* **poejoeh** = kwartelwifje

*|**poeki** = vrouwelijk geslachtsdeel van een dier.

* **poekoel** = 1/ slaan in vele betekenissen 2/ (klok)slag **B+** tijd **poekoel brapa?** hoe laat?

poekoel tiga siang X+ **djam tiga soré** = 3 uur in de namiddag

|* **poekoel** = slag, slagen, slaag ** *Awas, nanti saja kassi poekoel* **Pas op straks geef ik je een pak slaag!** Niet alleen domme en harteloze Europeanen dreigden hiermee hun minderen, ook de japs konden er wat van. Bij blanda's was het meest alleen dreigen, maar de godenzonen voerden het kassi poekoel doorgaans met verve uit...

poekoelan p□ntjak X+ **p□ntjak** = vechten op de p□ntjak-manier

{**poela**} X+ ¹**lagi**; **djoega** = weer; ook..

* **poelang** = 1/ naar huis (gaan) of 2/ thuiskomen, terugkeren... **poelang kandang** = naar de stal

terugkeren D/21

* **poelau poeloe** uitspraak op Java soms [pul□.] soms [pulu:] = eiland, eilanden

poelisi = politie

-**poeloeh** (h niet uitspreken) = -tig **doea poeloeh** [dua.pulu:] = 20 **toedjoeh poeloeh** = 70

* **poeloet** (J) [p□l□^t] X+ **g.tah** = lijm, gomachtige substantie die uit bepaalde bomen vloeit, zeer kleverig, klitterig **poeloetan** = Malva-achtig plantje met kleine roze bloempjes en klis-achtige vruchtjes die zich in kleren en haren vasthaken..

poelpèn = vulpen

{**poen**} nadrukgevend partikel bij zinsdelen (niet-predikaat)... Werd in het P-Maleis niet gekend of begrepen, dus nooit gebruikt.. In het Javaans was het de beleefde vorm voor "Si"

{**poenggoeng**} X+ **b□lakang** / **g□g□r** = rug

{**poengkir**} X+ **moengkir** = ontkennen

* **poengoet** X+ **ambil/petik** = 1/ plukken; afhaken, nemen +Ai, *kenapa boeah mangga itoe bloen di poengoet?* Hé waarom zijn die mangga's nog niet geplukt?

2/ oprapen; adopteren 3/ X+ **tjaboet** = citeren

||**poenja** [pu□a – pu□a^q] / poenjà X poenjà^q / = 1/<**empoe-nja**> de "meester" ervan (zijn) ⇒ 2/ hebben, bezitten (beter: {**mempoenjaj**}) ⇒ 3/ eigendom ⇒ 4/ passe-partout, bij velen die het Maleis gebrekkig spraken, voor van of voor het bezitt. voornaamwoord...

+^{1/} *Roemah itoe Toean Bosch 'poenja* Dat huis, daar is de heer Bosch de eigenaar van

*+^{2/} *Toean Liem Sin poenja banjak roemah* De hr Liem Sin bezit vele huizen

*+^{3/} *Itoe andjing poenja^q-nja Njonja Miller* Die hond is (eigendom) van Mevr. Miller

+*Roemah ini poenja^q-nja Pak Doel* Dit huis is eigendom van Pa' Doel

*+^{4/} *Ini saja poenja boekoe* Dit is mijn boek +*Lho kok bisa di dalem Henk poenja tas?* Hé, hoe kan het dan in Henk z'n tas zitten? +*Sapa poenja salah?* Wiens schuld is het? Wie heeft er schuld aan? B.15/46

poentianak / **pontianak** = vrouwelijk spook, "vampiert" op kraamvrouwen en rooft baby's ⇒ daaraan ontleent de stad **Pontianak** in West-Kalimantan (=Borneo) zijn naam

* **poentjak** X+ **poetjoek** = top van heuvel of berg

poepoek X+ **tanah gemoek** = mest; verrijkte humus

* **poera-poera** [pura^q pura^q] = huichelen; veinzen, net doen alsof +. *ister een kok, poera-poera hij hooi weg snert...* 'n kok, die bij het weggooien van snert, net deed alsof hij B. niet zag B.17/50

{**poernama**} X {**boelan poernama**} X+ **terang boelan** = volle maan

}**poeroet**{ = ruw van huid.. * **djeroek poeroet** = *Citrus papeda*, klein citroenachtig vruchtje, veel in de Indische keuken gebruikt.. Zeer zuur.. Ook de blaadjes werden als specerij verwerkt.

* **poesaka** = erfstuk; erfenis... vaak ook nog met een bijzondere, magische betekenis. Het was feitelijk onverkooft... Vergelijk bv. ook Saïdjah en Adinda van Multatuli

{**poesat**} 1/ X+ **poes□r** = navel {2/ = centrum, hoofdkwartier}

* **poes.r** = navel

* **poesing** = duizelig +. *en wij rook door maar vredespijp tot poesing.* B.2/17

{**poetar**} X+ ¹⁾ **poet.r** zie ook {**memoetar**}

* ¹⁾ **poet□r** = draaien; keren, wenden B.9/33 * *ès poet□r* = consumptie-ijs, gevormd door ronddraaien van een "vla" in een trommel, omgeven door een koudmakend mengsel

||** **poeteran** = molen, molentje

²⁾ **poet□r** soort duif (**boeroeng poet□r**) *Streptopelia bitorquata* Dubbelring tortelduif. Lijkt op onze Turkse tortel

* **poetih** = wit **rokok poetih** = westerse sigaretten, in tegenstelling tot X+ **klobots**

poetjat X+ **poetj□t**

* **poetj.t** = bleek B.7/27 B.31/82

* **poetjoek** = 1/ top van een boom 2/ het jonge uiteinde van een twijgje met pas ontloken blaadjes of

bloemknoppen.

poetol (J) **X+** **potol** = gebroken

* **poetoes** (Mal) = (af)gebroken, geknapt (touw); gebroken (film)

+**lajangan poetoes** = "losgebroken" vlieger (vliegertouw stuk getrokken/-gesneden) **B.38/94**

{**poetoes asa**} (B.I. Maleis) = moedeloos, ten einde raad

{**poetra**} = 1/ prins, vorstelijke zoon.. {2/ tegenwoordig: zoon; zoon des lands}

* **poetri** = 1/ prinses(je) {2/ tegenwoordig: dochter}

||**Poh** [p]^q **X Mpok** [^qm-p]^q = oudere zus (Batav); aanspr. titel v. volwassen jonge vrouwen (Jav = 'mbaqjoe of joe) Tegenwoordig wordt alom "**Boe**" gezegd.. **X+** **iboe**

* **pohon** = boom, houtig gewas

pohong ketèla pohon(g) = cassave

¹⁾ **pokok** = boomstam, hoofdstengel

²⁾ **pokok** = hoofdzaak; fundament; kern +*Pokok-nja begini:...* Het komt hierop neer, dat...

{**pokok kalimat**} = (grammaticaal) onderwerp van de zin

³⁾ **pòkò B pokok** = {kapitaal}, inzet bij het spelen **L-R/26**

* **pokrol** = procureur **pokrol bamboe / pokol bamboe** = advocaat voor kwaai zaken

polah (J) = gedrag, houding +**kakéjan polah!** = teveel kapesones; teveel "dwaasheden"

polisi = politie

* **pompa** = pomp.. Het moderne woord in Indonesië is **pom** (b.v. **pom bèngsin**) Waaruit weer blijkt, dat men "met zijn tijd meegaat.."

* **pondok** = 1/ hut; huisje; optrekje; zelfs jeugdherberg... 2/ aldaar (of in een tent) overnachten **X+**

mondok +*Onse patfinders haat pondok op Trètès* Onze padvinders (gaan) kamperen in Tretes

|**Pong** = Indische vorm van Fons *= Alfons

pontèn = 1/ "fontein"

}**pontèn**{= 2/ waarderingscijfer; rapportcijfer.. **dipontèn** = er 'n punt (cijfer) voor (ge)geven

Pontianak = stad aan de westkust van Kalimantan/Borneo, waarschijnlijk zo genoemd naar de boze geesten die er verblijf hielden (zie **X+** **poentianak**)

|**poot** heel vaak gewoon, gemeenzaam (niet plat bedoeld) voor voet, voeten, been. Behalve als men het bv. had over leden v.h. koninklijk huis.. Dan paste dit woord beslist niet!

|**porsi** = portie, deel **B.31/82**

*|**pos** = posterijen, ptt * **toekang pos / mas Pos** = postbode, brievenbesteller

|**pos** ook wel eens i.p.v. **toekang pos** = brievenbesteller. +*Lho koh die nieuwe pos, hij weet noh niet adres fan onse pafiljoen..* Weet de nieuwe postbode nog niet waar hij moet zijn voor het paviljoen?

|**postereren** = opwachten; niet alleen van het wild, maar ook wachten op een vriend, enz.; zich ergens wachtend opstellen **B.17/50 B.43/105**

|**pot** = 1/ nachtpot, matella 2/ bloempot

potelot = potlood, potloden... (ook **plotot** en {**pinsil**} kwamen voor)

potol (J) = (af)breken, afgebroken zie ook **X+** **poetoes**

* **potong** = 1/ snijden met mes +*potong lèhèr* = hals afsnijden

2/ knippen met schaar +*potong ramboet* = haarknippen **B.15/46**

3/ korten, inkorten; verminderen +*potong bajàran* = salaris (loon) korten; geld op het loon inhouden (bv. als strafmaatregel)

4/ in porties verdelen **B. 31/82**

* **potrèk X+ kotrèk** = kurkentrekker

* **potrèt** = in de 19e eeuw portret; na 1920 meestal foto, kiekje..

* **potrèt X motrèt** = portretteren, fotograferen... **toekang potrèt** = fotograaf

|**potten** = bij het spelen geld "in de pot" doen, inzetten **L-R./26**

* **prabot X prabotan** (J) = meubilair ook wel eens **X+** **mèb.l**

{**pradjoerit**} = soldaat, militair; strijder

* **prahoe** [pra:u.] = prauw; inheems zeewaardig zeilscheepje
prahoto = vrachtauto, truck
* **pranakan / peranakan** = eigenlijk "kind geboren in ons land" werd gezegd van vreemdelingen met een buitenlandse vader en een inlandse moeder; dus halfbloed.. Niet alleen indo-Chinezen, ook indo-Nederlanders werden door de bevolking zo genoemd...

* **prangko** = frankeerzegel, postzegel
* **prantjis X+ didong** = Frans, franstalig
* **prapatan** = viersprong, wegkruising
* **prawan** = maagd; jonge vrouw
* **préman** = burger (= vrij man); geen militair
* **prempoean** = vrouwelijk; vrouw
|**prempoean** werd in het P-Maleis dikwijls (foutief) gebruikt voor echtgenote, ook wel voor huishoudster, concubine (**X+ njai**)..
{**pr.ngoes**} (J) = naar zweet stinkend
* **préntah** = 1/ bevel; order 2/ bevelen, commanderen *+Hij dèng hij ken préntah ons!* Hij verbeeldt zich dat hij hier de lakens mag uitdelen...

Priangan = het middelste en zuidelijke deel van West-Java = De Preanger..
{**priangan**} betekent eigenlijk "godenverblijf"
|**priet** ('mpriet of **empriet**) = 1/ kleine vogelsoorten: bv. honingzuigers of snijdervogeltjes, over het algemeen nog kleiner dan de Holl. pimpelmees +...één fohel in de chan, apa lagi priet njang klein..
B.21/57 2/ soort vinkachtig vogeltje, verwant aan glatik of rijstvogel, maar onopvallend, althans minder kleurig van verenpak.
* **pri-jaji** = lagere adel op Java; ambtenaar; dus Javanen v "beter gehalte" dan het gewone volk
* **priksa** = onderzoeken
*|**printa** ** **printa's X+ préntah** = bevel; bevelen
*| **printa aloes** = (letterlijk) verijnd of subtiel bevel; een hint via de inheemse bestuursambtenaar of invloedrijke figuur in dorp of landstreek. De autoriteiten probeerden wel eens iets van de bevolking gedaan te krijgen zonder daarbij direct dwang of dreigementen te gebruiken, of zonder dat het veel kostte. Aan het dorps hoofd werd bijvoorbeeld te kennen gegeven dat "de regering het zeer op prijs zou stellen als...(bijvoorbeeld) de landwegen er netjes en verzorgd zouden uitzien. Dat zou immers een veel betere indruk maken op buitenstaanders, enz." Drie maanden later zag een weg er keurig onderhouden uit, zonder dat er veel geld voor was uitgegeven... Veel hing ook af van de invloed die de kleine goden op hun mindere onderdanen hadden. Werd er van de kant van de bevolking geprutteld dan heette het steevast, dat het een bevel was van de (Ned.) overheid, en dat het beter was zich niet al te veel te verzetten...

|**printil X prientiel** = heel klein (jong) persoontje, onderkruipseltje *+So('n) kleine printil haat al smoken.. Zo'n klein ventje: en dat rookt al!zo'n kleine prientiel.... L-R/307*
priok = kookpot; bassin, bekken ---+ **Tandjoeng Priok**
|**proempie** = verbastering v.h. Nederl. pruimpje / pruimpie voor de sirihrui. Het inheemse woord was **X+ sosor** Het woord proempie lijkt me een aardigheidje v Tjalia Robinson te zijn
* **proesi** = blauwe kristallen **kopersulfaat**, die je in Indië gewoon op de pasar kon kopen.
*|**Pro Juventute** = Jeugdzorg (voor verwaarloosde of ontspoorde kinderen) en de bijbehorende Tehuizen. Gangbare uitspraak in Indië [**pro j'fɣnt':t**] *+Jah kasian, Deetje sij moet naar Projuventuut...* Men dacht hierbij dus aan een verbeteringsgesticht...

|**prop** = prop om fles af te sluiten, dus meestal kurk
|**pijpen** = jatten, stelen *+Ik pijpt* Die heb ik "gejat" **B.9/31**

R

- * **raba** X--+ * **raba-raba** = voelen, tasten naar iets
- raboe-raboe** = als raboek (mest) ogen, m.a.w.: het was 'n ongelooflijke rotzooi **D./35**
- * **raboek** [rab^q]/ráboe^q/ = mest
- |**rada** (J) [r^d]^q/ròdò^q/ = enigszins, nogal, tamelijk
- radio** [r^ψ'dξ:jo] /rà-díejó/ = radiotoestel
- * **radja** = koning, vorst
- * **radja oedang** = lett. "koning over de garnalen", garnalenkoning (*Halcyon cyanoventris*): de blauwbuik-ijsvogel van West-Java. Ijsvogels vangen hun prooi (visjes) in duikvlucht op en in het water. **B.28/74**
- * **radjawali** = (lett. havikskoning) zeearend; adelaar
- radjin** = ijverig, vlijtig
- ¹{**raga**} = gevlochten bal van rotan, waarmee lang geleden werd ge"voetbald"
- ²{**raga**} = {lichaam} X--+ {**olah raga**} = sport; sporten, dus: voetballen
- * **ragi** = gist, zuurdesem
- {**rahasia**} X+ **roesia** = geheim
- {**ra'iat**} X+ **rakjat** = volk
- {**raja**} = groot, belangrijk {**hari raja**} X+ **hari besar** = feestdag **Indonésia raja**
- * **rajap** ****raajaps** = termieten, ("witte mieren") *+piano-met-rajaps...* waarvan het hout door termieten was aangetast **L-R/35**
- |* **rak** [r^ψ^k] = rek om iets op te zetten (droogrek) of aan te hangen.. |* **bordenrak** = droogrekje voor vaatwerk.. |* **eierrak** = plankje met ronde openingen waarin de eieren pasten..
- rak** [ra^q] = droogrekje (zie boven).. N.B. je hoorde wel verschil te maken in uitspraak, naar gelang je Maleis of Javaans sprak [ra^q], of Indisch (dan wel Petjoh) [r^ψ^k]
- {**rakit**} X+ **gètèk** = vlot
- {**rakjat**} X+ **orang banjak** X **orang ketjil** = volk **Skolah Rakjat** = Volksschool, d.w.z. Lagere school voor inlandse kinderen, onder het Inlands Lager Onderwijs, dus geen H.I.S. Meestal zei men "desaschool"..
- * **rakoës** = gulzig, hebzuchtig **B.14/43**
- {**raksasa**} = 1/ reus uit de Javaanse mythologie 2/ reusachtig, kolossaal
- {**ramadan**} X+ **boelan poeasa** = vastenmaand
- * **rambat** *X+ **ngrambat** = kruipen over de grond (v planten)
- ketéla rambat* = zoete aardappel (*Ipomoea batatas*)
- * **ramboet** = haar, haren **potong ramboet** = haarknippen **B.15/46** *toekang ramboet = toekang potong ramboet* = kapper, haarknipper **B.15/45**
- ramboet djagoeng* = "maïspruik"; lelijke roodblonde kleur **L-R/33 L-R/111**
- * **ramboetan** = soort vrucht (*Nephelium lappaceum*) **B.28/74**
- |* **ramee betoel** = erg gezellig; leuk **B.17/50**
- * ¹**ramé** = 1/ druk; bedrijvig 2/ gezellig; leuk **B.22/59**
- ²**ramé** = gek; belachelijk... |*+Ramé die fèn, gaat rijst eten met forrek en mes!* Die kerel is toch wel 'n halve gare dat hij rijsttafelt met mes en vork alsof het een aardappelschotel is!
- |**ramé-ramé** = een groot gezellig feest, een partijtje
- ²**ramé rameh** X+ **rami**
- * **rami** = hennep * **tali rami** = hennepouw *+hij haat gandj.l met tali rami* **B.9/33**
- {**rampai**} **B** {**boenga rampai**} = bloemlezing
- * **rampas** = afpakken, afnemen;.. verwant aan X+ **rampok**

| **rampas(sen) = 1/ **rampas** 2/ (term uit de cultures) = het verwijderen van ("wilde") loten en knoppen teneinde de vruchten de gelegenheid te geven zich te ontwikkelen, = 'dieven' van overbodige loten...

{**ramping**} X+ **ketjil** X+ **aloes badan** = tenger, slank

* **rampok** = 1/ met geweld in bende-verband roven en plunderen... Zoals in onrustige tijden.. (Bersiap-tijd en nasleep) |* **rampokkers** = plunderslaars, rovers...

2/ roven, beroven; stelen +*Adoe-.... mijn petasan banting weh. Di-rampok!* B.40/100

randa [r]:nd]:] /rôndô/ = vrouw zonder man (gescheiden, of weduwe) **'mbok rondo** = (eerbare) weduwe

randoe / pohon randoe = kapokboom (*Ceiba pentandra*)

{**rangké**} *X+ {**rangkai**} = tros, tuiltje bloemen, etc

rangkak X+ **ngrangkang** = over de grond kruipen op handen en voeten..

rangk.p *X+ **rangkap** = dubbel; samengevoegd **rangk.pan** = samenvoeging; samenvatting; combinatie..

rang-rang X+ **ngang-rang** = rode tuinmier, in bomen levend

rangsoem = rantsoen, bepaalde hoeveelheid.. **rangsoeman** = bij beetjes, afgepast.. **di-**

rangsoemi = er werd maar een beperkte hoeveelheid toegekend.. ze mochten niet nemen zoveel ze wilden..

|* **rantang** = etensdrager: 3 tot 6 stapelbare aluminium (of geëmailleerde) pannetjes, die d.m.v. een beugel, die opzij werd ingehaakt, bij elkaar werden gehouden. Uitermate geschikt voor het vervoeren van warme maaltijden.. +...om de rantang met eten voor Non te bezorgen.. L-R/173

* **ranté** = ketting, keten (met schakels) voor halssnoer, halsketting X+ **kaloeng**

orang ranté = "ketting-gangers" d.w.z. gestrafte misdadigers, die in de vorige eeuw nog met een keten (+ blok aan het been) rondliepen... (Later niet meer, we werden immers steeds humaner!) Hiervan leidde men het Nederlandse woord *kettingbeer* af voor gestrafte, gevangenis-klant...

tjap ranté = naaimachine-garen op klosje; merk "Ketting" (trade mark "Chain")

{**raoep**} (J) X+ **tjoetji moeka** = zijn gezicht wassen

raoet B piso raoet = scherp 'schilmesje' voor het bewerken van rotan..

{**rapat**} = vergadering {**rapat oemoem**} = algemene of plenaire vergadering

rap.t = dicht bijeen van vlechtwerk; dicht aaneengeschoven, geen tussenruimten

{**rapi**} X+ **netjies** = keurig, netjes, enz..

rapoeh X+ **m.t.l** = brokkelig, vermolmd

rapot merapotk.n X+ zie ook **melapor** bij **lapor** = melden, rapporteren

rasa = 1/ proeven; smaken 2/ voelen; gevoel

rasa-koe ... = naar mijn gevoel of mening... +*Rasa-koe itoe tidak baik* Ik vind dat niet juist, naar mijn mening is zoiets niet in de haak... +*Skarang kowé taoe rasa-nja...* Nou merk je zelf hoe hat aanvoelt om...

rasa-nja koerang énak = het smaakt niet zo best.. **rasa-nja tidak énak** = het smaakt helemaal niet!

rasa-nja koerang sen.ng = hij voelt zich niet zo happy

rasé X+ **loewak** = civetkat

* **rata** = recht, in een rechte lijn.. (tegengestelde van.. krom)

rata-rata = gemiddeld genomen... in doorsnee

{**ratap**} = weeklagen

* **ratjoen** = vergif

ratoe = vorst, vorstin **Ratoe Adil** = de Rechtvaardige Vorst (Heerser) uit de *Djojo Bojo*, van wie men verwachtte dat hij het Javaanse Volk aan het "Einde der Tijden" in vrede en gerechtigheid zou regeren... Indische mensen hadden andere verwachtingen dan de Indonesische bevolking. Indischen dachten aan Koningin Wilhelmina of Juliana... In de APRA (Angkatan Perang Ratoe Adil =

Legermacht van de Rechtvaardige Vorst) van Westerling enz. vinden we deze gedachte terug. Indonesiërs, en alleen zij, weten inmiddels wie er werkelijk mee bedoeld kan zijn: Soekarno of Suharto of Gus Dur of Megawati... Ben ik sarcastisch?? Gelijk heb je!

* **ratoes** = honderd(tal) **an.m ratoes** = 600 **ratoesan** = bij honderden

* **rawa** uitspraak ook [rZ:wZ:] = moeras

{**rawat**} = verplegen, verzorgen {**djoeroerawat**} = verpleegdeskundige, zuster, broeder...

* **rawit** = **tjabé rawit / lombok rawit** = chilli's, zeer hete kleine pepertjes

* **rawon** = gekruide vlees-soep, donker zwartbruin van kleur. Een der belangrijkste ingrediënten: de licht-bittere **kloewak..** (zaden van *Pangium edule*) +..bami, **rawon**, **soto**, enz **L-R/325**

r.bab = Javaanse viool met 2 snaren |**tjap rebab / |tjap rotzooi** = inferieur merk; dus overdrachtelijk voor: waardeloos! **B.22/60**

{**rebah**} **X+ roboh** = omgevallen

* **rebo hari Rebo** = woensdag **malam Rebo** = de nacht van dinsdag op woensdag...

* **reboeng** = bamboe-spruit, mits jong en nog niet aan het "verhouten", als groente gegeten..

* **reboes** = in water koken **katjang reboes X+ katjang godok** (Oost-Java) = met wat zout gaar gekookte pinda-noten..

* **reboet** = 1/ grabbelen; elkaar verdringen om iets te pakken te krijgen; 2/ weggrissen, een ander uit handen trekken **bereboet** = het onovergankelijk werkwoord (betekenis 1/) **B.38/95**

* **reboetan** = "gegrabbel"; gevecht om de prijs

redjeki = {1/ levensonderhoud} 2/ bof, buitenkansje; geluk (eigenlijk misschien door 'n hogere macht gegeven).. Het vinden van de stuiver in **B.31/82**, dat was nu echt redjeki! +...betekent dat *banjak redjeki* ...dat je veel fortuin zult ontmoeten... **L-R/323**

|**rèèèt!** = krrààk! geluid van scheurend textiel of papier **B.6/26 B.9/33**

}**rega**{ (*J*) variant op **X+ harga** = prijs, kosten +*Rega-nja brapa?* Hoeveel moet het kosten?

regèn [rχλɛ:n] **X+ Boepati** = Regent. Hoogste Inheemse bestuursambtenaar.

** **regenboom** = *Samanea saman*

{**réjal**} = reaal, oude munt en geldswaarde, hoofdzakelijk "bekend" uit verhalen

{**rekah**} = gebarsten

|**rèk.n** = 1/ uitrekenen, berekenen; 2/ anticiperen, van te voren wel kunnen nagaan...

rékning = rekening, factuur of kwitantie

rél = rails van tram- of spoorbaan

{**réla**} = bereid, genegen {**soeka-rela**} = vrijwillig **Soekaréla** = in de Japanse bezettingstijd de "vrijwillige" hulptroepen, gerekwireerd uit de Indonesische bevolking..

rém = rem van voertuigen, machines, etc. ; remhendels en -pedalen..., **rèm B ng.rèm** = tegenhouden, afremmen +*Orang itoe tidak bisa di-rèm...* Je kunt zo iemand niet tegenhouden

remoek X+ antjoer = verbrijzeld, verpletterd..

* **rempèjeh [rχm'pɛ:je^q]** /r.mpêjè^q/ In dun deeg gebakken snacks met pindanoten of... garnalen (= **rempejeh oedang**) **B.26/69**

renang X+ berenang / bernang = zwemmen

* **rènda** = kantwerk **badjoe rènda** = baadje of kabaja met kant afgezet..

rendam [rχndɛm] / **renděm [rδndχm]** = in water weken, bijv. vuil wasgoed.., doorweken

* **rendang** = vleesgerecht, gebraden vlees ingekookt met rijst, enz..

* **rèng** = panlatten voor een dakstoel

{**rèngèk**} = drenzen, zeuren, zaniken van kleine kinderen en kinderachtige volwassen personen.. +*Teroes merèngèk-rèngèk dia tentang..* En hij bleef maar zaniken over....

rengoes merengoes / mr.ngoes X+ mr.ngoet = boos kijken

* **rèntèng** = 1/ snoer, reeks 2/ zie **rèntèngan**

|**krijgertje rèntèng** = soort tikkertje: al wie getikt is vormt met de partij tikkers een rij, door elkaar bij de hand te vatten. Ze vormen dus een rèntèng. Tot de laatste los lopende getikt is. Dan begint

het vangspelletje opnieuw..

|**rèntèng(an)** = bundel rotjes in een lange tros.. **B.21/57** zie ook **X+ tamboer** (Oost-Java)

{**rentjana**} = schema; overzicht

* **rèntjong** = zwaard, dolk van de Atjehers

|**repen** = grepen *+Alleen prongeluk mijn repen hoet* **B.27/71** Dit "mis-verstaan" was een gevolg van het (volgens Indo's) onduidelijk spreken van vele Hollanders, die moeite hadden met de tong-r... Velen brouwden, zodat de kinderen niet wisten of ze een g of een r moesten verstaan. Zelfs als ze niet brouwden meenden Indische lieden toch een g te verstaan inplaats van een r, want men hoort wat men denkt te moeten horen! De articulatie van de Holl. tong-r was toch iets anders dan die van de Indische tong-r.

repolper |**leffoffer** = revolver *Zie mijn opmerking over de articulatie van de r*

r.pot [rɛ.p] / **merepòt** *+Soedah direpot sama polisi?* Is het al gemeld bij de politie?

rèpot [rɛ.p] = 1/ druk; bedrijvig; (te) veel te doen hebben 2/ zich ergens druk om maken.. *+Soedah, djangan rèpot-rèpot boeat kita | Al toh, hoef niet sofeel rèpot foor ons!* Kom, voor ons hoef je je niet zo uit te sloven!... ** *Nou jullie hoeven voor ons niet zoveel reppots te maken*

{**r.s.p** (J) / **mr.s.p** / **meresap**} = absorberen, opzuigen (bv. v. vloeipapier)

resép = doktersrecept

resi = reçü *+Minta resi, Mas...* Ik wou wel graag een ontvangstbewijs hebben, meneer.

|***resia** / **roesia** = geheim *+Ah perkara itoe ada roesia-nja* Achter die zaak steekt meer, dan we wel mogen weten **roesia** is een vervorming van **X+ rahasia**

residèn = resident, dwz Europees hoofdambtenaar van Binnenlands Bestuur, hoofd van een gewest (noemde men in Indië residentie)

residènsi |* **residentie** = gewest, i.e. onderdeel van een provincie of een Gouvernement.. Een Indische residentie was groter dan een Nederlandse provincie, soms groter dan heel Nederland... N.B. de in Nederland gebruikelijke betekenis: woonplaats van de regerende vorst, dan wel zetel van de regering was in Indië zo niet onbekend, toch zeker ongebruikelijk..

{**resmi**} = officieel

|**respecteer** = onder de indruk komen van.. ontzag krijgen voor... **B. 27/71**

* **rèstan** = restant, overblijfsel; dat wat er overschiet... *+Rèstan-nja boeat saja, ja toean?* Wat er overschiet dat is voor mij, hè meneer?..

réstoran = eethuis, restaurant

|**retak** = barst; barsten, gebarsten *+Ah wil niet, retak dese bord* Dit bord heeft 'n barst, dat wil ik niet... *+Awas als jij laat fallen, strak retak, hoe?* Pas op, niet laten vallen, anders komt er 'n barst in!

|**retireer** = zich terugtrekken; z'n snor drukken Een der vele militaire termen die in het Petjoh van de straat gaarne gebruikt werden **B.31/81**

retja (J) = beeld, stenen afgodsbeeld

rèwèl (J) = 1/ vervelend; hinderlijk; bewerkelijk 2/ ruzie (eigenl. **rèwèlan**)

riboe = -duizend, duizendtal **X+ riboean** = duizendtal zie ook **XX+ seriboe**

* **riboet** = lawaai; drukte; beroering; commotie *+Miss Riboet* = destijds bekend zangeres in de Komodie Stamboel

{**rimba**} **X+ rimboe** = jungle, wildernis

|**rimboe** = oerbos, wildernis

{**ringan**} **X+ èntèng** = licht van gewicht

¹{**ringgit**} = {gekarteld} **Goenoeng Ringgit** = oud bergmassief bij Straat Madoera in de Oosthoek van Java met gekartelde top(pen)

²**ringgit** = rijksdaalder **B.22/59 satoe ringgit** = / 2,50 **lima (5) ringgit** = / 12,50

{**ringkas**} = kort samengevat; beknopt

|**ringk.s** = opgeruimd (staat netjes); opruimen.. *+Je moet ringk.s jou dingen, niet so slord.h toh!* Ruim je spullen op, wees toch niet zo slordig!...

{rintik} oedjan rintik-rintik X+ grimis = motregen
 {riwayat} = verhaal, levensverhaal, levensloop
 robak-rabik = helemaal aan flarden. Javaanse taalfiguur: vergelijk: *morat-marit, kotjar- katjiren bolak-balik*; ook *kolang-kaling, orang aring* (namen uit het plantenrijk)
 * robèk = 1/ scheuren; gescheurd *...tot rèèèt robèk een beetje B.6/26 2/ aan flarden +En toen robèk helemaal.. B.38/95
 * roboh = omgevallen; ingestort
 * roda = rad, wiel roda grobak = karrenwiel (1½ m doorsnee) B.21/57
 rodi = herendiensten
 {roelang / roengan} X+ kamar / goewa / lèbar = ruimte
 {roelas} X+ ros = knoest, knoop
 * roedjak [ru-'ʋa^q] /roe 'dja^q/ **['ru.ɿΨk] /roe tjàk = slaatje van onrijpe vruchten, met een slausausje zonder mayonaise, wel met wat Javaanse suiker, p.tis en vooral veel hete pepertjes... +..teveel roedjak eten... L-R/85 +...roedjak kedondong B.25/68
 * roegi = schade; verlies Het tegengestelde v oentoeng (=winst) +..banjak loegih (=roegi), ik verlies er veel op,... L-R/114
 {roeh} X+ roh = geest (in tegenstelling tot materie)
 {roehani} {rohani} = geestelijk
 {roekoen} (J) = eendrachtig {Rukun Tangga} = Buurt-organisatie (navolging van Tonari Gumi uit de jappentijd)
 *|roekoen = "efficiënt", leuk met elkaar werken.. +Kowé kok tidak bisa kerdja roekoen! Waarom kunnen jullie niet een beetje samenwerken? (Dan gaat het immers veel beter!) ...
 * roemah = huis ** pigi roemah X+ poelang = naar huis gaan
 roemah bola(h) = sociëteit, soos (eigenlijk huis waar gedanst wordt)
 roemah gadé = |* pandhuis, **pandjeshuis, lommerd, bank van lening
 roemah makan = eethuis; restaurant
 roemah sakit = ziekenhuis, hospitaal
 |roemahgandèng = (lett.) aanhang-huis = caravan D.caravan/7
 * roemboe = rommelig, chaotisch als in dichte wildernis.. zie ook X+ roempoen
 {roempoen} X+ grombolan/barongan = stoel, wortelstok; struik
 * roempoet = gras +makan roempoet = niks te eten hebben, gras moeten eten zoals het vee!
 {roending} peroendingan = bespreking; overleg, enz
 roentjing = scherp aangepunt * bamboe roentjing = scherp gepunte bamboestaaf, bijwijze van speer te gebruiken. Voor het afmaken van wilde dieren. Later voorgeschreven door de Japanners om bij een eventuele geallieerde invasie "het land tegen de Geallieerden te verdedigen".
 {roentoeh} X+ ambroek X+ roboh X+ boebrak = ten val gekomen, ingestort, etc.
 +Sekoetoe haroes roentoeh! = die Geallieerden moeten kapot! (Slogan in de jappentijd)
 * roepa = uiterlijk, aanzien roepa(h)-moe! 1/ je ziet er uit als... 2/ Ja, haha, daar zie ik je voor aan! "So siehst du aus!" Had je gedacht! enz. enz. 3/ Je zwamt!
 * roepa-roepa = diversen; van alles en nog wat (te koop) L-R/114
 * roepiah = oorspronkelijk rupee. Later samen met het woord rispis aanduiding voor gulden. Thans de betalingseenheid van Indonesië
 roesa X+ mendjangan = hert babi roesa = hertzwijn van Celebes
 * roesak = kapot, stuk; beschadigd, vernield
 roesoeh = 1/ smerig, vies; 1a/ troep, rommel; smerige hoop vuilnis 2/ slordig, rommelig
 |roetsjbaan = eigenlijk een montagne russe (een achtbaan); naar de context in B.17/51 meer een soort glij- of rodelbaan...
 * roew.t = warrig; verward; in de war +Als meisjes sij haan fechten, met djambak-djambak (elkaar aan de haren trekken) tot helemaal roew.t seh! +Jij si(h) maken roew.t mijn kop Jij hebt me ook

helemaal in de war gebracht! **B.10/36** *+masa... hij onhou alles-alles. Roewet!* Zo komt alles door elkaar **B.12/39** *+...want als je hengeltouw roewet...* **L-R/320**

{rojaal} = gul, vrijgevig, goedgeefs... Meest niet in de Ned betekenis "ruim": (een royale voorsprong) *+Mijn oom restoran. Rojaal die fen* **B.17/80**

{rojong} **gotong rojong** = dorps-, wijk-samenwerking... **kerdja gotong rojong** = Jongens, laten we er gemeenschappelijk onze schouders onder zetten, dan is het zo klaar!

roki = rok, rokje van een dame of meisje

* **rokok** = rookwaar, sigaretten **rokok Maskot** = Mascot-sigaretten.. Vóór 1941 de meest gewaardeerde gesausde sigaret.. **rokok krètèk** = kruidnagel-sigaretten in maïsblad

{rokok poetih} = "witte" sigaretten, dus rokerij zoals door Europeanen gewenst }

{roma} **X+ badan / koelit** = eigenlijk: buitenkant van je lichaam **{boeloe roma}** = haartjes op je huid (die overeind gaan staan bij kippevel)

* **rombèng** * **rombèngan** = uitdragers-handel... **toekang rombèng** = handelaar, huis-aan-huis opkoper van afgedankt spul: flessen, blikken, kapot speelgoed, boeken, tijdschriften enz.

rompi – **roempi** = vest; nauw op het lichaam gedragen dun jakje met korte mouwen, vaak over de hansop, bij kindertjes die "makkelijk kou zouden kunnen vatten" Het Holl. woord romp is in dit leenwoord terug te vinden. Vergelijk: dasi, pètji, roki, topi ...

* **ronda** = rondelopen van de nachtwacht (vroeger in afgelegen desa's waar geen politie was)

* **ronggèng** (J) = |dansmeid, d.w.z. inheemse vrouw die op feestjes met bezoekers tegen betaling *tandak-te..* N.B. **X+ tandak** had niets uit te staan met de Europese wijze van dansen. Bij het *tandakken* raakten de dansers elkaar niet aan... Lichamelijk contact achtte men niet oorbaar!

{rongkong} **{kerongkongan}** **X+ lèhèr** = strot, keel, slokdarm...

{rontak} **{berontak}** * **brontak** = eig. steigeren van paarden → in opstand komen → in verweer gaan tegen 'n ophanden zijnde invasie van de ex-kolonisten (Japanners en Blanda's) → strijden voor de vrijheid op leven en dood... ** **brontakkers** waren dus de Indonesiërs uit het volk die tegen de Europeanen streden...

ros (J) [r].s] = knoop tussen 2 bamboe-geledingen; noest, knoest in hout

* **rosok / rosoh** [r]:s]ᵍ /ròsòᵍ/ 'grove' vorm van **roesak** = kapot, dus waardeloos **B.31/81**

* **rosokan** = 1/ rotzooi 2/ rommel, waardeloos spul 3/ **X+ |rot-soo-i:** waardeloze ideeën

rosot **X+ mrosot brotot** = uit handen glippen, wegglijden

|rot = 1/ waardeloos... 2/ vervelend; erger dan streng v. leraren, onpedagogisch; intolerant. zie ook

X+ rotfèn

* ¹⁾ **rotan** = palmensoorten (*Daemonorops* sp) met tot 100 m lange stengels, klimmend in het bos. De taaie stengels vormen de grondstof voor de bekende rotan-meubels. De krosi males uit sketch 41 (Ik en Bentiet) was helemaal van rotan gemaakt.

| ²⁾ **rotan** ** **rottan** / ** **rottinkje** = rietje om stoute, onhebbelijke of kwalijke kinderen te tuchtigen. Het was uiteraard een rotan stokje. *+Awas ja, je krijg met de rotan!*

|rotfèn / rotvèn = gangbaar scheldwoord voor: naarling, etter, smeerlap, zak!, gemenerik, enz. Het woord *rotvent* was destijds ook in Nederland bij de jeugd heel gebruikelijk..

* **roti** = brood **roti poetih** = witbrood **roti graham** = bruinbrood, roggebrood

roti kering / rotikring = 1/ droog brood (bijvoorbeeld als strafmaatregel, je kreeg niks anders) 2/ eufemisme voor een pak slaag met de **rotan** *+Awas lo, ik heb noh roti kering foor jou!*

roti koekoek = gestoomd brood. Zoet brood, waarvan men het deeg wel heeft laten gisten; maar niet in een oven gebakken, wel gaargestoomd..

|rotsooi [r]t'so:ᵂᵋ:] /ròt-só-ie/ = rotzooi (maar meest figuurlijk) dus waardeloze ideeën, flauwekul, nonsens (d.w.z. 'n calque van **X+ tai-koetjing**) **B.28/73**

|rustihjes = op je gemak; doodkalm **B.32/83** Misschien vaker nog dan in Nederland gebruikte men in Indië de achtervoegsels -jes en -tjes om van een bijvoeglijk naamwoord een bijwoord te maken

|rijk-rijk = rijkdommen, kostbaarheden, schatten... calque v e feitelijk foutiefP-Maleis woord **kaja-kaja**

omdat men het Maleis **kekajaan** {**harta**} niet kende *+Ajo haat mee. Soeken rijk-rijk* **B.20/56**
|**Rijswijk** = straat in Batavia; thans in Jakarta: *Jalan Veteran*

S

sa- **sa'**- (*J*) **s.-** (*Mal*) = afkorting van **satoe** = één **sasèn, sa'sèn** [sa^ə sən] = een cent

+*Tjap Gadja sa' sen* **B.2/17**

sebènggol = een halve stuiver... **sepietjies** = een dubbeltje

*|**saai** = dood, eentonig v e partijtje *|**saai boel** = iets waar ik me niet voor interesseer ||**saai lol** = misschien dat het voor een ander leuk is, ik zie het niet zo zitten.. +*Ah wáfoor, naar die feest, saai lol: alleen maar dansen-dansen; ik haat liever jahen...*

|**saai** kreeg later in het petjoeek steeds meer de vele pregnante bijbetekenissen van het Ned. **vervelend** (naar, onvriendelijk, misdadig dom, enz enz.. **saai vent!** = persoon die in alle opzichten teleurstelt; waardeloze vent; onbetrouwbare kameraad; halve gare; enz...

{**sa'at saat**} **X+ sebentar ; doeloe** = moment, ogenblik; tijdstip

saban X+ sab.n = elk; telkens

* **sabar** = geduldig; geduld

* **sab.n** (*J*) = elk; telkens; periodiek terugkerend **saben hari** = elke dag, dagelijks

sab.t (*J*) **X+ njab.t** = met iets duns (touwtje, zweep, **X+ lidi**) slaan of striemen...

{**sabil**} **X** {**perang sabil**} = oorlog die de weg tot God opent, m.a.w. **djihad**: Heilige Oorlog. {**sabit**} **X+ arit** = grasmes

* **saboek** = gordel, riem om een pantalon... eigenlijk *lendendoek*, maar dat wist niemand

saboek atom = (na 1946) gordel of buikriem, niet van leer maar uit glashelder plastic (kon toen alleen in Amerika gemaakt zijn, dacht men). Wat in Europa nylon-sokken waren, nl iets wat iedere vrouw wou hebben, was in het prille Indonesië de *saboek atom*. Elk jongmens begeerde zó iets. Tot men er achter kwam hoe weinig duurzaam dit kunststof bocht was!

* **saboen** = zeep **saboen tjoetji** = waszeep **saboen mandi** = toiletzeep

{**saboeng**} **X+ taroeng** = vechten (vooral v hanen)

saboet = vezelbast **saboet klapa** = vezels in de dikke kurkachtige bast van een kokosnoot... Zie ook **X+ t.p.s; s.p.t**

sabrang (*J*) **X+ s.brang / seberang** = overzijde Hiervan **nj.brang** **B.16/48**

sabtoe * **saptoe s.ptoe** = zaterdag

{**sadap menjadap**} = 1/ tappen, rubbersap aftappen 2/ fig: klaplopen

{**sadar**} **X+ sedar X+ taoe** = bewust; tot bewustzijn gekomen

* **sadja X> adjè** (Bataviaas) ****satja** = slechts, alleen maar ; sec Het Petjoh: máár was doorgaans een calque van *sadja* //+*Soiets máár, al boos sij!* +**Begitoe sadja, soedah marah dia!** Alleen maar om zo iets (zo'n kleinigheid) (wordt) ze kwaad! ** +*Die arme sloebers eten rijst met zoute vis satja!* (met niets anders erbij dan gedroogde zoute vis) **+*Toengchoe satja* Wacht maar rustig af!

{**sadjak**} **X+ "pè-r.s"** (Javaanse vervorming v *vers*) **X+ {pantoen}** = rijm; gedicht; versje

|**sado** = karretje voor personentransport. Met een paard (meer een hit).. Er konden 3 passagiers mee, die dos-à-dos (rug aan rug) zaten... **dos-à-dos --> sado** Elders heetten de karren **deleman**, of **dokar** (van dog-cart, vanwege het formaat van het trekdier. Blijkbaar toch Engelse humor uit de tijd van Raffles.. <Ach ja, je lah je rot om die Englishmen>). Soms zei men ook **krètèk** (wat weer schijnt te zijn gemaakt van **keréta** = wagen)

* **saga / sôgô** = vuurrode keiharde zaadjes van een boom, die als gewicht konden worden gebruikt.

* **sago sagoe** = het meel uit de stammen van de sago-palm (*Metroxylon Sagu*) bereid.. Hoofdvoedsel in de Molukken en het bosrijke Nieuw-Guinea.

sagon / sagoen = sago-achtige lekkernij, v rijst met kokosnippers...

{**sah**} = wettig, legaal ; geldig

{**sahabat**} **X+ sobat** = vriend

{sahbandar} = havenmeester

{sahoet} X+ menjaet = antwoorden

¹)saja (door Inheems tot Europeanen gezegd) = 1/ ik 2/ ja +Saja toean! = Ja meneer!...

²)*)saja / **saje / saj = ik (door Europeanen gebruikt tegen Inlandse ambtenaren, kooplieden, totoks ook tegen het personeel... Indische mensen en oudgasten zeiden tegen hun personeel meestal akoe... Feitelijk zei iedereen saja tegen vreemden die men in het Maleis aansprak)

* sajang kenden we voor 1940 alleen in de betekenis: jammer; o, wat zonde! L-R/117

sajangi = (eigenlijk liefhebben) gebruikte men in Petjo en P-Maleis meer in de betekenis liefdevol ontzien, verwennen; vóórtrekken boven anderen... | +Si Doortje disajangi door de juffrouw!

* sajap = vleugel, vlerk van vogel.. later pas {sajap kiri} = linkervleugel v e politieke partij

|saajefèn X+ saaie ven(t) = persoon (kon zelfs vrouwelijk zijn) aan wie je niks hebt G2/112

sajoer = groentesoep sajoer bingoeng = gerecht, hutspot van allerlei groenten en specerijen, zóveel dat je er "bingoeng" (=confuus) van zou kunnen worden

|sajoeran **sajoerans = gewassen voor de sajoer, m.a.w. allerlei groenten en groentesoorten

sak = zak in kledingstuk disaki (J) [dʒ,sa^q-i] = in zijn zak gestopt, "geconfisqueerd"

¹)sakit = pijn; het doet zeer!

sakit kepala = hoofdpijn sakit lèhèr = keelpijn sakit peroet = buikpijn (hebben) of 'n beetje ziek zijn, ongesteld zijn L-R/33

²)sakit = ziek roemah sakit = ziekenhuis, hospitaal

sakit djiwa = geestesziek, krankzinnig

sakit lineo = aandoening waarbij de gewrichten pijn doen ; reuma

sakit panas = ziekte met koorts gepaard gaand L-R/33

sakoe = zak in kledingstuk, dus jaszak, broekzak.. Nooit in de betekenis buidel! Let ook op het achtervoegsel -oe; analogie met lampoe, bangkoe... Een Nederl. woord met "Maleismakend" (eig. Portugees) achtervoegsel.

|sakophalen = het geld wordt in de kerk met het collectezakje opgehaald. B.16/47

* saksi X+ s.ksi = getuige

{sakti} = heilig; machtig; beschikkend over boven-natuurlijke krachten

* ¹)salah 1/ fout; abuis 2/ schuld; laakbare handelwijze

salah mengerti = misverstand

salah wésel = "de wissel staat verkeerd" dus op het verkeerde spoor, volkomen abuis

+Lo! Sapa poenja salah! Hela, wie z'n schuld is het nou! B.15/46

²)salah satoe = een of ander; een willekeurige..

* salak = vruchten van de salak-palm (*Salacca edulis*) met een aromatisch-zoete tot licht rinse smaak.. Bij Europeanen was de salak meestal niet zo populair, doordat zij op het uiterlijk de goedsmakende variëteit niet van de minderwaardige wrange konden onderscheiden.

* salam (daoen salam) = 1/ "Indisch laurierblad", in de keuken toegepast 2/ X+ sal.m = zalm

{saldjoe} X+ "s.néjo" = sneeuw (die men in de tropen uiteraard niet kende)

* salé in pisang salé = in de zon gedroogde (banaan)

{salèh} Arabisch-Maleis woord met de betekenis v godvruchtig, deugdzaam. Werd dus graag gebruikt bij de naamgeving van Inheemse jongens. (Denk aan Raden Saleh, waarbij Raden de titel was (∇ Zijne Edele) en Saleh de naam). Door onontwikkelde of onwetende Europeanen werd saleh soms uitgelegd als een "verbastering" van zalig! Toe maar, waarom ook niet?!..

sal.m / ikan sal.m = zalm (kwam in Indië/Indonnesië niet voor; slechts uit blikjes bekend)

salep = zalf

salib = kruis disalib = gekruisigd Term, alleen bij christen-Indonesiërs gebruikelijk

salin (J) = zich verkleden, andere kleren aantrekken; vuil beddegoed door schoon vervangen {salin}

{menjalin} X+ bikin tjara blanda = vertalen

{saling} X+ njang satoe njang lain X+ g.ntènan (J) = wederzijds

sama = 1/ samen 2/ met; samen met 3/ gelijk, gelijk aan..

+¹) *Sama-sama kitaorang pigi sekolah* Samen gingen we naar school

+²) *Slamanja anak itoe naik sepeda sama adiknja* Altijd gaat dat kind samen met haar broertje fietsen

+³) *Doea spatoe ini tidak sama!* Deze twee schoenen zijn niet gelijk / vormen geen paar

4/ **X+** * **sama** |**sama** ** **samma** = passe-partout voorzetsel

|* **sama** = voorzetsel overal voor te gebruiken: tegen, aan, door, met, enz.

+ *Dia bilang sama saja...* Hij heeft tegen mij gezegd...

+ *saja soedah kasi sama toean Depries* Ik heb het aan de heer De Vries gegeven..

+ *Itoe tidak boléh sama poelisi* Dat mag niet van de politie / dat is verboden door de politie

+ *Roemahnja di-beli (sama) orang Arab* Zijn huis is door een Arabier gekocht..

+ *Boeah itoe moesti di-koepas sama piso* De vrucht moet met een mes worden geschild..

+ *.disamber loe sama hantoe* je wordt door zijn geest / door een spook gehaald **B.3/18**

+ *...serjan major sama pengsioen* een sergeant majoor met pensioen **B.33/85**

+ *... itoe tangga taroeh sama tembok* zet die ladder tegen de muur aan!

*| **sama sekali** = helemaal, geheel en al, absoluut +*O, itoe sama sekali tidak bisa!* O, nee, dat kan absoluut niet!.. +*Boewah ini boleh dimakan sama sekali, ta' oesah dikoepas* Deze vrucht kun je in z'n geheel opeten, hij hoeft niet geschild te worden.. +*Ajo, tjerita sama sekali!* Vooruit, alles vertellen!

sama sadja ** **samme satje** = enerlei; hetzelfde +*Orang Tjina (Arab....enz) semoea sama sadja* Al die Chinezen (Arabieren, ...enz) zijn allemaal hetzelfde. Eén potnat..

** **sama / same / samme** = het voegwoord **en** (bij allen die niet wisten of wilden weten dat er in het Maleis ook nog een woordje "dán" voor "en" bestond).

**+*Papa sama Mama tida ada di roemah* * zei het Hollandse kind tegen het Inheemse bezoek <Vader en Moeder zijn niet thuis>

**+*Kokkie same kebon nante saaj kassie presen!* zei de Hollandse toewan vaderlijk...

(Aan) Kokkie **en** (aan) Kebon (zal) ik straks een presentje (=foetje) geven (*nante* = nanti)

sambal X+ samb.l

** **sambals** = 1/ diverse pikante bijgerechten voor de Indische rijsttafel 2/ allerlei met Spaanse pepers bereide hete smaakmakers, in potjes.. Kijkt u maar in winkels en supermarkten...

sambal poja = saus met sterk pikante ingrediënten, voor *ketoepat* **B.23/62**

sambar X+ samb.r

samb.l = met hete peper gemaakte pikante smaakmakers voor vlees- en groenten-gerechten. Andere ingrediënten voor de vele samb.l-soorten waren djeroek poeroet, kemiri, trasi, enz., enz. **samb.l oel.k** = in een platte stenen kom met een bamboe-wrijf hout fijngevreven sambel-spijs, die bij de rijst werd geserveerd **samb.lan** = allerlei soorten ** **sambals**

samb.r disamb.r = uit "de hoogte" gegrepen, geteisterd...

+*disamber loe sama hantoe* = door spook bezocht, door de duvel gehaald **B.3/18**

disamber kilat = door de bliksem getroffen

disamber oeloeng-oeloeng = door een roofvogel gesnaaid

+*samb.r glèdèk* = moge de bliksem je treffen! **B.3/19**

samber lilan / samberlilèn = donkergroene goudglanzende prachtkever (*Chrysochroa fulminans*). Werd vaak met doublé of zilver tot sieraad (broche) verwerkt...

samb.t = plotseling ziek maken, **kesambet** = op onverklaarbare wijze plotseling ziek geworden, wat men wel in verband bracht met duistere magie... zie ook **njamb.t X njamb.t gawé** = werk aannemen, dus werken

{**sambil**} = met, tegelijkertijd met..

samboek sambok zie ook **X+ tjamboek / tjambok** = zweep; karwats

samboeng *X+ {me}njamboeng = verbinden, verbinding tot stand brengen; aan elkaar vast maken, knopen

samboengan = verbinding; las
**** samboengen** = verbinden, vastmaken **** gesamboengd** = (provisorisch) aan mekaar verbonden, enz

samboet X njamboet X+ samb.t X njamb.t = aanvatten, aannemen
{samoedra} = oceaan, wereldzee
{samoem} = zandstorm in Arabië
{sampah} X+ lara'an = afval, huisvuil
sampai X+ sampé = tot; tot zelfs... *sampai* was en is de officiële Maleis/Indonesische spelling (op Java zei men altijd **** /sàmpé./ [sʏmpe+]** of ***/sámpéq/ [səmpə^q]** – tot de dag van vandaag!)
*** sampan** = sloep, bootje (West-Java? Sumatra)
***| sampanje** = champagne; mousserende wijn
*** sampé B.2/17, B.29/76, B.39/97; sampeh B.24/65; sampik** voor alle 3 schrijfwijzen was de uitspraak **[səmpə^q]** = 1/ tot..., totdat, tot zelfs... **B.2/17 2/** In het P.-Maleis werd het vaak gebruikt in plaats van **tjoekoep** (= voldoende, genoeg) *+Ajo dij.m, soedah sampé ngomong kosongmoe!* Vooruit, houd je mond! je hebt al genoeg onzin gepraat!
}samping{ (Batawi) X+ seblah = zijde, kant **disamping X+ diseblah** = naast, ernaast
*** sampiran** = 1/ kapstok, klerenstandaard 2/ kamerscherm
}sampoel{ X+ saroeng = 1/ sloop 2/ omslag, kافت; enveloppe
*** sana** = zó; aldaar **di sana** = daar, op gindse plaats..
|sana - sini = overal; aan/van alle kanten *+Sana - sini hij gaat helt fragen..* Overal, bij iedereen probeert hij geld los te krijgen... **...sana** geeft antwoord op de vraag **...mana**
{sanak} = bloedverwant **{sanak saudara} X+ permilie** = gezinslid
sandar X+ sèndèr = leunen
{sandiwara} X+ ketoprak = toneel
*** sandoeng X+ kesandoeng** = met de voet ergens tegen aan stoten **X+ k.tatap** (maar dit laatste betekent meer: met je hoofd ergens tegenaan komen)
|sandow met foutieve uitspraak **[san'd]u** in plaats v **['sændou]** = Sandow-toestel (Bestaande uit twee handvatten waartussen 1 - 5 stalen spiraalveren waren bevestigd. Men oefende zijn spierkracht door een aantal malen de veren helemaal uit te rekken. En "je wor sterrek" hoor!, of je het geloofde of niet...) Sandow was een der eerste body-builders. Hij is nu totaal vergeten... *+.als ik haat noh foorberen.....'t feer van sandow, hij spring* **B.9/31**
{sangat} X+ bang.t = heel erg, zeer.. enz
sanggoep = 1/ iets op zich nemen 2/ {in staat en bereid zijn te...}
sangit (J) = branderig, brandlucht; verzegd.. **walang sangit** = rijst-wants, *Helopeltis antonii*, voor de rijstooft zeer schadelijke wants.. De naam komt waarschijnlijk van het aanzien van de door de wants aangezogen plantendelen: ze zien eruit alsof ze verschroeid zijn
{sangka} X+ kira X+ pikir = denken
{sangkar} X+ petarangan / sarangan = (leg)nest bv. voor kippen
{sangkar} X+ koeroengan = vogelkooi, stulp-kooi
*** sangkoet B kesangkoet** = met je voet ergens aan blijven haken
sangoe (J) = leeftocht; proviant voor op reis; de boterham door Moeder aan haar kroost voor school meegeeven.
*** sant.n** = klappermelk; coconut cream... Een melkwitte romige vloeistof die men verkrijgt door raspel van kopra met weinig warm water te kneden. Onmisbaar in de Indische, dus ook in de Indonesische keuken.
*** santri** = (streng)gelovige Islamiet die zich strikt houdt aan de leefregels en die door studie van de Kor'an tracht tot een beter leven te komen.
{saoeh} = X+ sawo = Achras Zapota
saoes saos = saus

{saoet} X+ njaoet-nja = antwoord

{saoet} = ∇ reageren op +...hengel.... disaoet door een grote vis.. hij had meteen beet: het was 'n grote vis! L-R/319

* sapa *X+ siapa = wie In het P-Maleis werd het Javaanse sapa vaker gebruikt dan siapa +..sapa bikin roesak.. wie heeft er stuk gemaakt?.. wie er stuk heeft gemaakt, vergoed.. B.15/46

sapa bilang = wie zegt dat! ; dat is helemaal niet waar! X+ wie seh....

sapa maoe = wie zou zo iets willen (doen) ; niemand wil zo iets... X+ wie wil...

sapa taoe = wie weet... ; het is best mogelijk dat.... L-R/34

* sapi = rund, koe sapi perah X+ sapi p.r.s = melkkoe

{sapi B sapitan (J) = keukentang om gloeiende kooltjes (ar.ng) te pakken en te verplaatsen. Meestal was de sapiit een "reuzenpincet" uit een stuk bandijzer of -staal vervaardigd vergelijk en zie:

X+ djapit B dj.pitan B s.pit B s.mpit

* sapoe = bezem sapoe-sapoe * X njapoe = vegen

* sapoe lidi {sapoelidi **sappoeliedie = bundeltje van 1 mm dikke kokosblad-zijneren, gebruikt 1/ als bezem/stoffer om kruimels weg te vegen, 2/ om vliegen of muskieten dood te meppen, 3/ook als 'roe' voor stoute kindertjes. +Pas op hoor, als je onhebbelijk bent, krijg je met de sapoe-lidi! Meest zonder stok, de tuinbezem had wel een stok L-R/307 natuurlijk met! (heks op bezemsteel)

{saraf / sarap} X+ "oerat rasa-rasa" X+ "otot rasa" = zenuwen

sardin / sàrdèn = sardines; sardijntjes in blik (Voor 1920 vond men in Indië sardientjes "plat")

{sardjana} X+ orang pient.r = geleerde

* saring njaring = zeef, zeven

saringan = 1/ zeef 2/ vergiet

saroeng *{sarong = 1/ hoes; sloop 2/ een gebatikt laken, waarvan 2 zijkanten aan elkaar zijn genaaid, zodat een cilindermantel - vormig kledingstuk ontstaat. X> sarong en kabaja = de traditionele klederdracht voor inheemse vrouwen en B vóór 1920 B huisdracht van Indische en zelfs Hollandse dames

* saroeng bantal / saroeng-bantal = kussensloop L-R./354

saroeng pedang = schede van een sabel

saroeng tangan = handschoen(en)

sasar X+ kesar = dwalen; verdwalen

* saté [sate:]/sà-té./**sattee** = kleine stukjes (rund- varkens- geiten-)vlees of gevogelte (kip) gespietst op stokjes van lidi (= palmnerf), bamboe of ijzerdraad... Saté moest altijd gearbeid worden. Als er saus bij kwam, dan nooit dat laffe pindasaus-geval wat hier te lande als 'satteesaus' wordt aangeprezen). Verder werden tussen de lapjes vlees geen vegetarische hapjes gestoken, zoals bij sjaslië of shish-kebab.. Die gerechten kende men destijds in de Indische archipel niet.

* satoe = één satoe por satoe / satoe per satoe = één voor één

{saudagar} X+ soedagar = (rondtrekkend) handelaar, koopman

¹⁾saudara X+ soedara = broer; ander kind van je ouders

²⁾{saudara} = vriend; broeder, kameraad, "Genosse", +towarisjtj*, enz

{saudari} = vriendin; zuster... latere vorming n.a.v. saudara

{saus = Indo - slang voor: regen +Wah, ajo gauw nar huis, we krèhen (krijgen) saus!

* sawah [sa.wəh]/sàwàh/ **[sa:pa:]/sává./** = nat rijstveld zie ook X+ tegalan

{sawang} = spinneweb, spinrag

{sawat van }srawat{ (J) = (met stenen) bekogelen; smijten, gooien

{sawat} {pesawat} X+ mesin = toestel

* sawi = soort Chinese kool

* sawo / sawoh = Vruchtboom uit tropisch Amerika. De rijpe vruchten zijn aromatisch zoet en bevatten veel kalk. Het gelige melksap uit de stam levert in het vaderland van de boom de chicle (grondstof voor kauwgommi). zie ook ---+ getah sawoh B.41/102

*|scheit/schijf [sYæet] = 1/ het land, de smoor in.. *+wij krijh schijf, àltèt de meisjes wor voorgetrokken door Jefrow* dat de onderwijzeres de meisjes zo voortrekt gaat ons knap ergeren! 2/ een hekel aan *+Aan sulke lui heb ik de schijf!* zulke mensen kan ik niet uitstaan
|schelt uit = 1/ hij schold uit 2/ hij vervloekte, verwenste B.11/38
**|schuif = Ind.-Ned jargon voor vracht- of passagiersboot X+ boot
1) sebab = reden; oorzaak ** *+hij heeft een sebab* een rechtvaardiging, een reden, een smoesje
apa sebab? = hoezo?; wat is de reden?
2) sebab = want; omdat, daar, aangezien.. *+Sinjo tidak bisa dateng sebab dia sakit* De zoon des huizes kan niet komen, want hij is ziek... *+Sebab saja poenja spada roesak, saja djalan kaki sadja..*
Omdat mijn fiets stuk is, ben ik maar komen lopen...
{sebar} {nj.bar} = verspreiden; publiceren
sebarang X+ sembarang = het doet er niet toe wat voor een... onverschillig welke
* sebelah ** sebla(h) = zijkant, zijde
|* diseblah ** disebla = naast
* sebelas seblas = elf (11)
sebeloem |* sebloen-nja ** seblon = voordat, alvorens..
*¹⁾sebentar = ogenblik, moment
|²⁾sebentar! = Wachten! Wacht toch even! wees niet zo ongeduldig...
sebesar... (Mal) = zo groot als... Maar in het Petjoh werd dit niet vaak zo gezegd, wel de vorm met X+ segedeh Sprak men tegen wat aanzienlijker Inheemsens, of met Chinezen, dan zei men ook wel begitoe besar seperti... al was dit natuurlijk afschuwelijk, ongrammaticaal! (nl 'n letterlijke leenvertaling, calque uit het Nederlands)
s□brang / s□brang = 1/ de overkant, de overzijde 2/ |oversteken zie X+ nj.brang
* seboet (Betawi) X+ bilang X+ namai = noemen, gewag maken van
séch Séch [□ετ] = titel voor Arabier... Arabische "meneer" vgl. Sjeik
sedang X+ s.d.ng = passend
{sedang} X+ ²⁾lagi = bezig te... aan het
sedap X+ s.d.p = smakelijk; lekker van eten...
{sedar} X+ taoe diri = bewust, bij bewustzijn (komen)
* sedekah = 1/ slametan, godsdienstige feestmaaltijd 2/ {aalmoes, liefdegave}
* s.d.ng = passend; middelmatig, doorsnee-
{sederhana} X+ s.d.ng = middelmatig; 't gaat wel ; gemiddeld
* sedia = paraat, klaar, voorbereid
}sedih{ X+ soesah ati = verdrietig, treurig, bedroefd; uit het veld geslagen L-R/27
* sedikit = een beetje; weinig
{sedjak} = sedert, sinds; vanaf zie ook X+ |dari ** derri
{sedjarah} X+ tjerita tempo doeloe = geschiedenis
}sedjati{ X+ betoel-betoel = echt
{sedjoek} X+ s.g.r sama dingin = fris, koel
{sedoe} = snikken, een snikkend geluid
s.dot (J) = trekje aan sigaar of sigaret; teug nj.dot = 1/ rook opzuigen; 2/ opium schuiven
* segala = alle; allerlei soort
segala matj.m = allerlei *+...dan segala matjem = enz, enz* B.9/31
* segar X+ s.g.r = lekker, aangenaam
{segara} (J) X+ laoet / laoetan = de zee
segedeh (J) [sΞ^qλχde:] = zo groot als, ter grootte van...
+...segedéh blimbing ...zo groot als 'n blimbing (∇ formaat handpeer) B.29/75
+...segedeh klapa als 'n kokosnoot B.20/56 *se-gedeh telor asin ..als 'n gezouten eendenei* B.20/55

sèg.l / ségél = (plak)zegel, leges
s.g.r = weldadig gevoel; lekker en gezond, aangenaam en fris
{segera / segra / sigra} X+ nanti lekas = weldra, spoedig; dadelijk
{segi} X+ poetjoek / podjok = hoek **persegi X+ pesagi** = vierkant
{segitiga} = driehoek
{séhat} X+ baèk badan X+ waras = gezond
|sèhel X+ sèg.l = zegel
{sehingga} X+ sampé / sampeh / sampik = totdat; zodat...
sekaker X+ skak.r (J) = gierig
{sekalian} = alle, allen gezamenlijk.. dus om meervoud duidelijk aan te geven... zie ook **X+ skalian**
kita sekalian = wij allemaal = wij **kamoe sekalian** = gij allen, dus: jullie
sekap X+ |s.k.p = opsluiten, bewaren
*** sekarang ** skareng** = nu; vandaag; tegenwoordig
+sekarang potong doewa porsì...nu moet je het in twee porties verdelen B.31/81
*** +Taadi mau skaareng tiede mau Daarnet wou je wel, nou mot je't niet?*
|s.k.p = beschermen, binnenhouden, niet toestaan met de buitenwereld in aanraking te komen
| *+Sij wor gesekep door haar moeder, mah niet uit met luitjes soals wij!*
| ** +Die jongen is door zijn ouders te veel ** ges.k.pt, nu merk je pas hoe hulpeloos hij in het leven staat (ja zelfs "gesukkupt")*
sekeroep X+ sekroep = schroef
{sekoetoe} = de Geallieerden
sekolah X+ skolah = 1/ school 2/ schoolbediende
*** sekongkol / skongk.l** = konkelen; intrigeren
sekop = schop, spade
sekotji X+ skoetji = (schuit)je, sloep
s.kroep = schroef
s.ksi van **saksi** = getuige
{sela} = tussenruimte, opening
{séla} = zadel
¹⁾ **selak (J) [sɣla^q] /s.là^q/** = het is bijna..; we redden 't anders niet; ik houd het niet langer uit
²⁾ **selak /keselak (J)** = zich verslikken
¹⁾ **selam** = islam **orang selam** = (Indon.) moslim, islamiet
²⁾ **{selam - silam}** = duiken **{kapal silam}** = duikboot, onderzeeër
*** selamat X+ slam.t** = heil en zegen zie ook **X+ slametan**
selamat datang / slam.t dat.ng = welkom!
selamat djalan = goede reis; wel thuis...
"selamat fegang" (pegang) = hou maar goed vast, ik wens je veel geluk ermee B.19/54
selamat makan = smakelijk eten toegewenst
selamat malam / slam.t mal.m = goeden avond
selamat pagi = goedenmorgen
selamat taioen baroe / slam.t taoen baroe = een gelukkig Nieuwjaar!
selamat tidoer = goede nacht; welterusten!
selamat tinggal = adieu, vaarwel, tot weerziens
{selang} X+ pindjam / pindj.m = borgen, lenen
*** selasa X hari Selasa** = dinsdag
*** selasih / selasé** = *Ocimum Basilicum*: kruidachtige plant, gekweekt om de zaadjes, die in water
geweekt gelatine-achtige glibberkorreltjes vormen die in allerlei koele zoete limonades worden
toegevoegd (bv tjintjao) **X+ |slasé**

{selat} = zeestraat
 {selatan} X+ kidoel = zuiden
 ||seldsaam = zelden +..seldsaam dese foor mij op straat zelden was ik dan (nog) op straat B.22/59
 selé = gelei; jam
 ||selei-pot = jampotje
 * seléndang X+ sléndang = draagdoek
 seléo - keseléo = verzwikt, verstuikt X+ kesléo
 {seléra} = 1/ eetlust, trek 2/ verlangen zin, lust
 {selesai} X+ soedah djadi - habis - k.lar = afgedaan, af
 {selidik diselidiki} = onderzoeken
 * selimoet X+ slimoet = deken; bedekking met een stuk textiel
 seloeloep X+ sloeloep = duiken
 * selokan X+ slokan = sloot
 {semangat} = geest, bewustzijn
 semanggi X+ smanggi = eetbaar waterplantje (*Marsilea crenata*)
 semanggi goenoeng = gehoornde klaverzuring, overal als onkruidje in de tuinen
 * semangka / smangka = watermeloen
 * s.mbah = gebaar van onderwerping, verering, aanbidding. Men brengt de beide handpalmen bij elkaar, steekt als bij het bidden de handen vooruit en omhoog en buigt het hoofd tot het voorhoofd de vingers raakt.. In de 18e en 19e eeuw moest men bij het maken van de sembah ook nog knielen voor een hoger geplaatste...
 * sembahjang [sɤmba,ʝʏŋ] = bidden
 sembarang = het doet er niet toe wat voor een.... onverschillig welke...
 * sembarangan = nonchalant; het kan hem niks schelen
 * semb.lih / semb.lèh = slachten; hals afsnijden
 * sembilang = negen **ikan s.mbilang** = soort vis (meerval)
 {semboeh} X+ baik - waras = beter; reeds genezen
 semboeng = struik met geneeskrachtige bladeren
 * semboeni / semboenji = (zich) verstoppen; geheim, verborgen
 {semboer} X+ goejoer = besproeien
 {sembojan} = leuze; motto
 * sembrono (J) = zich weinig om zijn plicht bekommerend; misdadig nonchalant
 semèn = cement; beton
 {sementara} X+ ²⁾sebentar = tussentijd **boeat sementara waktoe** = voorlopig
 semir / semir sepatoe = schoensmeer zie ook X+ smir
 {semoedra / samoedra} = oceaan
 * semoet = mier; allerlei mierensoorten: **semoet api** = 1) *Solenopsis*, zeer kleine roodachtige mier met een uiterst pijnlijke steek 2) "**Semoet-Api**" bijnaam voor een persoon met rood gezicht en sproeten L-R/319 **semoet boedak** = klein soort faraomier, lastig in provisiekasten, nestelt zelfs in brood!
semoet gatel = letterlijk "jeukmier" steek niet erg pijnlijk maar jeukt... **semoet rangrang** X+
ngangrang = (*Oecophylla sp.*) rode boommier
 voor grapjes met *semoet* zie L-R/55 en L-R/130 ("soemoeh"1 = semoet)
 semor / daging smoor = vlees met kruiden gesmoord L-R./61
 sempat / semp.t = tijd en gelegenheid hebben om iets te doen
 * s.mpit = nauw; beklemd zie ook X+ ketjepit
 }sempoa{ / tjempona = Chinees telraam (abacus)
 {sempona} {sampona} = volmaakt... Is het wonder dat sommige Chinese ondernemers hun bioscoopje "*Sampoerna*-Theater" noemden?
semprong = cilinder, cilindrisch lampegglas (ja ja, 'k weet wel, *lampenglas* spelling 1995)

kwee s.mprong = Ind. gebak: cilindervormig gerolde wafel-biscuit

* **semprot** = spuit **kesemprot** = (per ongeluk) natgespoten **L-R/51**

sén = cent, centen, cents

* **senang X+ sen.ng** = tevreden **L-R/16**

{**senantias**} **X+ selamanja - teroes sadja** = voortdurend, "eeuwig"; steeds

* **senapang X senapan X ** snappan** = geweer

sèndèr / sèndèran = leunen *+Ik ha(at) sèndèran tehen de muur, krijh standjes fan meneer!* Toen ik tegen de muur leunde, schold de onderwijzer me de huid vol.. (jonge mensen hoorden recht op hun benen te staan!)

{**sendi**} = gewricht; scharnier

* **s.ndiri** = zelf; apart |*+Mbè loe sendiri..* Je bent zelf een bèè! Wat je blaas ben je zelf! **B.20/55**
|*+Apa loe sendiri!* Jij, jijzelf, kom jij maar op, als je wilt vechten! **B.37/92** ****+Dat heb ik helemaal sèndierie gedaan... ** hij zit daar in z'n sendierietje** op zijn dooie eentje

|**sendirian** = alleen, apart; in je eentje

sendjata = wapens; geweren, enz **sendjata api** = vuurwapens

* **sèndok** = lepel, eetgerij om iets op te scheppen **sèndok garpoe** = vork

* **senèn** (Jav. vorm van **senin / iznain** = (Arabisch) 'tweede' **hari senèn** = maandag

* **sen.ng** = 1/ tevreden, in zijn schik *+Ik foel al s.n.ng op dese school..*; 2/ "lusten", lust hebben in..., graag doen *+Eh Pak Lie Sien seneng keplèk, weetje?* Zeg, de heer Lie Sien houdt wel van een gokje (i.e. kaartspel om forse bedragen)...

|**senèwen** of **seniewen** = zenuwen **D./p7**

sèng = zink; een stuk gegalvaniseerd golfplaatijzer...

* **sengadja** = met opzet; expres; moedwillig
tidak sengadja = per ongeluk; per abuis...

{**sengat**} ***X+ nj.ngat** = steek van een bij, wesp, schorpioen ***X+** het steken dat die diertjes doen

* **sènggol *X+ njènggol** = stoten **kesènggol** = ergens tegen aan gestoten *+Adoeh, kesènggol mijn poot, pijn lo!* Au verdikkie, heb ik m'n voet gestoten, maar dát doet zeer!

njènggal-njènggol (*J*) = onverschillig overal tegenaan stoten bij het lopen

{**sengsara**} **X+ siksa; soesah besar** = lijden, leed; beproeving

¹⁾{**seni**} = het fijne van iets, de essence

²⁾{**seni**} {**kesenian**} = kunst

{**Senin**} {**hari Senin**} **X+ senèn** = maandag

{**senjoem**} **X+ mès.m** = glimlachen

* ¹⁾ **s.ntak [sɣnta^a]** = schrobbering; **disentak** = een standje gekregen; de huid volgescholden; afgesnauwd **nj.ntak** is de actieve vorm in 't Javaans en in Petjoh *+Dese juffrouw haat altèt njentak-njentak als tehen ons...* Deze onderwijzeres snauwt ons altijd af...

²⁾{**sentak**} **X+ bedol** = rukken

sènt.r / séntér = schijn, zoeklicht, "straling" * **lampoe sènt.r** = elektr. zaklantaarn

|**s.ntiel** = Bat. Maleise of Petjoh-vorm van (*Jav*) **sl.ntik** = ergens tegen aan schoppen; tikken met een uitschietend elastiekje... **B.15/46** zie ook **X+ s.tip *X+ nj.tip**

sentioeng / sentiong = Chinees kerkhof in Oud-Batavia en Jakarta...

{**sentoe**} **X+ kenah X+ bento** = stoten; aanraken

{**sentosa**} **X+ }tentr.m** = rust; veiligheid rustig, vredig, veilig

sèp = chef, hoofd... **Pak sèp stasioen Wlingi** = de (inheemse) stationschef v Wlingi

* **sepada! X spada!** = Wie daar?.. ; Vollek! (van: sapa ada? siapa ada?)

sépak = schoppen; een trap verkopen {**sépak raga**} = voetballen zie ook **X+ tendang** = schoppen, omverlopen

sepan (*J*) = passend **X+** |**span** = "te goed" passend, aan de krappe kant.. Wij dachten in Indië altijd dat de uitdrukking: "het zit te span" 100 % Hollands was..

Sepanjol Spanjol = Spanjaard ; Spaans

* **separo separoeh** |sparo = de helft; half, voor de helft

* **sepatoe spatoe** = schoenen, schoeisel

sepéda (M) **spédah** (J) = fiets **B.19/54**

sepén = provisiekast (waarschijnlijk van dispens-kast) zie ook **X+ spèn**

seperé [sɣpre:] /s.pré/ = spreid, beddensprei

sepérsi spérsi = asperge

* **s.p.rti X+ kaja^q** = net als; zoals ; lijkend op ; gelijk aan

¹⁾ **s.p.t** (J) = vezelbast v kokosnoot **B.14/44** zie ook **X+ saboet**

* ²⁾ **s.p.t** = wrang van smaak

sepi [sɣpɛ:] /s.pie/ = stil; eenzaam; ongezellig (tegendeel van **ramé**)

¹⁾ {**sepit**} **X+ sempit X+ ketjepit** = nauw, eng ;

²⁾ {**sepit**} **X+ djapitan B djepit B djepitan** = tangetje

sepor = spoortrein; spoorwegen |* **de spoor** = de spoorwegen, al wat met treinen samenhangt. +*Sepor soedah brangkat* de trein is al weg |* *+we gaan met de spoor ...* we nemen de trein

sepor-seporan / spoer-spoeran (allebei J) = 1/ met de trein reizen 2/ speelgoedtreintje

{**serah**} **X+ pasrah** = uit handen geven, overdragen;

{**menjerah**} = capituleren.

{**serak**} = hees, schor zie ook —» **s.r.t**

* **serambi** = voorgalerij v Indisch huis; open galerij

{**serang**} **X {menj.rang} X+ kròjok X ngròjok** = aanvallen (met velen tegelijk)

{**serani**} (J) **X+ krist.n** = christen; christelijk

{**serap**} }**ser.p**{ = poreus

|**sèr.p** (J) = reserve, extra

{**serba**} **X+ semoea** = in alle opzichten bv {**serba bagoes**}

{**serba-serbi**} **X+ matj.m-matj.m** = bijzonderheden, details

serban = tulband, hoofddoek

serbat = sorbet, frisdrank met kokoswater en stroop

* **serdadoe** = soldaat **B.33/84**

serdadoe ngamoek = muitende soldaten *serdadoe maboek* = dronken soldaat

* **seré / sereh** = welriekend gras (*Andropogon citratus*), gebruikt in de Ind. keuken als specerij. Heel nauw verwant aan de *nardus*, die de citronella-olie levert (**minjak seré**)

sèr.p (J) = reserve

s.r.t = keel wordt droog (rauw) door iets door te slikken wat het speeksel teveel bindt **D/p46 k.s.r.t.n** = het bleef in z'n keel steken

* **sèrèt** = sleuren, slepen zie ook **X+ |assèrèt** (**B.39/97**)

{**serikat**}/ {**serékat**} = verenigd, verbonden; bondgenoot {**Amerika Serikat**} = Verenigde Staten van Amerika

serimpi / srimpi = Javaanse hof - danseres

* **sering** = dikwijls, vaak.. het tegengestelde is **djarang**

sering kali ** sringkalie = vaak, bij diverse gelegenheden

{**seroe**} {**berseroe**} **X+ betréjak (berteriak)** = schreeuwen, zeer luid roepen

* **seroending X+ sroendèng** = smaakmaker bereid uit in olie gebakken geraspte kokos, vaak met toevoeging van gebr. pinda's, enz.

seroetoe X+ sroetoe = sigaar

* **setali / setalèn** = 1 kwartje **tiga talèn** = 3 kwartjes, 75 cent

tali betekent eigenlijk snoer, touwtje... een groot aantal oude bronzen munten (50 of 100?) in een bundeltje bij elkaar aan een snoer geregen werd vroeger beschouwd als in waarde gelijk aan een kwartje

* **sétan** = satan, duivel ; drommel *Anak sétan!* = duivelskind! drommelse jongen! **B.29/76**

dimakan sétan (Mal) / *dipangan sétan!* (Jav) = door de duivel opgegeten! Zei men als er iets op mysterieuze of verdachte wijze was verdwenen (Het was een bedekte beschuldiging, als men de dader in de nabijheid vermoedde, maar niet kon aantonen, wie het was)

+*Na, sapa toe sétan-nja...* Wel, wie is er dan de duivel? (Als Moeder me een duivelskind noemt)

B.29/76 * **s.t.ngah** **B st.ngah** [**stɣ'ŋah**] ****stènga** = half; de helft

st.ngah mat.ng = half gaargekookt; zachtgekookt (eitje)

st.ngah mati = half dood; dodelijk vermoeid

st.ngah mampoes (Betawi-variant van *setengah mati*) = half gekrepeerd **B.33/86**

{**setia**} = trouw

s.tik |**stiek** = een handspan **X+ kilan**

setip ***X+ njetip** (*J* idioom) = 1/ vlakgom, stuf ***X+** uitgummen, radéren 2/ dun elastieken bandje, elastiekje, sluitring van elastiek ***X+** met een elastiekje gevoelig op de huid kletsen (= **sentiel** **B.15/46**: ...*ik haat sentiel poten-nja fan Si Bentiet*), ook: met een elastiekje als katapult krammetjes of papieren kogeltjes wegschieten...

setir ***X+ njetir** = stuur van auto ***X+** een auto besturen

setoep ***X+ njetoepe** = stoven **setoep-stoepan** = iets wat gestoofd is. Meestal compôte..

setop ***X+ nj.top** |**stop** = 1/ stoppen, stilstaan; blijven staan ; 2/ ophouden, uitscheiden; tegenhouden (invloed van het Engels?) **X+ tahan!**

setor ***X+ njetor** «= (Ned.) storten = geld storten; geld afdragen

seterika ***X+ njetrika** = strijkijzer ***X+** strijken van kleding

seterip / **setrip** = strepen (militaire onderscheidingstekens)

seteroe / **satroe** (*J*) **X+ moesoeh** = vijand; tegenstander

s.trop seterop = Indonesisch-Maleis-Javaanse uitspraak van stroop. Drie medeklinkers achter elkaar in één lettergreep, dat was zelfs voor de Javaan te moeilijk. De Indo's daarentegen beheersten dit tongkunstje na 1900 wél. Het onderwijs had zijn plicht niet verzaakt! Al wie de combinatie str.. kon zeggen liet dit dan ook uitkomen. Indische mensen onder elkaar zeiden dus: *Lust je een glaasje stroop?* ≅ Maar tegen 'n inlandse bediende zei je: *Kebon, apa kowé soeka minoem seterop?* ≅ want die lui konden immers niet: str.. zeggen. +Wat je niet kunt zeggen versta je ook niet!*

|**s.tuit** = stuitje, stuitbeen **B.8/30** Men kende in het Petjoh de inheemse woorden niet (Jav. **rongkong**, Mal. **toengging**)

* **séwa** = huur ; huren *Séwa roemah* = huishuur *Brapa séwa-nja?* Hoe hoog is de huur?

¹⁾ **si** = bepalend "lidwoord" voor personen of aan personen gelijkgestelde dieren. +*Si Bèngkok* = De Kromme; *Si Pienter* = De Wijsneus; *Si Koetjing Stiebelan* = De Gelaarsde Kat

²⁾ **si X sih** (Bataviaans) = 1/ immers, toch (elders: '**kan**'; Bat zelfs **kapan**) +...*al oud si en feroes* ...immers al oud en verroest; (geen wonder...) **B.9/11** 2/ (elders **mémang**) inderdaad, toch heus +*Jij si, mata krandjang* (Jouw schuld) jij bent toch ook zo'n verschrikkelijk hebzuchtige kerel... **B.35/89**

-**sia** [**sɛ̃,a^q**] = achtervoegsel dat een hoge mate van "verdorvenheid" uitdrukt

sia-sia **X+ pertjoema** = vruchteloos, nutteloos, vergeefs

* **sial** = pech, ongeluk

siam |**si,j.m**{ **X+ laboe siam** (Mal) / **waloh sij.m** (Jav) = *Sechium edule*. Een komkommerachtige klimplant. De lichtgroene vruchten worden in de sajoer verwerkt

{**siap**} = klaar; paraat, waakzaam; bereid te strijden... zie ook **X+ bersiap**

siapa **X+ sapa** = wie

siapa njang... **X+ sapa sing...** = al wie...

{**siboek**} **X+ rèpot** = druk; druk bezig; druk met ...

{**sidang**} = zitting (v raad of parlement)

sih (Batawi) **X+** ²⁾ **si** **X+** '**kan** **X+** **mémang** = immers; toch inderdaad...

* **sikat** = borstel **sikat gigi** = tandenborstel
|**sikat disikat** = er van langs geven +*Nono onbeschof, disikat door sijn ouwe heer!* toen Nono probeerde brutaal te zijn tegen z'n Pa, veegde die hem de mantel uit... nou! zie ook **X+ |vegen**
}**sikoe**{ **X+ sikoet** = elleboog **sikoe-sikoe** = (Batavia - W.Java) soort vechtsport
* **siksa *X+ njiksa** = 1/ kwellen, folteren, martelen 2/ leed, pijn, beproeving
{**silā**} {**silakan...**} = beleefd nodig ik u gaat u toch

{**silam**} = duiken **kapal silam** = duikboot (= ² **s.lam m.njelam**)
{**silat**} **X+ pentjak** = Indonesische vecht-technieken
silih (J) **X+ pindj.m** = lenen, borgen; gebruik maken van
* **simpan *X+ {m.njimpan} X+ simp.n** = bewaren
* **simpang *X+ njimpang** = zijweg, aftakking ; uitwijken *X+ uitwijken; opzij gaan
* **simp.n** = 1/ bewaren, niet direct verbruiken; 2/ koesteren; verbergen, niet openlijk tonen (wrok)
{**simpoel**} **X+ kantjing X+ tali mati** = knoop; aaneenknooping
{**kesimpoelan**} = slotsom, conclusie
{**sinar**} = straal, straling {**sinar matahari**} = zonnestralen
|**Sinees** ['sɛ̃, nɔs] /sɛ̃-nis/ = de Petjoh-vorm v de Chinees (landsman) Zelfs zeiden sommigen **Tjinees** (weer met de klemtoon op de voorste syllabe; ['cɛ̃; nɔs]) Voor het bijvoeglijk naamwoord werd vaker het Maleise **tjina** gebruikt.

sing (J) **X+ njang** = 1/ die, dat (betr. voornaamwoord) 2/ de manier waarop... 3/ (alleen in typisch-Javaanse gebieden <Semarang>) nadrukgever: +*"Sing goed horen!"* Je moet wél erg goed luisteren! **G2/108** Calque v.h. Javaans ..

singa = leeuw **Singaradja** = oude hoofdstad v Bali **Singāsari** = plaatsje ten n v Malang
singgah = ergens aanleggen, aanlopen, even stoppen...
{**singkat**} = beknopt, kort gevat
singkir *X+ njingkir = 1/ weggaan, wijken voor een ander; oprassen! 2/ opzijleggen, afzonderen van de rest
* **singkong** (*waarsch. Soendanees*) = cassave (*Manihot utilisima*) Dit woord werd meestal in West-Java gebruikt. Elders op Java zei men ***ketella pohon** of **pohong** (J) Uit de knollen bereidde men **gaplèk** (grof meel) in fabrieken tapioca-meel (uitgangspunt v stijfjel) en vooral basis v kroepoek..
* ¹ **sinjo** = 1/ aanspreektitel voor een Europese jongen (tot ∇ 17 jaar) Komt van Port. **Senhor**
|* ² **sinjo** minachtende aanduiding door "echte" maar vooral "fatsoenlijke" Europeanen voor Indo's, gemengdbloedigen, die dus nooit "echt" en nog minder "fatsoenlijk" konden zijn. Maar later werd de scheldnaam **sinjo** ook veel gebruikt door nette "Indischen", zelfs zeer donkere, ten opzichte van minder ontwikkelde Indo's die, niet zozeer door hun deels Aziatische afkomst, maar veeleer door hun "verkeerde – te oosterse – mentaliteit" on-Europees aandeden! +*Ga niet zoveel met sinjo's om, jongen, want dan word je er zelf een!*
|* **sinting** = niet goed snik, getikt +*gekwalficeerd... als behoorlijk sinting...* **PII/20**
{**sipat sifat**} **X+ "begitoenja"** ; "**sendirinja**" = eigenschap; kenmerk
* **sipit** = spleetogig **mata sipit** = spleet oog; Japanner (na de capitulatie van Japan durfde men – d.w.z. inheemsen en indo's – dat weer te zeggen)... plaagliedje: /+Si **Piet mata-nja sipit** (vanwege het rijm) = "Piet die hep spleetoge"..
*|**sir!** (afkorting van **kosir** = koetsier) = Voerman! Aanroep als je een huurrijtuigje wilde
* **siram *X+ njiram** = begieten ; be- of overgoten met **B.31/80**
** **sirammen / sierammen** = door Europeanen in Indië gebruikte term voor gieten; de planten in de tuin begieten... het ** **siram-bad**: het in Indië gebruikelijke dagelijkse bad, waarbij men om zich schoon te spoelen ** **gajoengs** [λa:juŋs] (putsen water) over z'n ingezepte lichaam goot.
* **sirap** = houten dakbedekking van dunne plankjes (****siraps** of ****sierappen**) van ijzerhout
* **sirih** = peper-achtige klimplant (*Piper betle*) De bladeren vormen een der ingrediënten van de sirih-pruim, dwz het sirih-pakket waarop men eertijds kauwde... **B.4/22** **B.28/73**

* **sirsak** = "zuurzak" (*Annona muricata*).. Uit Tropisch Amerika afkomstige kleine vruchtboom met grote zacht-gestekelde, langwerpige, groene vruchten. Het witte vruchtvlees wordt uitgeperst en gezeefd. Smaakt fris – aromatisch - zuur. Zuurzak werd door de meeste Europeanen zeer gewaardeerd. Aanzienlijk minder door de inheemse bevolking.

* **sis** = overblijfsel, restant zie ook **X+ restan**

sis{ (J) **X+ boewang ingoes** = je neus snuiten

sisik{ = schub van vis; eierschaal

* **sisir** = 1/haarkam 2/ kamvormige tros (bv bananen)

sisir ramboet = 1/ haarkam **L-R/114** ("sisil lamboet") 2/ zich de haren kammen

siswa - mahasiswa **X+ stidèn** = student

¹⁾ **sitoe disitoe** = daar, aldaar

²⁾ **sitoe** (Soend) = meertje, stuwmeer

sjieieiet... = roetsjj! rrrrr! klanknabootsing v glijden; sissend wegvliegen, enz **L-R/307**

* **skoetji / skotji** = bootje, scheepje, *schuitje* ook **X+ s.kotji**

* ¹⁾ **skolah** = school, onderwijsinrichting **skolah tinggi** = hogeschool

{sekolah rendah} = lagere school en **{sekolah menengah}** = middelbare school waren vóór 1940 weinig bekende termen **skolah djongkok** = lett. "hurschooltje"; zegswijze voor "alleen maar lager onderwijs genoten, ik heb niet veel geleerd; ik heb niet "gestudeerd"

²⁾ **skolah** |* **skola** ** **skolla (van djongos skolah)** = schoolbediende; hulpconciërge

¹⁾ **slam.t** = 1/ geluk; gelukgewenst Indische mensen mochten zeggen: *+Slam.t met jouw verjaardag.*

** (Wou je het op z'n Hollands doen) dan zei je: *Geslammeteerd met je promotie* ≡

| 2/ geluk gehad; God zij dank *+Slamet ik niet overrejen door die oto*

²⁾ **slam.t...** = heilwens, groet **slam.t tinggal** = "dág".. bij het weggaan. Dat mocht een Indonesiër je toewensen. Indische mensen zouden beledigend overkomen door zoiets tegen elkaar te zeggen.

* **slam.tan** = (religieus) feest bij de inwijding van een huis, een zakelijke verbintenis, enz. Had oorspronkelijk de bedoeling de goden en geesten gunstig te stemmen, was dus een (heel antiek) offermaal. Later, na de komst van de islam werd een slametan (pro forma) meestal aan Allah gewijd, om Diens zegen af te smeken. **L-R/306**

| **slapen** = je beurt laten voorbijgaan, omdat je bij bepaalde kaartspelletjes niet kunt "uitkomen" of bij domino niet kunt "aanleggen" **L-R./28** zie ook **X+ bòbòh**

| **slasé slasih** = pitjes van een aromatische lipbloemige plant (*Ocimum basilicum*)... Die pitjes werden in koele frisdranken bijgevoegd. Dan zwollen de zaadhuidjes op en vormden een dril-achtige smaakverbeteraar. Voor wie er van hield, uiteraard... Zie ook **X+ kemangi** en **selasih**

* **slèndang** = draagdoek voor vrouwen. De uiteinden werden over de ene schouder aaneengeknoopt om onder de andere arm de last in de holte van de doek op heup en zij te laten rusten. Die last was een zware boodschappenmand of een klein kind. De vrouw had de handen vrij en het kind zat gemakkelijk.

sléndro{ = een bepaalde toonladderstemming voor gamelan muziekinstrumenten

* **slèntèr *X+ njlèntèr** «— slenter = *slenteren*; leeglopen ; zijn plicht verzaken

toekang njlèntèr = flaneur, straatslijper, leegloper, "landloper" (letterlijk deskundige in het slenteren)

* **slimoet** = deken

slimoetan (J) = onder een deken slapen, toegedekt zijn

sloeloep (J) = duiken, in het water onderduiken

*|**slokan** ** **slokkan** = goot, sloot Ook figuurlijk: ***+Die arme kerel is door z'n gezuip helemaal in de slokkan terechtgekomen*

| **slome donder** = vent van niks **D/13** zie ook **X+ | (slome) duikelaar**

| **sluipen** = in het Petjoh soms ook: op je tenen lopen om geen gerucht te maken **B.14/44**

* **smir X+ s.mir** = schoensmeer **di-smir / di-s.mir** = 1/ poetsen, gepoetst van schoenen. 2/ smeren, met vingers aanbrengen op.. 1/+|*Smaaknja kaja smir spatoe!* Het smaakt naar schoensmeer 2/ *+Moeka-nja sama bibir-nja di-smir* Ze smeert d'r gezicht en d'r lippen vol! (Ze maakt zich op)

|smoken = roken B.33/85

|smook = rookwaar, tabak, sigaretten +Waar jou smook? / Mana jou smook? Waar zijn je sigaretten (waar je me wat van beloofd hebt)...

* smoor / s.mor = gebraden, daarna gesmoord vleesgerecht +*ajam semor (smoor)*.. L-R/61

|so = 1/ zo +*Dese niet so mooi as die andere!* 2/ [so:] /sóó/ = heel erg, in hoge mate enz +*Adoeh soo pijn mijn arrem... Wah soo hroot sijn chuis!* 2a/ [so] /so/ = wat is dat +*bah so fies!* bah wat vind ik dat walgelijk! 3/ [so:] = Hallo.... Zo..., nu zie ik je weer eens...

{so'al} X+ perkara B *|pekara = kwestie, probleem

* sobat = vriend (ver-portugeeste, daarna vermaleiste vorm van **sahabat**)

+*sobat djadi tobat* = vrienden werden vijanden; naderhand betreurden zij ooit vrienden te zijn geweest *sobat k.nt.l* = dikke vrienden

sobèk = gescheurd, afgescheurd... (andere vorm van X+ robèk)

* sodok = duwend steken (∇ hetzelfde als **sogok**) +...*toekang sodok trèm*... B.45/109

{soeai sesoeai} X+ tjoetjok = bij elkaar passen; overeenstemmend; met elkaar accorderen

{soeami} X+ laki-nja [lakξ⁹ □a:] = echtgenoot, man waarmee je getrouwd bent

soeap = een handvol voedsel

|soeap = een gebaar maken alsof je een handjevol rijst naar je mond brengt +(*soeap sijn han = eten*) ... B.46/111

* soeara / swara = stem, stemgeluid

+*soeara djèngkèl* = zeer geprikkeld stemgeluid, zeer boze stem B.29/26

{soeasana} = sfeer; stemming onder het publiek

soeb.ng = oorsieraad, oorknoppen

{soeboer} = vruchtbaar (van de bodem)

* soedah X oedah X oedèh X dèh = 1/ al, reeds 2/ laat maar zitten! Doe verder maar geen moeite; kalm maar... *Soedah niet meer chuijen!* L-R/307 3/ basta!

soedah-dèh = ... dan weet ik het al wel... B.26/70

* soedara [sudarΨh] = broer; broeder (eig. ook zus, maar het werd in het P-Maleis zelden in die betekenis gebruikt; hoogstens zei men **soedara prempoean**)

soedi = genegen; bereid; graag willen

{soedoet} X+ podjok X podjokan = hoek

}soegih{ X+ kaja = rijk, in goede doen

* soeka [suka⁹] = houden van, graag hebben (Eng *to like*)

{soekar} X+ angèl = moeilijk

{soekaréla} = vrijwillig |* {de Soekarela's} = in de jappentijd hulpstroepen, z.g. "vrijwilligers" in de strijd voor Groot Oost Azië.

{soekatjita} X+ senang hati / s.n.ng ati / = verheugd, blij ; blijdschap, vreugde

* soekoe = geldstuk van een halve gulden. Merkwaardig genoeg werd deze munt niet voor Ned. Indië geslagen. (Alle andere geldstukken wel). Zag je een soekoe, dan was die daar door matrozen of "baren" uit Nederland meegebracht. Toch was het een algemeen bekend muntstuk

* soekoen = broodboom; broodvrucht: *Artocarpus communis*..

soekoen gorèng = in hete olie gebakken sneden broodvrucht L-R/319

* soekoer! = 1/ gelukkig! God zij dank! 2/ net goed! nou kom je te pas! L-R/323

* soelam = overplanten, zetten van zaailingen tussen oudere bomen of planten.

* soelap soenglap = goochelen **toekang soenglap** = goochelaar; marktartiest

{Soelawési} = het eiland Celebes

* soeling = dwarsfluit van bamboe.. Later ook algemeen voor *fluit* als muziekinstrument, zie bv. L-R/35... spottend "*blaaspijp*" *...*soeling dajak* B.22/60 (eig. **soempitan**), zelfs de stoomfluit (sirene om begin en einde van de werktijd op een fabriek aan te geven) werd soeling genoemd...

{soelit} X+ angèl = ingewikkeld

soeloeh = fakkel, toorts
soeltan = islamitisch vorst, sultan
{soembat} X+ soemb.t
soemb.t [sumbχ^d] /soemb.t/ = prop, stop, afdichting
 * **soemb.r** = bron ; oorsprong
soembing = ingescheurde, gekartelde omtrek hebbend, dus aangevreten, schaarndig
Soembing = vulkaan v Midden-Java
 * **soemboe** = 1/ lont, pit v kaars of lampje ==++ { 2/ as, spil }
 * **soemoer** = waterput.. (voor 'n komische totok-verwarring v soemoer en semor **L-R/61**) * **soempah**
 = 1/ zweren; een eed afleggen **L-R/111** 2/ vervloeking; vervloeken
 * **soempit** = met een blaasroer schieten **soempitan** = blaasroer, blaaspijp
{soemsoem} = beenmerg
soen (in het huidige Batavia-Maleis en vroeger Petjoek tamelijk gebruikelijk) = zonen
 * **soenat** = circumcisie; besnijdenis, besnijden
 * **soend.l** = prostituée
{soengai} uitspr op Java /soengé/ **X+ kali** = rivier, stroom
 * **soenggoeh** [suŋ,luh / 'su,ŋlu:] = heus, waarachtig **B.26/69**
 * *soenggoeh mati* = ik durf er een eed op te doen!, ik mag doodvallen als...
{soengoe} (J) [su,ŋu:] X+ tandoek = 1/ hoorn, horens 2/ voelspriet van insecten
{soengoet} = 1/ binnensmonds mopperen 2/ voelspriet van insect
{soenji} X+ s.pi = stil, eenzaam en afgelegen
soent.k (J) = een vloeistof uitgieten, óvergieten in een ander vat
 * **soentik** = inenten; een prik (injectie) toedienen
 * **soe-oen** = glasheldere Chinese vermicelli ook **X+**
soepaja X+ biar = opdat
soepir X+ sopir = chauffeur
 * **soerat** = brief; officieel papier; biljet; onderdeel van de paperassenwinkel
 soerat bajaran = kwitantie
 soerat gadé = pandbriefje, lommerdbriefje
 soerat idjin = permit; verlofpas
 soerat kabar = krant, dagblad
 soerat kawin = huwelijksakte, boterbriefje
 soerat keterangan = schriftelijke verklaring, certificaat
 soerat lepas = ontslagbrief
 * **soerga** = de hemel (plaats der gelukzaligen)
{soeria} X+ mata hari = de zon (dichterlijk)
 * **soeroeh [su:ru:]** = gelasten; laten doen
 * ¹⁾ **soesah X soesah ati** = verdriet, treurnis; narigheid
²⁾ **soesah / ** soesa** = moeite, (vergeefse) inspanning *+Ja, itoe soesah-nja feel..* Dat wil dus zeggen dat je al die moeite voor niks hebt gedaan.. al die soesa om zo iets? **B.24/65**
soesis X+ soesis = saucijsje
 * **soesoe** = melk * *Soesoe Kentel Tjap Nona* = (zoete) gecondenseerde melk merk 'Melkmeisje' **B.3/18**
{soesoeh X+ ²⁾ soesoek = haarspeld **L-R/114**
 * ¹⁾ **soesoek (J)** = kleingeld; pasmunt; geld wat je terugkrijgt (teruggeld)
 ²⁾ **soesoek (J)** = haarspeld v goud
{soesoen} X+ kloempoek X+ tâtô-tâtô = (netjes) opstapelen, rangschikken
 * **soesoer / sosor** = 1/ sirihpruim, sirih-pakket waarop men vroeger kauwde **sóóón fette sosor sij leh op de tafel* **B.4/21** 2/ tabakpruim, in de 20-e eeuw in vele streken aan het sirih-pakket toegevoegd
 bako soesoer (Jav) = tabak om te pruimen, pruimtabak

soetera X+ soetra = zijde

* **soetji** = heilig **kitab soetji** = het Heilige Boek, dwz voor ons de bijbel, voor hen de kor'an * **soetra** = zijde; satijn

soewangan / swangan van Javaans **sawangan** = fluitje. Wij kenden de **swangan** als een vrij grote vlieger, in de vorm van een duif of vis, waaraan een rieten fluitje was bevestigd.. Bij stevige wind hoorde je dan de hoog opgelaten vlieger luid 'zingen'...

|**soewit! / soewieieieie-wie-wiet!!** = geluidsnabootsend voor schel fluiten op 2 vingers.. **B.5/23**

* **sogok** = steken; met een stok tegen iets aan duwen +*Ajo, proberen sogok met stok, meschien kèn los!* Als we nou eens probeerden het met deze stok los te duwen...

{**sokong**} = steunen {**sokongan**} = financiële steun; subsidie **oewang sokongan** = geld om een project te steunen; later steeds meer in de eufemistische betekenis: smeergeld, steekpenningen...

* **sol spatoe** = schoenzolen

|**somber** = vertoornd; boosaardig; terneergeslagen, gemelijk +*Somber sijn ohen* Er was een doffe woede in zijn ogen **B.17/50** +*En toen somber alle twee* **B.27/72**

* **sombong** = verwaand, hooghartig zie ook **X+ nganggak**

{**songsong**} **X+ pajoeng (mas)** = (gouden) zonne- of regenscherm voor Inheemse hoogwaardigheidsbekleders

|**sontolojo** (J) = vloek en scheldwoord, het best weer te geven met het Ned. "stomme klootzak!" (excusez)

| **soos = gebruikelijke Indische afkorting v sociëteit, het gebouw waar de Europese gemeenschap in de grote steden vertreding zocht (gezellig samenzijn; toneelgezelschappen; dans- en feestavonden; recepties)

|**soosmandoer** = Indonesische mayor domo van een Indische sociëteit **L-R/35**

*|**sop / sop senèr** = soep / erwtensoepp, snert

{**sopan**} = fatsoenlijk {**tidak sopan**} **X+ koerangadjar** = onbeleefd, ongemanierd

sopi = jenever (herkent u het Ned. woord zopie / zoopje?)

sopir = bestuurder van een motorvoertuig, chauffeur

sorak = juichen; joelen

* **soré** = na de middag, namiddag * **nanti soré** = straks, vanmiddag (na drieën)

* **orong** = duwen, schuiven **orong-orongan** = heen en weer schuiven

sosis = saucijsje "*sosis ada boeloe-nja*" lett. saucijs die behaard is = saucisse de Boulogne Grapje en woordspeling... **L-R/220**

* **soto** = pikante sterk gekruide vleessoep (kip of runderpens e.d.) **L-R/325**

|* **spada** = 1/ wie daar?; wie maar ook! 2/ Vollek! Wij komen op bezoek! (In Indië hadden de huizen geen deurbel...)

|* **span** *| **terlaloe span X+ sepan** = precies passend; te krap

|* **spandri** = Inheems Soldaat Eerste Klasse **PI/2**

|**spèn B lemari spèn** *| **spenkast** = provisiekast zie ook **X+ sepèn**

*** **split** ** **splitje** = whiskey-soda **L-R/35**

|* **spuit** = geweer. In Nederland beschouwd als "te gemeenzaam", te plat.. In het Indisch was het een normale variant. Deze "slang"-uitdrukking was immers in het leger alledaags. Waarom zouden burgers het woord dan niet mogen gebruiken?

* **srampangan** = slordig; uiterst nonchalant, zonder zich van anderen iets aan te trekken.

*** **srèmpètte** vernederlandste vorm uit **k.srèmpèt** = geschampt, even geraakt **L-R/21**

|**srèèè!** = 1/ geluid wanneer iets met veel wrijving (afremmen) weg- of omlaagglijdt **B.17/51** |**srèèè** 2/ **srèèè-sròòt..** slepend, sloffend lopen; deze geluidsnabootsing is afgeleid van het werkwoord **X+**

sèrèt = sleuren, voortslepen

sri = 1/ Hoogheid, Majesteit 2/ Vrouwe **Déwi Sri Njai Sri Nji Sri** = de godin van de Rijst, aan wie men offers bracht voor een rijke en gezegende oogst

{**srigala**} **X+ adjag** = wolf, wilde hond

* **srigoenting** = Zwarte drongo (*Dicrurus macrocercus*), insecten-etende middelgrote zangvogel met

een lange "schaarvormige" staart (goenting = schaar). Een der beste vliegkunstenaars onder de vogels van open veld en bosrand..

* **srikaja** = *Annona squamosa* Zilverige, zachte, smakelijke tropische vrucht met roomwit vlees.

|* **srobot** = 1/ zonder egards te nemen ergens doorheen dringen, bijv. door klapdeurtjes (B.39/98) of andermans grondstuk (B.16/48), zonder toestemming te vragen. 2/ in de jappentijd en de kamptijd daarna door prikkeldraad- of bamboeheining heen illegaal het kamp verlaten of binnenkomen.. 3/ doordouwen, met je ellebogen je een weg banen

* **sroendèng** = (bijgerechtje), smaakmaker bereid uit geraspte kokos die met wat sporadische pindanoten goudbruin gebakken is. De speciale smaak van sommige sroendèngs berustte op het "keukengeheim" van de bereidende huisvrouw, die haar eigen specerijen toevoegde..

* **sroetoe** = sigaar Oorspronkelijk een Tamil woord, dat via het Portugees in het Maleis terecht kwam
|**stalèn** / * **stali X+ setali** = kwartje

|* **stamboel B Komidi Stamboel** = volkstoneel, -cabaret, -"opera" in grote Indische steden Het woord is gemaakt van **Istanboel** = **Konstantinopel**

|**stangan sapoe tangan** = zakdoek

*|**stanggi** = Chinese wierookstokjes

* **stasioen** = station

* **stèlan** = 1/ afstemknop, (instel)knop 2/ een stel, een set (kleding bijvoorbeeld)

stèlèng = tentoonstelling

|**stenig X stenigen** = niet in de "Bijbelse" betekenis: tot de dood erop volgt, maar gewoon een steen(tje) naar iemand gooien. +...*dan fan fer ik stenigt hem, maar....* B.26/69

** **stènga** totokse uitspraak van **X+ setengah** = half

** **stengcha maatie (setengah mati)** = half dood, meer dood dan levend, afgepeigerd

|**stibelan** = met laarzen (stibel = stevels) +*koetjing stibelan* Gelaarsde Kat uit het sprookje

|**stidèn** = student

|**stiebelen** = wandelen, lopen, marcheren Militaire uitdr. (van stiebel = stevel = laars) **PI**/6

|* **stief** ** **stiefje** = stuf, vlakgom, "radeergummi" Iedereen, blank of bruin had het altijd over "stief" en "uitstiefen", met uitzondering van de totoks die in Nederland geboren en getogen waren. Zij kenden het woord niet, maar zeer velen namen het wel over!

|* **stiefen X uitstiefen** = uitvlakken, uitgummen, met het vlakgom verwijderen.. "Ontoelaatbaar" werkwoord naar aanleiding van **X+ stief** (zie hierboven)

|**stiek *X s.tik** (Bat. Maleis) **X+ kilan** = een handspan, √ 21 cm (ze hadden maar kleine handen, vroeger) +*En dan hij haat opsj één stiek* B.3/18 +*knuppeltje van 5 stiek hoog* **PI**/1

|**stiks B stuks** = stuk, exemplaar; item

|**stilletjes** = 1/ stiekem 2/ in B.10/35 betekent het: stilletje, nachtkastje Deze "verwarring" is een van de talrijke grapjes van Tjalie Robinson. Trouwens veel Indo's plakten overal een s achter.

|**sting / ruik sting** = stinken, vies ruiken

|**stok BB op stok** = spijbelen +*"Als fandaah, ik haat op stok."* B.13/41 Grapje/misverstand uit **L-R** / blz 232: *Hij gaat met de kippen op stok* ≡ wel, dat betekent: +*Hij gaat spijbelen met de keetjes.* * Hij gaat met z'n vriendinnen spijbelen

|**stomstiebel** = domme kerel B.10/36; stom rond B.23/62 Dit scheldwoord komt uit de kazernes. In de vorige eeuw kende men algemeen het woord **stevel** (soldatenlaars) vgl. Duits Stiefel... het werd zelfs door de bevolking overgenomen..

|**stop / stoppen** = stoppen, niet alleen van rij- of voertuigen ook: blijven staan **X+ setop**

|**strakjes** was in het Nederlands een hypercorrecte vorm van **strakkies** = straks. (Vergelijk kofje ipv koffie). Vele beschaafde Nederlanders in Indië zeiden strakjes voor straks. In het Petjoh werd de lettergr.

-**tj.s** of -**j.s** teveel beklemtoond. +*Misschien maar ik lacht ook strakjes* B.8/29

|**strapan** = gestrafte, dwangarbeider, gevangenisboef B.33/86

|**strika** = strijkijzer; kleding strijken... +*pakejan ini nanti strika!* Je moet deze kleding strijken!

|**strika-an** = 1/ strijkijzer 2/ gestreken kleding +*pakejan strikaan apa soedah kelar boe?* Is het strijkgoed al gedaan, baboe?

|* **stroop** = limonade, frisdrank verkregen door wat vruchtensiroop met koud water aan te lengen. asemstroop = tamarinde"stroop" frisdrank met tamarinde smaak

|**stuiter** (B.9/33) **X+ setuit** = stuit(been)

|**stuks** het enige hulptelwoord van het Pasar-Maleis "vertaald" naar het Petjoh, gebruikt vooral om het telwoord te benadrukken +*Ik haat frahen rokok: krijh één stuks* Ik vroeg om sigaretten; ik kreeg er maar één...

|**surki? B seurki?** = sur qui? Op wie (zit ik)? Gezelschapsspelletje waarbij er één geblinddoekt moest raden op wiens schoot hij/zij was gaan zitten.. Op "surki?" antwoordde betrokkene niet met z'n naam, maar uitte kort een kreet of toon... Werd je aan je stem herkend (goed geraden) moest jij de blinddoek overnemen en rondgaan en raden. De zittende spelers hadden inmiddels stuivertje gewisseld om het moeilijk te maken. Genoemd in **D./FEEST/23**

swara B soewara X+ soeara = stem

|**swijh stil jou mon!** drievoudige contaminatie/combinatie: zwijg! wees stil! én houd je mond! Aanvankelijk misschien door Nederlanders als neerbuigend grapje (?) gelanceerd, werd het door veel Indo's, maar nog meer door vele Inlanders overgenomen en gebruikt. Dachten ze dat het super-goed Hollands was?

T

¹⁾ **ta'** (Maleis) **X+ tak / tidak** = nee; niet X **'nda** X **'nggak** X **gak** zijn diverse vormen die men op Java gebruikte..

²⁾ **ta' ta** of **tak** (J) voor een werkwoord = 1/ ik zal 2/ (soms) 'k heb ge.... (verl.tijd)

1/ + *Tjo-ba* jij beuk mijn sus! *Ta'fermoor* jou! ≅ **B.5/23**

+...*Als noh één keer, ta lèl, lo!* ≅ Nog één keer en je krijgt een dreun van mij! **B.30/78**

+...*maar als fan fer ta' kartepil* sijn kepala botak. **B.46/111**

+...*Ta'blaas!*" dan geef ik er van langs, ga ik zo snel ik kan! **L-R/48**

2/ +...*en toen ik al dicht bij tak taroek dianja* ...toen ik vlakbij was gaf ik ze de volle laag.. **L-R/291**

taartjies X tartjis was de Maleis-Javaanse uitspraak van "**taartjes**" waarmee men destijds, zowel in Nederland als in Ned. Indië **gebakjes** bedoelde. Dus roomsoezen, tompoezen, choco-gebakjes, etc. heetten allemaal *taartjes* **B.17/51**: Arie dacht dus dat Bentiet hem op dergelijke zaken wou trakteren.

* **tabé tabeh tabik** | uitspraak 3X altijd: [**'tabø**⁹] Dit was de goede inheemse uitspraak. De inheemse bevolking zei het als groet bij het passeren of als verwelkoming. *Niet* bij het afscheid nemen. Later, wellicht onder westerse invloed werd het veelal vervangen door **slamat pagi, slamat siang, slamat soré** of **slamat malam** (zie bij de "**slamats**")

Door Europeanen werd **tabik** alleen gezegd tegen Chinezen, Arabieren of vooroorlogse Japanners, tevens tegen Inheemse ambtenaren, mits zij geen Nederlands spraken. Tegenover de inheemse bevolking, bedienden, straatventers, arbeiders, desavolk, dus sociaal lager geplaatsten paste voor de oorlog, in de koloniale tijd, het woord **tabik** niet. Alle inheemsen zeiden het wel tegen Europeanen: *Tabik* Toean, *tabik* Njonja, *tabik* Njo ≅ enz. Indische mensen zeiden het nooit tegen elkaar, evenmin tegen totoks. Men zou het als een belediging hebben opgevat.

** **tabee** uitspr. [**tʃ'be+**] = dag, gegroet! **X+ tabeh X+ tabé**

+*Nou, tabee hoor, tot ziens!* Het was geen Petjoh, geen Indisch, geen Maleis, geen Javaans. Het was "totoks" Maar ondertussen bijna al de mensen in Nederland maar denken dat die Indische lui mekaar met **tabee** begroetten!

tabib{ = oosters geneesheer (uit India, Perzië, Arabië, enz)... Later bij uitbreiding westers opgeleid arts.

tabik X+ tabé = beleefde groet

taboeh = trom

taboeng{ ***X+** } **naboeng**{ = sparen, geld in je spaarpot doen, op de spaarbank brengen

{taboengan} X+ tjèlengan = spaarpot **{Bang Taboengan}** = Spaarbank

tabok = een klap geven ;|"beuken" +...*als sehhen Bentiet, di-tabok door jou!* als ik Bentiet zeg, krijg ik een dreun van jou **B.1/15**

* **tabrak *X+ nabrak** = ergens tegenaan botsen *X+ willens en wetens ergens tegen optornen **tabrakan** = botsing

{tachta} X+ krosi radja = vorstentroon

* **tadi** = zoëven, daar net; niet lang geleden

tadj.m / tadjam = scherp; puntig

tadjin (M) X+ kandji (J) X+ }atji{ (*Soend*) = stijf sel (*tadjin* is stijf sel pap van rijst)

tagih *X+ nagih = schulden opeisen; invorderen

* **tahan** = 1/ tegenhouden; aanhouden, arresteren; +...*de ferkeerde doormaar njang di-tahan* ..en steeds weer pakten ze de verkeerde bij z'n kraag **B.17/51**

2/ wacht even, wacht op mij! + *Tahan Pèh, ik kom!* ≅ **B.17/51**

3/ jezelf inhouden, stoppen .. *tahan boeng!* Mah niet dese!.. ≅ **B.3/18**

* **tahi X+ tai B tai** = drek; poep, enz.

{¹tahoe} X+ **taoe** = weten
²**ta-hoe** = tofoe, 'n soort wrongel bereid van sojamelk ("melk" uit rauw soja-meel)... Tahoe wordt B gekookt of gebraden B in allerlei gerechten gegeten als plantaardig eiwit dus als vleesvervanger.
tahoe telor = een sausje met tofoe en ei
{tahoen} X+ **taoen** = jaar
tai / tai = fecaliën, uitwerpselen, stront, poep
+tai kalkoen = poep van de kalkoen (om te rijmen op: en toen...) B.38/95
tai koedè (Bat Mal voor **tai koeda**) = paardendrek, paardenvijgen; straatvuil B.31/81
tai lal.r = vliegendrek; (ook) kleine puntvormige zwarte weervlekjes op textiel
taikoetjing = letterlijk "fecaliën van de poes" = 1/ rotzooi; viezigheid B.12/40 2/ waardeloze prullen (soms synoniem voor X+ **tètèk bengèk**) 3/ nonsens, flauwe kul B.25/67
tak B ta' B tidak B tiada = niet, nee/niet
tak.r = met een maat de inhoud meten Bijvoorbeeld rijst met een klapperdop (kokosschaal)
* **takoet** = bang, bevreesd
taksir = taxeren, schatten; overwegen; afwegen; (soms) beoordelen B.3/18
talam B kwee talam = soort rijstgebak
talèn X setalèn = kwartje, 25 ct
tal.s / talas = taro-wortel of keladi (*Colocasia esculenta*) Forse Aronskelkachtige plant met eetbare knollen. Ook andere, verwante soorten werden **tales** genoemd
* **tali** = 1/ touw (de Ned. scheepsterm *talie* is hiervan afgeleid), touwtje, snoer 2/ **setalèn *X+ setali** (zie ald) = kwartje
tali api = 1/ vuurtouw uit kokosvezels; bleef de halve nacht smeulen, zodat men er z'n sigaret mee kon aansteken.. Had je geen lucifers nodig 2/ X+ **soemboe** = lont
tali doek B tali idjoek = stevig ruig zwart touw uit vezels van de arènpalm B.14/44
tali rami B tali ramé = bindtouw uit hennepvezels B.9/33
}taligrap{ = telegraaf(draden)
talipon = telefoon Niet van Java, term van de Maleiers ...
{**taman**} X+ **kebon** = tuin, lusthof; park van de vorst {**Taman Siswa**} = vooroorlogse aanduiding van bepaalde scholen (taman), waar leerlingen (siswa) opgeleid werden in progressieve geest; dus om voor het ideaal van de Indonesische onafhankelijkheid klaargemaakt te worden.. De **Taman-Siswa** beweging diende dus het streven der inheemsen naar meer en beter onderwijs.
* **tambah** = erbij doen, toevoegen; +.als *niet tambah extra honderd stuks strafrehel.* B.25/66
tambahan = extra hoeveelheid; een extraatje; nog eens opscheppen!
* **tambak** = visvijver(s), kweekvijvers voor brakwatervis zoals de band.ng B.11/37
tambal X+ tèmèl = stoppen, oplappen
tambang = mijn: ijzermijn; goudmijn
* **tambangan (J)** = overzet; veerboot
* **tamb.ng (J)** = steeds weer in dezelfde fout vervallend; ongehoorzaam; ongezeglijk L-R/115
}tambi{ = huisjongen, bediende (boy) **tambi** is hetzelfde als **Tamil**; dus van oorsprong donker persoon van lage kaste... Het woord **tambi** werd op Java niet gebruikt, wel op Sumatra en Malakka.
* **tamboer** = grote trom (die door een tamboer werd geslagen)
{**tamèng**} = schild
{**tamat**} }tammat{ X+ **soedah abis** = einde, slot ; THE END ; à!
* **tamoe** = 1/ bezoeker(s); 2/ bezoek, "visite" L-R/33 1/ *+Tidak trima tamoe* geen bezoek; wij ontvangen geen bezoekers; geen bezoek aan huis..
* **tampah (J)** = ronde zeer platte mand v bamboe-spanen, >50 cm diameter, hoogte ∇ 5 cm. Werd gebruikt als wan en om er dèndèng (vlees) dan wel allerlei ander voedsel in te drogen
tampak X+ nampak = zichtbaar
tampat X+ * t.mpat = plaats ****tampatje** = slaappleats op chambree; ligplaats in de jappenkampen

tamp.r / tampar = slaan in het gezicht; klappen, oorvijgen toedienen **B.30/78**

tamparan = slag(en) in het gezicht...

{**tampi**} **X+ tampah** = wan, platte mand om rijst te wannen

* **tanah** = aarde; grond; terrein, land, terra **Tanah Djawa** = Java

{**tanah air**} = vaderland, moederland zie ook **X+ {tanah toempah darah}** = geboortegrond; land van herkomst

* **tanah gemoek** = "vette aarde" ; mest **L-R/222**

* **tanah lapang** = vlak terrein ; veld

* **tanah lempoeng** = leem, klei

tanah mérah = rode aarde, laterietbodem **Tanah Mérah** = verbanningsoord op Boven Digoel (Nieuw-Guinea) voor Indon. nationalisten omstr 1930 - 1940

{**tanah toempah darah**} = geboortegrond; land van herkomst

* **tanam X+ tan.m** = planten

* **tanda** = teken; bewijs **tandá-nja** = daaraan kun je het wel zien; dat is het bewijs dat...

tanda mata = aandenken, souvenir

tanda tangan = handtekening, paraaf

* **tandak** = dansen; rondspringen (****tandakken**) let wel: tandak is van nature Indonesisch adat-dansen, dus niet het Europees dansgenoegeen op partijtjes en in de soos.

{**tanding**} **X+ sama koeat** = weerga {**pertandingan**} = wedstrijd

¹⁾ **tandjoeng** = landtong, kaap zie ook **X+ oedjoeng**

²⁾ **tandjoeng B kembang tandjoeng**

* **tandoe** = draagstoel

* **tandoek** = 1/ horens 2/ hoornstof

pisang tandoek = bananensoort met zeer lange en kromme vruchten

tandoer X+ tan.m = planten, "agrarisch bezig zijn"

* **tan.m** = 1/ planten, uitzaaien 2/ begraven, ter aarde bestellen

* **taneman** = plant; aanplant

* **tangan** = hand

tangan dingin = succes bij het planten; groene vingers hebben

* **tangga** = ladder, trap **roemah tangga** = gezinswoning; huisgezin; familie

* **tanggal** = datum *+Tanggal brapa skarang?* = de hoeveelste hebben we vandaag?

{**tanggoel**} = dijk of berm

* **tanggoeng** = gegarandeerd, vast en zeker

{**tanggoeng djawab**} = garanderen dat het gebeurt; zijn verantwoordelijkheid waar maken

tangis *X+ nangis X menangis = gehuil; huilen

* **tangkap X+ ¹⁾tangk.p**

¹⁾ **tangk.p *X+ nangk.p** = vangen; pakken; arresteren **di-tangkep** = gepakt, gearresteerd;.. *+|Dief-nja al di-tangkep polisie of noh niet ja?* Heeft de politie die dief nou al gevat, of loopt hij nog rond?... gevat, gevangen, gestrikt *+..Als Si Pang al di-tangkep,..* Als ze Frans in d'r netten gestrikt heeft, dan.. **B.23/62**

²⁾ **tangk.p** stuk ruwe Javaanse suiker in bolsegment-vorm |* 2 *tangkeps goela djawa*

{**tangkis**} ***X+ {menangkis}** = afweer ***X+ afweren** {**meriam penangkis**} = luchtafweergeschut

* **tangsi** = kazerne **anak tangsi** = "onwettig" in de kazerne geboren kind: vader militair van willekeurig etnische oorsprong, moeder inlandse vrouw.. Deze kinderen werden meestal wel door de vader erkend, maar of ze nou zo'n beste opvoeding kregen?....

* **tani** landbouw- **orang tani [ta,nɛ]** ** **tani's [ta+nɛ+s]**

* **tanja [ta□a^q] = vragen, informeren** zie ook **X+ minta** = vragen verzoeken

* **taoe** = weten **tidak taoe!** = ik weet het niet! De officiële spelling was reeds voor 1940 **tahoe**, maar daar hield niemand zich aan, iedereen wist toch dat **tahoe** hetzelfde was als sojakoek (zie **X+ tahoe B**

tofoe)

* **taoe-taoe** = plotseling, eensklaps, vóór je er op bedacht bent... Pasar- en Betawi-Maleis van Java, calque van Jav: **w.roeh-w.roeh**.. In het Petjoh-Maleis ging men zelfs nog verder: **beloen taoe apa-apa** =+ **beloen apa-apa**... =+ **noh niet wát-wát**... = zo maar, onverwacht!

* **taoen** = jaar denk om de uitspraak [**ta^hun**]; nooit een tweeklank! Wie [**tjun**] zei, was en bleef een totok en werd wellicht in stilte uitgelachen!

taoen baroe = 1/ Europees nieuwjaar 2/ einde v.d. vastenmaand v d islamitische bevolking

* **taotjo** = gefermenteerde zoute gekookte sojabonen, om Chinese gerechten nog hartiger te maken
|tap! (*J*) = keurig! netjes! net geschikt of van **|* top** (*Soend*) = pak aan, alsjeblieft!) . **B.20/55**

{tapa topo} = zich terugtrekken om te mediteren; gaan leven als een kluizenaar

tapai X+ tapé = gegiste ketan of ketella

tapak t.pak = voetafdruk

* **tapé** = lekkernij, licht alcoholhoudend, bereid uit gegiste kleefrijst (**ketan**) of cassaveknollen (**ketella** of **singkong**). Tapé bereid uit gewone rijst smaakte niet zo..

* **tapi X+ tetapi**

* **|taplak** = tafelkleed, tafellaken ook: **taplak médja**

* **|tar** = taart; gebak

{tari} X {menari} = dansen

* **tarik** = trekken

* ¹⁾**taroe / taroh [tar[□] taro,^q]** = 1/ neerleggen, -zetten, plaatsen 2/ geld inleggen bij gokspel

²⁾**taroh** = slaan, afstraffen **ta' taroh** = ik zal je slaan! +*Awas jij as ferfélen, ta' taroh/tarok!* Wees voorzichtig, als je me blijft vervelen krijg je een dreun!... = **ta' lèl; ta' beuk; ta' gasak; ta' ransel!**

taroem = indigoplant zie ook **X+ tom**

{taroeng} X+ beklahi = vechten van dieren

{tata} X+ tótô *X+ nôtô = ordenen, regelen

{tata bahasa} = spraakkunstige regels, grammatica

{tata oesaha} = het regelen van de arbeidsinspanning, organisatie

{tata tertib} = het regelen van het goede gedrag, orde en tucht

* **tatal** = houtspaanders.. er is kennelijk verband met **X+ tètèl**

* **|tatap X+ ketatap** = ergens tegen aan stoten ***XX+ natap**

|tattowar verbastering van **trottoir** (toen overal het juiste woord voor: stoep, voetgangersgedeelte)

* **taugé** = ontkiemde *katjang idjo* boontjes

* **tauké** = tot welvaart gekomen Chinese kleinhandelaar in Indië, die dus niet langer met *Njèk* of *Baba* of *Yok* moest worden aangesproken. Dus: baas, meneer..

tawa X+ ketawa

{tawan} = krijgsgevangenen maken **{di-tawan}** = als gevangene van de vijand opgesloten zitten; geïnterneerd worden **tawanan** = krijgsbevangenen en/of geïnterneerden

* **orang tawanan** = geïnterneerden; krijgsgevangenen

* **tawar *X+ nawar** = een bod doen; lager bieden, afdingen

}tawas / trawas{ = aluin. Overal op de pasars in grote ruwe kristallen te krijgen

taw.s = klein brasem-achtig visje **B.11/37**

* **tawon** (*J*) = verzamelnaam voor: honingbijen, wespen, hommels

{tebal} X+ teb.l = dik, stevig {overdrachtelijk: lichaamsdelen, vriendschap, enz}

{tebang} X+ babat X+ potong = omhakken

* **teb.l** = dik, stevig (van boeken, dekens, kleren)

{tebing} = steile rivieroever **Tebing Tinggi** = plaats op Sumatra

teboe = suikerriet (*Saccharum officinarum*) **B.9/32** **|teboe** = suikerrietstengel **B.40/100**

{tedoeh} X+ sabar B dij.m = kalm, rustig

{Laoetan Tedoeh} = de Stille Zuidzee

|te erg / te erreh = hiermee gaf je aan dat iets echt niet door de beugel kon!.. +*Adoeh te erreh die Jootje, gaat uitschelden haar moeder!* +*Te erg, Juf Admiraal, weet je, sij gaat tegen ons vloeken, godorie en so...* +*Heb jij gepoet, ja... te erg jij!* Heb je 'n wind gelaten, viezerik!!

|tefreden B tefréjen niet alleen tevreden, ook vaak calque voor senang hati = verheugd, geveleid; in zijn nopjes; gelukkig na vriendelijke opbeurende woorden.. +*En dan Si Bentiet hij is tefreden* B.11/38

{tegak} X+ bediri X+ ngad.g = overeind, rechtop staand

* tegal |tegalan / **tegallans = droge (niet geïnundeerde), meestal wat hoger gelegen rijstvelden; akkers

Tegal stdje aan de noordkust van Java

{tegoeh} X+ koewat X+ awèt = hecht stevig

*|tèh [təʋ] [te,ɾ] de h duidelijk uit te spreken = thee

{teka teka-teki} X+ }tjangkriman{ (J) = raadsel

{tekan} X+ t.n.t = drukken, neerdrukken, in elkaar persen

*|tèk.n / tékén = ondertekenen, je handtekening plaatsen

t.ki = naam van twee "grassoorten" (zegge-soorten): *Cyperus rotundus* en *Kyllinga monocephala*..

Deze onaanzienlijke onkruidjes waren algemeen bekend doordat uit de knolletjes een soort **emping** (=zuiver vegetarische kroepoek/kripik) werd bereid

|tekoek / tekoh [tɣko^q]/tekoo^q/ (J) = vouwen, kreuken; verfrommelen |+*Moet sien, baboe gaat strijken, mijn jas helemaal getekoek!* Kijk nou, baboe heeft bij het strijken m'n hele jasje verkreukeld! *

tekoekoer = Indische tortelduif (*Streptopelia chinensis*).. Doet denken aan de Turkse tortel. Matheron: (D./p9) +... jouw chuis foor tekoekoer, niet foor nette mensen... ...jullie huis (flat) is een duiventil, niks voor "nette lui"... Hier wordt dus *tekoekoer* voor *duif* gebruikt. Natuurlijk bestond er een woord voor duif (Maleis *merpati* B niemand van ons kende 't woord B daarentegen v Jav. *manoek dôrô* B kende iedereen...

|te-kout-n = het te koud hebben, door dit onaangename gevoel getroffen zijn

|t.l! = geluid van knappend snoer, draad; elastiek D./p17 zie ook X+ |d'l

{teladan} X+ tjontoh = voorbeeld (figuurlijk)

* telaga / tlôgô (J) = meertje, plas

{telah} X+ soedah = al, reeds

* telan X+ tel.n = doorslikken

* telandjang / tlandjang [tlaɳɳaŋ] (Javanen en Indischen konden de klankcombinatie tl uitspreken, totoks en Maleiers niet!) = bloot, naakt

* telang / tel.ng B kembang telang = algemene fraai blauw bloeiende peuldragende klimplant (*Clitorea ternatea*)

tel.n [tɣlɳ] éénlettergrepige muta-liquida combinaties waren onmogelijk = slikken, inslikken, doorslikken

{telinga} X+ koeping = oor

{teliti / tliti} X+ p.rsies = stipt, nauwkeurig

{teloendjoek} X+ djari toendjoek X+ ja zelfs ** "djari kassi lijat!" = wijsvinger

* t.lor / {teloer} [tɣlɳr tɣlɳr] = ei, eieren

telor ajam = kippenei telor asin = gezouten (eenden)ei

télor = gebrekkig spreken (inz. de linguale r niet kunnen zeggen), "brouwen"

* teman X+ tem.n = makker, metgezel

{temasa / tamasja} X+ ** liat-liatan! = bezienswaardigheid; panorama; schouwspel

* tembaga = koper (roodkoper, geen messing)

* témbak = schieten ditèmbak X+ |dipasang sama senapang = neergeschoten

* tèmbe! = oplappen, opkalefateren zie ook X+ tètèl

* tèmbe!lan = stukje klei, lak, pleister, enz. om te repareren; slordige lap op versteld kledingstuk.. +*Lho warum jij so tèmbe!lan?* 1/ Wat zie je er voddig uit in die lompen! B 2/ Hoe kom jij aan al die pleisters op je huid ?.. zie ook X+ tètèlan

{tembikar} X+ **beling** = aardewerk, scherf v aardewerk
 {temboes} X+ **bolong** = doorboord
 * **témbok** = gemetselde stenen muur **Gang tèmbok** = steeg tussen 2 blinde muren
 * **tem.n / teman** = kameraad, metgezel zie ook X+ **kawan**
 }t.m.n{ (J) X+ **sekali** = heel erg..., zeer...
temoe - = bepaalde geneeskrachtige wortelstokken van gember-achtige planten bv **temoe lawak**
temoe X+ **ketemoe** = ontmoeten
 * **t.mpat** = plaats, plek; terrein
 tempat langsir = rangeerterrein, rangeer-emplacement B.20/56
 tempat makan = eetgelegenheid, eethoek
 tempat tidoer = bed
 * **témpé** = "koek" van sojabonen, die men met een bepaalde schimmel geënt heeft. Deze schimmel bewerkt dat de harde celwanden van de sojaboontjes opgelost worden, zodat de soja beter voor de mens verteerbaar wordt
tèmpèl = vastgeplakt **tèmpèlan** = 1/ iets wat geplakt wordt; plakzegel 2/ plaksel
 * **tempéling** B **tempiling** B **t.mpéling** B **t.mpèlèng** = klap (ge)geven met vlakke hand, oorvijs, muilpeer B.26/70
tempieling X+ **tempéling** = klap +.zonder *tempieling*... zonder te slaan... L-R/323
 * **tèmplèk** *X+ **nèmplèk** de Javaanse vorm van (X+ **tèmpèl**) = geplakt; vastplakken *X+ plakkerig zijn... *lampoe tèmplèk* = petroleumlampje dat vroeger in Indische huizen aan de wanden werd gehangen, a.h.w. tegen die wanden "geplakt"..
 * **témpoh / tempo** = tijd; tijdperk (X+ **djaman**); tijdstip (X+ **waktoe**) ** **Tèmpo doeloe** = de vroegere, de goeie oude tijd
 +*Saja tidak ada témpoh* ik heb geen tijd om dit of dat te doen
 +*Skarang soedah témpo-nja* het is nu de tijd.. nu is de tijd aangebroken...
 {t.mpoer} B {**bet.mpoer**} = strijden, slag leveren {**pert.mpoeran**} = veldslag; zeeslag
 {tempoeroeng} X+ **toelang kepala** = schedel, schedeldak
 ** **temtoe / tamtoe** X+ **tentoe** X+ **baslis** = zeker wel; wis en zeker
 {tenaga} X+ **kekoewatan** = kracht; macht
 {tenang} X+ **di.m** X+ **sabar** = kalm, rustig
 * **ténda** = tentdak; canvas
téng [tɔŋ] = Chin. lantaarn
tèng [tɛŋ] = 1/ oorlogs-tank 2/tank, groot metalen reservoir
téng-téng [tɔŋtɔŋ] B **téngténg katjang** = gebakken pinda's in caramél
 * **tengah** [tɛŋ] ah] = het midden, midden-, middel- **setengah** [stɛ'ŋaʊ] **['stɛŋa of 'stɛŋa+] = 1/ een helft 2/ half... bij tijdsaanduidingen +*setengah tiga* = half drie
 {tenggara} = zuid-oost {**Noesa Tenggara**} = de Oostelijke Kl. Soenda-eilanden
 * **tenggel.m / tenggelam** = zinken, òndergaan
 * **tenggiling** = Indisch schubdier, gordeldier
tenggoeli X+ **trenggoeli** = peulen v d trommelstokkenboom, *Cassia javanica*
 * **tengik** = ranzig
 {tengkoek} X+ **lèhèr** = nek
 {tengkorak} = schedel, doodshoofd
 {tèngok} X+ **lihat, liat** X+ **nonton** = kijken, kijk!
tenoen = weven **tenoenan** = (op weefstoel, niet in een grote fabriek) geweven stoffen
 {tentang} X+ **dari** (!) = aangaande, wat betreft
 }t.nt.ra / **tentara**{ X+ **serdadoe** = leger- militair **bala tentara** = strijdkrachten
 * **tentoe** = beslist, zeker **tentoe sadja** = natuurlijk! **itoe soedah tentoe!** = dat staat wel vast / staat als een paal boven water +*Ister tentoe dief*... daar is beslist een dief L-R/113 +*Tentoe, jou*

stiefmoeder deze... Dat is vast en zeker jouw stiefmoeder geweest.. **L-R/114**

beloen tentoe = dat is nog niet zeker, staat nog niet vast

tépak B tèpak (J) = doosje, blik eerst voor siri, later voor shagtabak.. **D.WERKEN /73**

tepèkong zie ook **X+ da ba gong** Chinese godheid/godheden voor rijkdom (en kinderzegen?)
+Hepèkong Antjol: Chinese Tepekongtempel te Antjol (aan de kust ten noorden van Djakarta/Batavia in de buurt v. Tandjong Priok) **B.11/37**

t.p.s X+ s.p.t¹) = droge vezelbast van de kokosnoot

}tepi{ X+ pinggir = kant, oever

|t.planting (terpelanting) = weggeslingerd naar alle kanten **B.31/80**

* **tepoek** = (in je handen) klappen

* **tepoeng** = meel, bloem; stoffijn poeder

nog een paar meelsoorten:

tepoeng gaplèk B tepoeng kandji = grof en – fijn tapiocameel

tepoeng hoengkwèe / tepoeng katjang idjo = het eiwitrijke meel bereid uit katjang-idjo boontjes (*Phaseolus radiatus*, groene mini-erwtjes, ook grondstof voor de bereiding van tao-gee)

tepoeng kaspé = hetzelfde als (**tepoeng**) **gaplek** = cassavemeel

tepoeng masinah = maïzena-meel

tepoeng trigoe = tarwemeel, bloem, zoals de Hollandse mensen graag gebruikten

* **t.póh [tɣ'po,]** (J) = vermolmd van touw, vergaan, versleten

|tèr! tèrrr! [tɛr] = **klets!!...** = geluidsnabootsing van zweeps slag (of mattenklopper die eerst een deur of tafelbad raakt?) **B.29/76**

²**tér [tɔr]** = teer; asfalt

terak *X+ nerak = botsen tegen; ondersteboven lopen

* **terang** = 1/ licht; helder 2/ bij daglicht 3/ lichtschijnsel.. **terang boelan** is te vertalen als a/ maneschijn of b/ volle maan zie ook **X+ teroes**

* **terbang** = vliegen * **kapal terbang** = vliegtuig

{terbit} = opkomen v d zon (letterlijk) opkomst v e bedrijf, etc (figuurlijk)

{terdjemahan} = vertaling

{terdjoen} = omlaag storten **{air terdjoen}** = waterval

* **t.ri** = visbroed, krill **ikan teri** = massa's visbroed, gevangen en ingezouten.

* **teriak X+ betréjak** = schreeuwen, gillen

{terka} X+ kira B kira-kira = raden, gissen

terlaloe ** telaloe 1/ al te zeer, te... *+Terlaloe bodoh 'toe orang, ta' bisa diadjari*. Die kerel is al te stom, je kan 'm niets aan z'n verstand brengen *+Djas ini telaloe ketjil, tidak kena di paké* dit jasje is te klein, ik kan het niet aan... 2/ hetzelfde als **|te erreh..** dwz niks mee te beginnen; dat keur ik ten sterkste af... *+Jij bent werkelijk al terlaloe: hoe vaak toch heb ik jou al geseh.. +Je weet ja, Albert hij heef gegap die geld fan Suze, dat is toch terlaloe!*

{ternak} X+ }kéwan{ X+ sapi-sapi = vee

* **teroes** = door; verder, rechtdoor; aldoor, aan één stuk door * **teroes terang** = ronduit, eerlijk, zonder omwegen **ngomong teroes terang** = geen blad voor de mond nemen

terompa = Indonesische sandalen **PII/ 178** zie ook **X+ trompah**

* **tèrong** = aubergine

{tertawa} X+ ketawa = lachen

}terwèloer{ (J via Portugees?) **X+ kelintji** = konijn (niet inheems in de Indon. archipel)

{tesmak} X+ katja mata = bril

{tetap} X+ tet.p = vast, vastgesteld **{Sekali merdéka, tetap merdéka}** Slogan van 1945: Nu we eenmaal de onafhankelijkheid verworven hebben, zullen wij onafhankelijk blijven!

tetapi (in de spreektaal **zei men altijd**) **tapi B {akan tetapi}** = maar, echter, evenwel **B.31/82**

* **tetas X+ t.t.s X+ n.t.s** = uitgebreed, uitkomen v. eieren

téték = vrouwenborst; tepel Hoewel het Nederlandse woord *tiet* er etymologisch niets mee te maken heeft, dachten veel Indische kinderen dat het woord *tiet* van het Jav/Maleise *tètèk* was afgeleid en zelfs "veredeld". Natuurlijk mochten de kinderen in Indië het woord – evenmin als toen in Nederland – in fatsoenlijk gezelschap uitspreken.. In het Petjoek gebruikte men het Maleise woord denigrerend als men het had over een vrouw uit de bevolking.

* **tètèk-b.ngèk** (J) = allerlei kleinigheden, waardeloze prullen; snuisterijen; ook figuurlijk voor futiliteiten, beuzelingen... *+Alles hij kijk,tètèk-bengèk foor mooi-mooi op tafel...* Alles bekeek hij, leuke prulletjes om op 'n tafeltje te zetten.... **B.9/31** *+(niet vergeten)...de...tètèk bengèk..* **L-R/14**

t.t.l = koek van *ketan* (kleefrijst), verkregen door de gekookte *ketan*-korrels in een vijzel "gewelddadig" tot één massa samen te stampen. Zout en geraspte kokos er doorheen verwerkt. Lijkt wat op **X+ wadjik**, maar is niet zoet

* **tètèl** = afbikken, afbladderen, eraf halen, eraf breken Zie ook **X+ nètèl**

* **tètèlan** = 1/ kleine stukjes vlees (met vezels) die van een grotere bonk zijn afgesneden
2/ scherf, een stukje dat eraf werd gehaald <In Batavia werden **tètèl** en **tèmbèl** evenals **tètèlan** en **tèmbèlan** kennelijk verwisseld, althans in het Petjoh **B.10/36** >

t.t.s [tχtχs] ***X+ n.t.s** = reeds uitgekomen v eieren ***X+** het moment v uitkomen

¹⁾ **tètès** => **tètèsan** = druppelen => druppels

* ²⁾ **tètès** [tɛ,tɛs] **B goela tètès** (J) = 1/ melasse: het residu na de bereiding van suiker uit het rietsap
| 2/ dikke stroop van *goela-djawa* Werd in Indië op de boterham gegeten, of aan frisdranken met kokoswater (= vruchtsap uit een jonge onrijpe kokosnoot) toegevoegd...

{**téwas X+ tiwas**} = sneuvelen

tiada *X+ tidak / tidak ada = 1/ niet! (nadrukkelijke ontkenning), géén 2/ er is geen...

* **tiang** = stijl, pilaar, pijler

{**tiap**} {**tiap-tiap**} **X+ sab.n** = iedere, elke

{**tiba**} = aankomen, arriveren

{**tiba-tiba**} **X+ taoe-taoe** = plotseling

* **tidak ** tieda** = nee; niet zie ook **X+ ng'gak n'dak 'dak 'tak**

* **tidoer** = slapen **kamar tidoer** = slaapkamer **tempat tidoer** = bed

tidoeran = (gaan) liggen; naar bed gaan Door Nederlanders vervormd tot ** **tiedoeren** ** *+Ik ga nou maar tiedoeren*

{**tiel!**} = het geluid dat je "hoort" (feitelijk alleen maar "voelt") als je je wijsvinger omhoog knipt..

B.30/78 Vgl. Eng: *to pop up*

* **tiga tiga belas tiga poeloeh** = drie dertien dertig

{**tikam**} **X+ }tik.m{ X+ toesoek** = (met een dolk) steken

tikar X+ tik.r

* **tik.r** = mat, gevlochten van pandanbladeren. Gebruikt om op de grond te zitten, of om op de slaappleats te keppen.

* **tikoës** = rat of muis **tikoës toea** = een door de wol geverfde ouwe rot (meestal dus in minder gunstige betekenis), een geslepen figuur **tikoës tjoeroet** = 1/ spitsmuis 2/ spottende bijnaam voor een heel mager spichtig klein meisje...

* **tikoësan B mertjon tikoësan** = soort vuurwerk, voetzoeker

{**tilik**} **X+ liat baik-baik** = onderzoeken; observeren, goed kijken..

*{**tilpon**} = 1/ telefoon 2/ telefoneren, opbellen *+...hij wil oferhoren mij, di-tilpon* ..juist torn hij me wilde ondervragen werd hij opgebeld.. **B.39/97**

* **tim B * nasi tim** = pap-zacht (au bain-marie) gekookte rijst, waarbij de korrels echter intact blijven. Makkelijk verteerbaar, dus aanbevolen voedsel voor herstellende zieken

* **timah** ['tɛ,ma^h] = tin of lood **timah poetih** (wit) = tin **timah it.m** (zwart) = lood

{**timba**} **X+ gajoeng** ** **gajoengen** = water putten

¹⁾ **timbang** = wegen, afwegen **timbangan** = weegschaal

2) **timbang**{ = vergeleken met.. (is dit de betere keuze) /+**Timbang** *kopen foor feel geld, beter sellef maken, soiets maar!* Je kunt zoiets eenvoudigs beter zelf maken dan er veel geld voor uit te geven }**timb.l**{ (J) = 1/ lood 2/ **timbel(an)** = loodje, (plombe) om iets te verzegelen
timboel = opkomen, opdoemen; boven water komen
timoen X+ * **ketimoen** = komkommer
{timoer} B {timor} X+ wétan = het oosten, oostelijk
Timor = het meest oostelijke van de Kleine Soenda Eilanden
{timpa} {di-timpa} X+ kena = getroffen worden (door onheil)
timpé X+ **témpé** = soja"koek" ontstaan door werking van een schimmel Vergelijk ontjom in West-Java (oranje schimmel)
* **tind.s tindas tindis** ['tɛ.ndɪs] / tienYd.s/ = zwaar belasten; onderdrukken zie ook X+ **lind.s**
{tindih} X+ kloempoek = stapels; op stapels liggen
{tindih} X+ tind.s = verdrukken, onderdrukken
{tindjoe} X+ "fuis" = vuist
* **tinggal** = blijven, overblijven zie ook X+ **meninggal** = sterven
* **ketinggalan** = achtergelaten, achtergebleven
* ¹)**tinggi** = hoog, verheven **Sekolah Tinggi** = Hogeschool zie ook X+ **petinggi**
²)**tinggi**{ (J) X+ **koetoe boesoek** = wants, bedwants, wandluis
* **tingkah** ['t ɛŋkah]/tiengkah/ *| **tinka's** /tiengkas - tingkaas/ = kuren; nukken, enz, kortom "alles wat kinderen en verwende vrouwen verzonnen of ondernamen om de gevestigde leeforde te verstoren".
+*Wat zijn dat voor tinka's, eet je bord leeg!* => ** **betingka**
{tingkat} X+ lataran X+ lotengan = laag, verdieping ; niveau
* **ting-ting** X+ **téng-téng** = snoep v pindanoten in caramél
{tioeng} (Soend) X+ **béo** = mynah, spreuuwachtige vogel, die goed kan leren praten, volgens sommigen beter dan "de papegaai"..
* **Tionghoa B orang Tjong Hwa** = Chinees
* **Tionggok B n.gri Tjong Kok** = China
* **tipis** = dun van textielstoffen, karton, houten platen, enz
* **tipoe** X+ **boedjoek** (J) = bedriegen
{tiram} {tir.m} = oester
tiri = stief-.. * **anak tiri** = 1/ stiefkind 2/ stiefmoederlijk behandeld persoon
* **tiroe** *X+ **niroe** = nadoen **tiroe-meniroe** = (elkaar) nadoen; navolgen **tiroean** = namaak; plagiaat
* **tisik** *X+ **nisik** = stoppen, verstellen van kleren **tisikan** = naaiwerk
¹)**{titik} X+ ¹tètès** = druppel
²)**{titik} X+ toetoel** = punt, stip; stippel, vlekje
* **titip** = 1/ in bewaring geven; 2/ een boodschap meegeven, verzoeken iets over te brengen
tiwas = vergeefse moeite, 't was niet eens nodig geweest. +*Tiwas mijn moeder gaat masak-masak, die luitjes ze komen niet...* Al die moeite van mijn moeder in de keuken was voor niks geweest
tj.... voor woorden die met **tj..** beginnen zie onder de **TJ** (voor de [c] en [⊥] klank)
* **toak** (J) X+ **toeak** = palmwijn
tobat = 1/ iets berouwen; iets waar je berouw van hebt **Sobat djadi tobat** Vroeger waren ze vrienden, nu willen ze niks meer van elkaar weten. 2/ (J) **tobat-tobat!** = uitroep van wanhoop over zoveel tegenslag... Och, och; o wat erg; had ik 'm maar nooit vertrouwd; wat ben ik stom geweest; enz
toe B **'toe** een Batawi-afkorting van **itoe** = die, deze... Feitelijk in strijd met de Indonesische grammatica's werd dit woordje soms voor het bepaalde geplaatst. +*Oh, 'toe orang betoel koerangadjar!* O, die man is werkelijk onbeschoft!

- * **toea** = oud **Orang toea** = je ouders
- * **toeak X toewak** = palmwijn **Toewak manis** = wie goed doet, goed ontmoet??? B.35/89
- {toeala} X+ **andoek; andoe'** = handdoek
- * **toean** = heer, gebieder; meneer
- {toeang} X+ zie **soent.k** = uitgieten
- * **toeba** = giftige plant, eertijds gebruikt bij de visvangst om vis te verdoven, de dieren zijn dan makkelijk met de hand te vangen is, daar ze boven komen drijven
- {toeboeh} X+ **badan** = lichaam
- toebroek B** zie ook X+ **tabrak** = botsen * **kopi toebroek** = ongefilterde zwarte koffie.. verkregen door kokend water op gemalen koffie te gieten
- {toedjoe} {menoedjoe} X+ **pegi..** = in de richting van
- * **toedjoeh** [tu,ψu:] = zeven (7) **toedjoeh belas** = 17 **toedjoeh poeloeh** = 70
- {toedoeh} X+ **salahi(n)** = 1/ beschuldigen; aanklagen 2/ wijzen, aanwijzen
- {toedoeng} X+ **koedoeng** = bedekking; deksel; zonnehoed
- {toegoe} X+ **tiang** = zuil, pilaar; obelisk
- {**Toehan**} (de h wordt in dit woord uit piëteit hoorbaar uitgesproken) = de Here God
- * **Toean Allah** [tu,han alav]= God, de Here, Onze Lieve Heer
- * **toekang** 1/ ambachtsman
 2/ "deskundige"; in de praktijk iedereen die dacht ergens verstand van te hebben; iemand die ergens een beroep van maakte
 3/ verkoper, straathandelaar; venter
- Hieronder enkele lieden die we met of zonder recht toekang konden noemen
- ^{1/}**toekang batoe** = metselaar (**batoe** = steen)
- ^{1/}**toekang besi** = smid; metaalbewerker (**besi** = ijzer)
- ^{2/}**toekang bétja** = bestuurder van de fiets-riksja zie ook X+ **toekang dagang**
- ^{1/3/}**toekang daging** = slager; Indonesische **vlees**verkoper, die huis aan huis kwam. Hij had runds- kalfs- en schapen- of geitenvlees; geen varkensvlees, dit verkocht de X+ **Tjina babi**
- ^{3/}**toekang djoewalan** = straatkoopman, -venter
- ^{2/}**toekang dokar X+ kosir** = koetsier v tweewielig karretje voor passagiersvervoer
- ^{1/}**toekang kajoe** = timmerman (**kajoe** = hout)
- ^{1/}**toekang kapoer** = stukadoor; witter (**kapoer** = kalk)
- ^{2/}**toekang kebon** = tuinman
- ^{3/}**toekang kembang** = straatventer die huis aan huis bloemen en potplanten verkocht
- ^{2/}**toekang makan** = niksnut, luiwammes, doodvreter... kan alleen goed eten!
- ^{1/}**toekang mèb.l** = meubelmaker (dat waren meestal Chinezen)
- ^{2/}**toekang nangis** = huilebalk; kind dat door z'n gejangel de ouders wanhopig maakt!
- ^{2/}**toekang ngobrol** = kletsmaajoer; praatjesverkoper
- ^{1/}**toekang patri** = ketellapper (**patri *X+ matri** = solderen)
- ^{2/}**toekang roempoet** = grassnijder (gras voor de koeien en trekstieren)
- ^{1/3/}**toekang roti** = broodbakker; koopman die op straat kadetjes en zoetbrood slijt
- ^{2/}**toekang tidoer** = slaapkop; werkschuwe, nauw verwant aan de **toekang makan**
- ^{2/}**toekang tipoe** = oplichter, deskundige in het bedriegen
- ^{2/}**toekang tjatoet** = zwarthandelaar.. Zoals je met een **tjatoet** = combinatietang overal nog "spijkers" uit kunt trekken, zo wist de **toekang tjatoet** overal winst uit te maken
- ^{1/}**toekang tjèt (tjat)** = schilder, verver
- ^{2/}**toekang tjopèt** = zakkenroller B.17/51
- de grondbetekenis van **toekang** is dus "beroeps-", "professional"...
- * **toekar** = ruilen, uitwisselen
- * **toelang** = been, beenderen, botten **sakit toelang** = pijn in je botten; pijnlijke

gewrichtsaandoening

toelar toelaran (J) = overkrijgen; besmet worden, besmettelijk (v ziekte)

toelèn = echt, onvervalst, zuiver

toeli{ X+ **boed.k, boedeg** = doof

* **toelis *X+ menoelis** = schrijven **toelisi/toelisin** = opschrijven, noteren **toelisan** = wat geschreven is; schrijfsel; handschrift zie ook X+ **djoeroe toelis**

* **toeloeng X+ tolong** = helpen, hulp!

{**toeloes**} = eerlijk, rechtschapen +. *bahwa ini soerat jang terbit dari pada hati toeloes-ichlas* (aanhef van oude brieven in het Maleis) ..dat dit een brief is, voortkomende uit een rein en eerlijk gemoed (d.w.z.zonder bijbedoelingen...)

* **toemboeh** = groeien

{**toemboehan**} X+ **taneman** = plant

¹)**toemboek** [t□, mb□^q] = botsen, vechten {**toemboek**} = bokspartij, vechtpartij

²)**toemboek *X+ noemboek** = stampen |* **toemboek** = stamper (voor vijzel)

{**toemit**} X+ }**toengkak**{ = hiel van de voet, hak

* **toempah** = morsen

* **toempang *X+ noempang** = 1/ meerijden, tijdelijk van iemands 'leefruimte' gebruik maken
2/ (alleen Batavia?) uitwijken, opzij gaan... + *als so noempang maar een beetje!* ≡ B. 3/18
+*Maaf Poh. Noempang, Poh!*... B. 32/84

* **toempoek toempoeki(n)** = op elkaar stapelen **toempoekan** = stapel, hoop

* **toempoel** = bot, stomp

{**toenai**} X+ **bajar kontán** = contant

toenang *toenganan = verloofde

* **toendjoek *X+ noedjoek** = wijzen, aanwijzen zie ook X+ {**teloendjoek**} = wijsvinger

* **toendoek** = het hoofd buigen; zich onderwerpen aan de wil v e ander

toenggal (J) = enig, enkel; uniek **anak toenggal** = enig kind ("enigst kind" zei men in Indië)

toenggang *X+ noenggang (J) X+ **naik** = (op een rijdier) rijden; op een voertuig stappen en ergens heen rijden ... (Eng: to ride)

* **toenggoe** = wachten |**toenggoe mati** = "wachten op de dood", een nutteloos, kleurloos leven leiden, waartoe vele ouderen na hun pensioen gedoemd waren...

{**toengkoe**} = 1/ driepoot, treeft (de kookpot op 3 stenen gezet, tussen de stenen het vuur) 2/ oventje om provisorisch wat voedsel op te bereiden (?)

* **toentoen** = bij de hand nemen en geleiden (bv een blinde), ondersteunen

{**toepai**} X+ **badjing** = boombewonend zoogdiertje; 1/ spitseekhoortje, insecteneter of 2/ "Indische eekhoorn" = klapperrat... Op Java werd het woord toepai niet of nauwelijks gekend, getuige het ontbreken van de Pasar-Maleise vorm *toepé*

* **toeri** = als schaduwboompje aangeplante heester met geneeskrachtig blad (*Sesbania grandiflora*).. Goede groenbemester.. De grote witte vlinderbloemen werden gekookt, zelfs als groente (in de p.tj.l) gegeten...

Toerki =Turks **Negri Toerki** = Turkije **Fifa (=Pipa) Toerki** = Nargileh, Turkse waterpijp

* **toeroen** = afdalen, omlaag komen **toeroenan** = 1/ nakomeling {2/afschrift, kopie}

* **toeroet *X+ noeroet** = mee gaan *X+ meegaand, gedwee zijn

* **toesoek** = steken, insteken |**toesoek-toesoek** = opstoken, kwaad suggereren...

toetoek (J) = 1/ kloppen 2/ met een hard voorwerp tikken op (ei, hoofd v je medemens)

* **toetoep** = sluiten, gesloten; opsluiten; opgesloten

* **toetoepan** = 1/ slot, sluitinrichting 2/ gevangenis

|**toetoep** = aanleggen bij dominospel, zo mogelijk anderen beletten verder te gaan **

toetoepen = er niet langer aandacht aan besteden; met de mantel der liefde bedekken.. +** *De zaak is getoetoept*≡... in de doofpot terechtgekomen; weggemoffeld

|toch / toh werd zowel in het Petjoh als in het Pasar-Maleis vaak gebruikt in de plaats van 1/ beklemtoneering 2a/ immers, uiteraard en 2b/ als afsluiting van een retorische vraag...

+1/ *+Saja soedah larang, dia toh pigi..* ik had het hem verboden, maar hij ging niettemin (tòch)..

+Ik weet toh wel, jij haat bisik-bisik ofer mij Ik weet wel degelijk dat je over mij lelijke dingen zit te fluisteren..

2a *+ik seh toh al!...* dat dacht ik al! 2b *+Als so iets mah niet toh!* Zo iets kan gewoon niet, is het wel?

|Tok - tèk - toktok - tjlok - krioek, tok - tjlok! B.3/19: een reeks geluidsnabootsingen die precies beschrijft wat er gebeurt als een haan een aantal hapjes uit een blik oppikt...

tok = pik! en raak, maar nog niet "gepakt" B **tèk** = weer pik (maar nu ernaast, snavel raakt blikken bodem

B **toktok** = 2 snelle pikken: nu zit de prooi goed in de snavel B **tjlók** = prooi wordt doorgeslikt B

krioek = voldaan kraaigeluidje van de haan nadat de krekel in zijn krop is beland.. **tok** = opnieuw

eentje opgepikt B **tjlok** = deze snel doorgeslikt..

Hier blijkt hoe door middel van geluidsnabootsingen een lange en precieze beschrijving van vele zinnen kan worden vervangen. In zijn inleiding bij Ik en Bentiet geeft Tjalie Robinon op blz 9 zelf een ander voorbeeld van een... "gebeurtenis verteld in drie tussenwerpsels":

| **Tk, tk, tk B sèèè B Bohk!**≡ is het verhaal van een gezette dame, die vrolijk voorttippelt, uitglijdt en een smak maakt van watbenjeme...

* **toké B tokeh B tokèk** = grote muurhagedis (gecko) die op gezette tijden zijn roep: tok-kèè! laat horen. Roept hij zeven malen, dan "brengt dat geluk", roept hij een ander aantal keren achtereen, dan kan men eraan afluisteren "hoe oud hij is". Wij lachen er om, destijds geloofden heel wat Indische mensen zulke beweringen. Overigens waren velen bang voor dit nogal wanstaltige reptiel, dat ruim 20 cm lang werd. "Als hij je beet, kwam je nooit meer los, want hij zoog zich vast!" In feite was hij 'n wat griezelig ogende, nuttige en ongevaarlijke huisgenoot. Daar het zo'n lelijk mormel was, werd de naam tokeh ook wel gebruikt om te schelden of te beledigen.. *Roepamoe kajak tokeh* betekende zo iets als: Nou jij bent zeker moeders mooiste niet!

* **toko** = winkel

|toktok *X toetok¹ = kloppen *toktok pintoe* = aankloppen, op de deur kloppen

* **tolak *X+ nolak** = afweren

{tolan} X+ }kawan{ X+ tem.n B teman X+ sobat = kameraad

tolol B |* tollol = sufferd; domme kerel; tamme idioot! B.29/75 B.32/84 B.35/89

* **tolong!** = help! B.20/56

tom X+ taroem = het plantje waaruit de kleurstof indigo wordt bereid; indigoblauw. Dat het vroeger een belangrijk handelsproduct was laat zich o.m. afleiden uit de naam *Tji-taroem* (*Citarum*), de Indigo-rivier, grootste rivier van West-Java

|tondeuze B tondeuse B tondeus: behalve voor het apparaat zelf ook als werkwoord gebruikt: B.27/72 *+Mijn moeder boos. Di-tondeuze..* Mijn moeder, kwaad, bewerkte mij met de tondeuze

*¹ **tong** = ton of vat; grote houten bak **tong (kotoran)** = vuilnisbak op de straatberm

toekang èkèr-èkèr tong = vuilnisbakken-uitschraper; bedelaar die niks te eten heeft

*² **tong *X g.ntong** (J) = reservoir voor regenwater, grote aarden martavaan (buitenshuis)..

tonggèrèt (Mal/Soend) = flink formaat zingende cicade zie ook X+ **garèng**

* **tongkat** = stok, wandelstok

* **tongkol** = kleine tonijnsoort.. Deed meer aan een flinke makreel denken

* **tongtong / tong-tong** = houten signaalblok waarmee in desa's en afgelegen kampongs mededelingen werden gedaan. ('s Nachts, na 20.00 uur, werd de uurtijd geslagen, tot 's ochtends 5 uur.. Bij brand; amok; dreigende overstromingen werd de bevolking gewaarschuwd, letterlijk "opgetrommeld". Tijdens de tweede wereldoorlog diende de tongtong om luchtalarm te geven!) Meestal hingen de tongtongs in het *gardoe-* of wachthuisje..

tonil = toneel

* **tonton X+** * **nonton** = toekijken

|**tôôp** = top! een soort dobbelspel **B.33/86**

{**topan**} **X+** **lésoes X+** **angin riboet** = zware tropische wervelstorm, *taifoen*

* **topèng** = masker *| **topèngs** waren de maskers die bij het Javaans volkstoneel werden gebruikt om de diverse rollen te karakteriseren

* **topi** = hoed, "dop"

* **totok** = allochtoon uit "andere wereld" **blanda totok** = 1/ in Nederland geboren en getogen Europeaan, tevens "volbloed" 2/ in Indië geboren Europeaan, zonder Indisch bloed **tjina**

totok = in China geboren Chinees zie ook **X+** **tjina lolèng**

|**tra** = verkorte en daardoor wat grof aangevoelde borm van **tidak** = niet.. Werd in de vorige eeuw in het Batawi-Maleis gebruikt tegen minderen *+Tra perdoeli!* Kan me niet schelen!

* **trasi** = smaakversterker, noodzakelijk in de Javaanse en Indische keuken: roodbruine koek bereid uit gefermenteerde vis(afval), zeer pittig van reuk en smaak

* **traté** = waterlelie; lotus

* **tr.nggoeli** = vrucht van de pijp-cassia. De zwarte peulen, rolrond en tot 2 m lang, bevatten bruine zaadjes in een sponsachtig wit "doosje" ingebed. Dit witachtige omhulsel was eetbaar voor bepaalde dieren (vogels), maar ook voor mensen, d.w.z. voor Indische kinderen met onverwoestbare magen. Het werkte licht-laxerend..

|**treurih** = bedroefd, verdrietig, terneergeslagen Men kende als Petjoh-spreker vaak het juiste Maleis-Javaanse woord niet, vooral als het iets abstracts betrof. Dan kwamen Nederlandse woorden uit de schoolboekjes goed van pas. Ze werden wel qua uitspraak aangepast. Velen zeiden zelfs *trér.h.* |*treurih* kan men beter niet vertalen met treurig of droevig, aangezien die woorden in onze eeuw nieuwere betekenissen en gevoelswaarden hebben gekregen..

trigoe = tarwe **tepoeng trigoe** = bloem (het "gewone" tarwemeel dat de Nederlanders graag gebruikten, en dat geïmporteerd werd)

* **trima** = ontvangen; accepteren

* **tripang** = eetbare zeekomkommer (verwant aan zee-egels en zeesterren) Vooral veel gevestigd in Oost-Indonesische wateren. Tripang kwam gezouten en gedroogd op de markt...

{**trobos**} **X+** **srobot** = doorbreken; penetreren (let op het typisch Javaanse verschijnsel dat klanken omgewisseld worden, zelfs in een andere syllabe terechtkomen) Ook **X+** **brosot** (uitglijden, doorslippen) moet ermee verwant zijn

* **troeboek telor troeboek** = viskuit, "kaviaar" voor de "kleine luiden"

|**troes X+** **t.roes** = dóór-, rechtdoor

*|**troesdoor B t.roes-dóór** "combinatie"-woord door Nederlanders gemaakt. Wellicht om aan te geven dat het ging om de bijwoordelijke betekenis *rechtdoor*. Zoals zo vaak aanvankelijk bedoeld als 'n beetje denigrerend grapje, werd het overal graag gebruikt, zowel in het beschaafd Nederlands als in het Petjoh... *+Tjoba ik soekt troesdoor één dah.. B.3/18*

zie ook **X+** **teroes**

** **troes-trang X+** **teroes terang** = oprecht, zonder omwegen; "recht voor z'n raap"

|**+Ajo bilang troes-trang: sapa bikin roesak!* Vooruit zeg eerlijk: wie heeft het stukgemaakt?

troesi = kopersulfaat, in grote blauwe kristallen op de pasars te krijgen... Daar het zelfs in sterk verdunde toestand bacteriedodend werkt kon men het gebruiken om verdacht putwater te ontsmetten.

***tromol X** |**tromm.l** = trommel, inz. lees-trommel (boekentrommel). De leestrommel was de Indische variant op de Nederlandse leesportefeuille. Meestal was de "trommel" een koffer van gegalvaniseerd dun plaatstaal, 60 X 40 X 35 cm. Hierin kon een aantal periodieken: geïllustreerde weekbladen en maandbladen een plaatsje vinden. De uitleentermijn was gewoonlijk 1 week. Soms werd er ook een aantal boeken meegegeven, zelfs wel de zaterdaguitgave

van een bekend dagblad. Vooral op kleinere plaatsen was er onder de Europeanen grote behoefte aan extra lectuur. Zodat er altijd wel iemand te vinden was die een "Leesgezelschap" stichtte, en de boekentrommels verzorgde. De kisten of trommels werden door een speciale **pelajangan** (Javaanse bode) rondgebracht en afgehaald. Er waren vóór-"lezers", "gewone" lezers en "na"-lezers. De "voor"-lezers waren meestal de notabele figuren, dokter, assistent-resident, administrateur van een onderneming, enz. Zij betaalden het meest voor het leesabonnement. "Na"-lezers moesten zich wel eens verdiepen in 6 maanden oude tijdschriften. Daarvoor lazen zij het goedkoopst. Het aanbod aan periodieken stond op een hoog peil: Er waren minstens 2 Indische tijdschriften, waaronder *d'Oriënt*.. 4 à 10 Nederlandse (De Prins, Panorama, Wereldkroniek, Het Leven, Libelle, maar ook *De Kern* (voorloper van Reader's Digest en veel beter), enz... Verder 2 Duitse, 2 Britse, 2 Franse en meer dan 2 Amerikaanse. Na 1935 kwamen er meer en meer Comic Books voor de kinderen bij. Heel wat leesplezier dus, voor betrekkelijk weinig geld.

* **trompah** = 1/ sandalen, sloffen of ander open schoeisel. 2/ hoefbeschermers voor trekossen die over asfaltwegen moesten gaan.. Ze werden van afgedankte autobanden gemaakt. Een andere schrijfwijze **X+ terompa** vindt u in **PII/ 178**

|trouwerasie = bruiloft; "trouwerij"-feest **B.23/62**

* **trowong B trowongan** = tunnel

|tsk! een tong-klak; een soort klik, waarbij de lucht naar binnen gaat; een "anti"-spraakklank; een spraakklank met "negatieve" explosie (implosie)...

1 X luid **tsk!!!** uiting van ergernis; ongenoegen; teleurstelling; zware afkeuring

2 X iets minder hard: **tsk - tsk...** lichte afkeuring (nou jij bent me d'r eentje hoor!) **B.39/97**

3 X nog zachter maar wel hoorbaar! **tsk-tsk-tsk...** bevreemding, verbazing, bewondering, lichte afgunst (sjonge, sjonge, 't is geen kleinigheid) *+Tsk-tsk-tsk. Jou moeder. Streng seh.* **B.27/72**

4 X **tsk-tsk-tsk-tsk..** "wanhoop", lichte radeloosheid...

Enkele "ethisch" denkende, hoogdravende snobs, vooral onder Europese opvoeders, keurden het gebruik van zulke kliks af, als zijnde dierlijke geluiden...

TJ

(In een modern Indonesisch woordenboek te verifiëren en op te zoeken onder de c)

* **tjabang** = tak, aftakking

* **tjabé** = rode peper, Spaanse peper (lombok)

tjabé rawit = 1/ chilly's, chili, cayennepeper 2/ het allerkleinste vuurwerk-rotje

* **tjaboet** = 1/ met wortel en al uit de grond trekken; uittrekken + *Di-tjaboet doewa gigi!* ≡ twee kiezen werden (me) getrokken! **B.12/40** |2/ halen uit..., citeren, plagiëren +. *Goewa tjaboet "bennen-nja" fan Si Piet Hein...* dat "bennen" heb ik van Piet Hein geplukt **B.25/66**

tjadok (J) = bijziend +*matamoe tjadok!* = sufferd, kun je niet uit je ogen kijken!

tjagak X+ tiang = pilaar

{**tjahaja**} X+ }**sinar**{ X+ **padangan X+ terang** = licht, lichtschijn

{**tjair**} X+ **èntjèr** = (dun)vloeibaar

{**tjakap**} X+ **ngomong X+ ngobrol** = babbelen, praten

¹**tjakar** = klauw; onderste stuk van een vogelpoot met de tenen

|**tjakar ajam** = 1/ hanenpoten, (moeilijk leesbaar) handschrift

(2/ krabbelts in de betekenis v handlijnen Alleen bij Tj Robinson **B.13/41**)

²**tjakar *X+ njakar** = 1/ krabben, met de klauwen toetakelen; 2/ schrapen..

}**tjak.p**{ = handig, vaardig

{**tjakra**} = wiel, "wereldrad"

|**Tjalie** = Charly (Eng), Charles (dit sprak men dan op z'n "frans" uit) +*Tjalie hij heet eichenlek Sjarrel..*

{**tjalon**} = kandidaat; aanstaande..

* **tjamboek** (Mal) X+ **sambok** (J) = 1/ zweep, karwats 2/ (als werkwoord): met de zweep er van langs geven +*Léjo als di-tjamboek door sijn moeder, haat niet eens njèngen* Als Leo van zijn moeder een afstraffing met de zweep krijgt huilt hij helemaal niet!..

* **tjampoer** = mengen, vermengen

tjampoer adoek = 1/ van alles doorengemengd; ook figuurlijk voor "spraakferwarring"..

+*Maar als tjampoer adoek, fout.. B.29/75*

2/ hutspot, ratjetoe |* +*Vandaag eten we sajoer tjampoer adoek*

* **tjampoeran** = 1/ mengsel, potpourri; 2/ gemengd met... +*Si Motta hij is Italiaan, tjampoeran Madoerees...* Motta is een Italiaan, (maar) met Madoerees bloed..

* **tjandoe** = opium **tjandoe gelap** = illegale ("duistere") opium. Toentertijd de enige hard-drug

|**tjang** (Batavia-Chinees) = 1/ grootmoeder, oma; opoe. Werd alleen gezegd als je grootmoeder Chinees of inheems (Javaans) was... 2/ aanspreektitel voor een oud vrouwtje + *Wat doe jij daar, tjang?* ≡ **L-R/307** zie ook X+ **Nèk**

* **tjangak** [ca.ŋa⁹] = soort reiger ⇒ **Si Tjangak** = bijnaam voor erg lang en mager persoon

tjangak oelo (J) X+ **petjoek oelo** = *Anhinga melanogaster*, Indische slangenhalvogel, soort van aalscholver

tjanggak [caŋλΨ⁹] /tjáŋg-gà⁹/ = takvork + ...*ditjantol sijn neus door tjanggak ...* tot z'n neus in de vork (van de katapult) vasthaakte... **B.19/54** Helaas in het boekje fout gespeld (drukfout)

* **tjangkir B tjingkir** = kopje (thee- of koffie-)

* **tjangkoel X+ patjoel *X+ matjoel** = ompspitten (met een *patjoel* of hak) ** **tjankoelen**

* ¹**tjangkok** ** **tjangkokken - getjangkocht** = marcotteren, dwz van vruchtbomen – die zich nauwelijks normaal lieten stekken – een stek aan de boom laten vormen. Het voordeel was dat men zodoende een boom met goede smakelijke vruchten kon vermenigvuldigen. In later jaren

meer en meer vervangen door oculeren of stekken..

* **tjangkokan** = jonge plant, twijg die men pas in de grond steekt, nadat er zich (op de moederboom) voldoende wortels aan hebben ontwikkeld

² **tjangkok |di-tjangkok ge-tjangkok** = zwaar omzwachteld of verbonden; uit de vorige betekenis ontstaan: bij zo'n gemarcotteerde twijg was het stuk dat moest wortelen altijd goed met aarde en kokosvezels omwonden, a.h.w. ingezwachteld. /+Lho waarom jij so di-tjangkok? Gefallen, ja? Wat is er met jou gebeurd, dat je zo in het verbandgaas zit; ben je dan gevallen?

{**tjantik**} **X+ moeka manis X+ ajoe** = liefelijk, mooi van gezicht, snoezig, enz...

* **tjanting** = batik - werktuig: klein keteltje met dunne tuit, waarmee met gesmolten was op het stuk textiel figuren worden getekend

* **tjantol *X+ njantol** = vastzitten, z. vasthaken zie ook **X+ ketjantol** = ergens aan vast blijven haken

||**tjaok!** = hap! heb ik je... +..en dan "tjaok" zijn snavel erin. **L-R/20**

* **tjap** = 1/ afdruk, stempel; 2/ merk; kwaliteit 3/ model

³/**tjap batok** = "bloempot-model" kapsel; alsof je haar langs 'n over het hoofd gestulpte kokosdop (**batok**) is afgesneden **B.15/45**

¹/**tjap dj.mpol** = duimaafdruk; ook gebruikt als "handtekening" v analfabeten

¹/**tjap kaki** = (modderige) voetafdruk op kleding **B.16/47**

²/**Tjap Gadja** = merk Olifant: goedkoop merk sigaretten **B.2/17**

²/**Tjap Nona** = merk: Het (Boeren)Meisje **B.3/18**

²/**tjap rebab** = minderwaardige kwaliteit (zie de verklaring van Tj. R. **B.22/61**)

¹/**tjap tangan (tjap tindjoe)** = afdruk van hand of vuist, dus een blauw oog!

* **tjapé / tjapik** = moe, vermoeid; beu

* **tjapil** = grote plat-kegelvormige hoofdbedekking, door de bevolking gedragen bij het werk op het land; zonnehoed ook **tjaping** kwam voor... Oud leenwoord uit het Portugees, vgl Fr. chapeau en chapelle

|**tjaplok** = ophappen; gulzig opeten +.. dan ken *tjaplok toh* dan kan die {vis} het ophappen **G./107**

* **tjapoeng** (West Java) **X+ kiendj.ng** (Oost Java) = glazenmaker, libel **B.27/72**

* **tjaptjay / tjap-tjoy** = gemengde Chinese groenten-schotel, waaraan echter meestal vlees, kip of garnalen waren toegevoegd +Drie dagen lang.....tjaptjay.... **L-R/325**

¹/**tjara** = taal, de wijze waarop een volk spreekt... afgeleid van **X+ bitjara** (spreken) +*Tjara blanda* = Nederlands, Hollands Gebruikelijker in Oost-Java

²/**tjara** = de wijze, de manier waarop +*Tjara blanda* op z'n Hollands, "à la bleekgezicht!"

* **tjari** [Lar^zq] = zoeken +*Djago Tjari Djangkrik* Kampioen Krekelzoeker **B.3/18**

{**tjat**} **X+ tjèt** = 1/ verf 2/ verven

tjat.t / tjatat X+ toelis(in) = opschrijven, noteren

* **tjatjar** = 1/ pokken 2/ vaccineren tegen de pokken, inenten

{**tjatjat**} = lichaamsgebrek; invalide

* **tjatjing** = regenworm, pier ** **tjatjings** = 1/ regenwormen, 2/ ingewandswormen

***tjatjing kering** plagend voor 'n zeer mager en ziekelijk ogend kind (letterlijk uitgedroogde regenwurm)

}**tjatjing.n**{ (J) = persoon (kind) vergeven van de wurmen, ingewandswormen

}**tjatoer**{ **X+ main sekak** = schaken, schaakspel

tjatoet (J) = 1/ tang 2/ **X+ njatoet** = met 'n tang uittrekken; zwarte handel bedrijven

* **tjaw.t / tjawat** = lendendoek (Dajaks en Japanse militairen) mini-slip v mannen

...**tjè**... **B.32/83** (*Onderwijl abang tjè... plang...*) Het woord **X+ tjèbok**, dat eufemistisch verdoezeld wordt

*|**tjèbok** = reiniging met water v d anale omgeving na de stoelgang *|**botol tjèbok** = de

daartoe bij Indische gezinnen in de koloniale tijd gebruikelijke fles. De bevolking gebruikte stromend rivierwater, of water in een conservenblikje.

* **tjèbol** = dwerg

tjèdok X+ **tjidoek** = water- of soepschepper

|tjèk tjék X+ **'ntjék** = aanspreekvorm voor een Chinees (= Oom)

{tjekap} X+ }tjak.p{ *X {tjakap} X+ pint.r = in staat; kundig, bekwaam

{tjekatan} = bijdehand v kinderen

* **tjekèk /tjekik** = kelen, hals dichtknijpen, wurgen +.je moet eers tjekèk jou nek.. **D/17**

tjèkèr X+ **tjakar** = krabben, scharrelen

tjeki = chinees dobbelspel

tjekik X+ **tjekèk** = wurgen, kelen

* **tjéktjok** = ruzie, onenigheid

{tjela} salah B kekoerangan = feil, manco; ondeugd

}tjelaka{ X+ }tjlaka = ramp, ongeluk; rampzalig +perang *tjelaka ini* deze rampzalige oorlog (brieven uit kampen in de jappentijd)

* **tjelana / tjlana** = broek ** **tjelana's** verwarring met **tjemara's** **L-R/53**

tjelana monjèt = hansop met erg korte mouwen en pijpen; z.g. apebroek

tjelana pandjang = pantalon

tjelana pèndèk = shorts; korte broek => ** **pèndèkje** = onderbroek

zie ook X+ **katok**

{tjel.mpoeng} X+ tj.mploeng = in de nattigheid plonzen..

* **tjèlèng** [±ε,le,ŋ] = wild zwijn ****|tjellengs** [celeŋs – ±ε+leŋs]= wilde zwijnen, in Indië "wilde varkens" genoemd +En dan hij schiet één tjèlèng en breng... **L-R/112**

tjelijk X+ * **ketjelijk** = gefopt, teleurgesteld

tjeloep = 1/ indopen; 2/ textiel verven, kleuren

* **tjeloeroet** X+ **tikoets tjoeroet** = spitsmuis

* **tjemara** = *Casuarina equisetifolia*; "loofboom" die op een conifeer lijkt, maar er geen is. Inplaats van bladeren heeft de boom haardunne twijgjes die op naalden lijken. Echte coniferen werden door de Europeanen in Indië steevast "**tjemara's**" genoemd.. +...uit het land van de ruisende tjemara's **L-R/53**

{tjemboeroe} X+ nggak pertjaja = achterdochtig

{tjemeti} X+ tjamboek X sambok = zweep, karwats

* **tjempaka** = (witte of) gele bloemen van *Magnolia*-soorten, die een zware geur verspreiden (en door inheemse dames in de haarwring werden gedragen..)

tjempedak = soort broodboom, verwant a d **nangka**, ook met veel **getah** (kleverig melksap)

|tjemplang (*Jav*) = 'teleurstellend' flauw, niet pittig van smaak, gezegd van Indische gerechten waarvan men bepaalde ingrediënten (petis en trasi) had weggelaten.

* **tj.mploeng** = met een plons in het water terechtkomen, plonzen +.en tjemploeng weer in zee...≡ **L-R/323** **|ketjemploeng** zowel overgankelijk als onoverg. werkwoord +"*Ben je ooit getjemploeng fan dese bruh?*" **B.30/77** +*Kasian Donnie, hij wil pantjing (hengelen) zijn bal uit de kali, toen ketjemploeng in die fielse water*

{tjempoea} / tjempoa = Chinees telraam

}tjendana/ pohon tjendana{= *Santalum album*, de sandelboom van Soenda, die het beroemde sandelhout levert..

{tjendawan} X+ djamoer = paddestoel

{tjendrawasih} = paradijsvogel v Nieuw-Guinea

* **tjèndol** = sorbet met kokosmelk (=coconut cream) plus stroop, met geleachtige stukjes in de vloeistof. Het werd vaak gelepeld, maar kon ook worden gedronken. **B.28/74** **D.OORLOG/14**

* **tjèngèng** = 1/ drenzerig; gauw huilend; sprekend met 'n klagerig stemgeluid

Si Tjèngèng = jankebroek 2/ saai van toon bij een zanger of zangeres *Wah Rita*
haar stem so tjèngèng seh!

* **tjengkèh** = kruidnagels

{**tjengkerik**} **X+** **djangkrik** = krekkel

* **tjèpèr B piring tjèpèr (J)** = ondiep, plat bord

* **tjep.t / tjepat** = vlug, snel, rap

|tjeplèk B.35/89... alternatieve vorm van **X+ keplèk** = kaartspelen om geld

tjeplèk (J) = eigenlijk een vliegenmepper om er een insect een klap (=tjeplèk) mee te geven (**X+ tjeplès**). Dat men het woord voor kaartspelen gebruikte, ligt wel daaraan dat succesvolle spelers bij een goede slag de kaart met een klets! op de speeltafel gooiden...

|tjeplèr = een variant op **tjeplès** met de suggestie van een langere nagalm (een klinkende klets om je oren!)

|tjeplès (J) = (pets!) met de vlakke hand een vlieg of mug platslaan; een mep op het blote vlees verkopen.. Hiervan zal ook wel **X+ |* plès-plès** (pak op je broek) afkomstig zijn

|tje-plok voor ons Indischen eigenlijk een geluidsnabootsing.. **telor tjeplok** = in tweeën gehakt ei, waarvan de inhoud in een koekenpan gestort en gebakken wordt, dus een spiegelei +.., *zijn ogen als mata tjeplok..* zijn ogen werden zo groot als spiegeleieren.. **L-R/308**

|tjeplok-tjeplok = geluidsnabootsing voor klotsend water, een plassend geluid... **B.32/83**

{**tjerah**} **X+** **terang ; padang** = helder, stralend

tjerai / tjerèh X+ betjerèh = scheiden; echtscheiding

{**tjerdik**} **X+** **pint.r** = knap; slim

* **tjèrèt** = blikken of geëmailleerd theeketeltje

* **tjerèwèt / tjèwèt** = 1/ druk pratend; vervelend kwekkend; 2/ veeleisend, nooit tevreden

tjerita B |tjrita ** tjerieta = 1/ vertellen 2/ verhaal, geschiedenis **** +Wel, da's een lange tjerieta** een lang verhaal, een hele uitleg...

{**tjeritera**} = correcte, *dus* in het P-Maleis ongebruikelijke, weinig bekende vorm van **tjerita**

* **tj.rmé** = de kleine gele vruchten van *Phyllanthus acidus*, te zuur om zo te eten, maar ze worden geconfit en men kan er ook gelei van maken ..

{**tjerman**} **X+** **katja** = spiegel

* **tjèt** = 1/ verf 2/ verven, (Javaans) ng.tjèt = schilderen, verven **|* +Is jouw huis al getjèt? / +Die nieuwe huis noh niet di-tjèt** **toekang tjèt** = huisschilder

* **tjètak** = (af)drukken, stempelen **tjètakan** = druk (editie) ; afdruk ; gietvorm

tjetjak / tjetj.k eigenlijk de juistere vorm van **X+ tjitjak**

tjètjèr ketjètjèran = her en der verspreid, verstrooid; gemorst

* **tjidoek (J) ; tjidoekan** = scheppen; scheplepel

|tjiengtjong = kletsen B als een (Chinese) koopman die z'n waar aan je kwijt wil *+Lo, lo, djangan banjak tjiengtjong jij!* Héla, zwam niet zo veel kerel!... **L-R/323**

||tjies = kleinste model jachtgeweer

|tjies! X+ tjis = foei! Jij liever dan ik! » *Jij wil met Jootje. Tjies!* « **B.5/23**

tjies katjang boentjies = sliep uit! **L-R/115**

tjih! X+ tjis (Oost-Java) = foei, bah! schaam je... **tjih** is eigenlijk een geluidsnabootsing van iets wat men uitspuwt (evenals trouwens het Nederl. **foei!**, het Duitse **pfui!** of het Franse **fi!**)..

* **Tjik! B Tji' B Tjiek** (Oost Java) = Makker! ; Jôh! zie ook **X+ Pèh**

* **tjkar *X X+ grobak** = tweewielige ossenwagen. De tjkar werd door twee trekstieren (trekossen) voortgezeuld, had een dak van stro, zodat de bestuurder 's nachts in zijn voertuig kon slapen. Behalve waren konden ook passagiers worden vervoerd, als die tenminste met minder dan minimaal comfort genoeg wilden nemen. Kortom, even gezellig of nog gezapiger dan de Ierse huifkar. De grote houten karrenwielen waren met ijzeren banden beslagen en vernielden daarmee de fraaie asfaltwegen in de grote steden. Later werden ze door afgedankte vrachtauto-

banden vervangen, waar de arme trekossen niet zo mee gebaat waren. (Liep veel zwaarder)

* **tjlaka** = ongeluk, ramp **D/17** "ongeluk brengend", rampzalig *+..tjlaka mainnja* wat speelt hij rampzalig (voor ons)! **L-R/27**

tjilik (*J*) = klein; pietluttig **Pak Tjilik**; **Mak Tjilik** = jongere oom; jongere tante, d.w.z. jonger dan je ouders (alleen gebruikelijk bij Indonesiërs).

* **tjina B Tjina** = Chinees, Chinese **orang Tjina** = de Chinees (landsman)

Tjina babi = Chinese koopman die met varkensvlees langs de huizen van de vele niet-islamieten kwam om er allerlei varkensvleesproducten te slijten. Hij had meestal ook saucijzen en worstjes te koop.

Tjina katjang gorèng ("**Katjang golèng**") = Chinese straatventer die hetzelfde beroep uitoefende als destijds in Nederland de vermaarde Pinda-Chinees... Hij verkocht pindanoten.

Tjina loa [lo, ^wa/lo^wa^q] (*J*) = Chinese verkoper van tweedehands-artikelen (Chin. uitdragerswinkel) **B.9/31** «— *Jav. lowakan* = *oude rommel*. In Oost Java zei men liever toko rombèngan... zie ook **X+ rombèng, rombèngan** zie ook **X+ rosokan...**

Tjina lolèng = marskramer; scheldnaam voor domme, minder aanzienlijke totok-Chinees

Tjina mèntring —» **mèntring**

Tjinees /tjénis/ Petjoh-vorming van **Tjina** = Chinees, man of vrouw afkomstig uit China

tjing-tjong-hai ["**Tjieng-Tjong-Hai**": mogelijk Petjoh-verbastering van **Tjina Tjong Hwa** (spottend bedoeld) als weergave van "Chinese taal" *+toe Tjina lolèng hij práten máár tjieng-tjong-hai*

tjinggé = (rituele) Chinese optocht, corso, waarbij vroeger, tot het begin van de 20ste eeuw, nog een klein kind als symbool v voorspoed en zegen op een stellage werd meegevoerd...

* **tjinta** = liefhebben; verliefd zijn op; erg veel houden van

* **tjintjang** = aan mootjes hakken, zowel vlees, als een als vijand beschouwde medemens..

** *+De arme kerel is door de bevolking getjientjangd* = met kapmessen afgemaakt ..

* **tjintjao** = een soort plant. Het geurig aftreksel van de bladeren werd in een speciale Chinese frisdrank verwerkt.

* **tjintjin** = ring aan de vinger **toekar tjintjin** = een huwelijk sluiten volgens de westerse, christelijke ritus (men steekt als bruid en bruidegom elkander de trouwring aan de vinger)..

* **tjoem *X+ |soen** = zoenen, (eigenlijk "aan iemands gezicht snuffelen", ruiken)

tjis! = bah! wel foei!; iih!; gatferdemme! zie ook **X+ tjih!**

tjipir X+ ketjipir = soort gevleugelde peul, als groente gegeten

1) **tjita** = bont bedrukt katoen, bv voor kebaja's van inheemse kampongvrouwen

2) {**tjita**} = gevoel {**soeka tjita**} = blijdschap {**doeka tjita**} = droefheid

1) **tjitak** (*J*) = in een vorm gieten *+Als goela djawa wor getjitak in batok, daarom zo ron* Goela djawa wordt in klapperdoppen gegoten (om af te koelen en te stollen) daarom zijn de bonken lensvormig

2) **tjitak X+ tjétak** = (boek)drukken; stempelen

tjitjak [cξca^q] ** /tjietjàk/ [Yɭξ;ɭʏk] = kleine muurhagedis (twee soorten: een lichtgrijze en een donker-grauwbruine. Nuttige insectenverdelgers; ze kunnen makkelijk langs loodrechte muren op en neer lopen, zelfs ondersteboven aan het plafond.

tjitjak k.ring = lett. gemummificeerde muurhagedis, tussen een deur geplet (niet opzettelijk) en vervolgens uitgedroogd.. algemeen "scheldwoord voor een broedmager en zwak persoon" *+Jij bèn een èhte tjitjak kering, jij!* was niet zo aardig om tegen een meisje met magerzucht te zeggen! ..

* **tjoba B tjobah B tjobak** [ɭo-ba^q] /tjóbàq/ = 1/ proberen, beproeven, dus ook kleding of schoeisel passen (= **tjoba-tjoba**) ==» {**pertjobaan**} = beproeving

2/ inleiding tot verzoek, aansporing *+...tjoba je dèng ...denk eens na.. B.28/73*

+Tjoba, help mij efen, ja Syl?... Ach lieve Sylvia, help me toch 'ns even...

3/ gesteld dat... *+Tjoba je woon in Hollan, tekouten jij!* ...zou je het maar koud hebben!

+Tjoba jou Opa hij trout met Mefrou Pieters! B.23/62 +...de sado, de trèm, alles tjoba!
(alles wat is genoemd), alles, stel je voor!... B.38/94

4/ dreigend, uitdagend: Heb het hart! Probeer het 'ns! □ Tjo-ba je beuk mijn sus! Ta' fermoor
jou! B.5/23

5/ aan het eind van de zin.. +Ik slaapt noh, ik wor gebeuk! Tjoba! Nou vraag ik je..! +..En toen
pas ... hij heef mij één pop. Tjobak die fèn! Wat moet je nou van zo'n kerel denken! L-R/57

* tjobèk / tjobèk = stenen of grof aardewerk schotel, om o.a. specerijen in fijn te wrijven

* tjobot = vruchtenetende "vleermuis", kleiner dan de kalong

* tjobit X+ djoewit = met puntige vingers en nagels iemand in het vlees knippen

* tjoeka [cukʷ^q]/tjoeka^q/ = azijn

{tjoekai} = belasting; accijns +Tjoekai tembakau tabaks-accijns stond op de banderolles van
onze Indische sigarettenpakjes..

{tjoeki} = soort damspel

tjoeklèk (J) X+ poetoos = in tweeën gebroken (stok, plank)

* tjoekoep = voldoende +Mijn bouw tjoekoep?! Heb ik er wel voldoende het figuur voor?
B.19/54 Werd in het P-Maleis van Oost-Java vaak vervangen door sampé (toereikend)..

* tjoekoer = scheren, afscheren van haar +Di-tjoekoer tot op." Zij schoor me kaal tot er geen
haartje meer over was B.27/72

¹)tjoelik = kinderover, kidnapper; ontvoerder..

²)tjoelik = nachtvoegel, die door z'n roep tjoelik-tjoelik in het volksgeloof "de mensen waar-
schuwde dat er kwaadwillige figuren (ontvoerders)" in de buurt zouden zijn

* tjoema [cumʷ^q] = slechts, alleen maar, meer niet +Tjoema botol-nja roesak Alleen de
fles is maar kapot B.15/46

{tjoema-tjoema} X+ pertjoema [pɣrcu:ma] = vruchteloos, voor niets, zonder noodzaak *

tjoemi-tjoemi = div. inktvissoorten (Calmar, Sepia — eetbaar)

* tjoengkil = uitpeuteren, uitsteken

|tjoengkir-balik *X X+ djoengkir-walik (J) = (in het water): salto's maken (op het land):
kopje duikelen, koprol maken ** tjoengkir baliken

|tjoer! = geluidsnabootsing voor een waterstraal die hoorbaar (bruisend) naar buiten spuit of
omlaag valt. Het woord is gemaakt van het Jav. tjoer of tjoer: gieten.. Hiervan is weer afgeleid
pantjoeran = waterpijp, waterstraal; inheemse natuurlijke "douche"

* tjoeri *X+ }mentjoeri{ (Mal) = stelen {pentjoeri} X+ maling = dief

* barang tjoerian = dievengoed

{tjoeriga} = achterdocht

* tjoetji = wassen

tjoetji.. tjoetji moeka = 1/ het gezicht wassen; 2/ werd ook wel gezegd van Islamiëten die
zich voor het gebed ritueel reinigden tjoetji tangan = 1/ handen wassen; 2/ ook ritueel om zich
te reinigen; 3/ zelfs wel: z'n handen in onschuld wassen...

|* baboe tjoetji = het "linnenmeisje" de vrouwelijke bediende die bij grote Europese
gezinnen voor het wassen en strijken moest zorgen.. Soms hielp ze ook bij andere karweitjes in
en om het huis.. Ze genoot vaak minder aanzien dan de koki, de keukenmeid.

* tjoetjoe [cu,cu^q] = kleinkind |* onze tjoetjoeks = onze kleinkinderen

tjoetjoet (J) ikan/iwak tjoetjoet = haai

|tjokèl X+ tjangkoel X+ patjoel = ompspitten +Si D. hij ghaat tjokèl-tjokèl in het voortuin..
D./p43-44 +Messien jij ook, jij ghaat tjokèl jou tuin? Misschien heb jij ook wel je tuintje
omgespit?..

* tjokelat B tjoklat = chocolade

* tjolong *X+ njolong (J) = stelen +Tjolong ayam, ja? (M'n) kippen stelen, hè?.. B.3/19

tjomèl *X X+ ngomèl = mopperen

* **tjong / Tjong!** afkorting van **X+ katjong** = jôh, ventje, Jongeman!
|tjongkèl X+ tjoengkil = 1/ uitgestoken, geroid *+..tot bijna tjongkèl sijn ooh* **B.20/56**
 2/omgespit zie ook **X+ tjokèl** *+ "En toen tjongkèl lelijk."* Het leek wel of (m'n
 haardos) met een hak (spade) was bewerkt, afschuwelijk! **B.27/72**

* **tjontoh** ** **tjonto** = voorbeeld

* **tjopèt** = zakkenrollen **toekang tjopèt** = zakkenroller **B.17/51**
Awas toekang tjopèt Men hoede zich voor zakkenrollers! (Waarschuwingbord in
 bussen... Ja, toen all!)

tjopot = losgeraakt, er af gevallen, afgebroken Het: *+Eé tjopot!*... van de **lata**-behepte vrouw in
B.9/33 was een soort verwensing (in de mond van hysterische vrouwen) waarbij de desintegratie
 van allerlei niet nader te noemen lichaamsdelen werd bezworen...

tjor B tjoer [CO.r][\perp □:r] /tjoor/ = gieten zie bij **X+ tjoer!**

tjorèk = 1/ krassen; doorkrassen 2/ kras schram 3/ wroeten, krabbend graven **B.3/18**

* **tjorèt** = krabbels maken ; schetsen
 ||* **tjorèk, korèk** en **tjorèt** werden in het P-Maleis heel vaak door elkaar gehaspeld...

tjoro (J) = kakkerlak

** **tjot** = heuvel, hoogte.. Dit woord, oorspronkelijk Atjehs, werd pas na de oorlog door
 militairen naar Java gebracht... Het is thans in geen enkel modern Indonesisch woordenboek te
 vinden, ook niet onder "cot"... Heeft het ooit in het "Indisch" bestaan? Ja, dat wel... *+**Ik zou
 graag 'n huisje op een tjot willen bouwen en hier rustig in dit mooie land leven.*

* **tjotjok** [C,C]^q= passend; overeenstemmend
|tjotjok = goed met elkaar kunnen opschieten */+ Als wij met onse burenen ken niet tjotjok*
 ** **tjotjokken** = accorderen; een goede verstandhouding hebben ** *+Het tjotjokte niet zo
 best tussen ons en de burenen*

tjotjot (J) = smoel, muil

* **tjrèwèt X+ tjerèwèt** = 1/ praatziek, te luid kwebbelend; 2/ veel noten op je zang hebbend

|tjriek-tjriek! = het sjiropend geluid van de krekel **B.3/18**

|tjrêng-tjrông! [\perp rɛ+ ŋ \perp r]+ ŋ] <aardige uitspraak oefening, probeert u het maar eens> = het
 (geluid van) roerbakken in een grote *wadjan* (wok) met een ijzeren *soetil* (roerspaan)

|tjroek-tjroek = het schrapend geluid bij het graven **B.3/18**

U

uithaleren = met kracht uitademen, uitblazen van rook... +Hij uithaleer. **B.33/85** een Petjoh-vorming naar aanleiding van **X+ inhaleren**

|* **uitmaken** = een geschil beslechten door een "kloppartij", een "vuistduel". +*Ajo strak uitmaken ja, om kwart voor één!* Hierbij daag ik je uit om straks na schooltijd en robbertje te knokken!

V

| **vegen** vaak in de betekenis: aflossen, slaan. *+Awas lho, tak veeg jou smoel!*

|* **verdommen** = weigeren iets te doen. Het woord werd in Indië niet zo ontoelaatbaar geacht als destijds in Nederland; was dus algemener... *+Ik verdom het voor de jap te werken!* |*

verdomd = in zeer hoge mate, ontzettend, buitengewoon, enz.. Niet zelden juist in heel positieve zin gebruikt: *+Dat vind ik verdomd sympathiek van jou!...* *+Het tweede doelpunt van K., dat was verdomd goed!* zie ook **X+ fardóóm B.3/18**

| **verdomd**... ook warempel! *+Loek voerspeld bij elke aanstaande moeder die hij kende of haar baby een jongen of een meisje zou worden, en verdomd.. het kwam altijd uit!*

|**verlak** = belazer, belazeren, foppen

|**verlakkbok** = iemand die altijd probeert anderen in de maling te nemen **B.18/52**

|**verléhen B** |* **verlegen** = 1/ beschaamd, gegeneerd ; zich schamen *+Doeh, seh jij maak mij verlehen!* Wel foei, ik moet me over jou schamen! Ik ben erg in je teleurgesteld! *+Verlehen toh, al mulo, noh met tjiana monjèt.* Daarvoor geneer ik me toch, nu ik mulo-leerling ben, thuis nog in hansop te lopen! 2/ de (euvele) moed missen *+Ben je niet verlehen, ja, zo onbeschof tehen jou oufrou?* Dat jij je niet schaamt, zo brutaal tegen je moeder te zijn!

|**Vès** = Indische afkorting van Sylvester **B.29/76**

|* **vies** = vuil, smerig; had in Indië veel vaker de bijbetekenis van moreel of seksueel verdorven dan in Nederland. Als de Hollandse onderwijzer *viespeuk* zei, bedoelde hij smeerpoeis. Maar onder elkaar zeiden vele Indische mensen: *+Die jongen Van P. is een echte viespeuk,* en dan meenden ze dat hun kinderen van die Van P. alleen maar slechte dingen konden leren... Vies in de betekenis van afkeer opwekkend kwam minder voor en mocht nooit worden gebruikt voor voedsel wat je niet lustte.

|* **vet X+ |fet** = groot, dik; buitengewoon *+Hij kreeg 'n vette onvoldoende* zeer slecht cijfer

|* **visite** werd meestal gezegd in plaats van bezoek, bezoekers **B.30/78**

|| **vlam-bo-yang** «**X flamboyant** = *Delonix regia* opvallende sierboom met fijn gevederd loof en fraai felrode bloemtrossen. Bloeit vele maanden in het jaar... Talloze malen gveschilderd. **B.24/64** Afgebeeld op blz 64 en 66

|* **vogeltje** = een in Nederland destijds niet gebruikelijk of bekend eufemisme voor piemel; waarschijnlijk calque v.h. Javaans **manoeek** als verhullend eufemisme

W

|**waah!** = geërgerde uitroep bij teleurstelling, onaangename verrassing.. Erger dan: **ooo!**

|**waarom** is heel vaak = wat! wat is er, wat heb je? wat was er eigenlijk aan de hand? **B.21/58**

¹⁾ **waarom** [Ywa: r]m] vraagt naar de oorzaak of reden |*+Lo, wáárom boos jij?*

²⁾ **waarom** [wʰr'r]m] vraagt naar meer bijzonderheden |*+Eh warom jou sus so efen? Wat was er daarnet met je zus? |*+ M̄ijn auto is defect!≅||++Waarom?* ...Wat zeg je me nou? Vertel er eens wat meer van... Hoe kwam dat zo?*

|**wadah!** de Javaanse vorm van **X+ wadoeh!** uitroep van verbazing, bewondering

wadja = staal

{**wadjah**} **X+ moeka X+ roepa-nja** = gezicht, aanzien

* **wadjan** = Javaanse "wok", braadpan in de vorm v e bolsegment, uit gietijzer of staal

{**wadjib**} **X+ moesti** = verplicht {**kewadjiban**} = plicht

* **wadjik** = inheemse lekkernij: ketan (kleefrijst) met zeer veel sant.n (coconut cream), waardoor een vette, plastische koek ontstaat.

|**wadoeh! waddoeh!** = uitroep van bewondering **B.1/15** ;ook van grote verbazing

{**wadoek**} = stuwmeer

{**wafat**} = overlijden; overleden, gestorven

|**waah!!** = uitroep van onaangename verrassing, afkeuring (**B.1/15**), wanhoop. *+Waah jij heb mijn kar gemold! Verdorie nou heb je mijn fiets stukgemaakt! +Waah, pedot mijn flieher!.. Och wat vervelend nu is mijn vliegtouw gebroken en mijn vlieger op de loop*

|**wah/ oewah** = uitroep van verbazing of bewogenheid *+.en opeens wah, wor' een dochtertje geboren L-R/306 +Wah, muul.k dese! O wat is dat moeilijk! + Wah!!≅... salah wessel!≅ O wee, daar heb ik me lelijk vergist! B.11/38*

|**wahmáár!** = wacht maar, ik krijg jou nog wel! **B.15/45**

* **wajang** (J) = alles wat met het Javaanse schimmenspel te maken had, dus ook de heldendichten die werden gespeeld, de diverse legendarische karakters en figuren..

wajang bèbèr = voorstelling waarbij geen poppen gespeeld worden, maar de verhalen op lange stroken textiel zijn geschilderd/gebatikt. Tijdens het voordragen worden de doeken ontrold, zodat men het verloop van de handeling kan volgen..

* **wajang golèk** = voorstelling van de helden en volksverhalen d.m.v. gesneden en beschilderde houten poppen. In principe dus een poppenkast... Vooral in West-Java

* **wajang koelit** (w.figuren v **huid**) = de traditionele vorm van het wajang-spel. De figuren zijn plat en van beschilderd buffelleer vervaardigd. Met grote precisie zijn de binnencontouren van ogen, gelaatstrekken, haardracht en hoofdtooi, sieraden etc. in het leer uitgestanst. Ze zijn op 2 manieren te zien: bij opvallend licht binnen in de "zaal" voor de aanzienlijke gasten, die dan ook de kleuren kunnen waarnemen en... als bewegende schaduw-silhouetten op het scherm voor het gewone volk uit dorp of kampong, dat buiten zit te kijken. Degene die de voorstelling geeft, de dalang, spreekt, speelt en regisseert geheel uit het hoofd soms een hele nacht achtereen.. De taal is Javaans, met zeer veel klassieke (Kawi)-woorden. Alleen bij de **Wajang Betawi** wordt Indonesisch gesproken. Deze vorm schijnt vrij recent te zijn..

Wajang orang B wajang wong (J) = wajangvoorstelling waarbij de rollen door menselijke spelers worden vertolkt. Veel in de Vorstenlanden (Midden-Java); aan de hoven der oude vorsten... **Wajang bèbèr** Voorstelling door middel van gebatikte wajang-afbeeldingen, op een lange geweven doek. Prototype van de "strip"...

** **wajangpoppen** = de diverse figuren van het w-spel, onverschillig of ze uit hout, leer of desnoods uit gras zijn vervaardigd

** **wajang-voorstelling** = voorstelling op toneel of via een "poppenkast" (eig. is dit woord 'n

profanatie), waarbij wajang-heldenverhalen uit de oudheid worden gespeeld, meest aangevuld met improvisaties, betrekking hebbend op recente gebeurtenissen, nieuws, of politieke ontwikkelingen. Veelal op de humoristische toer ter afwisseling van het serieuze "abele" spel der legendarische heldenfiguren... Begeleiding van een gamelan orkest(je) mag niet ontbreken.

wak (J) **X+** **kèk B kakèk / kakeh** = Opa!, Oude heer!

{**wakil**} **X+** **ganti** = plaatsvervanger

* **waktoe X+** **témpo** = tijd, tijdstip

* **walang** = sprinkhaan; ook andere rechtvleugelige insecten heten zo.

walang nona = bidsprinkhaan (*Mantis sp.*)

walang sangit = rijstwants, *Helopeltis antonii* zie ook **X+** **sangit**

walang kopo = (Op Java) bosdier: "vliegende kat" of vliegende eekhoorn

{**wali**} = (bestuurs)hoofd {**wali-dèsa**} **X+** **loerah B petinggi** = dorpshoofd

{**wali kota**} = burgemeester

* **waloh** = pompoen (*Cucurbita moschata*) **waloh si-j□m X+** **laboe siam**

wandoe (J) = hermafrodit **ajam wandoe** = hoen, dat niet weet of 't 'n haantje of 'n hennetje is... (werd gezegd als het mormel geen eieren wou leggen)

* **wang X+** **oeang** = 1/ geld 2/ mogelijk vroeger een tienduitsstuk **wang sakoe** = zakgeld; reisgeld.. Meer Petjoh zou zijn: **wang sangoe** (zie bij **sangoe**)

* **wangi** = welriekend **Akar wangi** = de wortels van een plant, verwerkt tot waaiers enz.

{**wanita**} = dame; vrouw

* **warangan** = arseentrioxide As_2O_3 , rattenkruit

waras = genezen; (weer) gezond; ook: geestelijk gezond.. |*+Waras jij?* Ben je wel goed snik? (let weer op de code: <min of meer> denigrerend gebruikt)

{**warna**} **X+** **k.lir X+** **tjèt** = kleur

{**warnasari**} = bloemlezing uit literaire werken

* **waroe** = (*Hibiscus similis of H. tileaceus*) lage boom met zacht hout en grote geelrode hibiscusachtige bloemen.

* **waroeng** = 1/ eetstalletje **B.26/69**; 2/ mini-eethuisje 3/ (in later tijd) ook restaurant voor Indonesisch eten *+''Waroeng Djawa''* = Het Javaanse Restaurant

{**warta**} **X+** **kabar** = bericht {**warta berita**} = nieuwsberichten

{**waspada**} = paraat; op zijn hoede; op alarm voorbereid. In de oorlogsjaren niet zo bekend of "populair" als **X+** {**siap B bersiap**}

{**watak**} **X+** ³⁾**adat** = karakter

wat.s / watas (J) vorm van **X+** **batas** = grens

|**wat jij!** = uitdaging tot gevecht: kom maar op! wat mot je! calque van **X+** **apa loe B apa kowé**, enz + *Tjoba als vijan, wat jij!* ≅ **B.2/16**

|**wat máár** = noem maar op, je kunt het zo gek niet bedenken of... **B.37/92**

|**wattemeer** = 1/ temeer daar..., en bovendien... **B.1/15** 2/ ja, zelfs... *+Hij is niet mors, wattemeer niks gebroken..* **B.14/44**

|**wat-wat noh niet wat-wat** = nog totaal niks; zonder enige aanleiding. Calque van Pasar-Maleis: **beloen apa-apa** of Jav. **doeroeng âpâ-âpâ..** *+Ik heb nog niet gewenst wat-wat..* Ik heb nog helemaal geen wens kunnen doen **L-R/307**

|**Wawa** = Petjoh weergave, afkorting-"verbastering" van de roepnaam **François**

* **wedana / wedônô** = districtshoofd in het Javaans-talige gebied...

|* **weduwe** = 'slang' voor zware shag-tabak. (merknaam: Weduwe Van Nelle's shag-tabak) | **weet X je weet X je weettoh** = zoals bekend is; weet je dan niet dat...

w.lang nevenvorm van **belang** = bont, zwart en wit gevlekt of gestreept

oeler w.lang = *Bungarus striatus*, dodelijk giftige zwart en wit geblokte slang.

w.ling = variatie van welang **oeler w.ling** = *Bungarus fasciatus*, nauw verwant aan de vorige, volgens

sommigen slechts een variëteit, een nevenvorm van **welang**

* **welirang** = zwavel, pijpzwavel

Goenoeng W.lirang ruim 3000 m hoge, nog werkzame vulkaantop van het Ardjoena-complex in Oost-Java. Stoot zwaveldampen en stoom uit... De gesublimeerde zwavel wordt door de bevolking ingezameld en verkocht..

* **wésél** = wissel (spoorwegen)

salah wésél = lett. "de wissel staat verkeerd", we gaan de verkeerde kant op: d.w.z. we zijn helemaal abuis... zie ook **X+ salah toekang wésél** = wisselwachter

* **wétan** (J) = het oosten (letterlijk, als windstreek)

* **widjèn** = sesamzaad

|**wie máár** = noem op wie je wilt **B.37/92**

{**wilajah /wilajat**} = gebied; territorium; ressort

|**wisje-wasje** = 'n wissewasje, een kleinigheid, hier bedoeld als iets wat weinig moeite kost, wat zó gedaan is **B.31/81** Eigenlijk een calque van: **perkara ketjil** = kleinigheid; iets waarover je je niet druk hoeft te maken

{**woedjoed**} **X+ roepa** = wezen; vorm, gedaante

woengkal X+ oengkal = grove slijpsteen voor het wetten van sikkels, hakmessen, enz.

* **woengoe *X oengoe** = 1/ violetkleurig, lila 2/ **X+ boengoer** = *Lagerstroemia indica*, sierboom met fraaie paarsrode bloemen

* **woeni** = Vruchtboom (*Antidesma bunius*), met kleine paarse vruchtjes aan trossen; erg rins van smaak, worden veelal tot gelei verwerkt **B.28/73**

woetoech (J) ***X+ oetoech** = compleet, nog helemaal intact, onaangetast; onverminderd

{**wolanda**} **X+ blanda** = Nederlands; Nederlander

|**wonder!** [w]:ndχr = het verbaast me dat... , ik had nooit verwacht dat... |+*Eh koh wonder jij kom naar mijn huis! Wat cheb je gedroom?* (Word je misschien door 'n bovennatuurlijke macht gedreven?) Natuurlijk een beetje sarcastisch bedoeld.

¹⁾ **wong** (J) = mens.. In het P-Maleis en vooral in het Petjoh bijna altijd minachtend gebruikte variant v **orang** +*wong édan die fën!* Die kerel (bv onrechtvaardige onderwijzer) is gek!!!

²⁾ **wong** varieert in het P-Maleis en Petjoh met **orang** maar dan als bijwoord/voegwoord = immers; toch.. +...*Wong ik nog leren koq!* Ik was immers m'n les nog aan het leren! **G2/115** +*Kenapa kowé panggil Mama... Orang misih tidoer!* Waarom riep je Moeder? Ze sliep toch nog!

Z

(Uit het Arabisch of uit het Nederlands overgenomen.)

{zaboer} X+ }mazmoer{ = gewijde zangen?; psalmen

{zaitoen} {boewah djaitoen} = olijf

{zaman} X+ djaman = tijd, tijdperk

{zamroed} X+ djameroed = smaragd

{zat} [ʔʔt]/djàt/ X+ boemboe = materie, stof; element

|ze lui ze luitjes = zij (derde persoon meervoud) meestal ———» zullie

|zofeelste-han(d)s: (Indische uitbreiding v tweedehands) = helemaal niet echt; verre van nieuw +*Die fen hij is vierde of vijfde hans Fransman!* Ergens vier of vijf generaties terug moet-ie een Franse voorvader hebben gehad.. +*Jou nuwe motor seker zesdehands ja?* Je "nieuwe" motorfiets heeft al heel wat vorige eigenaars gehad, als ik het wel heb..

|zullie [sülξ+] ['s'lξ,] = zij, ze (meervoud), hun, hen +*Hk heb al aan zullie gegeven!* Naar alle waarschijnlijkheid zijn *zelui* en *zullie* beide ontstaan uit het Nederlandse 19e eeuwse *zijlieden*, een alternatieve vorm van *hunlieden*, wat in Nederland tot "**hullie**" werd